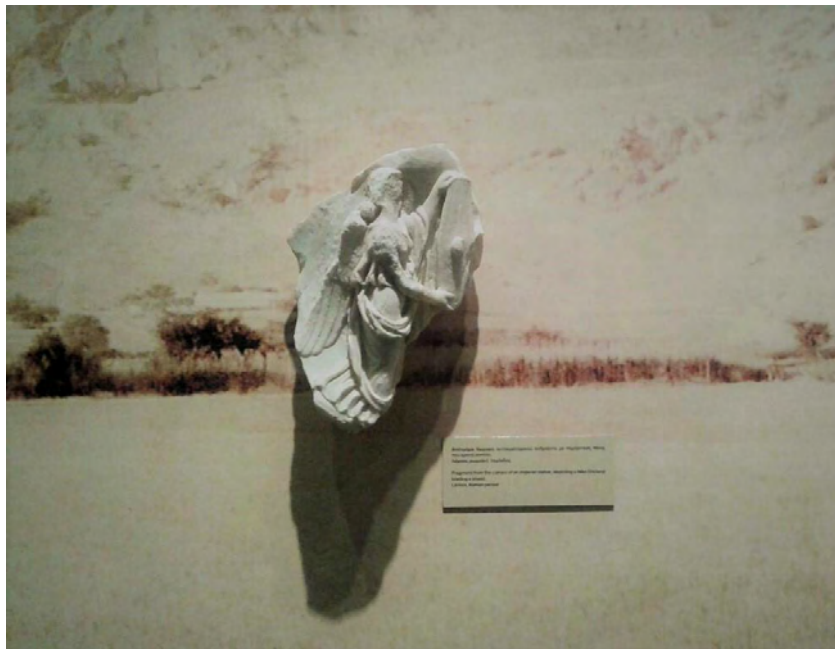

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών
Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής

Η Σημαντικότητα του Καθολικού Σχεδιασμού στην Πρόσβαση των
Ατόμων με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης: Η Περίπτωση των
Μουσείων

Φοιτήτρια: Κατσαντώνη Σταυρούλα

A.M.: 1013129

Α΄ Επιβλέπων: Κος Αργυρόπουλος Βασίλειος

Β΄ Επιβλέπουσα: Κα Νικολαράιζη Μαγδαληνή

Βόλος 2017

**Όταν το σκοτάδι είναι βαθύ,
μπορείς να δεις τα αστέρια...**

Charles Austin Beard

Ευχαριστίες

Τη στιγμή αυτή, που το μαγευτικό ταξίδι μου φθάνει στο τέλος του, νιώθω την εσωτερική ανάγκη να ευχαριστήσω τους συνοδοιπόρους μου, οι οποίοι αν δεν βρίσκονταν στο δρόμο μου και αν δε με στήριζαν στο βάδισμά του δε θα κατάφερα ποτέ να το ολοκληρώσω.

Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή μου κύριο Αργυρόπουλο Βασίλειο, που ανέλαβε την επίβλεψη της παρούσας εργασίας. Αποτέλεσε ιδιαίτερη τιμή για μένα, το γεγονός ότι δέχθηκε να συνεργαστεί μαζί μου. Μου έδωσε την ευκαιρία να εισέλθω στο χώρο της επιστήμης και να υλοποιήσω την πρώτη μου ερευνητική εργασία. Είναι αδύνατο να λησμονήσω τις αναρίθμητες ώρες που αφιέρωσε σε μια προσπάθεια απαγκίστρωσης του νου μου από αδόκιμες σκέψεις και ώθησής του σε δόκιμες. Τον ευχαριστώ επίσης, για τις ανεκτίμητες συμβουλές που μου πρόσφερε και την υπομονή που επέδειξε καθ' όλη τη διάρκεια αυτού του ταξιδιού. Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω την κυρία Νικολαραϊζή Μαγδαληνή, που δέχθηκε να είναι η δεύτερη επιβλέπουσα της παρούσας εργασίας. Θα ήθελα να ευχαριστήσω και την κυρία Κανάρη Χαρίκλεια, η οποία συνέβαλλε στη γνωριμία μου με το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας και με υποστήριξε στις πρώτες μου περιηγήσεις σε αυτό.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας για την αποδοχή μου στο χώρο του. Ευχαριστώ όλους τους φύλακες για τη διακριτικότητα που επέδειξαν κατά την παραμονή μου στο χώρο του μουσείου. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τους υπαλλήλους της Εφορείας Αρχαιοτήτων Λάρισας, που δέχθηκαν να συμμετάσχουν στην παρούσα ερευνητική εργασία και να αφιερώσουν μέρος του χρόνου τους, σε μια προσπάθεια άντλησης από μέρους μου πληροφοριών. Θα ήθελα να ευχαριστήσω ξεχωριστά την Αρχαιολόγο κυρία Αλεξίου Νεκταρία για τη διαθεσιμότητα που επέδειξε και τη βοήθεια που μου πρόσφερε, ήταν πολύτιμη. Την ευχαριστώ θερμά για την όμορφη συνεργασία μας.

Τέλος, δε θα μπορούσα να μην αναφερθώ στους συνοδοιπόρους της ζωής μου, στην οικογένειά μου, που με υποστηρίζει σε κάθε μου επιλογή και βρίσκεται πάντοτε δίπλα μου, σε όποια δυσκολία κι αν συναντώ στην καθημερινότητά μου. Ένα θάλασσες ευχαριστώ.

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη.....10

Εισαγωγή.....11

Κεφάλαιο 1^ο: Άτομα με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης και Αφή

1.1 Εννοιολογική Προσέγγιση των Προβλημάτων Όρασης.....14

1.2 Η Αφή και τα Είδη της.....18

1.3 Η Ενεργητική Αφή και τα Είδη της.....20

Κεφάλαιο 2^ο: Καθολικός Σχεδιασμός

2.1 Εύχρηστος Σχεδιασμός - Καθολικός Σχεδιασμός - Προσβάσιμος Σχεδιασμός....25

2.2 Σύντομη Ιστορική Αναδρομή για τον Καθολικό Σχεδιασμό.....29

2.3 Ο Καθολικός Σχεδιασμός Περαιώνει τις Ανάγκες μιας Ποικιλόμορφης Κοινωνίας.....31

2.4 Καθολικός Σχεδιασμός και Όραση.....32

2.5 Οι Αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού και η Εφαρμογή τους.....34

Κεφάλαιο 3^ο: Καθολική Πρόσβαση στο Μουσείο

3.1 Έννοια, Ρόλος και Σκοπός του Μουσείου.....41

3.2 Ανάγκη Δημιουργίας Ανοιχτού Μουσείου.....42

3.3 Αναζήτηση Φραγμών στην Πρόσβαση των ΑμεΑ στο Μουσείο.....43

3.4 Μετάβαση από το «Απροσπέλαστο Μουσείο» στο «Προσπελάσιμο Μουσείο»..45

3.5 Καθολική Πρόσβαση στο Χώρο του Μουσείου.....48

3.5.1	Καθολική Πρόσβαση στον Εσωτερικό Χώρο του Μουσείου.....	48
3.5.2	Καθολική Πρόσβαση στον Εξωτερικό Χώρο του Μουσείου.....	53
3.5.3	Σύμβολα Προσβασιμότητας για Άτομα με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης.....	54
3.6	Καθολική Πρόσβαση στο Πολιτιστικό Υλικό του Μουσείου.....	56
3.6.1	Καθολική Πρόσβαση στα Εκθέματα του Μουσείου.....	56
3.6.2	Καθολική Πρόσβαση στη Γραπτή Πληροφορία του Μουσείου.....	61
3.6.3	Η Συμβολή του Πολιτιστικού Υλικού στην Πνευματική και Συναισθηματική Εξέλιξη των Ατόμων με ΣΠΟ.....	62
3.7	Υποστηρικτική Τεχνολογία στο Μουσείο.....	63
3.8	Καθολική Πρόσβαση στις Υπηρεσίες του Μουσείου.....	65
Γενική Θεώρηση Βιβλιογραφίας και Ερευνητικά Ερωτήματα.....		68

Κεφάλαιο 4^ο: Μεθοδολογία

4.1	Εισαγωγή.....	71
4.2	Δείγμα.....	73
4.3	Μέθοδοι Συλλογής Δεδομένων.....	75
4.3.1	Παρατήρηση.....	75
4.3.2	Συνέντευξη.....	77
4.4	Ερευνητικό Σχέδιο.....	80
4.4.1	1 ^η Φάση: Παρατήρηση του Διαχρονικού Μουσείου.....	80
4.4.2	2 ^η Φάση: Συνεντεύξεις Υπαλλήλων Εφορείας Αρχαιοτήτων και Διαχρονικού Μουσείου.....	82
4.5	Ανάλυση Δεδομένων.....	84
4.5.1	Ανάλυση Δεδομένων Παρατήρησης.....	84

4.5.2 Ανάλυση Δεδομένων Συνεντεύξεων.....	85
---	----

Κεφάλαιο 5^ο: Αποτελέσματα

5.1 Εισαγωγή.....	88
5.2 Αποτελέσματα Παρατήρησης.....	89
5.3 Σύνοψη Αποτελεσμάτων Παρατήρησης.....	101
5.4 Αποτελέσματα Συνέντευξης.....	103
5.4.1. 1 ^{ος} Άξονας: Αντιλήψεις για τα ΑμεΑ και την Πρόσβαση.....	103
5.4.2. 2 ^{ος} Άξονας: Κατάσταση Προσβασιμότητας στο Διαχρονικό Μουσείο..	106
5.4.3. 3 ^{ος} Άξονας: Φυσική Πρόσβαση των Ατόμων με ΣΠΟ στο Διαχρονικό Μουσείο.....	110
5.4.4. 4 ^{ος} Άξονας: Πρόσβαση των Ατόμων με ΣΠΟ στην Πολιτισμική Κληρονομιά του Διαχρονικού Μουσείου.....	112
5.4.5. 5 ^{ος} Άξονας: Προτάσεις για την Πρόσβαση των Ατόμων με ΣΠΟ στο Διαχρονικό Μουσείο.....	114
5.5 Σύνοψη Αποτελεσμάτων Συνέντευξης.....	118

Κεφάλαιο 6^ο: Συζήτηση, Προτάσεις, Περιορισμοί Έρευνας

6.1 Εισαγωγή.....	121
6.2 Συζήτηση Αποτελεσμάτων.....	122
6.2.1 Φυσική Πρόσβαση των Επισκεπτών με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο.....	122
6.2.2 Πρόσβαση των Επισκεπτών με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης στο Πολιτισμικό Υλικό του Διαχρονικού Μουσείου.....	126
6.2.3 Πρόσβαση των Επισκεπτών με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης στις Υπηρεσίες του Διαχρονικού Μουσείου.....	131
6.2.4 Αφετηρία της Καθολικής Πρόσβασης η Ανθρώπινη Συνείδηση.....	134
6.3 Προτάσεις.....	138

6.3.1 Προτάσεις για τη Βελτίωση της Πρόσβασης των Επισκεπτών με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας.....	138
6.4 Περιορισμοί Έρευνας.....	146
Επίλογος	148
Βιβλιογραφία	151
Παραρτήματα	167
Παράρτημα Α: Αρχές Καθολικού Σχεδιασμού.....	168
Παράρτημα Β: Πρωτόκολλο Παρατήρησης.....	180
Παράρτημα Γ: Πρωτόκολλο Συνέντευξης.....	186
Παράρτημα Δ: Απτικά Εκθέματα Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας.....	189

Πίνακας Εικόνων

Εικόνα 1. Απεικόνιση των έξι διερευνητικών διαδικασιών και ο συσχετισμός τους με τις ιδιότητες του αντικειμένου	22
Εικόνα 2. Απτικός χάρτης	23
Εικόνα 3. Επισκέπτης με τύφλωση αγγίζει έκθεμα με τη χρήση προστατευτικών γαντιών, Metropolitan Museum of Art	23
Εικόνα 4. Λύρα, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης	23
Εικόνα 5. Πρόπλασμα της Νίκης του Παιωνίου, Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας	23
Εικόνα 6. Μακέτα Παρθενώνα, Μουσείο Φάρος Τυφλών	23
Εικόνα 7. Επιχρωματισμένα εκμαγεία, Μουσείο Ακρόπολης	23
Εικόνα 8. Τριών διαστάσεων πίνακας ζωγραφικής, Μουσείο Prado.....	23
Εικόνα 9. Απτική εξερεύνηση εκθέματος απο μαθητή με τύφλωση, Μουσείο Φάρος Τυφλών	23
Εικόνα 10. Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας.....	23
Εικόνα 11. Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας	23
Εικόνα 12. Εργαστήριο Πήλινων	23
Εικόνα 13. Εξωτερικός χώρος Διαχρονικού Μουσείου.....	23
Εικόνα 14. Κεντρική είσοδος Διαχρονικού Μουσείου	23
Εικόνα 15. Μόνιμη έκθεση Διαχρονικού Μουσείου	23
Εικόνα 16. Προθήκη Νεολιθικής Εποχής	23
Εικόνα 17. Αμφίγλυφη ανθρωπόμορφη στήλη τύπου "Μενχιρ", Σουφλή Μαγούλα, πρώιμη Εποχή Χαλκού	23
Εικόνα 18. Θεσσαλικά επιτύμβια ανάγλυφα και αγγεία, Αρχαϊκής και Κλασσικής Εποχής.....	23
Εικόνα 19. Εκθέματα Ελληνιστικής - Ρωμαϊκής Περιόδου	23
Εικόνα 20. Ψηφιδωτό Διονύσου, Παλαιοχριστιανική Εποχή	23
Εικόνα 21. Επιτοίχια ζωγραφική εκκλησιαστικού κτηρίου της Λάρισας, Βυζαντινή Εποχή	23
Εικόνα 22. Αποτειχισμένες τοιχογραφίες και εικόνες Οθωμανικής Εποχής	23
Εικόνα 23. Απτικά εκθέματα Ελληνιστικής - Ρωμαϊκής Περιόδου	23

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αποβλέπει στη γεφύρωση του χάσματος ανάμεσα στα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης και τους χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως είναι τα μουσεία, έχοντας ως γνώμονα τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού. Συγκεκριμένα, αντικείμενο μελέτης της, ως μελέτη περίπτωσης, αποτέλεσε η προσβασιμότητα των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας. Η παρούσα εργασία επιδίωξε την ανάδειξη των τριών μορφών πρόσβασης, φυσική πρόσβαση, πρόσβαση στο πολιτιστικό αγαθό, πρόσβαση στις υπηρεσίες, που συντελούν στη δημιουργία προσπελάσιμων μουσείων, μουσείων ανοιχτών προς τον έκαστο επισκέπτη, με επίκεντρο το άνοιγμα των θυρών του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας στον επισκέπτη με σοβαρό πρόβλημα όρασης.

Εισαγωγή

Το ζήτημα της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού, όπως τα μουσεία, φαίνεται να απασχολεί ιδιαίτερα την επιστημονική κοινότητα τα τελευταία χρόνια, αφού μέσα από έρευνες που πραγματοποιήθηκαν έγινε φανερό ότι τα μουσεία αδυνατούν να προσεγγίσουν αυτή την πληθυσμιακή ομάδα. Έτσι, ξεκίνησε η αναζήτηση των φραγμών στην πρόσβαση των ατόμων με αναπηρίες στα μουσεία και η ανάπτυξη στρατηγικών για την κατάργησή τους, προκειμένου να καταφέρουν να συμπεριλάβουν τα άτομα με αναπηρίες στους δυνητικούς επισκέπτες τους.

Ωστόσο, μερικά χρόνια πριν την αναγνώριση των φραγμών που τίθενται στα άτομα με αναπηρίες στους πολιτιστικούς χώρους, έγιναν αντιληπτοί οι φραγμοί στη διακίνηση στο περιβάλλον. Σε μια προσπάθεια άρσης αυτών των φραγμών συλλήφθηκε ο καθολικός σχεδιασμός. Στόχος του καθολικού σχεδιασμού είναι η μεγαλύτερη δυνατή πρόσβαση από την ευρύτερη ομάδα πληθυσμού με τις λιγότερες μεταγενέστερες προσαρμογές. Σεβόμενος την ανθρώπινη διαφορετικότητα, θέτει τον άνθρωπο στο επίκεντρο της σχεδιαστικής διαδικασίας, προωθώντας την ένταξη του σε όλες τις δραστηριότητες της ζωής. Ο καθολικός σχεδιασμός προσφέρει αξιοπρέπεια, αυτονομία και επιλογή στον άνθρωπο.

Κεντρίζοντας το ενδιαφέρον της ερευνήτριας, αφενός το ζήτημα της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρίες στα μουσεία, αφετέρου η θεωρία του καθολικού σχεδιασμού, επιδιώχθηκε από μέρους της η κατανόηση της εφαρμογής της θεωρίας του καθολικού σχεδιασμού στα μουσεία, ερευνώντας πως ο καθολικός σχεδιασμός μπορεί να συμβάλλει στην πρόσβαση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας. Ακολουθεί η παρουσίαση των κεφαλαίων της παρούσας εργασίας, με την επισήμανση των κεντρικών σημείων των.

Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στα άτομα με προβλήματα όρασης δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ετερογένεια που εμφανίζει η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα. Επίσης, λόγος θα γίνει για την αφή και συγκεκριμένα την ενεργητική αφή και τα είδη της, καταδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης προσλαμβάνουν πληροφορίες για τις ιδιότητες και τη χρήση των αντικειμένων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα ερευνηθούν οι ομοιότητες και οι διαφορές που υφίστανται ανάμεσα στον καθολικό σχεδιασμό τον προσβάσιμο σχεδιασμό και τον εύχρηστο σχεδιασμό. Επιπροσθέτως, θα δειχθεί πως ο καθολικός σχεδιασμός περαιώνει τις ανάγκες των ανθρώπων και ιδιαίτερα των ανθρώπων με σοβαρά προβλήματα όρασης. Το κεφάλαιο θα κλείσει με τη θεωρία του καθολικού σχεδιασμού καθώς και τις αρχές που την διέπουν μια προς μια για την πληρέστερη κατανόησή των.

Στο τρίτο κεφάλαιο, θα ερευνηθεί η πρόσβαση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στο μουσεία. Επίσης, θα εφαρμοστεί η θεωρία του καθολικού σχεδιασμού στο χώρο, το πολιτιστικό αγαθό και τις υπηρεσίες των μουσείων για την πραγμάτωση της προσπελασιμότητάς τους από τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, θα γίνει αναφορά στη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην ερευνητική μελέτη, με την παρουσίαση του δείγματος, των μεθόδων που επιλέχθηκαν για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων, του ερευνητικού σχεδίου που υλοποιήθηκε καθώς και του τρόπου ανάλυσης των ερευνητικών δεδομένων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της παρούσας ερευνητικής μελέτης, από τις δύο ερευνητικές φάσεις που υλοποιήθηκαν, αφενός την παρατήρηση του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας από μέρους της ερευνήτριας, αφετέρου των συνεντεύξεων των υπαλλήλων της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο, θα γίνει μια σύνοψη των αποτελεσμάτων της ερευνητικής μελέτης και μια προσπάθεια ερμηνείας των. Επιπροσθέτως, θα παρατεθούν προτάσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας. Τέλος, θα παρουσιαστούν οι περιορισμοί της ερευνητικής μελέτης.

Κεφάλαιο 1^ο: Άτομα με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης και Αφή

1.1 Εννοιολογική Προσέγγιση των Προβλημάτων Όρασης

Στο πεδίο της αναπηρίας της όρασης, η ορολογία έχει αλλάξει, στο πέρασμα του χρόνου, λόγω της επιθυμίας για βελτίωση και σαφή προσδιορισμό των χαρακτηριστικών των ατόμων με προβλήματα όρασης (Huebner, 2000). Πριν την παράθεση της όμως, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί πως, η απώλεια όρασης σε έναν άνθρωπο μπορεί να είναι συγγενής ή επίκτητη.

Στην πρώτη περίπτωση η απώλεια όρασης συνέβη πριν ή κατά τη γέννηση, με απόρροια το άτομο αυτό να μην έχει προλάβει να σχηματίσει οπτικές μνήμες (η ικανότητα να θυμάται κανείς πως τα αντικείμενα, οι χώροι και οι άνθρωποι μοιάζουν). Στη δεύτερη περίπτωση η απώλεια όρασης συνέβη μετά τη γέννηση, πιθανώς λόγω κάποιου ατυχήματος ή πάθησης. Σημειώνεται ότι, τα άτομα με επίκτητη απώλεια όρασης διαθέτουν οπτικές μνήμες, σε αντίθεση με τα άτομα με συγγενή απώλεια όρασης, δεδομένο ιδιαίτερα σημαντικό, αφού αυτό σημαίνει ότι δεν είχαν ποτέ την εμπειρία της όρασης με αποτέλεσμα να «βλέπουν» τον κόσμο διαφορετικά και να χάνουν ή να παρερμηνεύουν ορισμένες έννοιες και συμπεριφορές (Huebner, 2000).

Σε μια προσπάθεια προσέγγισης της αναπηρίας της όρασης, αρκετοί όροι έχουν δημιουργηθεί, εκ των οποίων, μερικοί σχετίζονται με νομικά κριτήρια, ενώ άλλοι σχετίζονται με τους τρόπους με τους οποίους ένας άνθρωπος χρησιμοποιεί τις αισθήσεις του για να συγκεντρώσει πληροφορίες από το περιβάλλον και να μάθει (Corn, DePriest & Erin, 2000).

Συγκεκριμένα, ο όρος μερική απώλεια όρασης (low vision) αναφέρεται στην κεντρική οπτική οξύτητα που ανέρχεται στα 20/70 με 20/200 στο καλύτερο μάτι με την καλύτερη διόρθωση ή στο οπτικό πεδίο που είναι ίσο ή μικρότερο από 20° με 40° στο καλύτερο μάτι με διόρθωση (Huebner, 2000). Ο Corn (1980), διατυπώνει ότι, άτομο με μερική απώλεια όρασης, είναι εκείνο που, έχει ακόμη σοβαρό πρόβλημα όρασης μετά από διόρθωση, αλλά είναι πιθανό να αυξηθεί η οπτική λειτουργικότητά του μέσω της χρήσης οπτικών συσκευών, μη οπτικών συσκευών, περιβαλλοντικών τροποποιήσεων και τεχνικών.

Αρκετοί άνθρωποι δε φαίνεται να έχουν πλήρη κατανόηση του όρου τύφλωση. Ορισμένοι, μάλιστα, χρησιμοποιούν τους όρους τύφλωση (blindness) και νομική

τύφλωση (legal blindness) εναλλακτικά. Εν τούτοις, αυτοί οι όροι δε σημαίνουν ακριβώς το ίδιο πράγμα και οι διαφορές είναι σημαντικές.

Αναλυτικότερα, ο όρος τύφλωση ισοδυναμεί με την ολική απώλεια όρασης. Ένα άτομο με ολική απώλεια όρασης, διαθέτει οπτική οξύτητα μικρότερη από 20/200 στο καλύτερο μάτι μετά από διόρθωση (Αργυρόπουλος, 2011). Σύμφωνα με την Huebner (2000), όρος τυφλός χρησιμοποιείται για να αναφερθεί στα άτομα, τα οποία δεν έχουν όραση ή έχουν μόνο την αντίληψη φωτός (η ικανότητα προσδιορισμού της παρουσίας ή απουσίας φωτός). Ένας άνθρωπος με αντίληψη φωτός έχει επίγνωση της μετάβασής του από μία φωτεινή είσοδο σε ένα σκοτεινό δωμάτιο, αλλά δε είναι ικανός να αναγνωρίσει αντικείμενα στο δωμάτιο οπτικά. Επισημαίνεται σε αυτό το σημείο ότι, ο όρος τυφλός φέρει μια αρνητική έννοια, για το λόγο αυτό είναι προτιμότερη η αντικατάστασή του με τον όρο άτομο με πρόβλημα όρασης (visually impaired), που αναφέρεται σε όλα τα άτομα με προβλήματα όρασης. Ο όρος τυφλός αποτελεί μόνο μια σωματική περιγραφή της ανθρώπινης όρασης, δεν υποδεικνύει τις ικανότητες, τη νοημοσύνη, την προσωπικότητα ή τα ενδιαφέροντα του ατόμου (Huebner, 2000).

Από την άλλη, ως νομική τύφλωση ορίζεται η κεντρική οπτική οξύτητα που δεν ξεπερνά τα 20/200 στο καλύτερο μάτι με την καλύτερη διόρθωση, ή η κεντρική οπτική οξύτητα που υπερβαίνει τα 20/200, αν υπάρχει ελαττωματικό οπτικό πεδίο, στο οποίο το περιφερειακό πεδίο συστέλλεται σε τέτοιο βαθμό, που η ευρύτερη διάμετρος του οπτικού πεδίου υποτείνει μία γωνιώδη απόσταση όχι μεγαλύτερη από 20° (Corn, DePriest & Erin, 2000). Το άτομο που εκπληρώνει τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις, ταξινομείται ως νομικώς τυφλό άτομο. Ο όρος νομικώς τυφλό άτομο χρησιμοποιείται σήμερα για να ορίσει τα θεσμικά και τα νομικά δικαιώματα των ατόμων με προβλήματα όρασης (Αργυρόπουλος, 2011).

Όλοι οι προαναφερθέντες ορισμοί είναι κλινικοί. Αυτό σημαίνει πως βασίζονται στις κλινικές μετρήσεις μόνον. Δεν παρέχουν ιδιαίτερες πληροφορίες σχετικά με το τι ένα άτομο μπορεί ή δεν μπορεί να δει ή την λειτουργικότητα της όρασης του, καθώς και άλλες πλευρές της όπωσης, τη διακύμανση της όρασης, την ανοχή στο φωτισμό, την οπτική κούραση ή την ευαισθησία στην αντίθεση και δεν υποδεικνύουν πως η λειτουργική όραση μπορεί να αλλάξει λόγω των φυσικών ή περιβαλλοντικών περιστάσεων (Corn, DePriest & Erin, 2000· Huebner, 2000).

Ωστόσο, κάθε άτομο με πρόβλημα όρασης χρησιμοποιεί την υπολειπόμενη όραση του διαφορετικά. Άλλωστε, τα περισσότερα άτομα με προβλήματα όρασης μαθαίνουν να ωφελούνται από την όραση που διαθέτουν. Χαρακτηριστικό είναι πως ένα άτομο που έχει κάποιο πρόβλημα όρασης μπορεί να λειτουργεί ως άτομο με ολική απώλεια όρασης κάτω από ορισμένες περιβαλλοντικές συνθήκες, ενώ το ίδιο άτομο μπορεί να έχει σημαντική λειτουργική όραση κάτω από άλλες συνθήκες (Αργυρόπουλος, 2011· Huebner, 2000).

Καίριο είναι λοιπόν να κατανοηθεί ότι, τα άτομα με προβλήματα όρασης αποτελούν ετερογενή ομάδα, και όπως και εκείνα χωρίς προβλήματα όρασης, έχουν μοναδικά, ατομικά χαρακτηριστικά (Αργυρόπουλος, 2011). Διαφέρουν στην νοητική ικανότητα, στον αναπτυξιακό ρυθμό, στην κοινωνική επάρκεια και σε άλλους τομείς. Το μοναδικό κοινό χαρακτηριστικό, όλων όσων έχουν πρόβλημα όρασης, είναι ότι διαθέτουν λιγότερο λειτουργικό οπτικό σύστημα. Ωστόσο, ακόμη και εντός αυτού του κοινού χαρακτηριστικού υπάρχουν διαφορές. Τα άτομα διαφέρουν ως προς τη φύση του προβλήματος όρασης, το βαθμό της οπτικής ικανότητας και την ικανότητα να χρησιμοποιούν την υπολειπόμενη όραση που αυτά διαθέτουν (Huebner, 2000). Ούτε δύο άτομα με πρόβλημα όρασης, δεν βλέπουν με τον ίδιο τρόπο. Ακόμη και στην περίπτωση που δύο άτομα έχουν το ίδιο είδος οφθαλμολογικής πάθησης και διαπιστωμένης οπτικής οξύτητας, λειτουργούν με πολύ διαφορετικό τρόπο (Mason, 2011). Επιπρόσθετα, οι προσωπικότητές τους, η κινητικότητα, οι γνωστικές ικανότητες, και ο βαθμός με τον οποίο αυτά έχουν μάθει να χρησιμοποιούν την όρασή τους ποικίλλει και επηρεάζει την οπτική τους επίδοση. Ορισμένα άτομα, ασφαλώς, ωφελούνται πλήρως από την υπάρχουσα όραση, ενώ άλλα όχι, και ίσως ωφεληθούν από την εκμάθηση να το κάνουν (Huebner, 2000).

Τα προαναφερθέντα προσπάθησαν να συμβάλλουν στην αποσαφήνιση των προβλημάτων όρασης, παρέχοντας μια πρώτη γνώση για τα άτομα με προβλήματα όρασης και διευκρινίζοντας πως το καθένα από αυτά που ανήκει σε αυτή την πληθυσμιακή ομάδα είναι διαφορετικό, όπως διαφορετικοί είμαστε όλοι μας. Ωστόσο, η κατανόηση των προβλημάτων όρασης είναι ριζωμένη στις ατομικές εμπειρίες ζωής. Η αλληλεπίδραση με πρόσωπα που φέρουν κάποιο πρόβλημα όρασης, η ανάγνωση βιβλίων, η παρακολούθηση ταινιών με πρωταγωνιστές που είναι τυφλοί, οι προσομοιώσεις, που μπορούν να επιτευχθούν μέσω της κάλυψης των ματιών με ύφασμα, στοχεύουν στην προώθηση μιας καλύτερης κατανόησης για το

πώς λειτουργούν οι άνθρωποι με μερική ή ολική απώλεια όρασης. Σαφώς, οι βλέποντες έχουν οπτικές μνήμες για το πώς τα αντικείμενα, οι χώροι και οι άνθρωποι μοιάζουν ακόμη και κατά τη διάρκεια των προσομοιώσεων. Παρ' όλα αυτά, αυτοί οι τρόποι, παρέχουν μια μικρή βάση για την κατανόηση της επίδρασης των προβλημάτων όρασης στη μάθηση και γενικά σε ειδικές περιοχές δεξιοτήτων, όπως είναι η κοινωνικοποίηση, η επικοινωνία, η ανεξάρτητη κίνηση, η καθημερινή διαβίωση, ο ελεύθερος χρόνος και η εργασία (Huebner, 2000).

1.2 Η Αφή και τα Είδη της

Το μεγαλύτερο ποσοστό των γνώσεων, και συγκεκριμένα το 83% οι βλέποντες το αποκτούν στηριζόμενοι στην όραση, ενώ το 11% στηριζόμενοι στην ακοή και το 6% στην αφή, γεγονός το οποίο προφανώς και δεν ισχύει για τα άτομα με προβλήματα όρασης (Λιοδάκης, 2000). Στα άτομα με προβλήματα όρασης η απόκτηση των γνώσεων πραγματοποιείται κυρίως μέσω της αφής. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, δέον κρίνεται να γίνει αναφορά στην αίσθηση της αφής.

Η αφή είναι μία από τις πέντε αισθήσεις (αφή, όραση, όσφρηση, γεύση, ακοή), η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με ένα ειδικό αισθητηριακό όργανο, το δέρμα. Το δέρμα είναι, στην πραγματικότητα, το μεγαλύτερο όργανο του σώματος. Αποτελείται από δύο στρώματα, την επιδερμίδα (εξωτερικό στρώμα) και το δέρμα (εσωτερικό στρώμα). Υπάρχουν δύο ειδών νευρικές απολήξεις στο δέρμα, οι ελεύθερες νευρικές απολήξεις και οι νευρικές απολήξεις που είναι ενσωματωμένες σε άλλες δομές. Οι νευρικές απολήξεις, που βρίσκονται εντός του δέρματος, ταξινομούνται συνήθως σύμφωνα με το πώς αυτές αντιδρούν σε συγκεκριμένο ερέθισμα, σε:

- Μηχανικούς υποδοχείς, υποδοχείς που αποκρίνονται στις εσοχές του δέρματος. Δύο τύποι μηχανικών υποδοχέων έχουν αναγνωριστεί, ταχείας προσαρμογής και βραδείας προσαρμογής.
- Θερμικούς υποδοχείς, υποδοχείς που αποκρίνονται στις θερμοκρασίες ή στις αλλαγές της θερμοκρασίας.
- Αλγικούς υποδοχείς, υποδοχείς που αποκρίνονται στο ερέθισμα, που καταστρέφει το δέρμα.

Το απτικό ερέθισμα, που προσλαμβάνεται μέσω των υποδοχέων της αφής, διαβιβάζεται στον εγκέφαλο διά μέσου μονοπατιών εντός του σώματος. Δύο κύρια μονοπάτια διαβιβάζουν την πληροφορία από το δέρμα στον εγκέφαλο, τα νωτιαία δεμάτια που οδηγούν στο λημνίσκο και το δεμάτιο της προσθιοπλάγιας δέσμης (McLinden & McCall, 2002).

Ωστόσο, η πρόσληψη ενός απτικού ερεθίσματος, δεν συνεπάγεται και την αυτόματη ερμηνεία του. Η απτική αντίληψη είναι μια πολυεπίπεδη και πολυσύνθετη διαδικασία. Παράγοντες που παρέχουν πληροφορίες και συμβάλλουν στη διαμόρφωση της τελικής ερμηνείας του ερεθίσματος είναι η αφή, η κίνηση, η στάση

σώματος, το είδος του αντικειμένου, δυσδιάστατο ή τρισδιάστατο, το πλαίσιο αναφοράς καθώς και η προηγούμενη γνώση του ατόμου με σοβαρό πρόβλημα όρασης. Τα άτομα με σοβαρό πρόβλημα όρασης (ΣΠΟ) μέσω της αφήs εξερευνούν, ταυτοποιούν και οικοδομούν γνωστικές δομές (Αργυρόπουλος, 2015· Millar, 1997).

Υπάρχουν δύο είδη αφήs, η παθητική αφή και η ενεργητική αφή. Η παθητική αφή αναφέρεται στη διέγερση του στατικού δαχτύλου ή χεριού από ένα κινούμενο ή στατικό εξωτερικό ερέθισμα, ενώ η ενεργητική αφή αναφέρεται στην ενεργητική διερεύνηση και στον επιδέξιο χειρισμό των επιφανειών και των αντικειμένων με τα χέρια μας (Ballesteros & Heller, 2008)

Ερευνητές υποστηρίζουν ότι, η ενεργητική αφή είναι ανώτερη από την παθητική αφή, επιχειρηματολογώντας πως η παθητική αφή απλώς εστιάζει την προσοχή του ατόμου με σοβαρό πρόβλημα όρασης σε ότι συμβαίνει στο επίπεδο της επιφάνειας του σώματος του και ότι ουσιαστικά συμβάλλει στην απόκτηση μίας πολύ περιορισμένης εκτίμησης της μορφής ενός αντικειμένου (Revesz, 1950). Αντίθετα, η ενεργητική αφή εφοδιάζει το άτομο με σοβαρό πρόβλημα όρασης με πληροφορίες για τα αντικείμενα και τις επιφάνειες στο περιβάλλον (Gibson, 1962, 1966). Ωστόσο, η άποψη ότι, η ενεργητική αφή είναι ανώτερη από την παθητική αφή δεν αληθεύει σε κάθε περίπτωση και αυτό υποστηρίζεται από άλλους ερευνητές (Heller, 1986· Magee & Kennedy, 1980). Σύμφωνα με τη Millar (1997), υπό ορισμένες συνθήκες η ενεργητική αφή δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ανώτερη, αφού μπορεί να μεταφέρει ελάχιστα ελλείψει σημαντικών χαρακτηριστικών ή προηγούμενων πληροφοριών που μπορούν να παράσχουν «έννοιες άγκυρα» για συστηματική εξερεύνηση. Αντίθετα, οι προηγούμενες πληροφορίες μπορούν να παράγουν αποτελεσματική αναγνώριση και με παθητική επαφή.

1.3 Η Ενεργητική Αφή και τα Είδη της

Η ενεργητική αφή είναι μια διερευνητική παρά απλώς μια δεκτική αίσθηση. Όταν ένα άτομο με σοβαρό πρόβλημα όρασης αγγίζει κάτι με τα δάχτυλά του, προσλαμβάνει τη διέγερση ως είναι. Οι μεταβολές στη διέγερση του δέρματος προκαλούνται από μεταβολές στην κινητική δραστηριότητα. Το τι συμβαίνει στο δάχτυλά του ατόμου εξαρτάται από τις κινήσεις που αυτό κάνει, αλλά και από το αντικείμενο που αγγίζει (Gibson, 1962).

Οι κινήσεις στις οποίες προβαίνει το άτομο, δεν τροποποιούν το περιβάλλον, αλλά μόνο το ερέθισμα που προέρχεται από το περιβάλλον. Πιθανώς, αυτές οι κινήσεις ενισχύσουν ορισμένα χαρακτηριστικά της ενδεχόμενης διέγερσης και μειώνουν κάποια άλλα. Πρόκειται για διερευνητικές κινήσεις, παρά για εκτελεστικές κινήσεις. Από την άποψη αυτή, οι εν λόγω κινήσεις αγγίγματος των δακτύλων είναι σαν τις κινήσεις των ματιών. Συνεπώς, η ενεργητική αφή μπορεί να ονομαστεί ως «απτική σάρωση» κατ' αναλογία με την «οπτική σάρωση» (Gibson, 1962).

Το άτομο με σοβαρό πρόβλημα όρασης εξαρτάται από την ενεργητική αφή για την πρόσληψη των περισσότερων πληροφοριών για τον κόσμο (Gibson, 1962). Με τη βοήθεια της ενεργητικής αφής μπορεί να αντιληφθεί τις ιδιότητες των αντικειμένων όπως, υφή, θερμοκρασία, στερεότητα, σχήμα, μέγεθος, βάρος, (Lederman & Klatzky, 2009).

Σύμφωνα με τις Lederman & Klatzky (1987), η αναγνώριση των ιδιοτήτων και της χρήσης ενός αντικειμένου γίνεται με ορισμένες διερευνητικές διαδικασίες (exploratory procedures), στις οποίες συμπεριλαμβάνονται η πλευρική κίνηση, η πίεση, η στατική επαφή, η εγκόλπωση, η συνεχής περιστροφή και το κράτημα χωρίς υποστήριξη. Ως διερευνητική διαδικασία ορίζεται το στερεότυπο μοτίβο κίνησης, που διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά που είναι αμετάβλητα και άλλα που είναι πολύ τυπικά. Αυτό, το στερεότυπο μοτίβο κίνησης, δεν χρειάζεται να αντιστοιχεί σε ένα συγκεκριμένο σχηματισμό χεριού, σε μία καθορισμένη πίεση ή σε συγκεκριμένες τελικές επιδράσεις.

Οι διερευνητικές κινήσεις χρησιμοποιούνται ανάλογα με την πληροφορία που θέλει να εξάγει το άτομο με σοβαρό πρόβλημα όρασης από το αντικείμενο. Πιο συγκεκριμένα, όπως φαίνεται και στον ακόλουθο πίνακα, οι διαδικασίες διερεύνησης

που αποκρίνονται στην αναγνώριση των ιδιοτήτων της υφής, της σκληρότητας, της θερμοκρασίας και του βάρους ενός αντικειμένου είναι η πλευρική κίνηση, η πίεση, η στατική επαφή και το κράτημα χωρίς υποστήριξη αντίστοιχα, ενώ για την απόκτηση πληροφοριών σχετικά με το μέγεθος, το καθολικό σχήμα, τον όγκο και το ακριβές σχήμα ενός αντικειμένου χρησιμοποιούνται οι διερευνητικές διαδικασίες της εγκόλπωσης και της συνεχής περιστροφής αντίστοιχα (Lederman & Klatzky, 1993).

Διερευνητική Διαδικασία	Γνώση για το Αντικείμενο
Εγκόλπωση	Καθολικό Σχήμα, Μέγεθος, Όγκος
Κράτημα χωρίς Υποστήριξη	Βάρος
Πίεση	Σκληρότητα
Πλευρική Κίνηση	Υφή
Στατική Επαφή	Θερμοκρασία
Συνεχής Περιστροφή	Ακριβές Σχήμα

Αξίζει σε αυτό το σημείο να γίνει μια λεπτομερειακή αναφορά, στις διερευνητικές διαδικασίες που χρησιμοποιούν τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης κατά τον χειρισμό μιας σειράς αντικειμένων. Οι διερευνητικές αυτές διαδικασίες είναι έξι στον αριθμό και περιγράφονται ακολούθως (Lederman & Klatzky, 1987).

Η **πλευρική κίνηση** (lateral motion), η οποία εκδηλώνεται με πλάγια κίνηση ανάμεσα στο δέρμα και την επιφάνεια του αντικειμένου, δηλαδή, την τριβή. Τυπικά, τα δάχτυλα γρήγορα τρίβουν πέρα δώθε μια μικρή, ομοιογενή περιοχή της επιφάνειας. Έτσι διερευνώνται οι εσωτερικές επιφάνειες παρά οι άκρες.

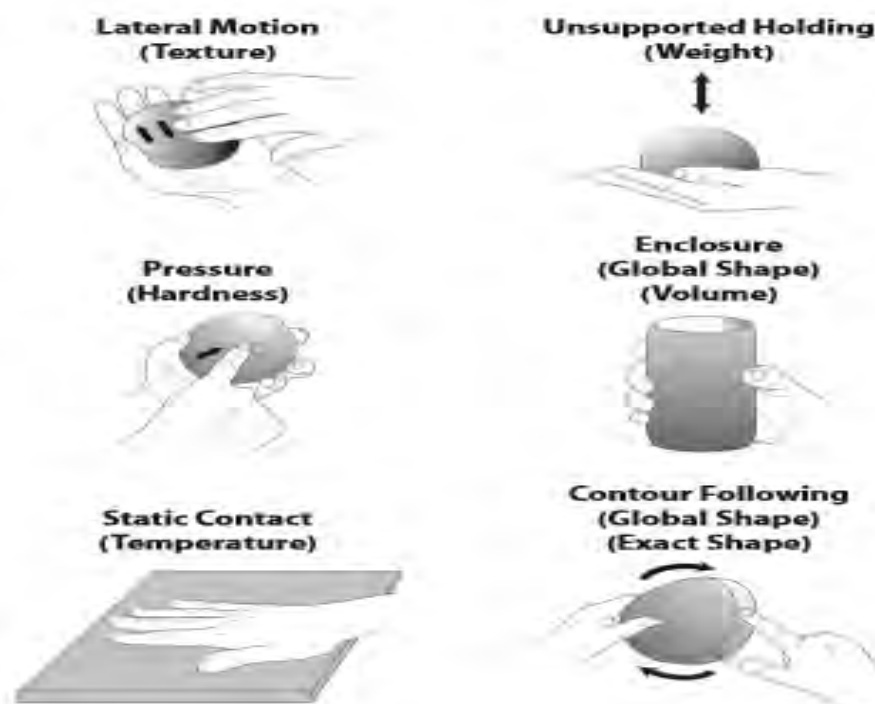
Η **πίεση** (pressure), που παράγεται από την εφαρμογή ροπής ή κανονικών δυνάμεων σε ένα μέρος του αντικειμένου, ενώ ένα άλλο μέρος του αντικειμένου σταθεροποιείται ή μια αντιτιθέμενη δύναμη εφαρμόζεται. Η πίεση μπορεί να γίνει αντιληπτή, από μία προφανή κίνηση, όπως το σπρώξιμο ή από τα εμφανή σημάδια της δύναμης στα δάχτυλα και το χέρι.

Η **στατική επαφή** (static contact), που συμβαίνει όταν ένα αντικείμενο υποστηρίζεται εξωτερικώς, δηλαδή, από μια εξωτερική επιφάνεια ή το άλλο χέρι, ενώ το χέρι ακουμπά παθητικά σε αυτό χωρίς συμμόρφωση.

Το **κράτημα χωρίς υποστήριξη** (unsupported holding), όπου το αντικείμενο ανυψώνεται μακριά από οποιαδήποτε υποστηριζόμενη επιφάνεια και διατηρείται στο χέρι, χωρίς καμία προσπάθεια να συμμορφωθεί το χέρι στο αντικείμενο. Σημειώνεται ότι, κατά την παρούσα διερευνητική διαδικασία, παρατηρείται ανύψωση του βραχίονα ή του καρπού.

Η **εγκόλπωση** (enclosure), κατά την οποία το χέρι διατηρεί ταυτόχρονη επαφή με το περίβλημα του αντικειμένου, όσο το δυνατόν. Συχνά παρατηρείται, μια προσπάθεια να συμμορφωθεί το χέρι με μεγαλύτερη ακρίβεια στο περίγραμμα του αντικειμένου. Οι περίοδοι της στατικής εγκόλπωσης εναλλάσσονται με τις μετατοπίσεις του αντικειμένου στο χέρι.

Η **συνεχής περιστροφή** (contour following), είναι μια δυναμική διερευνητική διαδικασία κατά την οποία το χέρι διατηρεί την επαφή με το περίγραμμα του αντικειμένου. Τυπικά, η κίνηση είναι ομαλή και μη επαναλαμβανόμενη μέσα σε ένα τμήμα περιγράμματος αντικειμένου. Η κίνηση διακόπτεται ή αλλάζει κατεύθυνση, όταν το τμήμα του περιγράμματος τελειώνει. Αυτή η διερευνητική κίνηση δεν εφαρμόζεται σε ομοιογενή επιφάνεια.

Εικόνα 1. Απεικόνιση των έξι διερευνητικών διαδικασιών και ο συσχετισμός τους με τις ιδιότητες του αντικειμένου. Στο Tutorial Review, Haptic perception: A tutorial. Lederman & Klatzky, 2009.

Συνοψίζοντας, οι διερευνητικές διαδικασίες είναι πολύ χρήσιμες, διότι συμβάλλουν στη διεξαγωγή νοημάτων για τις κινήσεις των χεριών, μάλιστα, προσφέρουν ένα παράθυρο μέσω του οποίου το απτικό σύστημα μπορεί να προβληθεί (Lederman & Klatzky, 1987). Ωστόσο, οι διερευνητικές διαδικασίες σχετίζονται αποκλειστικά με τη χρήση της αφής από άτομα που έχουν ώριμες απτικές ικανότητες, με την προσδοκία ότι τα άτομα αυτά έχουν τα μέσα να εκτελέσουν μια ευρεία σειρά σχετικά εκλεπτυσμένων στρατηγικών διερεύνησης, προκειμένου να αναζητήσουν την αισθητηριακή πληροφορία για ένα αντικείμενο (McLinden, 1999· McLinden & McCall, 2002).

Κεφάλαιο 2^ο: Καθολικός Σχεδιασμός

2.1 Εύχρηστος Σχεδιασμός - Καθολικός Σχεδιασμός - Προσβάσιμος Σχεδιασμός

Ο σχεδιασμένος κόσμος δεν ταιριάζει σε κανέναν απολύτως. Κατά καιρούς, όλοι μας έχουμε προβλήματα με τους χώρους που ζούμε και τα προϊόντα που χρησιμοποιούμε. Σχεδιαστές έχουν εκπαιδευτεί να σχεδιάσουν για μία μυθική "μέσου όρου" ομάδα ανθρώπων, αλλά στην πραγματικότητα δεν υπάρχει αυτή η ομάδα (Story, Mueller & Mace, 1998).

Είναι δυνατόν να σχεδιαστεί ένα προϊόν ή ένα περιβάλλον που να ταιριάζει σε ένα ευρύ φάσμα χρηστών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, των ηλικιωμένων ενηλίκων, των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑμεΑ), των ανθρώπων μη τυπικού μεγέθους ή σχήματος, των ανθρώπων που είναι άρρωστοι ή τραυματισμένοι, και των ανθρώπων που ταλαιπωρούνται κατά περίπτωση. Αυτή η προσέγγιση είναι γνωστή ως καθολικός σχεδιασμός (Story, Mueller & Mace, 1998). Ο καθολικός σχεδιασμός μπορεί να οριστεί ως ο σχεδιασμός των προϊόντων και των περιβαλλόντων που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο μέγιστο δυνατό βαθμό από ανθρώπους όλων των ηλικιών και των ικανοτήτων. Ο καθολικός σχεδιασμός σέβεται την ανθρώπινη διαφορετικότητα και προωθεί την ένταξη όλων των ανθρώπων σε όλες τις δραστηριότητες της ζωής (Mace, 1997).

Διάφοροι όροι έχουν προκύψει τα τελευταία χρόνια που περιγράφουν παρόμοια αν και κάπως διαφορετικές έννοιες σχεδιασμού. Οι όροι προσβάσιμος σχεδιασμός, εύχρηστος σχεδιασμός, και καθολικός σχεδιασμός είναι όλες οι προσεγγίσεις για το σχεδιασμό που μπορεί να οδηγήσει σε προϊόντα που είναι πιο εύκολο για όλους να τα χρησιμοποιούν, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων με αναπηρίες. Αυτές οι έννοιες εφαρμόζονται για το σχεδιασμό του δομημένου περιβάλλοντος, των υπηρεσιών των πελατών, καθώς και για άλλα προϊόντα και περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένων των τεχνολογιών της πληροφορίας, όπως το υλισμικό, το λογισμικό, τα πολυμέσα, τα μαθήματα εξ αποστάσεως, οι ιστοσελίδες, το πρόγραμμα σπουδών και η διδασκαλία (DO-IT, 2015).

Ποια είναι όμως η διαφορά μεταξύ του προσβάσιμου, του εύχρηστου και του καθολικού σχεδιασμού; Σημαντικό είναι να αποσαφηνιστεί το παρόν ερώτημα, πριν την εκτενή αναφορά στον καθολικό σχεδιασμό και τις αρχές που τον διέπουν.

Ο προσβάσιμος σχεδιασμός είναι μια διαδικασία σχεδιασμού κατά την οποία λαμβάνονται υπόψη ειδικά οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρίες. Η προσβασιμότητα αναφέρεται μερικές φορές με το χαρακτηριστικό ότι τα προϊόντα, οι υπηρεσίες και οι εγκαταστάσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν, ανεξάρτητα, από άτομα με ποικίλες αναπηρίες (DO-IT, 2015). Η προσβασιμότητα ως ζήτημα σχεδιασμού έχει μια μακρά ιστορία, αλλά η ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με αυτήν αυξήθηκε με το πέρασμα της νομοθεσίας, όπως ο νόμος των Αμερικανών με Αναπηρίες - Americans With Disabilities Act (ADA), που έδωσε εντολή οι δημόσιες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες να είναι πλήρως προσβάσιμες σε άτομα με αναπηρίες. Έτσι, αναπτύχθηκαν πρότυπα προσβασιμότητας για λογισμικά, υλισμικά, ιστοσελίδες, βίντεο, και άλλες τεχνολογίες πληροφοριών. Πολλά κράτη, εκπαιδευτικά ιδρύματα και άλλοι φορείς έχουν υιοθετήσει αυτά τα πρότυπα, προκειμένου να ανταποκριθούν στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία (Mace, Hardie & Place, 1990· Mazumdar & Geis, 2001). Μάλιστα, η πρωτοβουλία Προσβασιμότητας στο Διαδίκτυο της Κοινοπραξίας του Παγκόσμιου Ιστού έχει επίσης αναπτύξει κατευθυντήριες γραμμές και ολοκληρωμένους πόρους για το σχεδιασμό προσβάσιμων ιστοσελίδων (DO-IT, 2015).

Μια ευρύτερη έννοια του προσβάσιμου σχεδιασμού είναι αυτή του καθολικού σχεδιασμού. Ο καθολικός σχεδιασμός ορίζεται ως «ο σχεδιασμός των προϊόντων και των περιβαλλόντων να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλους τους ανθρώπους, στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, χωρίς την ανάγκη για προσαρμογή ή ειδικό σχεδιασμό» (Mace, 1997). Πεζοδρόμια με ράμπες και πόρτες που ανοίγουν αυτόματα όταν ένα άτομο κινείται κοντά σε αυτές, είναι παραδείγματα καθολικού σχεδιασμού προϊόντων. Αυτά ωφελούν ανθρώπους με αναπηρίες, γονείς με παιδικά καροτσάκια, και πολλούς άλλους (DO-IT, 2015). Στα ανθρώπινα χαρακτηριστικά που λαμβάνονται υπόψη στον καθολικό σχεδιασμό περιλαμβάνονται η ηλικία, το φύλο, το ύψος, η φυλή/εθνικότητα, ο πολιτισμός, η γλώσσα και η προτίμηση μάθησης (Preiser, 2001).

Γίνεται συνεπώς αντιληπτό πώς, τόσο ο προσβάσιμος, όσο και ο καθολικός σχεδιασμός ασχολούνται με την αντιμετώπιση των αναγκών των χρηστών πέραν εκείνων που θεωρούνται «μέσοι» ή «τυπικοί».

Όπως ο προσβάσιμος και ο καθολικός σχεδιασμός, έτσι και ο εύχρηστος σχεδιασμός χρησιμεύει για τη δημιουργία προϊόντων που είναι εύκολα και αποτελεσματικά στο χρήστη. Η ευχρηστία έχει οριστεί ως η «αποτελεσματικότητα, αποδοτικότητα και ικανοποίηση με την οποία ένα συγκεκριμένο σύνολο χρηστών μπορεί να επιτύχει ένα συγκεκριμένο σύνολο καθηκόντων σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον». Οι μηχανικοί της ευχρηστίας δοκιμάζουν την ευκολία με την οποία οι χρήστες μπορούν να μάθουν να λειτουργούν ένα προϊόν και να θυμούνται πώς να το κάνουνε επίσης, όταν επιστρέψουν στο προϊόν σε μεταγενέστερο χρόνο. Δυστυχώς, τα άτομα με αναπηρίες δεν συμπεριλαμβάνονται πάντα σε δοκιμές ευχρηστίας. Ως εκ τούτου, πολλά προϊόντα που έχουν καλές επιδόσεις στις δοκιμές ευχρηστίας δεν είναι προσιτά σε άτομα με αναπηρίες (DO-IT, 2015).

Η ευχρηστία μοιράζεται κάποιους βασικούς στόχους με την προσβασιμότητα και τον καθολικό σχεδιασμό. Σχεδιαστές και στους τρεις κλάδους επιδιώκουν να δημιουργήσουν τα χαρακτηριστικά του προϊόντος που μπορούν εύκολα να ανακαλύψουν και να χειριστούν οι χρήστες. Οι μηχανικοί της ευχρηστίας ασχολούνται με πτυχές της εμπειρίας του χρήστη, που περιλαμβάνουν:

- **Ικανότητα Μάθησης:** Μπορούν οι χρήστες εύκολα να μάθουν πώς να λειτουργούν το προϊόν, και να θυμούνται πώς να εκτελέσουν τις εργασίες όταν επιστρέψουν στο προϊόν σε μεταγενέστερο χρόνο;
- **Συνέπεια:** Είναι τα χαρακτηριστικά του προϊόντος σαφή και επισημαίνονται με συνέπεια;
- **Αποδοτικότητα και Αποτελεσματικότητα:** Μπορούν οι χρήστες να εκτελούν εργασίες με ένα ελάχιστο ποσό προσπάθειας και να επιτύχουν τους στόχους τους με επιτυχία;

Αν οι σχεδιαστές προϊόντων εφαρμόσουν τις αρχές καθολικού σχεδιασμού, με ιδιαίτερη έμφαση στην προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρίες, και αν οι εμπειρογνώμονες ευχρηστίας περιλάβουν άτομα με ποικίλες αναπηρίες σε δοκιμές ευχρηστίας, περισσότερα προϊόντα θα είναι προσιτά και εύχρηστα από όλους (DO-IT, 2015). Ακολουθεί συγκεντρωτικός πίνακας των ομοιοτήτων και των διαφορών ανάμεσα στον καθολικό σχεδιασμό, τον προσβάσιμο σχεδιασμό και τον εύχρηστο σχεδιασμό.

ΚΑΘΟΛΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ		
	ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ	ΔΙΑΦΟΡΕΣ
ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	Και οι δύο σχεδιασμοί στοχεύουν στην κάλυψη των αναγκών των χρηστών πέραν εκείνων που θεωρούνται «μέσοι» ή «τυπικοί».	Ο καθολικός σχεδιασμός είναι πολύ ευρύτερος του προσβάσιμου σχεδιασμού, αφού ο τελευταίος αναφέρεται αποκλειστικά στα άτομα με αναπηρίες.
ΕΥΧΡΗΣΤΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	Ο καθολικός σχεδιασμός, όσο και ο εύχρηστος σχεδιασμός χρησιμεύουν για τη δημιουργία προϊόντων που είναι αποτελεσματικά και εύκολα στο χρήστη.	Σε αντίθεση με τον καθολικό σχεδιασμό, ο εύχρηστος σχεδιασμός δε λαμβάνει πάντοτε υπόψιν τα άτομα με αναπηρίες, με απόρροια πολλά εύχρηστα προϊόντα να μην είναι προσβάσιμα σε αυτά.

2.2 Σύντομη Ιστορική Αναδρομή για τον Καθολικό Σχεδιασμό

Ο καθολικός σχεδιασμός έχει τις απαρχές του στις δημογραφικές, νομοθετικές, οικονομικές, και κοινωνικές αλλαγές μεταξύ των ηλικιωμένων ανθρώπων και των ανθρώπων με αναπηρία σε όλο τον 20ο αιώνα (Story, Mueller & Mace, 1998).

Στις αρχές του 20ου αιώνα, οι ηλικιωμένοι ενήλικες και τα άτομα με ειδικές ανάγκες ήταν αλήθεια μειονότητες. Η μέση διάρκεια ζωής του ανθρώπου ήταν μικρή, και οι άνθρωποι που είχαν τραυματισμό στο νωτιαίο μυελό είχαν μόνο μια πιθανότητα 10% επιβίωσης. Οι περισσότεροι άνθρωποι με χρόνιες παθήσεις ζούσαν σε νοσηλευτικά ιδρύματα. Οι άνθρωποι ζουν περισσότερο σήμερα. Ο μέσος όρος ζωής έχει αυξηθεί σε 76, σε μεγάλο βαθμό, γεγονός που οφείλεται στην υγιεινή διαβίωση, την καλύτερη ιατρική περίθαλψη, τα εμβόλια και την υγιεινομία που έχει σχεδόν εξαλείψει πολλά θανατηφόρα λοιμώδη νοσήματα (LaMendola, 1998).

Επιπλέον, περισσότεροι άνθρωποι ζουν πλέον με αναπηρία. Δύο παγκόσμιοι πόλεμοι δημιούργησαν ένα τεράστιο πληθυσμό βετεράνων με αναπηρία (Mace, Hardie & Place, 1990). Ιδιαίτερα, ο πόλεμος του Βιετνάμ που ήταν ίσως η μεγαλύτερη ένοπλη σύγκρουση μεταξύ Δύσης και Ανατολής κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, επέφερε μεγάλες απώλειες σε έμψυχο και άψυχο υλικό. Πρόκειται για έναν από τους πιο αιματηρούς πολέμους με εκατομμύρια βόμβες και σφαίρες να συνθλίβουν ανθρώπινες ζωές και να θρυμματίζουν ανθρώπινα σώματα. Ο πληθυσμός των Η.Π.Α. πλήγηκε σημαντικά (https://el.wikipedia.org/wiki/Ψυχρός_πόλεμος). Οι βετεράνοι επέστρεψαν κατατροπωμένοι και σωματικά συντετριμμένοι σε μια χώρα που σε κάθε κίνηση τους, τους ενέβαζε φραγμούς (Mace, Hardie & Place, 1990).

Τη δεκαετία του 1950, δημιουργήθηκε το κίνημα χωρίς φραγμούς στη μετακίνηση, και έτσι ξεκίνησε μια διαδικασία αλλαγής στις δημόσιες πολιτικές και πρακτικές σχεδιασμού. Το κίνημα ιδρύθηκε ως απάντηση στις απαιτήσεις, των ανάπηρων βετεράνων και των υποστηρικτών των ατόμων με αναπηρίες, να δημιουργήσουν ευκαιρίες στον τομέα της εκπαίδευσης και της απασχόλησης και όχι ιδρυματική περίθαλψη και στήριξη (Welch & Palames, 1995). Τα φυσικά εμπόδια στο περιβάλλον αναγνωρίστηκαν ως ένα σημαντικό εμπόδιο για τα άτομα με κινητικά προβλήματα (Mace, Hardie & Place, 1990).

Οι προσπάθειες της διοίκησης των βετεράνων, οδήγησαν στην ανάπτυξη των εθνικών προτύπων για "χωρίς φραγμούς" κτίρια. Ο νόμος των Αμερικανών με Αναπηρίες/*Americans with Disabilities Act* του 1990 αφύπνισε ευρεία τη συνειδητοποίηση των ατομικών δικαιωμάτων των ανθρώπων με αναπηρία. Διακρίσεις στην απασχόληση, την πρόσβαση σε θέσεις της δημόσιας στέγασης, τις υπηρεσίες, τα προγράμματα, τα μέσα μαζικής μεταφοράς, και των τηλεπικοινωνιών απαγορεύονταν από το νόμο αυτό. Ο ADA είχε ένα ομοιόμορφο εθνικό αίτημα που εξασφάλιζε την προσβασιμότητα ανεξάρτητα από τις τοπικές στάσεις (Mace, Hardie & Place, 1990· Mazumdar & Geis, 2001· Welch & Palames, 1995).

Νωρίς, οι υποστηρικτές του σχεδιασμού χωρίς φραγμούς αναγνώρισαν τη νομική, οικονομική και κοινωνική δύναμη μιας ιδέας που απευθύνονταν στις κοινές ανάγκες των ατόμων με και χωρίς αναπηρία. Κατέστη σαφές ότι, πολλές από τις περιβαλλοντικές αλλαγές που ήταν απαραίτητες για να περιλάβουν άτομα με αναπηρίες ωφέλησαν πραγματικά τον καθένα. Η αναγνώριση του γεγονότος ότι πολλές από αυτές τις λειτουργίες θα μπορούσαν να παρέχονται ευρέως και ως εκ τούτου λιγότερο ακριβά, μη επισημασμένα, ελκυστικά, ακόμη και εμπορεύσιμα, έθεσε τα θεμέλια για τον καθολικό σχεδιασμό στη μετακίνηση (Story, Mueller & Mace, 1998).

2.3 Ο Καθολικός Σχεδιασμός Περαιώνει τις Ανάγκες μιας Ποικιλόμορφης Κοινωνίας

Πολυάριθμα προϊόντα έχουν σχεδιαστεί και κατασκευαστεί χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες και τα δικαιώματα όλων των πολιτών. Οι δυνητικοί καταναλωτές ενός σχεδιασμού που μπορεί λειτουργικά να περιορίζονται από την ηλικία ή την αναπηρία αυξάνονται με δραματικό ρυθμό. Οι πληθυσμοί αυτοί δεν είναι πλέον μία ασήμαντη ή σιωπηλή μειονότητα (Story, 2001).

Οι επιχειρήσεις καταναλωτών για να παραμείνουν επιτυχείς στις επόμενες δεκαετίες πρέπει να αναγνωρίζουν τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που ενυπάρχουν στον παγκόσμιο ανταγωνισμό (Story, Mueller & Mace, 1998). Ενώ το μέγεθος των δυνητικών αγορών των πελατών αυξάνεται, η ποικιλομορφία της βάσης των καταναλωτών επεκτείνεται ταυτόχρονα ώστε να συμπεριλάβει διαφορές στη γλώσσα και τον πολιτισμό, τα έθιμα και τις εμπειρίες. Όλα αυτά αυξάνουν την ανάγκη για σχεδιασμό που είναι ευαίσθητος σε ατομικές ικανότητες και προτιμήσεις (Jones & Sanford, 1996).

Σε όλη την ιστορία, οι κοινωνικές στάσεις και τα φυσικά εμπόδια στο δομημένο περιβάλλον, έχουν εμποδίσει τα άτομα με αναπηρία να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία. Η πρόσβαση στην εκπαίδευση, την απασχόληση, τη στέγαση, την αναψυχή, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, και τη μεταφορά έχει αρνηθεί πολλούς ανθρώπους. Μαζί με την αύξηση του πληθυσμού με αναπηρίες, η αναζήτηση για την ανεξαρτησία και τα ίσα δικαιώματα έχει αυξηθεί, επίσης (Mace, Hardie & Place, 1990).

Η σημερινή γενιά των παιδιών, εισερχόμενοι στη μέση ηλικία, οι ηλικιωμένοι ενήλικες, τα άτομα με αναπηρίες, καθώς και τα άτομα που ταλαιπωρούνται κατά περίπτωση, αποτελούν την πλειοψηφία της κοινωνίας (Story, Mueller & Mace, 1998). Όλοι οι άνθρωποι, αξίζουν να αναγνωρίζονται και να γίνονται σεβαστοί (Sagramola, 2004). Εγκαταστάσεις, συσκευές, υπηρεσίες και προγράμματα πρέπει να σχεδιάζονται για να εξυπηρετούν μια όλο και πιο ποικιλόμορφη κοινωνία. Ο καθολικός σχεδιασμός παρέχει ένα προσχέδιο για τη μέγιστη ένταξη όλων των ανθρώπων (Mace, 1997).

2.4 Καθολικός Σχεδιασμός και Όραση

Καθένας από εμάς είναι μοναδικός στην ηλικία, το μέγεθος, τις ικανότητες, τα ταλέντα και τις προτιμήσεις. Η κατανόηση της ανθρώπινης ποικιλομορφίας είναι κρίσιμης σημασίας για έναν αποτελεσματικό σχεδιασμό. Η επιτυχής εφαρμογή των αρχών του καθολικού σχεδιασμού απαιτεί την κατανόηση του πώς ικανότητες ποικίλουν ανάλογα με την ηλικία, την αναπηρία, το περιβάλλον ή τις περιστάσεις (Story, Mueller & Mace, 1998).

Η αναπηρία είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο, γεγονός που δημιουργεί πολλαπλά εμπόδια στην προσπάθεια προσδιορισμού της έννοιας της. Ως άτομα με αναπηρία, θεωρούνται όσα έχουν σημαντική δυσκολία μάθησης και προσαρμογής εξαιτίας σωματικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων. Στα άτομα αυτά περιλαμβάνονται όσοι έχουν νοητική καθυστέρηση ή ανωριμότητα, σοβαρά προβλήματα όρασης (τυφλοί, αμβλύωπες), ακοής (κωφοί, βαρήκοοι), σοβαρά νευρολογικά ή ορθοπεδικά προβλήματα ή προβλήματα υγείας, προβλήματα λόγου και ομιλίας, ειδικές δυσκολίες στη μάθηση, όπως δυσλεξία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία, σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες, και όσοι παρουσιάζουν αυτισμό και άλλες διαταραχές ανάπτυξης (Σούλης, 2008). Το πιο πιθανό είναι, ο καθένας να βιώσει την αναπηρία στη διάρκεια της ζωής του, έστω και προσωρινά.

Η αναπηρία δεν εκπηγάζει μόνον από το άτομο, αλλά οφείλεται στην αλληλεπίδραση των προσωπικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου και του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζει. Η λειτουργικότητα του ανθρώπου επηρεάζεται από το περιβάλλον, το οποίο μπορεί να τον διευκολύνει ή να τον εμποδίσει στις δραστηριότητές του και τη συμμετοχή του στο κοινωνικό γίγνεσθαι (Σούλης, 2008). Τα περιβάλλοντα δε θα πρέπει να θέτουν φραγμούς στα άτομα που φέρουν οποιαδήποτε από τις προαναφερθείσες εκφάνσεις της αναπηρίας. Αυτό ακριβώς επιδιώκει να επιτύχει ο καθολικός ο σχεδιασμός, τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος χωρίς εμπόδια, εύκολα προσβάσιμου, φιλικού ως προς τη χρήση του και απόλυτα σεβόμενου την ελευθερία και την αυτονομία κάθε ανθρώπου (Preiser, 2001).

Πως όμως ο καθολικός σχεδιασμός μπορεί να υποστηρίξει ένα άτομο με αναπηρία και συγκεκριμένα ένα άτομο με σοβαρό πρόβλημα όρασης;

Η αναφορά ορισμένων σεναρίων μπορεί να συμβάλλει στην κατανόηση μέρους των δυσκολιών που αντιμετωπίζει ένας άνθρωπος με σοβαρό πρόβλημα όρασης. Δηλαδή, αν ένας άνθρωπος προσπαθήσει να διαβάσει ένα λεπτομερή οδικό χάρτη στο αυτοκίνητό του τη νύχτα, ή να βρει το διακόπτη φωτός σε ένα σκοτεινό δωμάτιο, σίγουρα θα αντιμετωπίσει περιορισμούς που προκαλούνται από τον ανεπαρκή φωτισμό. Τα σενάρια αυτά μπορούν να προκαλέσουν στον καθένα τη δημιουργία λαθών, την επιβράδυνση, την αναζήτηση βοήθειας ή ακόμη και την αποφυγή απλών εργασιών, διότι η απαίτηση σε οπτικές ικανότητες είναι πολύ μεγάλη (Story, Mueller & Mace, 1998).

Ο καθολικός σχεδιασμός λοιπόν, υποστηρίζει τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης, αφενός αναγνωρίζοντας πως η όραση ποικίλλει σημαντικά ανάλογα με την ηλικία, την αναπηρία, το περιβάλλον ή την ιδιαίτερη κατάσταση και συνεπώς στον πληθυσμό του σχεδιασμού μπορεί να περιλαμβάνονται, παραδειγματικά, άτομα με τύφλωση, κληρονομική απώλεια όρασης, καταρράκτη, γλαύκωμα, αμφιβληστροειδίτιδα, πρεσβυωπία, τραυματισμούς των ματιών, εκφύλιση της ωχράς κηλίδας, άτομα που λειτουργούν κάτω από χρωματιστό φωτισμό ή πολύ υψηλές ή πολύ χαμηλές συνθήκες φωτισμού, αφετέρου εξετάζοντας την ποικιλία των ανθρώπινων δυνατοτήτων στο να αντιλαμβάνονται οπτικά ερεθίσματα, όπως είναι η αντίληψη της οπτικής λεπτομέρειας με σαφήνεια, η εστίαση σε αντικείμενα κοντά και μακριά, ο διαχωρισμός αντικειμένων από ένα υπόβαθρο, η αντίληψη των αντικειμένων στο κέντρο καθώς και στα άκρα του οπτικού πεδίου, η αντίληψη των αντιθέσεων στο χρώμα και τη φωτεινότητα, η προσαρμογή σε υψηλά και χαμηλά επίπεδα φωτισμού, η παρακολούθηση κινητών αντικειμένων, η κρίση αποστάσεων. Έτσι, ο καθολικός σχεδιασμός αποβαίνει αποτελεσματικός, εύχρηστος και ασφαλής για τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης (Story, Mueller & Mace, 1998).

Περισσότεροι άνθρωποι ζουν με αναπηρίες σήμερα από ό,τι σε οποιαδήποτε στιγμή στην ιστορία και ο αριθμός αυξάνεται. Ο καθολικός σχεδιασμός γίνεται ακόμα πιο σημαντικός, καθώς αυτές οι τάσεις παραμένουν. Ευτυχώς, η πρακτική του καθολικού σχεδιασμού γίνεται όλο και πιο εκλεπτυσμένη κάθε χρόνο καθώς η κατανόηση, οι οδηγίες, τα παραδείγματα, οι στρατηγικές διδασκαλίας και η εμπειρία σχεδιασμού εξελίσσονται (Story, 2001).

2.5 Οι Αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού και η Εφαρμογή τους

Οι αρχές του καθολικού σχεδιασμού αναπτύχθηκαν το 1997 από μια ομάδα εργασίας αρχιτεκτόνων, σχεδιαστών προϊόντων, μηχανικών και ερευνητών σχεδιασμού περιβάλλοντος, με επικεφαλής τον Ronald Mace (The Center for Universal Design, 1997). Πριν την παράθεσή τους σημειώνεται ότι, όταν εφαρμόζονται οι αρχές του καθολικού σχεδιασμού, τα προϊόντα και τα περιβάλλοντα ανταποκρίνονται στις ανάγκες των δυνητικών χρηστών με μια ευρεία ποικιλία χαρακτηριστικών και η αναπηρία είναι μόνο ένα από τα πολλά χαρακτηριστικά που ένα άτομο μπορεί να έχει (Burgstahler, 2009).

Οι αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού που αναπτύχθηκαν από την ομάδα αυτή παρουσιάζονται με την ακόλουθη μορφή (Mace, 1997· Story, 2001· Story, Mueller & Mace, 1998· The Center for Universal Design, 1997):

- όνομα της αρχής, προορίζεται να είναι μία συνοπτική και εύκολα ανακαλούμενη δήλωση της βασικής έννοιας που ενσωματώνεται στην αρχή,
- ορισμός της αρχής, μια σύντομη περιγραφή της αρχής για το σχεδιασμό,
- κατευθυντήριες γραμμές, μια λίστα από τα βασικά στοιχεία που θα πρέπει να είναι παρόντα σε ένα σχεδιασμό που εμμένει στην αρχή.

1^η Αρχή: Δίκαιη Χρήση

Ο σχεδιασμός είναι χρήσιμος και εμπορεύσιμος σε άτομα με διαφορετικές ικανότητες (βλέπε Παράρτημα Α).

Κατευθυντήριες γραμμές:

1α. Παρέχετε τα ίδια μέσα χρήσης σε όλους τους χρήστες: πανομοιότυπα όποτε είναι δυνατόν, ισοδύναμο όταν δεν είναι.

1β. Αποφύγετε το διαχωρισμό ή στιγματισμό όλων των χρηστών.

1γ. Παρέχετε εφόδια για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και την ασφάλεια, που να είναι εξίσου διαθέσιμα σε όλους τους χρήστες.

1δ. Κάντε το σχεδιασμό ελκυστικό για όλους τους χρήστες.

2^η Αρχή: Ευελιξία στη Χρήση

Ο σχεδιασμός περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα ατομικών προτιμήσεων και ικανοτήτων (βλέπε Παράρτημα Α).

Κατευθυντήριες γραμμές:

2α. Παρέχετε επιλογή στις μεθόδους χρήσης.

2β. Περιλάβετε πρόσβαση σε και χρήση από δεξιόχειρες και αριστερόχειρες.

2γ. Διευκολύνετε την ορθότητα και ακρίβεια του χρήστη.

2δ. Παρέχετε προσαρμοστικότητα στο ρυθμό του χρήστη.

3^η Αρχή: Απλή και Διαισθητική Χρήση

Η χρήση του σχεδιασμού είναι εύκολο να κατανοηθεί, ανεξάρτητα από την εμπειρία του χρήστη, τις γνώσεις, τις γλωσσικές δεξιότητες, ή το τρέχον επίπεδο συγκέντρωσης (βλέπε Παράρτημα Α).

Κατευθυντήριες γραμμές:

3α. Εξαλείψτε την περιττή πολυπλοκότητα.

3β. Να είστε συνεπείς με τις προσδοκίες των χρηστών και τη διαίσθηση.

3γ. Περιλάβετε ένα ευρύ φάσμα δεξιοτήτων ανάγνωσης και γραφής, καθώς και γλωσσικών δεξιοτήτων.

3δ. Φροντίστε οι πληροφορίες να συνάδουν με τη σπουδαιότητα.

3ε. Παρέχετε αποτελεσματική παρακίνηση και ανατροφοδότηση κατά τη διάρκεια και μετά την ολοκλήρωση των εργασιών.

4^η Αρχή: Αντιληπτή Πληροφορία

Ο σχεδιασμός να επικοινωνεί τις απαραίτητες πληροφορίες για τον χρήστη, ανεξάρτητα από τις συνθήκες του περιβάλλοντος ή τις αισθητήριες ικανότητες του χρήστη (βλέπε Παράρτημα Α).

Κατευθυντήριες γραμμές:

4α. Χρησιμοποιήστε διαφορετικούς τρόπους (εικονικούς, λεκτικούς, απτικούς) για την επιπρόσθετη παρουσίαση των βασικών πληροφοριών.

4β. Μεγιστοποιήστε την «αναγνωσιμότητα» των βασικών πληροφοριών.

4γ. Διαφοροποιήστε τα στοιχεία με τρόπους που μπορούν να περιγραφούν (δηλαδή, καταστήστε εύκολη τη μετάδοση οδηγιών ή κατευθύνσεων).

4δ. Παρέχετε συμβατότητα με μια ποικιλία τεχνικών ή συσκευών που χρησιμοποιούνται από άτομα με αισθητηριακούς περιορισμούς.

5^η Αρχή: Ανοχή στο Λάθος

Ο σχεδιασμός ελαχιστοποιεί τους κινδύνους και τις αρνητικές συνέπειες της εκούσιας ή ακούσιας ενέργειας (βλέπε Παράρτημα Α).

Κατευθυντήριες γραμμές:

5α. Διευθετήστε τα στοιχεία για την ελαχιστοποίηση των κινδύνων και των λαθών: πιο εύχρηστα στοιχεία, πιο προσιτά, τα επικίνδυνα στοιχεία να εξαιρεθούν, να απομονωθούν, ή να θωρακισθούν.

5β. Παρέχετε προειδοποιήσεις των κινδύνων και των λαθών.

5γ. Παρέχετε εσφαλμένα ασφαλή χαρακτηριστικά.

5δ. Αποθαρρύνεται την ασυνείδητη δράση σε εργασίες που απαιτούν εγρήγορση.

6^η Αρχή: Χαμηλή Σωματική Προσπάθεια

Ο σχεδιασμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά και άνετα και με ελάχιστη κόπωση (βλέπε Παράρτημα Α).

Κατευθυντήριες γραμμές:

6α. Επιτρέψτε στο χρήστη να διατηρήσει ουδέτερη στάση σώματος.

6β. Χρησιμοποιήστε λογικές δυνάμεις λειτουργίας.

6γ. Ελαχιστοποιήστε επαναλαμβανόμενες ενέργειες.

6δ. Ελαχιστοποιήστε την παρατεταμένη σωματική προσπάθεια.

7^η Αρχή: Μέγεθος και Χώρος για Προσέγγιση και Χρήση

Κατάλληλο μέγεθος και χώρο για την προσέγγιση, τον χειρισμό και τη χρήση, ανεξάρτητα από το μέγεθος του σώματος, τη στάση του σώματος, ή η κινητικότητα του χρήστη (βλέπε Παράρτημα Α).

Κατευθυντήριες γραμμές:

7α. Παρέχετε μια σαφή οπτική επαφή σε σημαντικά στοιχεία για κάθε καθήμενο ή όρθιο χρήστη.

7β. Κάντε την προσέγγιση όλων των μερών άνετη για κάθε καθήμενο ή όρθιο χρήστη.

7γ. Περιλάβετε διακυμάνσεις στο χέρι και στο μέγεθος λαβής.

7δ. Παρέχετε επαρκή χώρο για τη χρήση υποστηρικτικών συσκευών ή προσωπικής βοήθειας.

Καθίσταται σαφές ότι, οι αρχές του καθολικού σχεδιασμού προσπαθούν να καταστήσουν το περιβάλλον αξιοποιήσιμο από το ευρύτερο δυνατό φάσμα των ανθρώπων, χωρίς να νοείται ότι καλύπτουν τις ανάγκες, είτε των ανάπηρων, είτε των μη ανάπηρων ατόμων μόνο (Burgstahler, 2009). Οι αρχές του καθολικού σχεδιασμού αποτελούν μια προσπάθεια άρθρωσης έννοιας που αγκαλιάζει την ανθρώπινη

ποικιλομορφία και ισχύουν για όλες τις ειδικότητες σχεδιασμού. Είναι σημαντικό να σημειωθεί, ωστόσο, ότι ενώ οι αρχές είναι χρήσιμες, προσφέρουν μόνο ένα σημείο εκκίνησης για τη διαδικασία του καθολικού σχεδιασμού. Από τη φύση της, κάθε σχεδιαστική πρόκληση μπορεί να αντιμετωπιστεί με επιτυχία μέσα από πολλαπλές λύσεις. Επιλέγοντας την πιο κατάλληλη λύση σχεδιασμού απαιτείται η κατανόηση και η διαπραγμάτευση μεταξύ αναπόφευκτων ανταλλαγών σε θέματα προσβασιμότητας και ευχρηστίας. Αυτό απαιτεί μια δέσμευση για την προσέλκυση εισόδου του χρήστη σε όλη τη διαδικασία σχεδιασμού. Είναι απαραίτητη η συμμετοχή εκπροσώπου των χρηστών στην αξιολόγηση των σχεδίων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ανάπτυξης για να διασφαλίσει ότι οι ανάγκες της πλήρους ποικιλομορφίας των δυνητικών χρηστών έχουν αντιμετωπιστεί (Story, Mueller & Mace, 1998). Ακολουθεί συγκεντρωτικός πίνακας, με την ονομασία, τον ορισμό και τις λέξεις κλειδιά για κάθε μία από τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού.

ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

	ΟΝΟΜΑ ΑΡΧΗΣ	ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΡΧΗΣ	ΛΕΞΕΙΣ/ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ
1 ^η	Δίκαιη Χρήση	Ο σχεδιασμός είναι χρήσιμος σε άτομα με ποικίλες ικανότητες χωρίς να διαχωρίζει ή να στιγματίζει.	ισότιμος, χρήσιμος, εμπορεύσιμος, ελκυστικός, μη διαχωριστικός σχεδιασμός.
2 ^η	Ευελξία στη Χρήση	Ο σχεδιασμός εξυπηρετεί ένα ευρύ φάσμα ατομικών προτιμήσεων και ικανοτήτων.	επιλογή στη χρήση, ευκαμψία, προσαρμοστικότητα.
3 ^η	Απλή και Διαισθητική Χρήση	Ο σχεδιασμός είναι εύκολο να κατανοηθεί, ανεξάρτητα από τις γνώσεις, την εμπειρία, το επίπεδο συγκέντρωσης, τις γλωσσικές δεξιότητες του χρήστη.	εύκολη χρήση, ευρύ φάσμα δεξιοτήτων χρήστη, απλότητα, σαφήνεια, εύληπτος σχεδιασμός.
4 ^η	Αντιληπτή Πληροφορία	Ο σχεδιασμός καθιστά εφικτή τη μεταφορά πληροφοριών στο χρήστη, ανεξάρτητα από τις περιβαλλοντικές συνθήκες ή τις αισθητηριακές ικανότητες του χρήστη.	εικονική, λεκτική, απτική πληροφορία, διαφοροποιημένη προσέγγιση, εύληπτη πληροφορία, αισθητηριακές ικανότητες.
5 ^η	Ανοχή στο Λάθος	Ο σχεδιασμός ελαχιστοποιεί τους κινδύνους και τις δυσμενείς συνέπειες ενεργειών που γίνονται κατά λάθος.	εξάλειψη κινδύνων, περιορισμός λαθών, ασφαλή χαρακτηριστικά.
6 ^η	Χαμηλή Σωματική Προσπάθεια	Ο σχεδιασμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά με ελάχιστο κόπο.	άνεση στη χρήση, χαμηλή καταβολή δύναμης, μικρή ανάλωση ενέργειας.
7 ^η	Μέγεθος και Χώρος Προσέγγιση και Χρήση	Παρέχονται το κατάλληλο μέγεθος και ο χώρος για την προσέγγιση, το χειρισμό και τη χρήση, ανεξάρτητα από τις σωματικές διαστάσεις, τη στάση σώματος ή την κινητικότητα του χρήστη.	επαρκής χώρος, κατάλληλες διαστάσεις, διακυμάνσεις μεγέθους, κινητικότητα, σωματικές ικανότητες.

Κεφάλαιο 3^ο: Καθολική Πρόσβαση στο Μουσείο

3.1 Έννοια, Ρόλος και Σκοπός του Μουσείου

Ο όρος «Μουσείο» στην αρχαιότητα είχε διαφορετική ερμηνεία από τη σημερινή. Σε αντίθεση με σήμερα που ως μουσείο ορίζεται το ίδρυμα, που έχει ως έργο τη συγκέντρωση, τη διατήρηση και την παρουσίαση στο κοινό, των δημιουργιών του ανθρώπου και της φύσης, με στόχο τη διάσωση και αξιοποίηση της πολιτιστικής παράδοσης, αλλά και την ενίσχυση της παιδείας και του πολιτισμού, στο παρελθόν, ως μουσείο ορίζονταν το κατοικητήριο, το τέμενος των Μουσών, δηλαδή, «ο ναός των Μουσών». Πρόκειται για έναν χώρο, στον οποίο κατοικούσαν οι Μούσες και συγχρόνως βρίσκονταν υπό την προστασία των Μουσών. Το μουσείο με την τωρινή του μορφή, άρχισε να διαμορφώνεται από την Αναγέννηση και έπειτα, λόγω αναβίωσης του αρχαίου ελληνικού πνεύματος (Κοντογιάννη, 1996).

Η δημιουργία του μουσείου συνάδει με την εκπλήρωση ενός ορισμένου σκοπού, ο οποίος δεν είναι απλώς και μόνον η δημιουργία της παρακαταθήκης ενός λαού. Ο λόγος της ύπαρξής του είναι η παροχή δυνατότητας στον άνθρωπο γνώσης της ιστορίας, της λαογραφίας, της παράδοσής του. Άλλωστε η επίσκεψη σε έναν μουσείο, βοηθά το άτομο να γνωρίσει την ιδιαίτερη πολιτιστική ταυτότητά του και εν γένει το πολιτιστικό του παρελθόν. Επιπροσθέτως, ερχόμενο το άτομο σε φυσική επαφή με τα έργα τέχνης που διαφυλάσσει το μουσείο, ασκείται στην ανάγνωση της ιδιαίτερης γραμματικής του εκάστοτε έργου, αποκτώντας μία αισθητική και πλαστική ευαισθησία. Όπως σημειώνει ο Picasso, το κοινό δεν καταλαβαίνει πάντοτε τη μοντέρνα τέχνη, γιατί κανείς ποτέ δε του δίδαξε πώς να αναγνώσει ένα έργο τέχνης. Όμως, η προσφορά του μουσείου στον άνθρωπο δε σταματά στην καλλιέργεια αισθητικής και καλλιτεχνικής αγωγής. Το μουσείο αποτελεί και πηγή έμπνευσης καινούργιων δημιουργιών, αφού η είσοδος του σε αυτό συντελεί στο άνοιγμα της σκέψης, στο δυνάμωμα της παρατηρητικότητας και των ερεθισμάτων, αλλά και στον εμπλουτισμό της φαντασίας (Καλούρη - Αντωνοπούλου, 1988· Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, 1997).

Γίνεται αντιληπτό πως, το μουσείο είναι ένα μέσο πολιτιστικής ανάπτυξης για τον άνθρωπο. Συνεπώς, είναι σημαντικό κάθε άνθρωπος να μπορεί να απολαύσει την πολιτιστική κληρονομιά που διαφυλάσσει το μουσείο. Ωστόσο, μία ορισμένη ομάδα ανθρώπων φαίνεται να έχει αυτό το προνόμιο. Η αιτία αυτού του γεγονότος είναι η δημιουργία συλλογών του μουσείου κατά το παρελθόν. Ιστορικά, οι συλλογές του

μουσείου ήταν ιδιωτικές και συνδέονταν με πρόσωπα που έφεραν κοινωνικό κύρος και οικονομική ευμάρεια. Ευγενείς και πλούσιοι συνέλλεγαν αγάλματα, πανοπλίες, νομίσματα, έργα ζωγραφικής, βιβλία. Στην πορεία, προέκυψε ένα έντονο ενδιαφέρον για τη φυσική ιστορία και τις διάφορες άλλες επιστήμες, με απόρροια τη δημιουργία συλλογών από φυτά, έντομα, πέτρες, πετρώματα και διάφορα άλλα, τα οποία αποτέλεσαν και το υλικό για τις πρώτες συλλογές πολλών γνωστών υπαρχόντων μουσείων. Σήμερα, διαφυλάσσονται στο χώρο του μουσείου ποικίλα έργα τέχνης και εθνικά μνημεία. Αυτές όμως, οι αρχικές ιδιωτικές συλλογές καθόρισαν και το κοινό του μουσείου. Το μουσείο, δηλαδή, απευθύνεται στην κάστα από την οποία δημιουργήθηκε, ενώ συγχρόνως αυτή η κάστα επιβάλλεται μέσα από το μουσείο (Κοντογιάννη, 1996).

Το μουσείο λοιπόν, ενώ φαίνεται μέσα στο πέρασμα του χρόνου, να άλλαξε το σημασιολογικό περιεχόμενο του όρου του, να εμπλούτισε και να διαφοροποίησε τις συλλογές του, δεν διεύρυνε όμως τον τύπο των επισκεπτών του, ουσιαστικά, δεν επιτέλεσε εκπαιδευτικό έργο για τα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα (Κοντογιάννη, 1996).

3.2 Ανάγκη Δημιουργίας Ανοιχτού Μουσείου

Σύμφωνα με τον ορισμό του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων/International Council Of Museums (ICOM), ως μουσείο ορίζεται το μη κερδοσκοπικό μόνιμο ίδρυμα, που αποσκοπεί στην υπηρεσία της κοινωνίας και της εξέλιξή της, το οποίο είναι ανοιχτό στο κοινό και διερευνά, συλλέγει, εκθέτει και συντηρεί την υλική και άυλη κληρονομιά της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντος για τους σκοπούς της εκπαίδευσης, της μελέτης και της ψυχαγωγίας.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, παρατηρήθηκε, μέσα από έρευνες κοινού και αξιολόγησης που πραγματοποιήθηκαν, ότι οι υπηρεσίες που προσφέρει το σύγχρονο μουσείο, συχνά, αδυνατούν να προσεγγίσουν ορισμένες ομάδες πληθυσμού, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται άτομα με αναπηρίες, άτομα διαφορετικών ηλικιακά ομάδων, άτομα που ανήκουν σε εθνικές ή θρησκευτικές μειονότητες, μετανάστες, κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα, νέοι και άνθρωποι με χαμηλό εισόδημα ή μορφωτικό επίπεδο, αποκλείοντας τες κατ' αυτόν τον τρόπο από το χώρο του (Σταματέλου &

Χαραλαμπίδου, 2007). Πολλά μουσεία αρχίζουν να αναγνωρίζουν ότι οι συχνοί επισκέπτες τους αποτελούν ένα μόνο μικρό ποσοστό του ποικιλόμορφου κοινού που θα ήθελαν να προσελκύσουν (MLA, 2004). Για το λόγο αυτό, τα μουσεία έχουν αρχίσει εντατικές συζητήσεις αναφορικά με την συμπερίληψη ενός νέου κοινού, την ισότιμη πρόσβαση, τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της πρόσβασης και τους τρόπους άρσης των διαφορετικών εμποδίων στην πρόσβαση (Argyropoulos & Kanari, 2015).

Αν δεχτούμε ότι η απόλαυση ενός έργου τέχνης, ενός εθνικού μνημείου, δεν είναι προνόμιο μόνο μιας μειοψηφίας ανθρώπων, μιας δοσμένης κοινωνικής τάξης, ρόλος του μουσείου είναι να διασφαλίσει γέφυρες ανάμεσα σε αυτό και τους μελλοντικούς επισκέπτες του (Καλούρη - Αντωνοπούλου, 1988). Αποτελεί λοιπόν, επιτακτική ανάγκη η δημιουργία προσπελάσιμων μουσείων, μουσείων ανοιχτών προς τον έκαστο εν δυνάμει επισκέπτη, που θα εντάσσουν ολοένα και περισσότερες πληθυσμιακές ομάδες και θα τις εξυπηρετούν ισότιμα, αν επιθυμούν να τιμούν τον διεθνή ορισμό του μουσείου και να είναι κοινωνικά ανταποδοτικά (Καλεσοπούλου, 2015).

3.3 Αναζήτηση Φραγμών στην Πρόσβαση των ΑμεΑ στο Μουσείο

Τα μουσεία σήμερα, επιδιώκουν τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης τους με το κοινό τους αναγνωρίζοντας ότι, αφενός για αρκετά χρόνια απευθύνονταν σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες, αφετέρου την ετερογένεια των κοινωνικών ομάδων. (Argyropoulos et al., 2016). Τα μουσεία, προκειμένου να επικοινωνήσουν με διαφορετικούς ανθρώπους και να ανταποκριθούν στις σύγχρονες κοινωνικές αλλαγές διερευνούν ζητήματα που σχετίζονται με τον κοινωνικό αποκλεισμό και τον πραγματικό ή δυνητικό ρόλο τους στην κοινωνική ένταξη, καθώς και τον αντίκτυπο των δραστηριοτήτων τους στη δημιουργία κοινωνικής ένταξης σε διαφορετικά επίπεδα, ατομικό, κοινοτικό και κοινωνικό επίπεδο, για διάφορα άτομα, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με αναπηρίες (Argyropoulos & Kanari, 2015).

Αυξημένη ευαισθητοποίηση από τα μουσεία για τα άτομα με αναπηρίες και την πρόσβασή τους σε αυτά, υπήρξε τις τελευταίες δεκαετίες. Αυτή η συνειδητοποίηση είναι απόρροια πολλών παραγόντων, όπως ο ρόλος που αναμένεται να έχουν τα

μουσεία στον 21ο αιώνα, το κοινωνικό-ανθρωπολογικό πρότυπο για την αναπηρία, ο αντίκτυπος πολλών πολιτικών και κοινωνικών κινήσεων των ατόμων με αναπηρίες, καθώς και η επιρροή της νομοθεσίας που σχετίζεται με τις διακρίσεις και την ισότητα (Argyropoulos & Kanari, 2015).

Το ερώτημα όμως που απορρέει, από όσα προαναφέρθηκαν, είναι πώς ένας πολιτιστικός θεσμός, όπως το μουσείο, θα κατορθώσει να παράσχει στα άτομα με αναπηρίες ίσες δυνατότητες και ευκαιρίες απόλαυσης των πολιτιστικών αγαθών, να συμβάλλει στη διεύρυνση των γνώσεων και εν τέλει στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους (Τσαούσης, 1997).

Για να καταστεί εφικτή η πρόσβαση, όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού ατόμων με αναπηρίες, σε χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως το μουσείο, συνίσταται, αφενός, η αναγνώριση των φραγμών που την εμποδίζουν, αφετέρου η ανάπτυξη στρατηγικών για την κατάργησή τους (MLA, 2004).

Οι φραγμοί που συναντούν τα ΑμεΑ σε ένα μουσείο μπορεί να είναι σωματικοί, αισθητηριακοί, διανοητικοί, συμπεριφορικοί, πολιτιστικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί, τεχνολογικοί και ούτω καθεξής (MLA, 2004). Οι φραγμοί αυτοί, είναι πολυδιάστατοι, αλληλεξαρτώμενοι και ρευστοί. Οι επαναλαμβανόμενες εμπειρίες περιττών φραγμών που είθισται να αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρίες στην πολιτιστική ζωή οδηγούν σε απογοήτευση, θυμό, παραίτηση και τέλος πολιτιστικό αποκλεισμό (Weisen, 2008). Παραδειγματικά, φραγμό αποτελεί η τάση των μουσείων να αντιμετωπίζουν τα ΑμεΑ ως μια ομοιογενή ομάδα. Λόγου χάριν τα άτομα με προβλήματα όρασης, να τα αντιμετωπίζουν ως ομάδα με ένα μόνο χαρακτηριστικό, αυτό της έλλειψης όρασης (Argyropoulos et al., 2016). Αψηφούν ότι τα άτομα αυτά διαφέρουν μεταξύ τους στην απώλεια όρασης, ολική ή μερική, ή στις εμπειρίες μουσείων ή τέχνης, γεγονός που επιφέρει σημαντική απογοήτευση στους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης (Argyropoulos & Kanari, 2015). Το φτωχό περιεχόμενο εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συχνά υλοποιούν τα μουσεία για τα ΑμεΑ, καθώς και οι στάσεις και οι συμπεριφορές του προσωπικού των μουσείων, το οποίο συχνά δεν επιμορφώνεται, ώστε να κάνει τα ΑμεΑ να αισθάνονται ευπρόσδεκτα στα μουσεία, αποτελούν επίσης τυπικά παραδείγματα φραγμών. Απόρροια αυτών, είναι οι πολύ περιορισμένες ευκαιρίες των ατόμων με αναπηρίες να διευρύνουν τις γνώσεις τους στο πλαίσιο ενός μουσείου (Argyropoulos et al., 2016).

Σύμφωνα με τις Σταματέλου & Χαραλαμπίδου (2007), οι φραγμοί των ατόμων με αναπηρίες σε ένα μουσείο σχετίζονται άμεσα με την κουλτούρα και το περιβάλλον του μουσείου καθώς και με τις αντιλήψεις των επισκεπτών και των δυνητικών επισκεπτών. Και αυτό αποτελεί έναν πολύ καλό λόγο για την αναφορά, κατανόηση και υιοθέτηση του κοινωνικού μοντέλου θεώρησης της αναπηρίας, προκειμένου να αρθούν οι φραγμοί των ΑμεΑ στα μουσεία, ώστε τα τελευταία να καταστούν μέρη απόλαυσης, μάθησης και έμπνευσης γι' αυτά. Σύμφωνα, με το κοινωνικό μοντέλο θεώρησης της αναπηρίας, οι φραγμοί πρόσβασης στα πολιτιστικά αγαθά, αποστασιοποιούνται από το άτομο που φέρει την αναπηρία και εντοπίζονται μέσα στην ίδια την κοινωνία (Ζώνιου - Σιδέρη, 2011). Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας είχε σημαντικό αντίκτυπο στην αλλαγή του τρόπου αντίληψης της αναπηρίας και έθεσε ζητήματα σχετικά με την ευθύνη της κοινωνίας απέναντι στα άτομα με αναπηρίες, αφού τόνισε θέματα όπως, η αποτυχία της κοινωνίας να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρίες, τα εμπόδια και οι περιορισμοί της κοινωνίας που απομονώνουν και αποκλείουν τα άτομα με αναπηρίες από την ισότιμη κοινωνική συμμετοχή (Argyropoulos & Kanari, 2015· Kanari & Argyropoulos, 2014). Συνεπώς, η ευθύνη για την απαλοιφή των φραγμών στην πρόσβαση των ΑμεΑ στα μουσεία, αποδίδεται σε όλους όσους εμπλέκονται στην επικοινωνία των ατόμων με αναπηρίες με την πολιτιστική κληρονομιά (Σταματέλου & Χαραλαμπίδου, 2007).

3.4 Μετάβαση από το «Απροσπέλαστο Μουσείο» στο «Προσπελάσιμο Μουσείο»

Η προσπάθεια επαφής των μουσείων με τα άτομα με αναπηρίες είχε ως αφετηρία την δημιουργία κατάλληλων υποδομών, εστιάζοντας, στις τεχνικές διευκολύνσεις, όπως ράμπες για αναπηρικά αμαξίδια, για την ασφαλή διακίνηση των επισκεπτών μέσα σε αυτά (Χάιτας & Τράντα, 2010).

Η είσοδος στα μουσεία μπορεί να είχε αφετηρία την προσπελασιμότητα των χαρακτηριστικών του κτιρίου, αλλά δεν περιορίζεται εκεί και δεν θα πρέπει να περιορίζεται εκεί. Σημαντική είναι η ικανότητα πρόσβασης των ατόμων στην πληροφορία που τα μουσεία παρέχουν, ανεξαρτήτως της σωματικής, εκπαιδευτικής,

πολιτισμικής, οικονομικής, εθνικής και κοινωνικής κατάστασής των (Mineiro, 2010). Δέον είναι να μην λησμονείται ότι κάθε επισκέπτης είναι διαφορετικός, έχει διαφορετική ικανότητα διαμόρφωσης εννοιών, αφαίρεσης, προσοχής και αντίληψης. Και αυτό καθιστά απαραίτητη την ανάπτυξη διαφορετικών τρόπων επικοινωνίας στην αλληλεπίδραση του πολιτιστικού υλικού και των ατόμων με αναπηρίες, ώστε τα τελευταία να ξεναγούνται αβίαστα και με φυσικό τρόπο στις μόνιμες και στις προσωρινές εκθέσεις του (Dufreney-Trinchinetti, 2004).

Ο τελευταίος αλλά εξίσου σημαντικός παράγοντας για την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρίες στα μουσεία, σχετίζεται με τη γενικότερη φιλοσοφία που διέπει το μουσείο ως προς το να συμπεριλάβει τον κάθε επισκέπτη στις υπηρεσίες του (Χάιτας & Τράντα, 2007). Καθοριστικής σημασίας κρίνεται η ευαισθητοποίηση, η γνώση και η κατανόηση, από μέρους του προσωπικού του μουσείου, των ιδιαίτερων αναγκών που παρουσιάζει κάθε ομάδα επισκεπτών (Αντζουλάτου -Ρετσίλα, 1997). Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το προσωπικό να σέβεται τη διαφορετικότητα των επισκεπτών του, ώστε κανένας να μην αισθάνεται περιθωριοποιημένος μέσα σε αυτό (Sagramola, 2004).

Πιο συγκεκριμένα και αναφορικά με τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης, δεν είναι και δεν πρέπει να τα θεωρούμε ως μια ειδική κατηγορία ατόμων. Το κάθε άτομο αποτελεί μία διαφορετική και εξελισσόμενη προσωπικότητα. Αν προσπαθήσουμε να προσφέρουμε στα ήδη υπάρχοντα μουσεία μια προσαρμογή σε αυτά, τότε θα επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα της επαφής των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης με το μουσείο. Για να επιτευχθεί αυτή η επαφή και να μπορέσουν τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης να πλοηγηθούν στο χώρο του μουσείου, να τον εξερευνήσουν αυτόνομα και να αποκτήσουν εμπειρίες με νόημα, βασικές προϋποθέσεις αποτελούν η ασφαλή κίνησή τους στο περιβάλλον του μουσείου, εσωτερικό και εξωτερικό, και η πρόσληψη κατάλληλα παρωχημένων πληροφοριών (Αργυρόπουλος, 2010).

Η επιδίωξη της εξασφάλισης καθολικά προσπελάσιμου μουσείου καθιστά αναγκαία την εκ των προτέρων καθολική σχεδιάσή του. Για να κατορθώσει ένα μουσείο να κερδίσει τον τίτλο «προσβάσιμο» πρέπει να παρέχει:

- κτηριακή πρόσβαση,
- σημάνσεις και δυνατότητες προσανατολισμού,

- ευκαιρίες κατανόησης των αντικειμένων, των κειμένων των εκθέσεων και των προγραμμάτων,
- πολιτιστικό υλικό που να αντανακλά τα ενδιαφέροντα και τις επιθυμίες διαφορετικών ομάδων κοινού,
- φιλόξενη ατμόσφαιρα και
- εκπαιδευμένο προσωπικό (Σταματέλου & Χαραλαμπίδου, 2007).

Οι παραπάνω παροχές είναι απαραίτητες, ώστε τα μουσεία να κατορθώσουν να αντιμετωπίζουν τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρίες γενικότερα και των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης ειδικότερα, να ενισχύουν την πρόσβασή τους και να συμβάλλουν στην εκπαιδευτική και κοινωνική τους ένταξη. Δεν παραβλέπεται το γεγονός ότι, πρόκειται για ένα δύσκολο έργο για τα μουσεία, το οποίο για να αποβεί επιτυχές απαιτεί τη συνεργασία μεταξύ μουσείων και οργανισμών που ασχολούνται με την εκπαίδευση, την ανάπτυξη και την προστασία ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης. Αυτή η ανάγκη συνεργασίας και αλληλεγγύης όμως, είναι η βάση στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ μουσείων και ατόμων με προβλήματα όρασης (Argyropoulos et al., 2016).

3.5 Καθολική Πρόσβαση στο Χώρο του Μουσείου

Η διαμόρφωση ενός κατάλληλα προσπελάσιμου μουσειακού περιβάλλοντος, για τα άτομα με ολική ή μερική απώλεια όρασης, είναι αρκετά απαιτητική, όταν μάλιστα οι ανάγκες αυτών των ατόμων τείνουν να ποικίλουν. Απαιτούνται συνεχείς αξιολογήσεις για να κατορθωθεί να οργανωθεί ο χώρος του μουσείου με τέτοιο τρόπο, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των ατόμων με προβλήματα όρασης. Δέον, είναι η αρχιτεκτονική του μουσείου να ενθαρρύνει την προσέλευση ατόμων με ΣΠΟ, να παρέχει ισότιμες ευκαιρίες δράσης και να εξασφαλίζει την αυτόνομη και ασφαλή ξενάγησή τους στο χώρο του (Πολυχρονίου, 2004).

Λαμβάνοντας υπόψιν τη φιλοσοφία του καθολικού σχεδιασμού ειδικά για τα κτίρια και τους υπαίθριους χώρους προτείνονται η κατάργηση των υψομετρικών διαφορών ή η εξομάλυνση των αναπόφευκτων, η δημιουργία χώρων άνετων και ασφαλών με υποδομή για την παραμονή και εξυπηρέτηση των ατόμων σε αυτούς, η απλοποίηση των διαδρομών, η προσαρμογή του εξοπλισμού, καθιστώντας τον τελευταίο προσιτό σε όλους, η σήμανση εμποδίων και κινδύνων και η έμφαση στην κατασκευή ενός δομημένου περιβάλλοντος (Πολυχρονίου, 2015). Σχεδιάζοντας για άτομα αναπηρίες, σχεδιάζουμε για όλους ένα περιβάλλον πιο φιλικό, ασφαλές, εύχρηστο και άνετο (Πολυχρονίου, 1997).

3.5.1 Καθολική Πρόσβαση στον Εσωτερικό Χώρο του Μουσείου

Αφτηρία της σχεδίασης αποτελούν οι προσαρμογές που κρίνονται απαραίτητες στο εσωτερικό περιβάλλον του μουσείου για την καθολική πρόσβαση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης σε αυτό. Στις προσαρμογές συμπεριλαμβάνονται τα κάτωθεν.

Ο **φωτισμός** του μουσείου. Βασική αρχή για έναν κατάλληλο φωτισμό είναι η αποφυγή αντανάκλασεων, από όλες τις δυνατές πηγές από τις οποίες μπορεί να προέλθουν, φυσικές ή τεχνητές. Αξίζει να επισημανθεί ότι «καλός» φωτισμός για άτομα με χαμηλή όραση δεν σημαίνει κατά ανάγκη και «έντονος» φωτισμός (Κουτάντος, 2005).

Υπάρχουν δύο τύποι φωτισμού. Ο πρώτος τύπος αφορά τον περιβαλλοντικό φωτισμό, το φωτισμό δηλαδή που υπάρχει στο περιβάλλον του μουσείου. Ο φωτισμός στον ευρύτερο χώρο του μουσείου είναι συνήθως εντονότερος από ότι χρειάζεται, κυρίως, σε χώρους όπως είναι οι διάδρομοι και οι σκάλες. Ο δεύτερος τύπος φωτισμού αναφέρεται στον πρόσθετο ατομικό φωτισμό, οποιαδήποτε δηλαδή συσκευή, η οποία ρυθμίζεται ως προς την ένταση του φωτισμού και τη θέση της ανάλογα με τις συνθήκες (Κουτάντος, 2005).

Ο φωτισμός των χώρων του μουσείου πρέπει να είναι ικανοποιητικός, με επίπεδο γενικού φωτισμού 50-300 lux, ενώ καλό είναι να αποφεύγεται ο σκηνογραφικός τρόπος έκθεσης, με φωτισμό μόνον των εκθεμάτων ή των βιτρινών και με τους χώρους κυκλοφορίας μη φωτιζόμενους (Πολυχρονίου, 2004).

Ο **ανελκυστήρας** είναι απαραίτητος στο χώρο του μουσείου, ιδιαίτερα, όταν υπάρχει όροφος ή όροφοι. Χρήσιμο είναι να έχει διαστάσεις 1,10 x 1,40 μ. κατά το ελάχιστο. Να υπάρχει άπλετος φωτισμός, ώστε να διευκολύνονται τα άτομα με χαμηλή όραση (Πολυχρονίου, 1997). Αναγκαία καθίστανται η ηχητική σήμανση των ορόφων και η γραφή braille στα κουμπιά κλήσης, ορόφων και κινδύνου.

Η **είσοδος** του μουσείου μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για πολλούς ανθρώπους με σοβαρά προβλήματα όρασης, οι οποίοι υποβοηθούνται στην κινητικότητα τους, είτε από τη χρήση μπαστουνιού, είτε από τη συνοδεία κάποιου άλλου άτομου-συνοδού ή σκύλου-συνοδού. Οι πόρτες μπορεί να είναι πολύ στενές ή πολύ χαμηλές, τα κατώφλια πολύ ψηλά. Επίσης, συχνά, ο χώρος που χρειάζεται κανείς για να χειριστεί μια πόρτα δεν υπάρχει και αυτό δημιουργεί δυσκολίες. Για την εξάλειψη των προαναφερθέντων δυσκολιών συνίσταται η μία τουλάχιστον είσοδος του μουσείου να έχει πλάτος μεγαλύτερο από 850 χιλιοστά και ύψος μεγαλύτερο από 210 χιλιοστά. Η πιο προσπελάσιμη είσοδος είναι η είσοδος με διπλή κυλιόμενη πόρτα (Παπασωτηρίου, 2005). Δεν θα πρέπει να παραλειφθεί ένας χώρος μπροστά στην είσοδο του μουσείου διαμορφωμένος για απρόσκοπτη στάση I.X. ή ταξί για την αποβίβαση και την επιβίβαση των ατόμων με αναπηρία (Αθανασιάδου, 2004).

Οι **ράμπες** είναι αναγκαίες για την ασφαλή μετακίνηση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στο χώρο του μουσείου. Επισημαίνεται ότι, πρέπει να αποφεύγονται οι ράμπες με κατά μήκος κλίση πάνω από 6%. Αν αυτό δεν είναι δυνατό λόγω έλλειψης χώρου, η μέγιστη κλίση δεν πρέπει να ξεπερνά το 10%. Σε

αυτή την περίπτωση οι ράμπες πρέπει να διαθέτουν εύχρηστους χειρολισθήρες και στις δύο πλευρές, σε όλο το μήκος τους και σε ύψος 75 και 100 εκατοστά. Οι ράμπες με κλίση μεγαλύτερη του 6% πρέπει να διαθέτουν οριζόντια τμήματα ελάχιστου μήκους 120 εκατοστά ανά μέγιστη απόσταση 10 μέτρων, ώστε να μπορεί ο χρήστης να κάνει στάσεις. Το πλάτος της ράμπας πρέπει να είναι τουλάχιστον 150 εκατοστά. Οι ράμπες πρέπει να έχουν αντιολισθητική επιφάνεια και διατάξεις ασφαλείας για την αποφυγή πτώσης (Πολυχρονίου, 2004).

Οι **σκάλες** που εμπεριέχονται στο χώρο του μουσείου μπορεί να αποβούν αρκετά επικίνδυνες για τους επισκέπτες με ΣΠΟ αν δεν είναι ορθά σχεδιασμένες. Συγκεκριμένα πρέπει να χρησιμοποιούνται σκάλες που να μην είναι απότομες και να είναι εξοπλισμένες με χειρολαβές για επαρκή στήριξη. Χρήσιμο είναι, για τα άτομα με χαμηλή απώλεια όρασης, να υπάρχει επαρκής φωτισμός επάνω και γύρω από τη σκάλα, να τονίζονται τα ρίχτια με διαφορετικό τελείωμα και το δάπεδο του πατώματος να παρουσιάζει αντίθεση με το υλικό που χρησιμοποιείται στη σκάλα (Παπασωτηρίου, 2005). Για τα άτομα με ολική απώλεια όρασης δέουσες είναι οι απτικά διαφορετικές επιφάνειες στην αρχή και στην κορυφή μιας σκάλας (Κουτάντος, 2005). Στο τέλος κάθε σκάλας ή στο μεσοδιάστημά μιας σκάλας για την ένδειξη της αρχής ή του τέλους μιας άλλης σειράς σκαλοπατιών μπορούν να χρησιμοποιηθούν αντιολισθητικοί καρπέτες (Αργυρόπουλος, 2011). Προτείνεται ακόμη, η στερέωση χειρολαβών και από τις δύο παρειές της σκάλας και η επέκτασή τους σε μήκος μεγαλύτερο των 300 χιλιοστών πέραν του πρώτου και του τελευταίου σκαλοπατιού (Παπασωτηρίου, 2005).

Οι **πόρτες** που είναι τοποθετημένες στο εσωτερικό του μουσείου, για την αλλαγή των αιθουσών και των χώρων, θα ήταν ωφέλιμο να μην είναι περιστρεφόμενες. Επίσης, ωφέλιμο είναι να χρησιμοποιούνται αντίθετα χρώματα στα χερούλια των πορτών (Παπασωτηρίου, 2005) και να αποφεύγονται οι γυαλιστερές πόρτες, καθώς με την αντανάκλαση του φωτός δημιουργούνται πολλαπλά είδωλα με απόρροια τον αποπροσανατολισμό των ατόμων με χαμηλή όραση (Αργυρόπουλος, 2011). Σε περίπτωση που υπάρχουν γυάλινες πόρτες, επιτακτική είναι η σήμανση τους με έντονο χρώμα. Σημαντική είναι η αποφυγή πορτών με βαριά θυρόφυλλα. Η ενέργεια που θα πρέπει να δαπανηθεί για να κινηθεί το χερούλι, ώστε να ανοίξει και να κλείσει το θυρόφυλλο δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 20 Newton/meter. Διαφορετικά οι πόρτες

θα πρέπει να ανοίγουν αυτόματα και να διαθέτουν μηχανισμό επιβράδυνσης κατά το κλείσιμο (Πολυχρονίου, 2004).

Οι **χρωματικές αντιθέσεις/contrast**, των διάφορων στοιχείων που συνθέτουν το χώρο του μουσείου, είναι καίριες για τα άτομα με μειωμένη όραση. Η αντίθεση μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της οπτικής αντίληψης των επισκεπτών με χαμηλή όραση. Αντίθετα χρώματα πρέπει να χρησιμοποιούνται ανάμεσα στα πλαίσια των παραθύρων, των πορτών, των διαδρομών σε σχέση με τα χρώματα του τοίχου, ώστε να γίνεται ευδιάκριτη η παρουσία τους (Κουτάντος, 2005).

Οι **διαδρομές** που υπάρχουν στους κοινόχρηστους χώρους του μουσείου πρέπει να είναι ελεύθερες εμποδίων, να έχουν κατά το ελάχιστο πλάτος 1,50 μέτρο, αντιολισθητικό δάπεδο και να περιλαμβάνουν οδηγό τυφλών (Πολυχρονίου, 2004).

Οι **χώροι υγιεινής** του μουσείου είναι σημαντικό να είναι προσβάσιμοι στα άτομα με προβλήματα όρασης. Συγκεκριμένα οι πόρτες των χώρων υγιεινής πρέπει να ανοίγουν προς τα μέσα, διαφορετικά χρήσιμο είναι να αντικαθίστανται από συρόμενες πόρτες. Η τουαλέτα πρέπει να διαθέτει ελεύθερο χώρο διαμέτρου 150 εκατοστά και να υπάρχουν χειρολαβές και στις δύο πλευρές της. Καλό θα ήταν ακόμη, να υπάρχει γάντζος για το κρέμασμα των ρούχων (Leitinger, 2004).

Για την εύκολη **αναγνώριση των χώρων και την επιλογή διαδρομών** προτείνεται η χρήση σήμανσης. Η σήμανση πρέπει να συνοδεύεται από κείμενα σε γραφή braille και από ανάγλυφα σχεδιαγράμματα των χώρων του κτιρίου για να γίνει αντιληπτή από επισκέπτες με ολική απώλεια όρασης. Παράλληλα, για τους επισκέπτες με μειωμένη όραση, καλό θα είναι οι χώροι να χρωματισθούν για να δημιουργηθούν χρωματικές αντιθέσεις που θα συμπληρώνουν τη σήμανση. Στη σήμανση για άτομα με αναπηρίες πρέπει αναμφίβολα να χρησιμοποιείται το Διεθνές Σύμβολο Πρόσβασης - ΔΣΠ (Πολυχρονίου, 2004).

Την **μετάβαση** των ατόμων με σοβαρό πρόβλημα όρασης **από ένα χώρο σε έναν άλλο χώρο** του μουσείου εξυπηρετούν και το διαφορετικής απτικής αφής πάτωμα, ανάμεσα στις διαφορετικές αίθουσες, και η διαφορετική επιφάνεια ανάμεσα στο διάδρομο ενός ορόφου και τις εισόδους των αιθουσών. Παρομοίως, ηχητικά ερεθίσματα όπως είναι τα mobile, τα οποία τοποθετούνται ψηλά στην είσοδο μιας

πόρτας, μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα με μειωμένη όραση στον εντοπισμό των αιθουσών του μουσείου (Κουτάντος, 2005).

Οι δυσκολίες όμως των επισκεπτών του μουσείου με σοβαρά προβλήματα όρασης, δεν περιορίζονται στο ανέβασμα των σκαλοπατιών και οποιουδήποτε άλλου υλικού εμποδίου. Επιτακτικό ζήτημα αποτελεί ο προσανατολισμός (Boussaid, 2004). Στην άρση των φραγμών στον **προσανατολισμό**, για έναν άνθρωπο με ΣΠΟ σε ένα άγνωστο περιβάλλον, όπως το περιβάλλον του μουσείου, συντελούν η εγκατάσταση επιδαπέδιου οδηγού, και οι υπέρυθρες ακουστικές συσκευές, οι οποίες παρέχουν προφορικές οδηγίες για την κίνηση στο χώρο (Guyomarch, 2004). Σημαντική παράμετρο αποτελεί και η απουσία ηχητικής σύγχυσης, καθώς υποβοηθά στην αντίληψη του χώρου (Πολυχρονίου, 2015).

Εικόνα 2. Απτικός χάρτης
(Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο 2016 από:
www.pasdeelefant.wordpress.com)

Για την συνειδητοποίηση της διάταξης των στοιχείων του μουσειακού χώρου από τα άτομα με ΣΠΟ, βασική κρίνεται η ύπαρξη ενός **χάρτη αφής** στην είσοδο του μουσείου. Γνωστό είναι, ότι τα άτομα με προβλήματα όρασης μπορούν εύκολα να αποπροσανατολιστούν όταν κινούνται σε ένα άγνωστο περιβάλλον, και ειδικά όταν η διαδρομή περιλαμβάνει αρκετές στροφές. Ο χάρτης αφής

αναπαριστά συμβολικά τον πραγματικό χώρο σε μικρότερο μέγεθος. Δύναται να αποδώσει, είτε τη θέα ενός αχανούς, είτε τη θέα ενός μικρού χώρου. Μπορεί να θεωρηθεί, ως μια γρήγορη ματιά του χώρου, καθώς διατηρεί όλες τις χωρικές σχέσεις μεταξύ των μερών ενός χώρου. Ο απτικός χάρτης αποδίδει τα χαρακτηριστικά του υπερυψωμένα, τα οποία και γίνονται αντιληπτά μέσω της απτικής διερεύνησης. Η χρήση ενός απτικού χάρτη συνεπώς, μπορεί να αποβεί σωτήρια, καθώς αυξάνει τη συνολική επίγνωση του ατόμου για το χώρο τον οποίο επρόκειτο να επισκεφθεί, παρέχοντάς του τη συνολική κατανόηση του χώρου, και όχι απλώς τη γνώση ενός αριθμού αλληλένδετων διαδρομών. Έτσι οι αναγνώστες χαρτών με ΣΠΟ διερευνούν

το περιβάλλον χωρίς να αποπροσανατολίζονται. Αυτή η μέθοδος αρχειοθέτησης γεωγραφικών πληροφοριών, είναι ενδιαφέρουσα, αφού επιτρέπει στα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης να «δούνε» χώρους και περιβάλλοντα που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν (Αργυρόπουλος, 2011· Hatwell & Martinez - Sarrochi, 2000· Ungar, Blades & Spencer, 1993).

3.5.2 Καθολική Πρόσβαση στον Εξωτερικό Χώρο του Μουσείου

Ορισμένα μουσεία διαθέτουν και περιβάλλοντα χώρο, που πολλές φορές παίρνει τη μορφή αρχαιολογικού πάρκου. Γι' αυτό, θα πρέπει να διαμορφωθεί κατάλληλα προκειμένου να είναι προσπελάσιμος από όλους τους επισκέπτες. Συγκεκριμένα, ωφέλιμα είναι:

- η πρόβλεψη ενός διαδρόμου για τους τυφλούς. Ο διάδρομος αυτός, πρέπει να είναι παράλληλος με την περιοχή βαδίσματος, να στρωθεί με υλικό που να διαφέρει από το υπόλοιπο δάπεδο και να έχει πλάτος τουλάχιστον 500 χιλιοστά, ώστε οι άνθρωποι με μειωμένη όραση να μπορούν να τον διακρίνουν,
- η δημιουργία περασμάτων φαρδύτερων από 850 χιλιοστά,
- η αποφυγή τοποθέτησης εμποδίων στη διαδρομή,
- η σήμανση μη αναμενόμενων εμποδίων της διαδρομής, με τη χρήση αντιθετικών μεταξύ τους χρωμάτων και διαφορών στην υφή,
- η ύπαρξη καθισμάτων, κατά προτίμηση κάθε δύο μέτρα, άλλα όχι κατά μήκος της διαδρομής,
- και η ύπαρξη θέσεων στάθμευσης για άτομα με αναπηρίες (Αθανασιάδου, 2004· Παπασωτηρίου, 2005).

Για την πρόσβαση, τη διακίνηση, την εξυπηρέτηση, και την παραμονή ενός ατόμου με σοβαρό πρόβλημα όρασης σε έναν πολιτιστικό χώρο, όπως το μουσείο, αναγκαία καθίσταται η διαμόρφωση ικανοποιητικής υποδομής, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνον μέσω της υιοθέτησης της καθολικής σχεδίασης.

3.5.3 Σύμβολα Προσβασιμότητας για Άτομα με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης

Οι **σημάνσεις προσβασιμότητας** για άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης δε δύναται να παραληφθούν από το περιβάλλον του μουσείου. Σε αυτές συγκατατάσσονται:

Πρόσβαση σε άτομα τυφλά ή με χαμηλή όραση.

Το σύμβολο αυτό χρησιμοποιείται για να δείξει την πρόσβαση για τους ανθρώπους που είναι τυφλοί ή έχουν χαμηλή όραση, συμπεριλαμβανομένης: μιας ξενάγησης, μιας διαδρομής σε ένα μονοπάτι της φύσης, μιας απτικής περιήγησης ή μιας μουσειακής έκθεσης που μπορεί να αγγίξει.

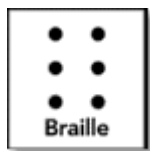
Ηχητική περιγραφή για τηλεόραση, βίντεο και ταινίες.

Αυτή η υπηρεσία κάνει την τηλεόραση, το βίντεο και τις ταινίες πιο προσβάσιμα στα άτομα που είναι τυφλά ή έχουν χαμηλή όραση. Παρέχεται περιγραφή οπτικών στοιχείων από ένα εκπαιδευμένο άτομο ηχητικών περιγραφών και οθόνες εξοπλισμένες με στερεοφωνικό ήχο.

Ζωντανή Ηχητική Περιγραφή.

Η υπηρεσία αυτή καθιστά πιο προσβάσιμες, στους ανθρώπους που είναι τυφλοί ή έχουν χαμηλή όραση, τις παραστάσεις και τις εικαστικές τέχνες των μουσείων. Ένα εκπαιδευμένο άτομο ηχητικών περιγραφών σχολιάζει ζωντανά ή αφηγείται (μέσω ακουστικών και ενός μικρού πομπού) σύντομα και αντικειμενικά οπτικά στοιχεία.

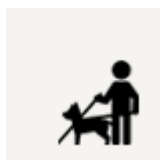
Σύμβολο Braille.

Το σύμβολο αυτό υποδεικνύει ότι το έντυπο υλικό είναι διαθέσιμο σε γραφή Braille.

Προσβάσιμη Εκτύπωση.

Το σύμβολο «Μεγάλη Εκτύπωση» αναφέρεται σε μεγάλες έντυπες εκδόσεις βιβλίων, φυλλαδίων, οδηγιών μουσείων και θεατρικών προγραμμάτων που είναι διαθέσιμα (https://www.graphicartistsguild.org/tools_resources/downloadable-disability-access-symbols).

Σκύλος οδηγός.

Το σύμβολο υποδηλώνει μόνον την πρόσβαση σκύλων οδηγών που συνοδεύουν άτομα με αναπηρίες (<http://www.theacropolismuseum.gr/el/content/hrisimes-plirofories-0>).

Εκπαιδευμένο προσωπικό.

Το σύμβολο υποδεικνύει ότι το προσωπικό μπορεί να βοηθήσει βελτιώνοντας την προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρίες.

Εγκαταστάσεις για ΑμεΑ.

Πρόσβαση για τους μερικώς βλέποντες ή τυφλούς (<http://www.directenquiries.com/>).

3.6 Καθολική Πρόσβαση στο Πολιτιστικό Υλικό του Μουσείου

Η μουσειακή εμπειρία, διαχρονικά, χαρακτηρίζεται από την «οπτικοκεντρική» φιλοσοφία των εκθεσιακών χώρων. Το πολιτιστικό υλικό είθισται να παρουσιάζεται μονοδιάστατα, δηλαδή ως εικόνα σε συνδυασμό με τη λεκτική γραπτή πληροφορία που το συνοδεύει. Η προσέγγιση αυτή, όμως, αποκλείει τους επισκέπτες που έχουν σοβαρά προβλήματα όρασης (Χάιτας & Τράντα, 2007).

Όπως στην καθημερινότητα ο άνθρωπος χρησιμοποιεί όλες τις αισθήσεις, έτσι και στον εκθεσιακό χώρο πρέπει να βιώνει εμπειρίες που να μπορούν να προσεγγιστούν και με τις άλλες, πέραν της όρασης, αισθήσεις. Η δυνατότητα αυτή εμπλουτίζει και ενδυναμώνει σημαντικά τη μουσειακή εμπειρία. Παράλληλα με τα παραπάνω, το μουσείο, επαναπροσδιορίζοντας το ρόλο του ως φορέας εναλλακτικής και άτυπης μάθησης, καθίσταται σημαντικό να παρέχει στον επισκέπτη τη δυνατότητα για πολλαπλή και συνδυαστική αισθητηριακή εμπειρία.

Το πολιτιστικό υλικό θα πρέπει να παρουσιάζεται έτσι ώστε να δίνει το έναυσμα για την ενεργητική αλλά και συνδυαστική αισθητηριακά προσέγγιση και κατάκτηση της γνώσης (Χάιτας & Τράντα, 2007). Για την επίτευξη αυτού, απαιτούνται μεγάλες μετατροπές και χρονοβόρες προσαρμογές.

3.6.1 Καθολική Πρόσβαση στα Εκθέματα του Μουσείου

Εικόνα 3. Επισκέπτης με τύφλωση αγγίζει έκθεμα με τη χρήση προστατευτικών γαντιών, Metropolitan Museum of Art (Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο 2016 από: www.metmuseum.org)

Ο πιο ενεργητικός τρόπος εξερεύνησης των εκθεμάτων από τα άτομα με ολική απώλεια όρασης είναι ο απτικός. Άλλωστε, όπως επισημαίνει και ο Rodin, μόνο με το άγγιγμα μπορεί κανείς να γευτεί και τις μικρότερες λεπτομέρειες ενός έργου τέχνης (Καλούρη - Αντωνοπούλου, 1988). Ωστόσο, διάφορα μουσεία και όχι λίγα στον αριθμό, αφαιρούν το δικαίωμα αυτό από τους επισκέπτες τους,

αναφέροντας ως πρόφαση ότι η ψηλάφηση μπορεί να καταστρέψει αριστουργήματα ηλικίας εκατοντάδων ετών. Η λύση σε αυτό «το πρόβλημα» δίνεται με την χρησιμοποίηση γαντιών αφής από τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης. Τα **γάντια αφής** όμως, πρέπει να είναι πολύ λεπτά, για να μην μειώνουν την αίσθηση της αφής. Με αυτό τον τρόπο, αφενός προστατεύονται τα γλυπτά και άλλα έργα τέχνης από τα τυχόν βρώμικα και ιδρωμένα χέρια, αφετέρου τα άτομα με ΣΠΟ έχουν τη δυνατότητα να «γευθούν» το πολιτιστικό υλικό (Boussaid, 2004).

Επισημαίνεται ότι, τα μουσεία που επιτρέπουν την απτική διερεύνηση των συλλογών που διαθέτουν στα άτομα με αναπηρίες, δε στα άτομα με προβλήματα όρασης, είναι σημαντικό οι συλλογές αυτές να μην αποτελούνται από εύθραυστα αντικείμενα και να μην έχουν αιχμηρά άκρα, καθώς ενδέχεται κίνδυνος τραυματισμού των άνω άκρων των επισκεπτών κατά την ψηλάφησή τους (Μπενάκη - Πολυδώρου, 1997).

Στην περίπτωση που το μουσείο απαγορεύει την ψηλάφηση των αυθεντικών εκθεμάτων και δεν συμβιβάζεται με την προαναφερθείσα λύση -τα γάντια αφής- δέουσα είναι η ύπαρξη **αντίγραφων εκθεμάτων** για την προσέγγιση των από τα άτομα με ΣΠΟ (Ζώτου, 1997). Τα αντίγραφα εκθέματα αποδεικνύονται χρήσιμα όταν το αυθεντικό έκθεμα είναι πολύ μεγάλο ή εύθραυστο για να το αγγίξει κανείς, ή όταν το αντίγραφο μπορεί να αποσυναρμολογηθεί για να επιδειχθεί η δομή του (Μπενάκη - Πολυδώρου, 1997).

Εικόνα 4. Λύρα, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης (Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο 2016 από: www.svirgolettate.blogspot.gr)

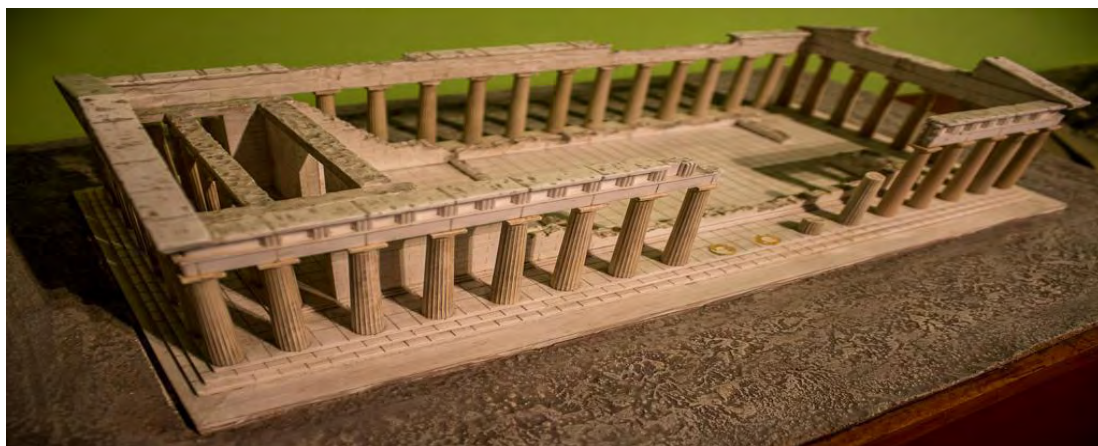
Τα **απτικά διαγράμματα** συμβάλλουν επίσης, στην πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο πολιτιστικό υλικό του μουσείου. Το απτικό διάγραμμα ορίζεται ως ανάγλυφο σχέδιο, μέσω του οποίου επιτυγχάνεται η παρουσίαση της οπτικής πληροφορίας -όπως ένα έργο τέχνης- σε απτή και πιο απλή μορφή. Παράλληλα, τελέσφορη είναι η λεκτική περιγραφή των πληροφοριών που προσφέρει το απτικό διάγραμμα για την καλύτερη κατανόηση του τελευταίου (Κανάρη, 2015).

Σπουδαίο υλικό που καλείται να διαθέτει ένα μουσείο, προκειμένου να προσεγγίσει επισκέπτες με πρόβλημα όρασης είναι και τα **προπλάσματα** αρχιτεκτονικών μνημείων. Είναι αρκετά δύσκολο ένας άνθρωπος με ολική απώλεια όρασης να κατορθώσει να αντιληφθεί πλήρως τα πραγματικά αρχιτεκτονικά μνημεία. Τα προπλάσματα είναι ιδανικά γι' αυτόν ακριβώς το λόγο. Με τη βοήθεια των προπλασμάτων ο επισκέπτης είναι σε θέση να ψηλαφίσει τα διαφορετικά στοιχεία από τα οποία απαρτίζεται ένα μνημείο και συγχρόνως να τα συγκρίνει. Τελέσφορη επίσης, είναι η δυνατότητα παροχής πληροφοριών για κάθε πρόπλασμα από ηχητικό σύστημα. Το ηχητικό σύστημα χρήσιμο είναι να παρέχει πληροφορίες που καθοδηγούν την απτική εξερεύνηση του προπλάσματος και επιπλέον πληροφορίες για την ιστορία του μνημείου (Boussaid, 2004).

Εικόνα 5. Πρόπλασμα της Νίκης του Παιωνίου, Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας (Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο 2016 από: www.peritexnislogos.blogspot.gr)

Ιδιαίτερα βοηθητικές για τα άτομα με ολική ή/και μερική απώλεια όρασης είναι οι **τρισδιάστατες κατασκευές**. Οι τρισδιάστατες κατασκευές αποτελούν μοντέλα απεικόνισης μιας πραγματικής κατάστασης. Χαρακτηριστική έκφανση τρισδιάστατων κατασκευών είναι η **μακέτα**. Με τον όρο μακέτα νοείται η αναπαράσταση ενός κτιρίου ή άλλου οικοδομήματος σε μικρογραφία. Πρόκειται ουσιαστικά για μια περίβλεπτη μορφή, την οποία ο επισκέπτης μπορεί να επεξεργαστεί από όλες τις πλευρές (Αργυρόπουλος, 2011). Οι μακέτες στο πλαίσιο του μουσείου μπορούν να αναπαριστούν ιστορικά μνημεία, όπως αυτό του Παρθενώνα.

Εικόνα 6. Μακέτα Παρθενώνα, Μουσείο Φάρος Τυφλών (Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο 2016 από: www.timetravelturtle.com)

Εικόνα 7. Επιχρωματισμένα εκμαγεία, Μουσείο Ακρόπολης (Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο 2016 από: www.sfrang2.wordpress.com)

Σε μουσεία τέχνης ή αρχαιοτήτων, παράλληλα με τα πρωτότυπα εκθέματα, καρποφόρα μπορεί να αποβεί η ύπαρξη συλλογών εκμαγείων για τους επισκέπτες με πρόβλημα όρασης.

Το εκμαγείο είναι κατασκεύασμα από εύπλαστο υλικό που στερεοποιείται, αφού πρώτα αποτυπωθεί πάνω σε αυτό η μορφή ενός στερεού σώματος,

και χρησιμοποιείται για την παρασκευή πιστού αντίτυπου. Με τον τρόπο αυτό γίνεται δυνατή η επίδειξη μεγάλης συλλογής ανεκτίμητων καλλιτεχνικών έργων, χωρίς το πρωτότυπο να διατρέχει κίνδυνο. Στην περίπτωση όμως, που το πρωτότυπο παρουσιάζει μεγάλο όγκο και δύσκολες λεπτομέρειες, το εκμαγείο αποτελείται από διάφορα τμήματα, τα οποία συναρμολογούνται πάνω στο πρωτότυπο και αποσυναρμολογούνται για να απελευθερωθεί το εκμαγείο (http://greek_greek.enacademic.com/43399/εκμαγείο).

Η διάθεση ενός επαρκούς αριθμού ξεναγών, μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στη γνωριμία των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης με το πολιτιστικό υλικό που διαφυλάσσει το μουσείο. Οι ξεναγοί θα κληθούν να συντελέσουν στη δημιουργία μιας ευχάριστης μουσειακής εμπειρίας για τον επισκέπτη μέσα από τις **αφηγήσεις/περιγραφές** τους για τα αντίστοιχα εκθέματα. Στην ουσία ο ξεναγός «μεταφράζει» τις οπτικές εντυπώσεις σε λέξεις, προσπαθώντας να δημιουργήσει μια εικόνα όσο το δυνατόν πιο κοντά στην πραγματική. Ασφαλώς, η περιγραφή είναι υποκειμενική, καθώς εξαρτάται από τη ματιά εκείνου που περιγράφει, αλλά είναι ένας τρόπος να γνωρίσουν τα άτομα με ολική απώλεια όρασης ένα έργο χωρίς να το αγγίξουν (Dufreney-Trinchinetti, 2004).

Το **θεατρικό παιχνίδι** θεωρείται ένας εναλλακτικός τρόπος πρόσβασης στο πολιτιστικό υλικό των μουσείων, ιδιαίτερα των μουσείων ζωντανής ιστορίας. Σε αντιδιαστολή με την προσπάθεια των επισκεπτών με ΣΠΟ να ψηλαφήσουν -αν τους δοθεί η δυνατότητα- εκθέματα ιστορικών προσώπων και να διαβάσουν λεζάντες

braille -αν υφίστανται- εκλεκτική είναι η ενσάρκωση ρόλων ιστορικών προσώπων από το προσωπικό του μουσείου. Παρουσιάζοντας αφενός, σκηνές από την καθημερινή ζωή των προσώπων με ήχους, μυρωδιές και γεύσεις και εμπλέκοντας αφετέρου, σε όλο αυτό τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης, παρέχεται μια μοναδική πολυαισθητηριακή προσέγγιση στην πολιτιστική κληρονομιά (Μπενάκη - Πολυδώρου, 1997).

Για τα άτομα με χαμηλή όραση, ωστόσο, η προσέγγιση των εκθεμάτων που διαφυλάσσονται στο μουσείο εξασφαλίζεται με **τη χρήση της μεγέθυνσης**. Η χρήση της μεγέθυνσης μπορεί να καταστεί εφικτή με τους ακόλουθους τρεις τρόπους, την αύξηση του μεγέθους του αντικείμενου (μεγέθυνση του μεγέθους), τη μείωση της απόστασης του ατόμου από το αντικείμενο (μεγέθυνση της σχετικής απόστασης) και την αύξηση της οπτικής γωνίας (σχετική μεγέθυνση γωνίας). Σημειώνεται ότι, δύναται να χρησιμοποιηθούν ταυτόχρονα και οι τρεις τεχνικές για την τελέσφορη προσέγγιση των εκθεμάτων που διατίθενται στο μουσείο. (Benett, 2011).

Χρήσιμο είναι ακόμη, για την ευκολότερη πρόσβαση των επισκεπτών με χαμηλή όραση στο πολιτιστικό υλικό, το μουσείο να διαθέτει **μεγεθυντικούς φακούς**. Οι μεγεθυντικοί φακοί διακρίνονται σε μεγεθυντικούς φακούς χαμηλής τεχνολογίας όπως, φακοί χειρός, φακοί με βάση, επίπεδοι φακοί, φακοί για αράδες, σε φακούς μεσαίας τεχνολογίας όπως, τηλεσκοπικές συσκευές, και σε φακούς υψηλής τεχνολογίας όπως, τηλεόραση κλειστού κυκλώματος και ηλεκτρονική μεγέθυνση (Benett, 2011). Ανάλογα με τα εκθέματα, τα έργα τέχνης, τις ποικιλόμορφες συλλογές που διαθέτει το μουσείο χρήσιμο είναι να διατίθενται και οι αντίστοιχοι μεγεθυντικοί φακοί.

Αξιοσημείωτο είναι, κάνοντας αναφορά στην πρόσβαση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στο πολιτιστικό υλικό των μουσείων, να γίνει μια προσπάθεια να αξιοποιηθούν τα υπόλοιπα έργα που υπάρχουν στις αποθήκες των μουσείων, ώστε να δημιουργηθεί μια παράλληλη μόνιμη έκθεση σε κάποια αίθουσα, στην οποία θα επιτρέπεται η απτική επαφή (Μπενάκη - Πολυδώρου, 1997).

3.6.2 Καθολική Πρόσβαση στη Γραπτή Πληροφορία του Μουσείου

Για τα άτομα με ολική απώλεια όρασης η πρόσβαση σε οποιαδήποτε γραπτή-έντυπη πληροφορία είναι εφικτή μόνο με τη μεταγραφή της στο σύστημα braille. Ο **κώδικας Braille** είναι ένα ανάγλυφο σύστημα γραφής και ανάγνωσης, στο οποίο το γραμματικό αλφάβητο αντικαθίσταται από ανάγλυφες κουκκίδες, που με διάφορους συνδυασμούς (συνολικά 64 συνδυασμοί) αποδίδουν ένα κείμενο. Το σύστημα braille στηρίζεται σε μια δομική μονάδα, η οποία ονομάζεται εξάστιγμο. Το εξάστιγμο απαρτίζεται από έξι ανάγλυφες κουκκίδες που ακολουθούν τη διάταξη ενός πίνακα διαστάσεων 3x2 (3 γραμμές και 2 στήλες). Οι κουκκίδες αναπαριστούν γράμματα του αλφαβήτου, αριθμούς, μαθηματικά σύμβολα ή σημεία στίξης (Αργυρόπουλος, 2011). Κατά αυτόν τον τρόπο, το μουσείο θα πρέπει να μεταγράψει σε braille τα κείμενα, τις λεζάντες των εκθεμάτων, τις πινακίδες, τα ενημερωτικά φυλλάδια που διαθέτει.

Οι προαναφερθείσες γραπτές πληροφορίες που υπάρχουν στο μουσείο, για να είναι προσβάσιμες και στους επισκέπτες με χαμηλή όραση, δέουσα είναι η κατασκευή τους από μη ανακλαστικό υλικό, η παρουσία του κειμένου με **ευμεγέθη γράμματα** και το χρώμα των γραμμάτων να δημιουργεί αντίθεση με το χρώμα του υλικού (άσπρο/μαύρο/κίτρινο) (Πολυχρονίου, 1997).

Εικόνα 8. Τριών διαστάσεων πίνακας ζωγραφικής, Μουσείο Prado (Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο 2016 από: www.nakedtruth.gr)

Τέλος, επειδή ως επί το πλείστον οι συλλογές των μουσείων είναι πλούσιες, ποικιλόμορφες και τις συνοδεύει αρκετή γραπτή πληροφορία (λεζάντες) (Χάιτας & Τράντα, 2007), χρηστική είναι η ύπαρξη **ακουστικού συστήματος ξενάγησης (audio guide)**. Πρόκειται για φορητή συσκευή, με μία υποδοχή ακουστικού, η οποία παρέχει ηχογραφημένα προφορικά σχόλια για τα εκθέματα και διατίθεται αμέσως μετά την είσοδο στο μουσείο. Κατ'

αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται η περιήγηση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης και ελαχιστοποιείται, από μέρος τους, η καταβολή σωματικής και αντιληπτικής προσπάθειας για την ανάγνωση braille (Horley, 2004).

3.6.3 Η Συμβολή του Πολιτιστικού Υλικού στην Πνευματική και Συναισθηματική Εξέλιξη των Ατόμων με ΣΠΟ

Το μουσείο καθιστώντας τις συλλογές που διαθέτει και διαφυλάσσει προσβάσιμες στα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης, είναι σαν να τους προσφέρει ένα θησαυρού γνώσεων και συναισθημάτων. Ας αφήσουμε τα λόγια την Αμερικανίδα Helen Keller (2000), να επαληθεύσουν αυτή την άποψη.

«Τα μουσεία είναι πηγές χαράς και έμπνευσης. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι θα φανεί παράξενο σε πολλούς πως ανθρώπινο χέρι, χωρίς να έχει τη βοήθεια του βλέμματος, μπορεί να νιώσει την κίνηση, το συναίσθημα, την ομορφιά, πάνω στο ψυχρό μάρμαρο. Κι όμως, καθώς τα δάχτυλά μου παρακολουθούν τις γραμμές και τις καμπύλες, ανακαλύπτουν τη σκέψη και τα αισθήματα που ο καλλιτέχνης έχει εκφράσει. Μπορώ να αισθανθώ στα πρόσωπα των θεών και των ηρώων το θάρρος, το μίσος, την αγάπη και καμιά φορά αναρωτιέμαι μήπως το χέρι δεν είναι πιο ευαίσθητο από το μάτι στο να αισθανθεί την ομορφιά των γλυπτών. Μου φαίνεται ότι μέσα στον καθένα μας υπάρχει ικανότητα για αντίληψη εντυπώσεων και καταστάσεων, ένα είδος έκτης αίσθησης, μιας αίσθησης της ψυχής, που βλέπει, ακούει, αισθάνεται».

3.7 Υποστηρικτική Τεχνολογία στο Μουσείο

Χαρακτηριστικό είναι, ότι ορισμένα μουσεία διαθέτουν στο χώρο τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές συμπληρωματικά των συλλογών τους. Οι επισκέπτες κάνοντας χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών αντλούν γνώσεις μέσα από παιγνιώδη λογισμικά για το πολιτιστικό υλικό που διαφυλάσσει το μουσείο. Αυτή η διαμόρφωση, καθιστά το μουσείο μη προσπελάσιμο στα άτομα με ΣΠΟ. Μόνον λοιπόν, η υποστηρικτική τεχνολογία μπορεί να άρει αυτό το εμπόδιο. Η **υποστηρικτική τεχνολογία** καλύπτει το κενό μεταξύ του τι ο χρήστης είναι ικανός να κάνει και τι το περιβάλλον απαιτεί από αυτόν, γεγονός που επιτυγχάνεται είτε ενισχύοντας το λειτουργικό επίπεδο του χρήστη, είτε μειώνοντας τις απαιτήσεις του περιβάλλοντος, μέσω των προϊόντων που διαθέτει (Πίνο, 2015). Παραδειγματικά λογισμικά για την πρόσβαση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης είναι:

- η **οθόνη braille**, που αποτελεί μια συσκευή απτικής ανάγνωσης, η οποία χρησιμοποιεί κινούμενες ακίδες, επιτρέποντας την απτική ανάγνωση διαδοχικών γραμμών κειμένου σε μορφή braille σε πραγματικό χρόνο. Οι ακίδες των στοιχείων της οθόνης braille ανασηκώνονται ή χαμηλώνουν για να αντιστοιχούν κάθε φορά ένα ή περισσότερα στοιχεία της γραφής braille. Οι ακίδες μπορεί να περιλαμβάνουν από είκοσι έως ογδόντα ενεργά στοιχεία braille, ενώ υποστηρίζουν το οκτάστιγμο αλλά και το εξάστιγμο σύστημα braille.
- Ο **αναγνώστης οθόνης**, ο οποίος εντοπίζει όλες τις μορφές κειμένου και τις στέλνει στο σύστημα μετατροπής κειμένου σε ομιλία και στην οθόνη braille, έτσι ώστε ο χρήστης να αντιλαμβάνεται ακουστικά το γραφικό περιβάλλον και να μπορεί να πλοηγείται με ακουστική υποβοήθηση σε αυτό. Επίσης ο χρήστης μπορεί να λαμβάνει ακουστική επαλήθευση των χαρακτήρων που πληκτρολογεί.
- Οι **μεγεθυντές οθόνης**, που απευθύνονται στα άτομα με χαμηλή όραση. Διατίθεται ένας αριθμός πακέτων λογισμικού, τα οποία μπορούν να μεγεθύνουν από 1,5 έως 30 φορές το μέγεθος του κειμένου και των γραφικών που εμφανίζονται σε μια οθόνη υπολογιστή. Πολλές φορές τα προγράμματα

αυτά αλλάζουν και τους συνδυασμούς χρωμάτων ή το μέγεθος της αντίθεσης (Κουρουπέτρογλου, 2005).

- Η **υπηρεσία περιγραφής video**, η οποία περιγράφει προσεκτικά τα οπτικά στοιχεία μιας κινηματογραφικής ταινίας (τη δράση, τους χαρακτήρες, τις τοποθεσίες, τα ενδύματα και τις διάφορες στάσεις), χωρίς να παρεμβαίνει στους διαλόγους της ταινίας ή στα ηχητικά εφέ (Δελλασούδας, 2008). Κατά αυτόν τον τρόπο εξαλείφονται οι λειτουργικοί περιορισμοί του ατόμου με σοβαρά προβλήματα όρασης και διευκολύνεται η ξενάγησή του.

3.8 Καθολική Πρόσβαση στις Υπηρεσίες του Μουσείου

Το μουσείο παρέχει υπηρεσίες που βασίζονται στην διαπροσωπική επικοινωνία. Αυτό είναι ένα ακόμη κομμάτι του, που κρίνεται απαραίτητο να καταστεί προσβάσιμο, καθώς η προσβασιμότητα είναι μια βαθιά ιδεολογική υπόθεση.

Σημαντική κρίνεται, η **επιμόρφωση του προσωπικού υποδοχής** του μουσείου, για να μην προσβάλλει την αξιοπρέπεια ενός ποικιλόμορφου κοινού. Να σέβεται τη διαφορετικότητα των επισκεπτών, ώστε κανείς να μην αισθάνεται περιθωριοποιημένος μέσα σε αυτό (Καστρινάκη, 2004· Sagramola, 2004). Απαιτείται οργανωμένη και συστηματική επιμόρφωση των εργαζομένων στους πολιτιστικούς χώρους, για να είναι σε θέση να υποδεχθούν, να προσεγγίσουν και να εξυπηρετήσουν επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης.

Αρχικά, η επιμόρφωση του προσωπικού είναι χρήσιμο να εστιάσει στον τρόπο που συνοδεύουμε τα άτομα με ΣΠΟ κατά την ξενάγηση τους στο μουσείο. Πρωταρχικό βήμα αποτελεί η πρόθεση του προσωπικού και η λεκτική ενημέρωση, από μέρους του, να συνοδεύσει τον επισκέπτη με αναπηρία όρασης. Εφ' όσον ο επισκέπτης δεχθεί είναι αναγκαίο το προσωπικό να γνωρίζει τις τεχνικές συνοδείας. Για να καταστεί εφικτή η μετακίνηση του ατόμου με σοβαρά προβλήματα όρασης στο χώρο του μουσείου, είναι σημαντικό το προσωπικό να αποπνέει εμπιστοσύνη κατά τη διάρκεια της συνοδείας, ώστε ο συνοδευόμενος να νιώθει ασφαλής (Αβραάμ, 2015· Jacobson, 1993· Μπαξεβάνου, 2015).

Το προσωπικό, καθώς ξεναγεί τα άτομα με ΣΠΟ στο ετερόμορφο υλικό που διαθέτει, βασικό είναι να γνωρίζει πώς να απευθύνεται σε αυτά. Η χρησιμοποίηση απλών και σύντομων προτάσεων, η αποφυγή αφηρημένων εννοιών, η ενθάρρυνση για διατύπωση ερωτήσεων, οι παύσεις στην ομιλία, ώστε να μπορεί συγχρόνως ο επισκέπτης να ψηλαφίσει τα εκθέματα για τα οποία γίνεται λόγος, οι γλαφυρές αφηγήσεις για το σχηματισμό νοητικών εικόνων, ο εκφραστικός λόγος συμβάλλουν στην ευόδωση της μουσειακής εμπειρίας (Αντζουλάτου - Ρετσίλα, 1997).

Η καθοδήγηση του επισκέπτη, με μερική ή/και ολική απώλεια όρασης, από το προσωπικό καθώς αγγίζει ένα έργο τέχνης με παράλληλη περιγραφή μπορεί να

Εικόνα 9. Απτική εξερεύνηση εκθέματος από μαθητή με τύφλωση, Μουσείο Φάρος Τυφλών (Ανακτήθηκε τον Οκτώβριο 2016 από: www.ebooks.edu.gr)

αποβεί ιδιαίτερα αποτελεσματική. Ο ρόλος του προσωπικού συνίσταται στο να υποδείξει το κατάλληλο σημείο εκκίνησης της απτικής διερεύνησης, ώστε ο επισκέπτης να συνεχίσει διαδοχικά την εξερεύνηση του έργου και να δημιουργήσει πιο εύκολα νόημα (Καλεσοπούλου, 2015).

Επιπροσθέτως, ωφέλιμη θα ήταν η ύπαρξη ενός **ειδικού γραφείου** στο μουσείο, μέσω του οποίου να γίνεται η εκ προοιμίου συνεννόηση για τις επισκέψεις των ΑμεΑ. Το άτομο που θα αναλάβει αυτή τη θέση χρήσιμο είναι να διαθέτει ευρύ πνεύμα, κατανόηση και να είναι ευαισθητοποιημένο στο θέμα της αναπηρία (Μπενάκη - Πολυδώρου, 1997).

Αξιοσημείωτο είναι τέλος, το μουσείο να δίνει τη δυνατότητα στα άτομα με αναπηρίες να βρίσκονται στο περιβάλλον του όχι μόνο ως επισκέπτες αλλά και ως εργαζόμενοι. Άλλωστε η ύπαρξη **ΑμεΑ στο προσωπικό** του μουσείου μπορεί να συμβάλλει στη βελτίωση της πρόσβασης και της διακίνησης σε αυτό (Πολυχρονίου, 1997).

Πραγματοποιώντας ένα μουσείο τις προαναφερθείσες προσαρμογές και υιοθετώντας τη φιλοσοφία της καθολικής σχεδίασης καταφέρνει να ικανοποιήσει τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρίες, όπως και των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης. Ενεργοποιεί, δηλαδή, με αυτό τον τρόπο, μια πληθυσμιακή ομάδα, η οποία διαφορετικά θα ενέμενε αποκλεισμένη από την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου της. Παράλληλα, οι προσαρμογές αυτές βρίσκουν ανταπόκριση και στο ευρύτερο κοινό του μουσείου, καθώς διευρύνει την εμπειρία του. Τέλος επωφελείται και το ίδιο το μουσείο, αφού αυξάνει την επισκεψιμότητά του (Κάλου, 2015). Όταν ένα άτομο γνωρίσει το δρόμο του μουσείου και την ψυχική και πνευματική καλλιέργεια που του

προσφέρει η επαφή με την τέχνη, θα επανέρχεται σε αυτόν το χώρο για όλη του τη ζωή (Καλούρη - Αντωνοπούλου, 1988).

Γενική Θεώρηση Βιβλιογραφίας και Ερευνητικά Ερωτήματα

Για τη διεξαγωγή μιας έρευνας, ανεξαρτήτως της προσέγγισης, ποσοτικής ή ποιοτικής, που θα ακολουθηθεί καθίσταται δέουσα η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, όπως συνέβη σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας. Αυτή η ανασκόπηση είναι απαραίτητη για δύο λόγους, πρώτον, για να τεκμηριώσει πως η έρευνα που επρόκειτο να διεξαχθεί εμπλουτίζει την υπάρχουσα βιβλιογραφία, δεύτερον, για να εξαχθούν στοιχεία που αιτιολογούν την αναγκαιότητα μιας έρευνας (Creswell, 2011).

Στη βιβλιογραφία αναφέρεται ότι, το μουσείο είναι ένα ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας που έχει ως έργο του τη συγκέντρωση, τη διατήρηση, και την παρουσίαση των δημιουργιών του ανθρώπου ή/και της φύσης στο κοινό, με σκοπό τη γνώση, τη διάσωση και την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ωστόσο, ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι, το προνόμιο απόλαυσης της πολιτιστικής κληρονομιάς διαθέτει μόνον μια μειοψηφία ανθρώπων, δοσμένης κοινωνικής τάξης, της οποίας μέρος δε φαίνεται να αποτελούν τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης.

Τα εμπόδια που θέτουν τα μουσεία στα άτομα με προβλήματα όρασης δεν περιορίζονται απλώς και μόνον στην κίνηση τους στον χώρο, επεκτείνονται και στη γνωριμία με το πολιτισμικό υλικό που αυτά διαφυλάσσουν. Τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης, προσλαμβάνουν πληροφορίες για τον κόσμο κυρίως μέσω της αφής. Η αφή, ιδιαίτερα η ενεργητική αφή επιτρέπει στα άτομα με προβλήματα όρασης να αναγνωρίσουν αντικείμενα, καθώς και τις ιδιότητές τους. Συνεπώς, το χέρι για ένα άτομο με πρόβλημα όρασης, είναι ότι το μάτι για έναν βλέποντα. Απαγορεύοντας ένα μουσείο την απτική διερεύνηση των εκθεμάτων που διαθέτει, βάζει αυτομάτως φραγμό στη διαμόρφωση πολιτιστικής ταυτότητας των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης.

Για να φέρει ένα μουσείο τον τίτλο «προσβάσιμο» δέουσα καθίσταται η υιοθέτηση της φιλοσοφίας του καθολικού σχεδιασμού από μέρους του. Εφαρμόζοντας ένα μουσείο τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού, τόσο κατά τη σχεδίαση του χώρου όσο και κατά τη σχεδίαση του πληροφοριακού υλικού, θα κατορθώσει να ανταποκριθεί στις ανάγκες των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης, αλλά και στις ανάγκες

ατόμων ευρείας ποικιλίας χαρακτηριστικών. Ας μην λησμονούμε πως, σχεδιάζοντας για άτομα με ειδικές ανάγκες, σχεδιάζουμε για όλους ένα περιβάλλον πιο φιλικό, ασφαλές, εύχρηστο και άνετο.

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα εργασία, της οποίας η μεθοδολογία, τα αποτελέσματα, και τα συμπεράσματα, αναφέρονται διεξοδικά στα κεφάλαια που έπονται, διερεύνησε τη δυνατότητα πρόσβασης των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης σε ένα μουσείο, το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας, έχοντας ως κριτήριο τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού. Έτσι, διατυπώθηκαν τα ακόλουθα δύο ερευνητικά ερωτήματα:

- 1. Είναι εφικτή για έναν επισκέπτη με σοβαρό πρόβλημα όρασης η πρόσβαση στο χώρο του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας;**
- 2. Είναι εφικτή για έναν επισκέπτη με σοβαρό πρόβλημα όρασης η πρόσβαση στο πολιτισμικό υλικό του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας;**

Από τα προαναφερθέντα ερευνητικά ερωτήματα, καθίσταται σαφές, ότι κατά την παρούσα ερευνητική διαδικασία αναζητούνται πληροφορίες με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με τον προσανατολισμό και την ασφαλή κίνηση των ατόμων με προβλήματα όρασης, στους χώρους -εξωτερικό χώρο και εσωτερικό χώρο- του Διαχρονικού Μουσείου, καθώς και σχετικά με την άντληση γνώσης από μέρους των ατόμων με προβλήματα όρασης για τα εκθέματα του Διαχρονικού Μουσείου και τη γραπτή πληροφορία που τα συνοδεύει.

Κεφάλαιο 4^ο: Μεθοδολογία

4.1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με τον Creswell (2011), ως έρευνα ορίζεται η διαδικασία σταδίων για τη συγκέντρωση και την ανάλυση πληροφοριών, των οποίων η συμβολή είναι χρήσιμη στην κατανόηση ενός θέματος ή ζητήματος. Σε ένα γενικό επίπεδο, η έρευνα αποτελείται, από τρία στάδια: α) τη διατύπωση ερευνητικού ερωτήματος, β) τη συλλογή δεδομένων για την απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα και γ) την παρουσίαση της απάντησης.

Ανεξαρτήτως της προσέγγισης μιας έρευνας, αυτή αναγνωρίζεται ως σημαντική όταν, συμβάλλει στην απόκτηση νέων γνώσεων, καλύπτοντας κάποιο βιβλιογραφικό κενό, επεκτείνει ή επαναλαμβάνει προηγούμενη έρευνα, εξετάζοντας όμως διαφορετικούς συμμετέχοντες και διαφορετικούς τόπους έρευνας, βελτιώνει την καθημερινή πρακτική των ατόμων, αναγνωρίζοντας την ανάγκη για αλλαγή των υπάρχοντων πρακτικών και προσδιορίζοντας νέες πρακτικές (Asmussen & Creswell, 1995).

Στην παρούσα έρευνα ακολουθήθηκε ποιοτική προσέγγιση. Διεξήχθη, δηλαδή, μια ποιοτική έρευνα, χαρακτηριστικά της οποίας είναι, η εξασφάλιση λεπτομερών πληροφοριών για ορισμένους ανθρώπους ή τόπους έρευνας, καθώς και η διατύπωση θεωριών βασισμένων στις απόψεις των ανθρώπων που συμμετείχαν ή των τόπων που παρατηρήθηκαν σε μια έρευνα (Creswell, 2011).

Ειδικότερα, πραγματοποιήθηκε μια μελέτη περίπτωσης. Ως μελέτη περίπτωσης ορίζεται μια εις βάθος, πολύπλευρη έρευνα, ενός και μόνο κοινωνικού φαινομένου. Η μελέτη διεξάγεται με μεγάλη λεπτομέρεια και συχνά βασίζεται στη χρήση πολλών πηγών δεδομένων. Η μελέτη περίπτωσης θεωρείται συνήθως ως παράδειγμα ευρύτερου φαινομένου, ως μέρος μιας ευρύτερης σειράς παράλληλων περιπτώσεων. Επειδή μόνο μία περίπτωση του φαινομένου είναι υπό διερεύνηση, υπάρχει η περαιτέρω προϋπόθεση ότι θα εφαρμοστούν συγκεκριμένες διαδικασίες συλλογής δεδομένων που θα επιτρέψουν στον ερευνητή να εξετάσει το φαινόμενο με διεξοδικότητα και διεισδυτικότητα (Orum, Feagin & Sjoberg, 1991).

Εστιάζοντας στην έρευνα μας, αυτή αποβλέπει στη γεφύρωση του χάσματος ανάμεσα στα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης και τους χώρους πολιτισμικής κληρονομιάς, όπως είναι το μουσείο, έχοντας ως γνώμονα τις αρχές του καθολικού σχεδιασμού. Πρόκειται για ένα ζήτημα το οποίο απασχολεί ιδιαίτερα την

επιστημονική κοινότητα τα τελευταία χρόνια και συνεπώς αποτέλεσε πρόκληση για εμάς η μελέτη του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας, ως μελέτη περίπτωσης, για την προσβασιμότητα των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης σε αυτό. Επικεντρωθήκαμε στην ανάδειξη του όρου πρόσβαση, χωρίς να περιοριστούμε απλώς και μόνον στην χωρική πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης, αλλά επεκταθήκαμε και στην πρόσβαση στο πολιτισμικό υλικό που μπορεί να έχουν τα άτομα αυτά στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας.

Συνοψίζοντας, η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε για να δοθεί η απάντηση και να καταστεί εφικτή η κατανόηση των δύο κάτωθι ερωτημάτων:

- 1. Μπορεί ένας επισκέπτης με σοβαρό πρόβλημα όρασης να προσανατολιστεί και να κινηθεί αυτόνομα στους χώρους του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας;**
- 2. Μπορεί ένας επισκέπτης με σοβαρό πρόβλημα όρασης να έχει πρόσβαση στην πολιτισμική κληρονομιά που διαφυλάσσει το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας;**

Στο παρόν κεφάλαιο, παρουσιάζεται αρχικά το δείγμα, καθώς και οι μέθοδοι που επιλέχθηκαν για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων. Εν συνεχεία, περιγράφεται η ερευνητική διαδικασία που υλοποιήθηκε, βήμα προς βήμα, παραθέτοντάς την από το πρώιμο στάδιο έναρξής της έως και το τελικό, με λεπτομερή περιγραφή των προκαταρκτικών ενεργειών και των δύο φάσεων στις οποίες διαχωρίστηκε η έρευνα. Τέλος, καταδεικνύεται ο τρόπος ανάλυσης των ερευνητικών δεδομένων.

4.2 Δείγμα

Έχει ήδη σημειωθεί, ότι πρόκειται για μια ποιοτική ερευνητική προσέγγιση. Σύμφωνα με τον Patton (1990), πρόθεση της ποιοτικής έρευνας είναι η διερεύνηση ενός κεντρικού φαινομένου σε βάθος, και όχι η γενίκευση των αποτελεσμάτων σε έναν πληθυσμό. Έχοντας ως γνώμονα το προαναφερθέν και κρίνοντας κρίσιμη την κατανόηση της προσβασιμότητας των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας, πραγματοποιήθηκε βολική δειγματοληψία.

Στη βολική δειγματοληψία ο ερευνητής επιλέγει συμμετέχοντες που είναι πρόθυμοι και διαθέσιμοι για μελέτη. Σε αυτή την περίπτωση, ο ερευνητής δε μπορεί να πει με σιγουριά ότι τα άτομα είναι αντιπροσωπευτικά του πληθυσμού, όμως τα τελευταία μπορούν να δώσουν χρήσιμες πληροφορίες, προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα. Σημειώνεται ότι, σε οποιαδήποτε ποιοτική έρευνα, δύναται να μελετηθεί ένας χώρος, αρκετοί χώροι, ένα άτομο, μια ομάδα ατόμων καθώς και συνδυασμός αυτών (Creswell, 2011).

Στην παρούσα ερευνητική διαδικασία, κατόπιν παρατεταμένης συζήτησης με τον επιβλέποντα της εργασίας, αποφασίστηκε από κοινού να μελετηθούν όχι μόνο άτομα αλλά και μία τοποθεσία. Δείγμα της έρευνάς μας, ύστερα από τηλεφωνική επικοινωνία με την προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων του νομού Λάρισας, αποτέλεσαν, ένα χώρος, το Διαχρονικό Μουσείο, καθώς και άτομα, οι υπάλληλοι της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου.

Ξεκινώντας την παρουσίαση του δείγματος από το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας, είναι αξιοπαρατήρητο ότι πρόκειται για ένα νέο, σύγχρονο, Μουσείο. Τοποθετώντας τα πρώτα του θεμέλια το 1996 και ανοίγοντας τις πύλες του στο κοινό το Νοέμβριο του 2015, γίνεται φανερό πως χρειάστηκαν περίπου

Εικόνα 10. Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας

20 χρόνια για την ολοκλήρωση της κατασκευής του. Το Διαχρονικό Μουσείο είναι

κτισμένο στον κατάφυτο λόφο Μεζούργο, σε μία έκταση 54 στρεμμάτων. Ονομάζεται «Διαχρονικό» επειδή το στήσιμο των εκθεσιακών ενοτήτων δεν περιορίζεται σε μια απλή χρονολογική παράθεση, αλλά ορίζεται από οριζόντιες θεματικές παραμέτρους, όπως εξουσία, θεσμοί, κοινωνία, οικονομία, που είναι παρούσες σε όλες τις ενότητες της μόνιμης έκθεσης και λειτουργούν ενοποιητικά. Η μόνιμη έκθεση περιλαμβάνει έντεκα ενότητες που παρουσιάζουν αρχαιολογικά ευρήματα από την αρχαία θεσσαλική πεδιάδα, και συγκεκριμένα την πόλη της Λάρισας και των όμορων περιοχών, με αφετηρία την Παλαιολιθική Εποχή και τέλος την Οθωμανική Περίοδο. Σε κάθε ενότητα κυριαρχεί ένα κεντρικό μήνυμα, που χαρακτηρίζει όλη την περίοδο και συγχρόνως απασχολεί τον άνθρωπο διαχρονικά.

Αναφορικά με το δείγμα ατόμων της έρευνας, αποτελείται από υπαλλήλους της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας. Ως προς την αριθμητική στελέχωση του δείγματος, ύστερα από συναίνεση με τον επιβλέποντα της παρούσας εργασίας, θεωρήθηκε επαρκής ο αριθμός των έξι συμμετεχόντων. Τα άτομα, που συνέβαλαν στη διεκπεραίωση των συνεντεύξεων, εργάζονται σε διαφορετική θέση στην Εφορεία Αρχαιοτήτων και το Διαχρονικό Μουσείο, καθώς προέρχονται από διαφορετικό επαγγελματικό κλάδο, εν εξαιρέσει δύο συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, συμμετέχοντες είναι, μία αρχιτέκτονας-μηχανικός, ένας αρχιφύλακας-επόπτης ασφαλείας, δύο αρχαιολόγοι, μία συντηρήτρια έργων τέχνης και αρχαιοτήτων και η προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων. Το παραπάνω, αποτελεί απόδειξη του διεπιστημονικού προφίλ των συνεντευξιζόμενων.

4.3 Μέθοδοι Συλλογής Δεδομένων

Η συλλογή δεδομένων είναι μια διαδικασία που εκτός από την επένδυση χρόνου απαιτεί και την κατάλληλη επιλογή των μεθόδων συλλογής των δεδομένων. Χαρακτηριστικό είναι πως στην ποιοτική έρευνα υπάρχει ποικιλομορφία ως προς τις μεθόδους συλλογής δεδομένων, όπως η παρατήρηση, η συνέντευξη, τα ερωτηματολόγια, τα έγγραφα, οι βιντεοσκοπήσεις. Στην παρούσα έρευνα, αποφασίστηκε η συλλογή των δεδομένων να γίνει με τη χρήση δύο μεθόδων, της παρατήρησης και της συνέντευξης. Πραγματοποιήθηκε, δηλαδή, τριγωνοποίηση μεθόδων.

Σύμφωνα με τους Cohen, Louis & Morrison (2008), η τριγωνοποίηση είναι ένας ισχυρός τρόπος εφαρμογής της εγκυρότητας, ιδιαίτερα, στην ποιοτική έρευνα. Με τον όρο τριγωνοποίηση νοείται η διαδικασία της επιβεβαίωσης στοιχείων από διαφορετικά άτομα, είδη δεδομένων, ή μεθόδους συγκέντρωσης δεδομένων. Επιλέχθηκε λοιπόν, τριγωνοποίηση μεθόδων διότι, θεωρήθηκε ότι θα βοηθήσει την ερευνήτρια στην «μη προσκόλληση στην μέθοδο», όπως έχει ονομαστεί (Boring, 1953). Η αποκλειστική προσκόλληση σε μια μόνο μέθοδο είναι πιθανό να προκαταβάλει ή να διαστρεβλώσει την εικόνα που έχει μια ερευνήτρια αναφορικά με ένα κομμάτι της πραγματικότητας το οποίο εξετάζει. Αυτό εξασφαλίζει ότι η μελέτη θα είναι αξιόπιστη, επειδή τα δεδομένα που συλλέγονται προέρχονται από διαφορετικές πηγές.

4.3.1 Παρατήρηση

Κάνοντας λόγο για την πρώτη μέθοδο συλλογής δεδομένων, την παρατήρηση, τη διαδικασία συγκέντρωσης πληροφοριών από πρώτο χέρι παρατηρώντας έναν τόπο, στην παρούσα έρευνα το Διαχρονικό Μουσείο, αξίζει να αναφερθεί τι μας οδήγησε στην επιλογή αυτής της μεθόδου. Βασικό πλεονεκτήματα της αποτελεί η συλλογή «ζωντανών» δεδομένων από πραγματικούς τόπους (Patton, 1990). Αυτό επιτρέπει στην ερευνήτρια την κατανόηση του πλαισίου, να είναι ανοικτή και να λειτουργεί επαγωγικά, να βλέπει πράγματα που σε άλλη περίπτωση ασυνείδητα θα της διέφευγαν, να προχωρά πέρα από δεδομένα που αφορούν τις αντιλήψεις των

υποκειμένων και να έχει πρόσβαση στην προσωπική γνώση. Ωστόσο, δε μπορούμε να παραβλέψουμε ότι η ερευνήτρια θα περιοριστεί σε εκείνους τους χώρους για τους οποίους μπορεί να αποκτήσει πρόσβαση (Hammersley & Atkinson, 1995).

Η παρατήρηση σε ένα περιβάλλον, η οποία απαιτεί μεγάλη προσοχή στις οπτικές λεπτομέρειες, διακρίνεται σε δομημένη παρατήρηση, όπου ο ερευνητής γνωρίζει από πριν τι αναζητά και έχει διαμορφώσει προκαταβολικά τις κατηγορίες παρατήρησης, σε ημιδομημένη παρατήρηση, όπου ο ερευνητής έχει δημιουργήσει μια ατζέντα θεμάτων, αλλά για να φωτιστούν τα θέματα αυτά, τα στοιχεία θα συλλεχθούν με ένα λιγότερο προκαθορισμένο τρόπο και η μη δομημένη παρατήρηση, όπου ο ερευνητής είναι λιγότερο ξεκάθαρος για το τι αναζητά και επομένως πρέπει να μπει στην κατάσταση και να παρατηρήσει τι συμβαίνει πριν αποφασίσει για τη σημασία της για την έρευνα (Cohen, Louis & Morrison, 2008).

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η δομημένη παρατήρηση, η οποία χρειάζεται αρκετό χρόνο κατά την προετοιμασία, στη διαμόρφωση των αξόνων. Δημιουργήθηκε ένα πρωτόκολλο παρατήρησης, ένα έντυπο από την ερευνήτρια, πάνω στο οποίο επρόκειτο να κρατηθούν οι σημειώσεις πεδίου, κατά τη διάρκεια της παρατήρησης (βλέπε Παράρτημα Β). Ουσιαστικά, η ανάπτυξη πρωτοκόλλου παρατήρησης στρέφει την προσοχή της ερευνήτριας σε αυτό που πρέπει να παρατηρήσει, αποτελεί έναν οδηγό για εκείνη κατά την παρατήρηση, και επιπρόσθετα εξασφαλίζει έναν οργανωμένο τρόπο καταγραφής και τήρησης σημειώσεων πεδίου (Creswell, 2011).

Η παρατήρηση του Διαχρονικού Μουσείου δομήθηκε πάνω σε τρεις βασικούς άξονες. Ο πρώτος άξονας αφορά το χώρο του Διαχρονικού Μουσείου, δηλαδή, παρατηρούνται η τοποθεσία στην οποία βρίσκεται και οι εγκαταστάσεις που διαθέτει στον εξωτερικό καθώς και στον εσωτερικό του χώρο, όπου συμβάλλουν στην φυσική πρόσβαση των επισκεπτών σε αυτό. Ο δεύτερος άξονας συνδέεται με το πολιτισμικό υλικό του Διαχρονικού Μουσείου, όπου παρατηρείται ο εκθεσιακός χώρος, καταγράφονται οι θεματικές ενότητες, τα αρχαιολογικά ευρήματα, ουσιαστικά όλα εκείνα τα στοιχεία που υπάρχουν σε αυτόν και επιτρέπουν στον επισκέπτη την πρόσβαση στην πολιτισμική κληρονομιά που διαφυλάσσει το μουσείο. Ο τρίτος και τελευταίος άξονας σχετίζεται με τις υπηρεσίες του Διαχρονικού Μουσείου, καταγράφονται, δηλαδή, οι υπηρεσίες που διαθέτει το μουσείο και συντελούν στην εξυπηρέτηση και ανταπόκριση των αναγκών των επισκεπτών του.

4.3.2 Συνέντευξη

Η δεύτερη μέθοδος συλλογής δεδομένων είναι η συνέντευξη, η οποία έχει οριστεί από τους Cannell & Kahn (1968) ως, η συζήτηση ανάμεσα σε τουλάχιστον δύο άτομα, συνεντευκτή - συνεντευξιαζόμενο, που αρχίζει από το συνεντευκτή, με ειδικό σκοπό την απόκτηση σχετικών με την έρευνα πληροφοριών και επικεντρώνεται από αυτόν σε περιεχόμενο καθορισμένο από τους στόχους της έρευνας με συστηματική περιγραφή, πρόβλεψη ή ερμηνεία. Η χρήση της συνέντευξης στην έρευνα συνεπώς, σηματοδοτεί μια μετατόπιση από την προσέγγιση των υποκειμένων, ως απλών αντικειμένων χειρισμού, και των δεδομένων ως ανεξάρτητων από τα άτομα, στην προσέγγιση της γνώσης ως παραγωγού των ατόμων. Ως τέτοια διαδικασία η συνέντευξη δεν είναι αποκλειστικά ούτε αντικειμενική ούτε υποκειμενική αλλά διυποκειμενική (Cohen, Louis & Morrison, 2008).

Το πρωτεύον πλεονέκτημα της συνέντευξης, το οποίο και μας ώθησε στην επιλογή της είναι η ευελιξία που τη χαρακτηρίζει. Αναλυτικότερα, επιτρέπει στο συνεντευκτή να κάνει ερωτήσεις, ώστε να μπορεί να πάει σε μεγαλύτερο βάθος, αν το επιλέξει ή να διευκρινίσει οποιεσδήποτε παρανοήσεις. Επίσης, παρέχει στο συνεντευκτή τη δυνατότητα να ελέγξει τα όρια της γνώσης του συνεντευξιαζόμενου. Ενθαρρύνει τη συνεργασία και τη δημιουργία επαφής, βοηθώντας το συνεντευκτή να κάνει πιο ορθή εκτίμηση αυτού που πράγματι πιστεύει ο συνεντευξιαζόμενος. Επιπρόσθετα, από μία συνέντευξη μπορεί να προκύψουν μη αναμενόμενες ή απρόβλεπτες απαντήσεις, οι οποίες μπορεί να υποδείξουν υποθέσεις που δεν είχαν εξεταστεί μέχρι πρότινος (Cohen, Louis & Morrison, 2008).

Υπάρχουν όμως και μειονεκτήματα, που απορρέουν από μια ερευνητική συνέντευξη. Συγκεκριμένα, η συνέντευξη δίνει τη δυνατότητα στα υποκείμενα, είτε συνεντευκτή, είτε συνεντευξιαζόμενο, να εκφράσουν τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν διάφορες καταστάσεις μέσα από το προσωπικό τους πρίσμα, θέτοντας σε επικινδυνότητα την αξιοπιστία των δεδομένων. Ακόμη, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ο συνεντευκτής καλείται να χειριστεί το θυμικό του συνεντευξιαζόμενου, παραδειγματικά, αμηχανία, συναισθηματικά ξεσπάσματα, δισταγμός παροχής πληροφοριών. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, δε θα πρέπει να λησμονείται ότι, η συνέντευξη είναι μια διαπροσωπική συνάντηση και όχι απλά και

μόνο μια άσκηση συλλογής δεδομένων (Cohen, Louis & Morrison, 2008· Creswell, 2011).

Χαρακτηριστικοί είναι οι ποικίλοι τύποι των συνεντεύξεων που υφίστανται, όμως στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη. Αυτό που διαχωρίζει την ημιδομημένη συνέντευξη από τους υπόλοιπους τύπους συνεντεύξεων είναι ότι καθορίζονται το θέμα και οι ερωτήσεις που επρόκειτο να τεθούν στους συνεντευξιαζόμενους, χωρίς να είναι απαραίτητο να τηρηθεί αυτή ακριβώς η σειρά και η διατύπωση για κάθε συνεντευξιαζόμενο. Επίσης, ο σκελετός των ερωτήσεων μιας ημιδομημένης συνέντευξης δίνει λαβή στο συνεντευκτή για προτροπές και ελέγχους, τα αποκαλούμενα prompts και probes αντίστοιχα. Οι έλεγχοι, δηλαδή, παρέχουν την ευκαιρία στο συνεντευκτή να διασαφηνίσει θέματα ή ερωτήσεις, ενώ οι προτροπές να ζητήσει από τον συνεντευξιαζόμενο να επεκταθεί, να αναλύσει, να προσθέσει, να δώσει λεπτομέρειες, να διασαφηνίσει ή να προσδιορίσει περαιτέρω την απάντηση του καλύπτοντας ζητήματα μεστότητας και βάθους (Morrison, 1993).

Για τη διεκπεραίωση των έξι προσωπικών συνεντεύξεων, της παρούσας έρευνας, δημιουργήθηκε από την ερευνήτρια ένα πρωτόκολλο συνέντευξης, ένα έντυπο, το οποίο περιελάμβανε τις ερωτήσεις που επρόκειτο να θέσει στους συνεντευξιαζόμενους κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων (βλέπε Παράρτημα Γ). Σημειώνεται ότι, επιλέχθηκε ο τύπος των ανοικτών ερωτήσεων, ερωτήσεις που παρέχουν ένα πλαίσιο αναφοράς για τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων, αλλά βάζουν ελάχιστους περιορισμούς στις απαντήσεις και στην έκφρασή τους (Kerlinger, 1970).

Γνώμονα υλοποίησης των έξι προσωπικών συνεντεύξεων αποτέλεσαν πέντε άξονες, από τους οποίους προέκυψαν εννέα, συνολικά, ερωτήσεις. Ο πρώτος άξονας εμπεριέχει ερωτήσεις που συμβάλλουν στη γνώση των αντιλήψεων των συνεντευξιαζόμενων, για τα άτομα με αναπηρίες και τη θέση τους στην κοινωνία, καθώς και για τον όρο προσβάσιμο μουσείο. Ο δεύτερος άξονας αποτελείται από ερωτήσεις, οι οποίες βοηθούν στην άντληση πληροφοριών για την κατάσταση προσβασιμότητας στο Διαχρονικό Μουσείο, και συγκεκριμένα για τις ομάδες των επισκεπτών που μπορεί αυτό να προσεγγίσει. Ο τρίτος άξονας περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν την φυσική πρόσβαση, δηλαδή, την προσβασιμότητα των ατόμων με προβλήματα όρασης στο χώρο -εξωτερικό και εσωτερικό- του

Διαχρονικού Μουσείου. Ο τέταρτος άξονας ενέχει ερωτήσεις για την πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης στο πολιτισμικό υλικό που διαφυλάσσει το Διαχρονικό Μουσείο, ενώ ο πέμπτος και τελευταίος άξονας διαθέτει μια ερώτηση, όπου οι συνεντευξιαζόμενοι κάνουν προτάσεις για τη βελτίωση της προσβασιμότητας των ατόμων με προβλήματα όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο.

4.4 Ερευνητικό Σχέδιο

Όπως προαναφέρθηκε η ερευνητική διαδικασία αποτελείται από δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση εντάσσεται η παρατήρηση του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας από μέρος της ερευνήτριας, ενώ στη δεύτερη φάση εμπεριέχονται οι συνεντεύξεις που πάρθηκαν από τους υπαλλήλους της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας. Ωστόσο, κάθε φορά πριν από την περιγραφή των δύο φάσεων, γίνεται μια αναφορά στις προκαταρκτικές ενέργειες που προηγήθηκαν.

4.4.1 1^η Φάση: Παρατήρηση του Διαχρονικού Μουσείου

Ξεκινώντας με την πρώτη φάση της ερευνητικής διαδικασίας, τη φάση παρατήρησης του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας από την ερευνήτρια, χρήσιμο είναι να γίνει μια αναφορά στις προκαταρκτικές ενέργειές της. Αναφέρεται ότι, μετά το διαχωρισμό του σκοπού και των επιμέρους στόχων της έρευνας, αντικείμενο αναζήτησης αποτέλεσε ο τόπος διεξαγωγής της. Ύστερα από αρκετή σκέψη και εκτενή συζήτηση με τον επιβλέποντα της παρούσας εργασίας αποφασίστηκε, η έρευνα να λάβει μέρος στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας, διότι πρόκειται για ένα μουσείο το οποίο βρίσκεται κοντά στον τόπο κατοικίας της ερευνήτριας και συνεπώς θα ήταν πιο άμεση και πιο εύκολη η πρόσβαση σε αυτό. Ακολουθήθηκε, δηλαδή, βολική δειγματοληψία όπως και προαναφέρθηκε. Έτσι, ήρθαμε αμέσως σε επικοινωνία με την προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Λάρισας. Εφ' όσον ενημερώθηκε εκτενώς για το σκοπό της έρευνας με μεγάλη προθυμία δέχθηκε τη συνεργασία και μας υποδέχθηκε στο χώρο του μουσείου.

Πριν την έναρξη της περιγραφής της πρώτης φάσης επισημαίνεται ότι, στο μουσείο υπήρχε μια αρχαιολόγος, η οποία εξασφάλισε την είσοδο της ερευνήτριας στο χώρο του μουσείου και συνέβαλε στον προσδιορισμό των επιμέρους χώρων της έρευνας. Υπήρξε υποστήριξη από την πρώτη κιόλας στιγμή καθώς και αμοιβαία εμπιστοσύνη.

Συνολικά, πραγματοποιήθηκαν δέκα επισκέψεις στο Διαχρονικό Μουσείο για τη συλλογή πληροφοριών αναφορικά με αυτό. Η διάρκεια των επισκέψεων ήταν εκτενής, αφού οι οκτώ εκ των δέκα διήρκησαν κατά προσέγγιση οκτώ ώρες, ενώ οι δύο εκ των δέκα διήρκησαν έξι ώρες. Πριν από κάθε επίσκεψη καθορίζονταν

επακριβώς ο χώρος που θα παρατηρηθεί, καθώς και τι ακριβώς θα παρατηρηθεί στον προαναφερθέν χώρο. Στην εξασφάλιση εστίασης της προσοχής της ερευνήτριας, σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στον εκάστοτε χώρο, συνέβαλλε η δημιουργία ενός πρωτοκόλλου παρατήρησης.

Έτσι, κρατώντας στα χέρια το πρωτόκολλο παρατήρησης, η ερευνήτρια προσέγγιζε αργά και σταδιακά το χώρο, κοιτάζοντας γύρω της. Σημειώνεται ότι, σε κάθε επίσκεψη η ερευνήτρια παρουσίαζε τον εαυτό της στους παρόντες υπαλλήλους στο χώρο του μουσείου και μεριμνούσε για την όσο δυνατόν ελάχιστη ενόχληση τους κατά τη διάρκεια της παρατήρησης. Η ερευνήτρια ακολούθησε μια στρατηγική από το γενικό προς το ειδικό, λόγω του μεγέθους των πληροφοριών που ήταν διαθέσιμες. Επιδόθηκε αρχικά σε γενικές παρατηρήσεις του χώρου, για την απόκτηση μιας γενικής εικόνας αυτού και έπειτα περιόρισε τις παρατηρήσεις σε συγκεκριμένες πτυχές του χώρου.

Πιο συγκεκριμένα, κατά την πρώτη επίσκεψη στο μουσείο η ερευνήτρια εστίασε την προσοχή της στον εξωτερικό χώρο του. Περιηγήθηκε μέσα στην πευκόφυτη έκταση που περιβάλλει το μουσείο, προκειμένου να καταγράψει κάθε στοιχείο που υπάρχει στον αύλειο χώρο του και διευκολύνει ή παρακωλύει την πρόσβαση των επισκεπτών. Στη δεύτερη επίσκεψη κέντρο εστίασης ενδιαφέροντος της ερευνήτριας αποτέλεσε ο εσωτερικός χώρος του μουσείου. Η ερευνήτρια επιδόθηκε στην εξερεύνηση κάθε χώρου ξεχωριστά, παραδειγματικά αναφέρονται ο εκθεσιακός χώρος, η αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η αμφιθεατρική αίθουσα, ο χώρος υγιεινής, αναζητώντας προσπελάσιμα χαρακτηριστικά σε αυτούς. Οι ακόλουθες επτά επισκέψεις αφιερώθηκαν στην προσεκτική και λεπτομερή παρατήρηση του πολιτισμικού υλικού που διαφυλάσσει το μουσείο. Ο πλούτος των εκθεμάτων, τα συνοδευτικά κείμενα και οι λεζάντες, αλλά και τα βίντεο στον εκθεσιακό χώρο παρέτειναν τη διαμονή της ερευνήτριας στο μουσείο και κατέστησαν αναγκαία την επιστροφή της σε αυτό πολλές φορές. Όμως, η τελευταία επίσκεψη, η δέκατη στον αριθμό, πραγματοποιήθηκε από την ερευνήτρια με σκοπό τον εντοπισμό των υπηρεσιών που διατίθενται στο μουσείο και τη γνώση του τρόπου λειτουργίας των.

Κατά τη διάρκεια της παρατήρησης, η ερευνήτρια κατέγραφε πάνω στο πρωτόκολλο λέξεις, προτάσεις, δηλαδή, κρατούσε τις αποκαλούμενες σημειώσεις πεδίου. Καταγράφηκαν δύο ειδών σημειώσεις πεδίου, οι περιγραφικές σημειώσεις πεδίου,

που περιλαμβάνουν την περιγραφή των χαρακτηριστικών του χώρου, και οι στοχαστικές σημειώσεις πεδίου, που αποτελούν τις προσωπικές σκέψεις της ερευνήτριας, οι οποίες σχετίζονται με θέματα ή ζητήματα που αναφέρονται κατά την παρατήρηση (Creswell, 2011). Μάλιστα, σε κάθε επίσκεψη η ερευνήτρια φρόντιζε και την εξασφάλιση αντίστοιχου φωτογραφικού υλικού. Όταν η ερευνήτρια συγκέντρωνε τα δεδομένα που χρειαζόνταν αποσύρονταν από το χώρο, ευχαριστώντας τους υπαλλήλους για την αποδοχή της παρουσίας της σε αυτόν. Συνοψίζοντας, επιδιώχθηκε ένας ικανοποιητικός αριθμός παρατηρήσεων, για την εξασφάλιση της καλύτερης κατανόησης των χώρων και του πολιτισμικού υλικού του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας.

4.4.2 2^η Φάση: Συνεντεύξεις Υπαλλήλων Εφορείας Αρχαιοτήτων και Διαχρονικού Μουσείου

Μεταβαίνοντας στη δεύτερη φάση, στη φάση των συνεντεύξεων από τους υπαλλήλους της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως έγινε η ανεύρεση των ανθρώπων που συμμετείχαν στην έρευνα. Σε αυτό πρόσφερε τη βοήθειά της μια από τις αρχαιολόγους της Εφορείας Αρχαιοτήτων, που και η ίδια εθελοντικά προσφέρθηκε να δώσει συνέντευξη στην ερευνήτρια. Ακολουθήθηκε και σε αυτή την περίπτωση βολική δειγματοληψία. Οι συμμετέχοντες ευρέθησαν μέσω της πραγματοποίησης τηλεφωνημάτων.

Κατά την τηλεφωνική επικοινωνία γνωστοποιήθηκε στον έκαστο υπάλληλο της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου ο σκοπός της έρευνας. Οι υπάλληλοι φάνηκαν θετικοί προς το εγχείρημά μας και με χαρά δέχθηκαν να αποτελέσουν κομμάτι της έρευνας και να συμβάλλουν στη διεκπεραίωσή της. Συγχρόνως, ρυθμίστηκε και ο χρόνος συνάντησης με τον καθένα. Επιδιώχθηκε η εύρεση μιας μέρας και ώρας που θα εξυπηρετούσε όλους τους συμμετέχοντες, λαμβάνοντας υπόψιν το ωράριο εργασίας των υπαλλήλων και την αποφυγή πρόκλησης αναστάτωσης στην εργασιακή τους καθημερινότητα. Κατά αυτόν τον τρόπο έφθασαν στο τέλος τους οι προκαταρκτικές ενέργειες.

Αναφέρεται ότι διεξήχθησαν συνολικά έξι προσωπικές συνεντεύξεις. Ουσιαστικά, η ερευνήτρια έκανε ερωτήσεις και κατέγραφε τις απαντήσεις από έναν μόνο συμμετέχοντα κάθε φορά. Επισημαίνεται ότι, η έκαστη συνέντευξη διήρκησε κατά προσέγγιση 50' λεπτά. Αν και πρόκειται για μια χρονοβόρα διαδικασία, ωστόσο, θεωρήθηκε ως η καταλληλότερη για την καλύτερη εκμείωση των απόψεων των συμμετεχόντων και την πληρέστερη απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων. Όταν η ερευνήτρια έφθασε στο Διαχρονικό Μουσείο, συναντήθηκε με την αρχαιολόγο, η οποία και την οδήγησε στο γραφείο του κάθε συνεντευξιαζόμενου. Σημειώνεται ότι, η πραγμάτωση των συνεντεύξεων έλαβε χώρα στα γραφεία των συμμετεχόντων ύστερα από δίκη τους πρωτοβουλία.

Μόλις η ερευνήτρια συναντούσε τους συνεντευξιαζόμενους, έναν κάθε φορά, πριν αρχίσει η συνέντευξη, τους ενημέρωνε για το σκοπό της έρευνας, το χρόνο που θα χρειαστεί για την ολοκλήρωσης της, τα σχέδια για τη χρήση των αποτελεσμάτων, καθώς και για τη διαθεσιμότητα της περίληψης της έρευνας όταν αυτή ολοκληρωθεί. Συγχρόνως, η ερευνήτρια μερίμνησε για την προστασία των δικαιωμάτων των συμμετεχόντων, πληροφορώντας τους πως θα διατηρηθεί η ανωνυμία, αποδίδοντας αριθμούς σε αυτούς κατά τη διαδικασία της ανάλυσης των δεδομένων. Επιπρόσθετα, η ερευνήτρια εξήγησε τον τρόπο καταγραφής των απαντήσεων, ότι δηλαδή, σκοπεύει να μαγνητοφωνήσει τη συνέντευξη αναζητώντας τη συγκατάθεση των συμμετεχόντων. Μάλιστα, και οι έξι συνεντευξιαζόμενοι συμφώνησαν σε αυτό.

Η ερευνήτρια, έχοντας το πρωτόκολλο συνέντευξης μπροστά της, το έντυπο, το οποίο περιλαμβάνει τις ερωτήσεις που επρόκειτο να τεθούν στο συμμετέχοντα, ξεκίνησε τη διαδικασία της συνέντευξης. Η ερευνήτρια ακολούθησε το πρωτόκολλο συνέντευξης, δείχνοντας παράλληλα μια ευελιξία και χρησιμοποιώντας βολιδοσκοπήσεις, δηλαδή, υπό-ερωτήματα κάτω από κάθε ερώτηση, είτε για την άντληση επιπρόσθετων πληροφοριών αναφορικά με το ερώτημα το οποίο τέθηκε, είτε για την αποσαφήνιση της απάντησης του συμμετέχοντος (Creswell, 2011). Επισημαίνεται ότι, κρατήθηκαν και ορισμένες σημειώσεις κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ταυτόχρονα με τη μαγνητοφώνηση. Η μαγνητοφώνηση διήρκησε κατά προσέγγιση 20'- 25' λεπτά. Οι συνεντεύξεις ολοκληρώθηκαν με την έκφραση της ευχαρίστησης της ερευνήτρια προς τον έκαστο συνεντευξιαζόμενο για τη συμμετοχή του και τη διαβεβαίωση ότι οι απαντήσεις του είναι εμπιστευτικές.

4.5 Ανάλυση Δεδομένων

Της συλλογής των δεδομένων, της παρατήρησης καθώς και των συνεντεύξεων, έπεται η ανάλυση. Η ανάλυση των δεδομένων είναι μια χρονοβόρα διαδικασία, αφού η ερευνήτρια διαβάζει τα δεδομένα αρκετές φορές, επιδιώκοντας την απόκτηση μιας βαθύτερης κατανόησης των πληροφοριών που έχει συγκεντρώσει και συνάμα απαιτητική, διότι καλείται με υπευθυνότητα να καταλήξει σε αξιόπιστα και έγκυρα αποτελέσματα. Σημειώνεται ότι, δεν υπάρχει μία μόνο αποδεκτή προσέγγιση στην ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων, αν και υπάρχουν αρκετές κατευθυντήριες γραμμές για τη διαδικασία αυτή. Πρόκειται για μια εκλεκτική διαδικασία (Dey, 1993).

4.5.1 Ανάλυση Δεδομένων Παρατήρησης

Η παρατήρηση, σε αντίθεση με την συνέντευξη, όπου θα γίνει λόγος παρακάτω, χρειάστηκε αρκετό χρόνο κατά την προετοιμασία και λιγότερο κατά την ανάλυση των δεδομένων. Αυτό συνέβη διότι, οι κατηγορίες των δεδομένων διαμορφώθηκαν όταν η ερευνήτρια δημιούργησε το πρωτόκολλο παρατήρησης. Σε μία δομημένη παρατήρηση, όπως στην παρούσα έρευνα, η ερευνήτρια έχει αποφασίσει τις υποθέσεις και χρησιμοποιεί τα δεδομένα της παρατήρησης για να επιβεβαιώσει ή να διαψεύσει αυτές τις υποθέσεις (Cohen, Louis & Morrison, 2008).

Συνεπώς, κατά την ανάλυση των δεδομένων της παρατήρησης η ερευνήτρια συγκέντρωσε τις σημειώσεις πεδίου που είχε κρατήσει σε όλες τις παρατηρήσεις και τις δέκα συνολικά. Έπειτα, κατέγραψε τα δεδομένα που συγκέντρωσε από κάθε παρατήρηση στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, ενώ εν συνεχεία προέβη στην προσεκτική και λεπτομερή μελέτη των δεδομένων, προκειμένου να κατανοήσει το περιεχόμενο τους και να συντάξει αντίστοιχο κείμενο. Έτσι, δημιουργήθηκαν αρχεία, τα οποία ταξινομήθηκαν σε φακέλους, με γνώμονα πάντοτε τους τρεις άξονες που είχαν οριστεί. Δηλαδή, δημιουργήθηκε ένας φάκελος για τον άξονα χώρος, με δυο αρχεία, τον εξωτερικό χώρο και τον εσωτερικό χώρο, ένας φάκελος για τον άξονα πολιτισμικό υλικό με περισσότερα αρχεία και ένας φάκελος για τον άξονα υπηρεσίες, με ένα αρχείο. Σημειώνεται επίσης ότι, στον ηλεκτρονικό υπολογιστή έγινε και η

μεταφορά του φωτογραφικού υλικού που είχε συλλεχθεί κατά τη διάρκεια των παρατηρήσεων. Κατά αυτόν τον τρόπο εμπλουτίστηκαν τα κείμενα των αρχείων με τις ανάλογες φωτογραφίες και τις λεζάντες που τις συνόδευαν.

4.5.2 Ανάλυση Δεδομένων Συνεντεύξεων

Αναφορικά με τις συνεντεύξεις καίριο βήμα αποτελεί η μεταγραφή τους, καθώς ελαχιστοποιεί την πιθανότητα απώλειας, παραχάραξης και απλούστευσης των στοιχείων (Cohen, Louis & Morrison, 2008). Αναλυτικότερα, κατά την απομαγνητοφώνηση μιας συνέντευξης, η ερευνήτρια μετέγραφε όλες τις λέξεις, μία προς μία. Ακόμη, σημείωνε τις παύσεις, δηλαδή, την διακοπή της ροής του λόγου του συνεντευξιαζόμενου, τα γέλια και οποιαδήποτε άλλη ενέργεια πραγματοποιούνταν, διότι κατά αυτόν τον τρόπο παρέχονται δεδομένα που συλλαμβάνουν τις λεπτομέρειες μιας συνέντευξης.

Στη συνέχεια, η ερευνήτρια προέβη στην κατ' επανάληψη ακρόαση της συνέντευξης, έχοντας ως γνώμονα την σκιαγράφιση του ολικού νοήματος της, από το οποίο αργότερα θα αναδυθούν μονάδες νοημάτων. Πρόκειται, ουσιαστικά, για έναν ενδελεχή έλεγχο των λεγομένων του συνεντευξιαζόμενου για τη σύλληψη των νοημάτων των. Αξιοσημείωτο είναι σε αυτό το σημείο ότι, η ερευνήτρια προσπαθεί να κατανοήσει και όχι να κρίνει όσα λέει ο συνεντευξιαζόμενος. Επιπρόσθετα, η ερευνήτρια παρέβλεψε τα περιττά στοιχεία της συνέντευξης, αλλά και αυτά που επαναλαμβάνονταν, ενώ προχώρησε στην κωδικοποίηση των δεδομένων.

Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται και η κωδικοποίηση των απαντήσεων στις συνεντεύξεις, καθώς συνιστά τη συμπύεση του υπερβολικού όγκου των ποιοτικών δεδομένων. Από αυτό όμως, απορρέει και η μεγάλη δυσκολία στην ανάλυση δεδομένων της συνέντευξης, αφού αφενός επιδιώκεται η διατήρηση της αίσθησης του συνόλου της συνέντευξης και αφετέρου η τάση για ανάλυση προκειμένου να εξατομικευτούν και να καταταμηθούν τα δεδομένα (Cohen, Louis & Morrison, 2008). Με τον όρο κωδικοποίηση νοείται η μετάφραση των απαντήσεων του συνεντευξιαζόμενου σε συγκεκριμένες κατηγορίες. Αυτό έκανε και η ερευνήτρια, ενέτασε τα δεδομένα κάθε συνέντευξης σε κατηγορίες, ενώ τέλος, αναζήτησε και

σημείωσε κοινά δεδομένα σε όλες τις συνεντεύξεις, αλλά και μοναδικά δεδομένα, ολοκληρώνοντας την εύρεση κατηγοριών.

Κεφάλαιο 5^ο: Αποτελέσματα

5.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο, θα παρουσιαστούν, λεπτομερώς, τα ευρήματα από την ανάλυση των δεδομένων. Όπως ειπώθηκε, στο προηγούμενο κεφάλαιο, η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων πραγματοποιήθηκε με διττό τρόπο, δηλαδή, με τη χρήση των μεθόδων της παρατήρησης και της συνέντευξης.

Συνεπώς, το χρονοδιάγραμμα της καταγραφής των αποτελεσμάτων της έρευνας, θα ακολουθήσει το χρονοδιάγραμμα της συλλογής των δεδομένων της έρευνας. Πρώτα, θα παρατεθούν με αφηγηματική συζήτηση τα αποτελέσματα της παρατήρησης του Διαχρονικού Μουσείου από μέρος της ερευνήτριας, και έπειτα τα αποτελέσματα από τις συνεντεύξεις των υπαλλήλων της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας.

5.2 Αποτελέσματα Παρατήρησης

Για την παρατήρηση του Διαχρονικού Μουσείου χαράχθηκαν τρεις άξονες. Ο πρώτος άξονας, που αφορούσε το χώρο, ο δεύτερος άξονας που συνδέονταν με το πολιτισμικό υλικό και ο τρίτος άξονας που σχετιζόνταν με τις υπηρεσίες του Διαχρονικού Μουσείου. Στη συνέχεια, καταγράφονται τα ευρήματα από την ανάλυση των δεδομένων της παρατήρησης, ξεκινώντας από το χώρο -εξωτερικό και εσωτερικό- καθώς και τις υπηρεσίες που διαθέτει το Διαχρονικό Μουσείο, ενώ η καταγραφή ολοκληρώνεται με την πολιτισμική κληρονομιά που αυτό διαφυλάσσει.

Το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας είναι κτισμένο στο λόφο «Μεζούρλο» στις νότιες παρυφές της πόλης, πάνω στον περιφερειακό δρόμο της Λάρισας. Αφορμή για τη δημιουργία του Διαχρονικού Μουσείου στάθηκαν ο πλούτος των ευρημάτων από την Λάρισα και την ευρύτερη περιοχή της, καθώς και η

Εικόνα 11. Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας
(Ανακτήθηκε τον Μάρτιο 2017 από:
<http://larisa.culture.gr/>)

επιθυμία προβολής της θεσσαλικής ιστορίας. Τη δεκαετία του '70 παραχωρήθηκε το οικόπεδο από το Δήμο Λαρισαίων στο Υπουργείο Πολιτισμού. Η θεμελίωση του κτηρίου έγινε το 1996 από τον αρχιτέκτονα Π. Φωτιάδη και των συνεργατών του. Η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το 2006, ενώ το μουσείο εγκαινιάστηκε στις 28 Νοεμβρίου του 2015 και πλέον είναι επισκέψιμο για το κοινό.

Ο εκάστοτε ενδιαφερόμενος μπορεί να εισέλθει στο Διαχρονικό Μουσείο βάση του χειμερινού ωραρίου λειτουργίας (1^η Νοεμβρίου – 31^η Μαρτίου) τις ημέρες Τρίτη έως και Κυριακή, τις ώρες 9:00π.μ. - 4:00μ.μ., ενώ βάση του θερινού ωραρίου λειτουργίας (1η Απριλίου - 31η Οκτωβρίου) τις ημέρες Δευτέρα έως και Κυριακή, τις ώρες 08:00π.μ. - 08:00μ.μ.. Στις επίσημες αργίες του μουσείου περιλαμβάνονται οι 1η Ιανουαρίου, 25η Μαρτίου, Κυριακή του Πάσχα, 1η Μαΐου, 25η Δεκεμβρίου και 26η Δεκεμβρίου. Σημειώνεται ότι, η είσοδος στο μουσείο είναι ελεύθερη, μεταξύ άλλων, για τα άτομα με αναπηρία 67% και άνω και για έναν συνοδό αυτών, με την επίδειξη βεβαίωσης αναπηρίας. Για τα άτομα με προβλήματα όρασης επιτρέπεται ο σκύλος

οδηγός. Περισσότερες πληροφορίες για το μουσείο, πριν την προσέλευση σε αυτό, μπορεί να βρει ο επισκέπτης στην ακόλουθη ιστοσελίδα: <http://larisa.culture.gr/>

Το Διαχρονικό Μουσείο είναι εκτενές. Αποτελείται από τρία κτήρια ανάμεσα στα οποία υπάρχουν ανοιχτοί χώροι. Το πρώτο κτήριο, το «Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας», περιλαμβάνει:

- χώρο υποδοχής επισκεπτών με εκδοτήριο,
- βεστιάριο,
- χώρο καταστήματος πωλητέων ειδών,
- αναψυκτήριο,
- WC,
- αμφιθέατρο,
- εκθεσιακό χώρο και
- χώρο εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Στο δεύτερο κτήριο στεγάζεται η «Εφορεία Αρχαιοτήτων Λάρισας», όπου στο κύριο πεδίο δράσης της εντάσσονται κτίσματα κοσμικά και λατρευτικά, έργα οχυρωματικά και δημόσιου χαρακτήρα, καθώς και τα κινητά ευρήματα των αντίστοιχων περιόδων. Στο ίδιο κτήριο βρίσκεται και η βιβλιοθήκη.

Στο τρίτο και τελευταίο κτήριο βρίσκονται τα «Εργαστήρια», όπου γίνεται η συντήρηση και η αποκατάσταση σημαντικών ευρημάτων και αντικειμένων. Συγκεκριμένα, διατίθενται τα εργαστήρια εικόνων, μαρμάρων, μετάλλου, πήλινων και ψηφιδωτών. Υπάρχουν επίσης, δύο «Αποθήκες Αρχαιοτήτων».

Εικόνα 12. Εργαστήριο Πήλινων (<http://larisa.culture.gr/>)

Η προσέγγιση του Διαχρονικού Μουσείου από τον εκάστοτε επισκέπτη καθίσταται δύσκολη, λόγω της μη ολοκλήρωσης του κόμβου στον οποίο βρίσκεται, αλλά και της απουσίας οπτικών σημάνσεων, πινακίδων, στο οδικό δίκτυο της πόλης που να κατευθύνουν τον επισκέπτη προς αυτό.

Αφετηρία της περιγραφής του Διαχρονικού Μουσείου αποτελεί ο υπαίθριος χώρος του. Το μουσείο είναι κτισμένο μέσα σε μία πευκόφυτη έκταση, μια έκταση πλούσια σε πράσινο, που διαθέτει παρτέρια ποικίλων φυτών και λουλουδιών, με διακοσμητικά είδη εξωτερικού χώρου. Ένα σιντριβάνι υπάρχει στον ανοιχτό χώρο του μουσείου, το οποίο δημιουργεί μία αίσθηση χαλάρωσης και ηρεμίας. Ένας επαρκής αριθμός καθισμάτων είναι τοποθετημένος σε διάφορα σημεία, για την ξεκούραση των επισκεπτών. Η περιήγηση των επισκεπτών με ή χωρίς αναπηρία γίνεται, σχεδόν, απρόσκοπτα, αφού οι υψομετρικές διαφορές εξομαλύνονται κατά κόρων και ο χώρος καθίσταται ασφαλής. Συγκεκριμένα, υπάρχουν ράμπες, που διευκολύνουν τη μετακίνηση

Εικόνα 13. Εξωτερικός χώρος Διαχρονικού Μουσείου

των επισκεπτών με κινητική αναπηρία. Οι διαστάσεις των διαδρομών είναι επαρκείς για τα αναπηρικά αμαξίδια, ενώ μάλιστα, υπάρχει και απτική διαδρομή για τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης. Υπάρχουν, όμως, σκαλοπάτια σε ορισμένα σημεία που δυσχεραίνουν την κινητικότητα των ατόμων με αναπηρίες. Ο υπαίθριος χώρος επιδέχεται διορθώσεις, ώστε να ανταποκριθεί στα πρότυπα του καθολικού σχεδιασμού.

Η κεντρική είσοδος του μουσείου φαίνεται να διαχωρίζει τους επισκέπτες του. Αφενός υπάρχει η είσοδος με τις σκάλες για τους αρτιμελείς επισκέπτες, αφετέρου, ακριβώς δίπλα από αυτή την είσοδο, στην αριστερή πλευρά, υπάρχει η είσοδος των επισκεπτών με αναπηρίες, η οποία, μάλιστα,

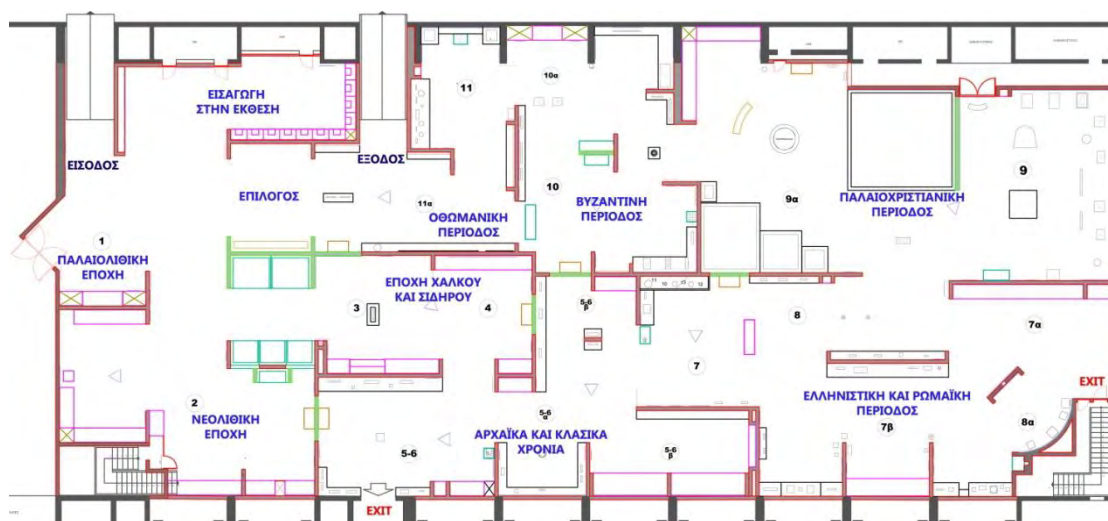
Εικόνα 14. Κεντρική είσοδος Διαχρονικού Μουσείου

διαχωρίζεται με ένα υπερυψωμένο τείχος. Ουσιαστικά, πρόκειται για μία στενόχωρη διαδρομή, που διαθέτει και απτική διαδρομή, η οποία οδηγεί στον ανελκυστήρα και

τελικά στον εσωτερικό χώρο του μουσείου. Αξιοσημείωτος είναι ο χώρος στάθμευσης των ΙΧ. Βρίσκεται στην κεντρική είσοδο και συγκεκριμένα αριστερά της, όπου και οδηγεί στην είσοδο των ΑμεΑ, μπροστά στον ανελκυστήρα.

Προχωρώντας στην περιγραφή του εσωτερικού χώρου του Διαχρονικού Μουσείου, και έχοντας ως σημείο αναφοράς την κεντρική είσοδο, η πόρτα της οποίας ανοίγει με φωτοκύτταρο, στα αριστερά βρίσκονται ο χώρος υποδοχής των επισκεπτών και το εκδοτήριο εισιτηρίων, ακριβώς δίπλα η είσοδος που οδηγεί στην αίθουσα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και το αμφιθέατρο. Στην δεξιά πλευρά της κεντρικής εισόδου βρίσκονται η αίθουσα των εκθεμάτων, εντός της οποίας είναι τοποθετημένος ένας επαρκής αριθμός καθισμάτων, τα οποία προσφέρουν στον επισκέπτη τη δυνατότητα ξεκούρασης, κατά τη διάρκεια της περιήγησής του στο χώρο, μία σκάλα που οδηγεί στο χώρο υγιεινής (WC), το αναψυκτήριο και ένας ανελκυστήρας που οδηγεί στο χώρο υγιεινής. Υπάρχει ξεχωριστό WC για ΑμεΑ, στο χώρο υγιεινής του μουσείου, το οποίο είναι κατάλληλα διαμορφωμένο. Σημειώνεται ότι, διατίθενται οπτικές σημάτσες για τα εισιτήρια, την αίθουσα των εκθεμάτων, την αίθουσα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, το χώρο υγιεινής, ενώ υπάρχει και η σήμανση για τα άτομα με αναπηρίες.

Στην αίθουσα των εκθεμάτων βρίσκεται η μόνιμη έκθεση του Διαχρονικού Μουσείου. Εντός του εκθεσιακού χώρου, διατίθεται ένας χώρος, στον οποίο φιλοξενούνται περιστασιακά διάφορες εκθέσεις. Ο εκθεσιακός χώρος είναι ισόγειος. Με την είσοδο στην αίθουσα των εκθεμάτων, στα δεξιά, στον τοίχο, υπάρχει ένας

Εικόνα 15. Μόνιμη έκθεση Διαχρονικού Μουσείου(Ανακτήθηκε τον Μάρτιο 2017 από: <http://larisa.culture.gr/>)

χάρτης που πληροφορεί τους επισκέπτες για το διαχωρισμό των ενοτήτων. Οι ενότητες, έντεκα στον αριθμό, αντιστοιχούν σε σημαντικές αλλαγές και γεγονότα της θεσσαλικής προϊστορίας και ιστορίας, από την Παλαιολιθική Εποχή έως και τον 19^ο αιώνα. Αναλυτικότερα, στην πρώτη ενότητα, «Στις όχθες του Πηνειού», Παλαιολιθική Εποχή, παρουσιάζεται η ανθρώπινη δραστηριότητα στις όχθες του Πηνειού κοντά στη Λάρισα, μέσα από την παρουσία λίθινων εργαλείων και απολιθωμένων οστών ζώων.

Στη δεύτερη ενότητα, «Η μνήμη της πέτρας», Νεολιθική Εποχή, παρουσιάζονται η νεολιθική οικία, η μορφή και η οργάνωση των νεολιθικών οικισμών, η οικονομία και η οικοτεχνία, τα εργαλεία και τα σκεύη του νεολιθικού νοικοκυριού, τα ανθρώπινα ειδώλια, οι λίθινες και οι πήλινες σφραγίδες και τα κοσμήματα. Σημαντική καθίσταται η προβολή των ταφικών εθίμων, με παραδείγματα ενταφιασμών από τη Μάνδρα και τη Σουφλί Μαγούλα και καύσεων από την Πλατεία Μαγούλα Ζάρκου και τη Σουφλί Μαγούλα.

Εικόνα 16. Προθήκη Νεολιθικής Εποχής

Την τρίτη και τέταρτη ενότητα, «Από το μύθο στην πραγματικότητα», αποτελούν οι Εποχή Χαλκού - Εποχή Σιδήρου. Η Εποχή του Χαλκού διαιρείται σε τρεις κύριες περιόδους, την Πρώιμη, τη Μέση και την Ύστερη Χαλκοκρατία. Μοναδικό εμβληματικό εύρημα αποτελεί το μεγαλιθικό μνημείο από τη Σουφλί Μαγούλα, καθώς υποδεικνύει αλλαγές σε επίπεδο κοινωνικής οργάνωσης και ιδεολογίας σε σχέση με τη νεολιθική περίοδο.

Εικόνα 17. Αμφίγλυφη ανθρωπόμορφη στήλη τύπου "Μενχιρ", Σουφλή Μαγούλα, πρώιμη Εποχή Χαλκού

Χαρακτηριστική, στην τελευταία φάση της εποχής αυτής, του χαλκού, είναι η πλάση των θεσσαλικών μύθων, όπως η δημιουργία του Δωδεκάθεου με τη λατρεία των ολύμπιων θεών και οι επιμέρους μύθοι που συνοδεύουν καθένα από τους θεούς για τη δραστηριότητά τους στο θεσσαλικό χώρο. Στην Εποχή του Σιδήρου, σημειώθηκαν μετακινήσεις πολλών ελληνικών φύλων, το οποίο αποκαλύπτει η μελέτη των αρχαιολογικών ευρημάτων. Η Θεσσαλία ήταν μία περιοχή που υπέστη έντονα αυτή την κινητικότητα και τις αλλαγές, αφού σε αυτόν και από αυτόν το χώρο μετακινήθηκαν τουλάχιστον έξι από αυτά: Αινιάνες, Αιολείς, Βοιωτοί, Θεσσαλοί, Λαπίθες, Μάγνητες. Οι Θεσσαλοί μετακινήθηκαν στο κέντρο της δυτικής θεσσαλικής πεδιάδας, που στην αρχαιότητα ονομαζόταν Θεσσαλιώτις και βαθμιαία επεκτάθηκαν στο νότιο τμήμα της.

Η πέμπτη και έκτη ενότητα, «Όταν η γη και τα άλογα στήριζαν την εξουσία», αναφέρονται στις Αρχαϊκή Περίοδος - Κλασσική Περίοδος. Μετά την εδραίωση των Θεσσαλών στην περιοχή, αναπτύσσονται αυτόνομα οργανωμένες πόλεις, που αποτελούν τις έδρες των αριστοκρατικών γενών, των οίκων. Η πολιτική οργάνωση της Θεσσαλίας συνδέθηκε άμεσα με την τύχη αυτών των γενών. Ο Αλεύας ο Πυρρός, του αριστοκρατικού οίκου της Λάρισας, είχε την ιδέα της διοικητικής και στρατιωτικής αναδιοργάνωσης της θεσσαλικής πολιτείας. Έτσι, η Θεσσαλία διαιρέθηκε σε τέσσερις περιφέρειες, τις τετράδες ή μοίρες: την Πελασγιώτιδα, την Εστιαιώτιδα, τη Θεσσαλιώτιδα και τη Φθιώτιδα. Στην περιφέρεια του θεσσαλικού χώρου ήταν εγκατεστημένα τα έθνη των περιοίκων, που είχαν τα δικά

Εικόνα 18. Θεσσαλικά επιτύμβια ανάγλυφα και αγγεία, Αρχαϊκής και Κλασσικής Εποχής

τους χαρακτηριστικά: οι Μάγνητες, οι Περραιβοί, οι Αθαμάνες, οι Δόλοπες, οι Αινιάνες, οι Μαλιείς και οι Οιταίοι. Ακόμη, αυτές οι ενότητες, παρέχουν πληροφορίες για τους θεσσαλικούς αγώνες μέσα από τις αναφορές συγγραφέων και ποιητών, τις επιγραφές και τα νομίσματα. Οι αγώνες που πραγματοποιούνταν, είχαν σχέση με την εκτροφή των αλόγων και την ιππική δεξιότητα των Θεσσαλών, όπως τα «Πετραία» και τα «Ταυροκαθάψια». Προβάλλεται, επίσης, η ζωή της γυναίκας,

της οποίας ο ρόλος της στο δημόσιο βίο δεν ήταν ισχυρός. Ωστόσο, οι ταφικές συνήθειες φωτίζουν τη θέση και τη σημασία της μέσα στην οικογένεια, τις οικιακές κυρίως ασχολίες και την ανατροφή των παιδιών.

Η έβδομη και η όγδοη ενότητα, «Πολιτικές {αν}ισορροπίες», Ελληνιστική Περίοδος - Ρωμαϊκή Περίοδος, αφορά τις πολιτικές αναταραχές και αντιξοότητες, καθώς την πολιτική ηγεσία της Ελλάδας αναλαμβάνει το Μακεδονικό Βασίλειο υπό τον Φίλιππο Β΄. Ψηφίσματα του Δήμου των Λαρισαίων και του Κοινού των Θεσσαλών αναφέρονται στην πολιτική της πόλης και του Κοινού και ιδιαίτερα σχετίζονται με την περίοδο του Γ΄ Μακεδονικού Πολέμου μέχρι τη Μάχη της Πύδνας. Την ίδια περίοδο, την ελληνιστική, ο πληθυσμός της καταφεύγει στη λατρεία. Η Απολλώνια

Τριάδα, δηλαδή, ο Απόλλων και η Άρτεμη, με τη μητέρα τους Λητώ, φαίνεται ότι ήταν οι κυριότερες προστάτιδες θεότητες, που λατρεύονταν στη Θεσσαλία. Μεγάλη εξάπλωση είχε η λατρεία του Ασκληπιού, καθώς

Εικόνα 19. Εκθέματα Ελληνιστικής - Ρωμαϊκής Περιόδου

σχετίζεται με την υγεία, της Αφροδίτης, της Εν(ν)οδίας, της Εκάτης, του Ποσειδώνα και των λεγόμενων Ανατολικών θεοτήτων, της Μητέρας των Θεών γνωστή και ως Κυβέλη, της Ίσιδας και του Σάραπη. Η ισχυρή παρουσία όμως των Ρωμαίων στη Θεσσαλία, οδήγησε στη ρωμαιοκρατία. Η Λάρισα ακολούθησε φιλορωμαϊκή πολιτική. Ιδιαίτερη, την περίοδο αυτή, τη ρωμαϊκή, είναι η καθιέρωση των «Ελευθερίων». Πρόκειται για αγώνες που πραγματοποιήθηκαν σε ανάμνηση της απελευθέρωσης των Θεσσαλών από τους Μακεδόνες, το οποίο και αναδεικνύεται μέσα από διάφορα ευρήματα στην πόλη της Λάρισας.

Η ένατη ενότητα, «Νέα θρησκεία - Νέοι θεσμοί», Παλαιοχριστιανική Περίοδος, αναφέρεται στην εμφάνιση του χριστιανισμού στη Θεσσαλία, η οποία και συνοδεύεται από την εγκατάλειψη των αρχαίων ιερών, όπως υποδεικνύει το επαναλαξευμένο επίκρανο παραστάδας από τη βασιλική της οδού Κύπρου στη Λάρισα.

Εικόνα 20. Ψηφιδωτό Διονύσου, Παλαιοχριστιανική Εποχή

Αρχιτεκτονικά μέλη παλαιοχριστιανικών ναών, τοιχογραφίες, επιγραφές και αντικείμενα λειτουργικού εξοπλισμού παρουσιάζουν τη θρησκευτική τέχνη της εποχής, ενώ χαρακτηριστικά είναι τα ευρήματα από τη βασιλική του Αγίου Αχιλλείου. Ψηφιδωτά δάπεδα εκθέτουν παραστάσεις εθνικού περιεχομένου και αντλούν τη θεματολογία τους από το θεό Διόνυσο. Επιπλέον, παρουσιάζονται αντικείμενα από την καθημερινή ζωή και την οικονομία της περιόδου, κυρίως οικιακά σκεύη, νομίσματα, εμπορικοί αμφορείς και στοιχεία για τα κάστρα και την άμυνα.

Δέκατη ενότητα, «Συνέχειες και ασυνέχειες», Βυζαντινή Περίοδος. Οι βυζαντινές συλλογές περιλαμβάνουν ποικιλία εκθεμάτων από τις περιοχές της Λάρισας, της Ελασσόνας και της Αγιάς, στα οποία αντιπροσωπεύονται όχι μόνο οι χώροι λατρείας αλλά και ο δημόσιος και ο ιδιωτικός βίος των κατοίκων. Παρουσιάζεται ένα πανόραμα του θεσσαλικού πολιτισμού, με επίκεντρο τη Λάρισα, συνδέοντας την αρχαία και βυζαντινή μνημειακή κληρονομιά με τα απτά δείγματα πολιτισμού που συγκεντρώθηκαν από ανασκαφές. Αναπαράσταση τέμπλου από βυζαντινά ανάγλυφα, επιτύμβιες πλάκες

Εικόνα 21. Επιτοίχια ζωγραφική εκκλησιαστικού κτηρίου της Λάρισας, Βυζαντινή Εποχή

και αγγεία από την καθημερινή ζωή παρέχουν ενδεικτικές όψεις του βυζαντινού πολιτισμού της πόλης της Λάρισας. Προβάλλονται επίσης, κοσμήματα και νομισματικοί θησαυροί από τα βυζαντινά νεκροταφεία της Περραιβικής Τρίπολης, αρχιτεκτονικά γλυπτά και μεσοβυζαντινές τοιχογραφίες από τα μοναστήρια του Όρους των Κελλίων στον Κίσσαβο και τα μνημεία της επισκοπής Βεσαίνης στην Αγιά.

Στην τελευταία ενότητα, «Μέχρι το τέλος των αυτοκρατοριών», Οθωμανική Περίοδος, παρουσιάζονται ως δείγμα του πολιτισμού που αναπτύχθηκε στις εκκλησίες και τα μοναστήρια στο Πολυδένδρι Αγιάς, αποτειχισμένες τοιχογραφίες και εικόνες. Οθωμανικά επιτύμβια μνημεία από τη Λάρισα, καθώς και ενδεικτική τοιχογραφία από το Αρχοντικό Δ. Σβάρτς Αμπελακίων, συμπληρώνουν την έκθεση.

Εικόνα 22. Αποτειχισμένες τοιχογραφίες και εικόνες Οθωμανικής Εποχής

Αξιοπρόσεχτη είναι, στην αίθουσα των εκθεμάτων, η χρωματική αντίθεση στα χαμηλά τείχη, η οποία έχει δημιουργηθεί για το διαχωρισμό των ενότητων, καθιστώντας ευκρινή τα όρια κάθε ενότητας. Μάλιστα, στα τείχη αυτά, είναι τοποθετημένες οι θήκες με τα απτικά εκθέματα που διαθέτει το μουσείο. Κατ' αυτόν τον τρόπο η χρωματική αντίθεση υποστηρίζει την όραση των επισκεπτών με προβλήματα όρασης.

Ο εκθεσιακός χώρος διαθέτει έναν πλούτο αυθεντικών εκθεμάτων, όπως λίθινων αντικειμένων, ψηφιδωτών, μεταλλικών αντικειμένων, κεραμικών αντικειμένων, εικόνων, τοιχογραφιών, τα οποία περιλούει ένας ήπιος, μαλακός φωτισμός. Η πρόσβαση, ωστόσο, των επισκεπτών σε αυτά επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της όρασης, παρά την απουσία προθηκών από πολλά εκθέματα. Ενώ το μουσείο δημιουργεί μία αμεσότητα και οικειότητα στον επισκέπτη, μειώνοντας τον αριθμό των προθηκών, περιορίζει την απτική διερεύνηση, σε έναν αριθμό εκθεμάτων που ανέρχεται τα σαράντα επτά (47).

Εικόνα 23. Απτικά εκθέματα Ελληνιστικής - Ρωμαϊκής Περιόδου

Οι επισκέπτες με ή χωρίς προβλήματα όρασης μπορούν να αγγίξουν ορισμένα αυθεντικά εκθέματα που έχουν επιλεγεί από κάθε ενότητα, εν εξαιρέσει της ενότητας «Στις όχθες του ποταμού», Παλαιολιθική Εποχή. Τα εκθέματα αυτά, βρίσκονται μέσα σε θήκες και είναι τοποθετημένα πάνω σε άμμο. Σημειώνεται ότι, υπάρχει ένα λεπτό σύρμα, περίπου δέκα εκατοστών, του οποίου, η μία άκρη είναι πιασμένη στο έκθεμα, ενώ η άλλη στη θήκη.

Συγκεκριμένα, από την ενότητα «Η μνήμη της πέτρας», Νεολιθική Εποχή, οι επισκέπτες μπορούν να αγγίξουν τα ακόλουθα εκθέματα: δύο εργαλεία οστείνα, μία λεπίδα από πυριτόλιθο, μία θήρα, μία λεπίδα οψιανού, ένα πήλινο κωνικό σφονδύλι και ένα πήλινο σφονδύλι. Συνολικά επτά (7) αντικείμενα (βλέπε Παράρτημα Δ).

Στην Εποχή Χαλκού - Εποχή Σιδήρου, ενότητα «Από το μύθο στην πραγματικότητα», οι επισκέπτες μπορούν να προβούν σε απτική διερεύνηση των εξής έξι (6) εκθεμάτων: ενός σκύφους, ενός δίωτου καθαρόσχημου αγγείου, ενός κυπέλλου με υπερυψωμένη λαβή, μίας οινοχόης με ηθμώδη λαιμό, ενός σκυφιδίου και ενός μυκηναϊκού αλάβαστρου (βλέπε Παράρτημα Δ).

Στην ενότητα «Όταν η γη και τα άλογα στήριζαν την εξουσία», Αρχαϊκή Περίοδος - Κλασική Περίοδος, οι επισκέπτες εξερευνούν μέσω αφής συνολικά οκτώ (8) εκθέματα. Σε αυτά περιλαμβάνονται: μία πυραμιδοειδής αγνύθα με γραπτή

διακόσμηση, μία πυραμιδοειδής αγνύθα με σφράγισμα, μία λήκυθος, μία αττική μελανόμορφη κύλικα με σειρά ανθεμίων, ένα σκύφος τύπου Α, μία λεκανίδα με προχή, μία μελανόμορφη λήκυθος με ανθέμια και ένα μελαμβαφές κάναστρο (βλέπε Παράρτημα Δ).

Στην Ελληνιστική Περίοδο - Ρωμαϊκή Περίοδο, ενότητα «Πολιτικές {αν}ισορροπίες», οι επισκέπτες έχουν πρόσβαση μέσω αφής σε επτά (7) εκθέματα συνολικά: ένα άωτο σκυφίδιο, ένα λυχνάρι, ένα αλάβαστρο, ένα μυροδοχείο, έναν αμφορίσκο, ένα βολβόσχημο μυροδοχείο και ένα άωτο σκύφος με διακόσμηση Δυτικής Κλιτύος (βλέπε Παράρτημα Δ).

Στην Παλαιοχριστιανική Περίοδο, ενότητα «Νέα θρησκεία - Νέοι θεσμοί», διατίθενται συνολικά επτά (7) εκθέματα: δύο θραύσματα ψηφιδωτού δαπέδου, μία οινοχόη, ένα τμήμα πώματος αγγείου, μία χύτρα, ένας λύχνος και ένα μικκύλιο μόνωτο κύπελλο ή κανατάκι (βλέπε Παράρτημα Δ).

Στην ενότητα, «Συνέχειες και ασυνέχειες», Βυζαντινή Περίοδος, οι επισκέπτες δύναται να αγγίξουν συνολικά μόνον τέσσερα (4) εκθέματα: ένα πινάκιο, ένα μπολ, μία τριφυλλόστομη οινοχόη και ένα μόνωτο υδροδοχείο, ενώ στην τελευταία ενότητα, «Μέχρι το τέλος των αυτοκρατοριών», Οθωμανική Περίοδος, δίνεται η δυνατότητα στους επισκέπτες να ψηλαφίσουν συνολικά επτά (7) εκθέματα: έναν ασκό, τέσσερις πίπες, ένα μπολ, ένα πινάκιο και ένα υδροδοχείο (βλέπε Παράρτημα Δ).

Τα απτικά εκθέματα, ανά ενότητα, εν εξαιρέσει της ενότητας «Η μνήμη της πέτρας», συνοδεύονται από κείμενο σε γραφή βλεπόντων και κείμενο σε γραφή braille, του οποίου το υλικό δημιουργεί ανάκλαση σε συνδυασμό με το φωτισμό, σε αυτό το σημείο. Το περιεχόμενο του κειμένου παρέχει πληροφορίες στον αναγνώστη για την ενότητα, χωρίς να εστιάζει στα εκθέματα που καλείται να αγγίξει ο επισκέπτης. Πληροφορίες για τα υπόλοιπα εκθέματα προσλαμβάνει ο επισκέπτης από τις λεζάντες που τα συνοδεύουν και από πληροφορίες που είναι γραμμένες στους τοίχους των ενότητων. Οι πληροφορίες διατίθενται σε δύο γλώσσες, την ελληνική και την αγγλική. Επίσης, διατίθενται ξεναγοί, οι οποίοι πληροφορούν ομάδες επισκεπτών για το πολιτισμικό υλικό που διαφυλάσσει το μουσείο, κατόπιν συνεννόησης.

Αξιοπαρατήρητες είναι οι τηλεοράσεις στο χώρο υποδοχής, καθώς και στην αίθουσα εκθεμάτων, σε ορισμένες ενότητες της. Στις τηλεοράσεις προβάλλονται εικόνες από περιοχές της Θεσσαλίας, αποσπάσματα από τις εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης αντικειμένων που πραγματοποιούνται στα εργαστήρια του μουσείου, ενώ σε μία τηλεόραση που είναι τοποθετημένη στην ενότητα «Πολιτικές {αν}ισορροπίες» των Ελληνιστικής Περιόδου - Ρωμαϊκής Περιόδου, προβάλλεται ένα βίντεο με τίτλο «Τα πρέπει και τα Μη στο ιερό της Άρτεμης Φυλακής», χωρίς ήχο, με υπότιτλους στα ελληνικά.

Τέλος, αναφορά γίνεται στα τρία εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία πραγματοποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2016-2017 στο Διαχρονικό Μουσείο. Συγκεκριμένα πρόκειται για τα παρακάτω εκπαιδευτικά προγράμματα:

1. «Λαμπερές ιστορίες φωτιάς στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας. Από το πυρ βγαίνουν όλα και όλα στο πυρ ξαναγυρνούν»
2. «Ένας φορμίσκος γεμάτος παιχνίδια»
3. «Με χώμα και νερό, ταξίδι μαγικό σε χωριό νεολιθικό»
4. «Ταξίδι στο βυζαντινό πολιτισμό της Θεσσαλίας»

Τα προγράμματα είναι δίωρης διάρκειας, απευθύνονται σε μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου, και πραγματοποιούνται από αρχαιολόγους.

5.3 Σύνοψη Αποτελεσμάτων Παρατήρησης

Το Διαχρονικό Μουσείο επιδέχεται ποικίλες προσαρμογές για να ανταποκριθεί στα πρότυπα του καθολικού σχεδιασμού και να εξασφαλίσει την πρόσβαση -φυσική πρόσβαση, πρόσβαση στο πολιτισμικό υλικό, πρόσβαση στις υπηρεσίες- στους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, αν και παρουσιάζονται ορισμένα στοιχεία σε αυτό που συναινούν στην πρόσβαση των επισκεπτών με προβλήματα όρασης.

Αναφορικά με τη φυσική πρόσβαση, την πρόσβαση των επισκεπτών με προβλήματα όρασης στο χώρο -εξωτερικό και εσωτερικό- του Διαχρονικού Μουσείου, δε φαίνεται να επιτυγχάνεται, παρά σε μικρό βαθμό, έως την χρονική περίοδο της διεξαγωγής της παρούσας ερευνητικής μελέτης. Συγκεκριμένα, στο Διαχρονικό Μουσείο δεν έχει λυθεί το ζήτημα του κόμβου, γεγονός που καθιστά δύσκολη και κυρίως επικίνδυνη την προσέλευση του εκάστοτε επισκέπτη, όχι μόνον των επισκεπτών με προβλήματα όρασης, σε αυτό. Σχετικά με τον αύλειο χώρο του μουσείου, έχουν πραγματοποιηθεί κάποια βήματα για τη φυσική πρόσβαση των επισκεπτών με ΣΠΟ, δηλαδή, ως επί το πλείστον οι υψομετρικές διαφορές έχουν εξομαλυνθεί και έχουν τοποθετηθεί στο έδαφος απτικές πλάκες διαδρομών, οι οποίες βοηθούν τον επισκέπτη να πραγματοποιήσει μία σύντομη περιήγηση στον αύλειο χώρο, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι το άτομο με πρόβλημα όρασης δύναται να προσανατολιστεί και να κινηθεί αυτόνομα σε αυτόν.

Επίσης, εφικτή δεν καθίσταται η μετάβαση των επισκεπτών με ΣΠΟ, από τον εξωτερικό στον εσωτερικό χώρο του μουσείου και αντίστροφα, αφού οι απτικές διαδρομές διακόπτονται. Φυσική πρόσβαση στους επισκέπτες με ΣΠΟ παρέχει μόνον η κεντρική είσοδος, με τις απτικές πλάκες διαδρομών και τον ανελκυστήρα. Εφ' όσον οι επισκέπτες με προβλήματα όρασης εισέλθουν στον εσωτερικό χώρο του Διαχρονικού Μουσείου, επαφίενται στο/στη συνοδό τους. Παρ' ότι ο εκθεσιακός χώρος είναι ισόγειος και διατίθεται ανελκυστήρας για τη μετάβαση στο χώρο υγιεινής των ΑμεΑ, απουσιάζουν, έως την χρονική περίοδο που έλαβε χώρα η παρούσα έρευνα, οι απτικές διαδρομές από κάθε μέρος του εσωτερικού χώρου, καθώς και ο χάρτης αφής, ώστε οι επισκέπτες με ΣΠΟ να κατορθώσουν να δημιουργήσουν νοητική αναπαράσταση του χώρου και να προσανατολιστούν και να κινηθούν αυτόνομα σε αυτόν.

Συνεχίζοντας με την πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο πολιτισμικό υλικό του Διαχρονικού Μουσείου, έχει υπάρξει πρόβλεψη ως προς αυτό. Οι επισκέπτες, όχι μόνο με προβλήματα όρασης, επιτρέπεται να ψηλαφίσουν έναν αριθμό εκθεμάτων που ανέρχεται στα σαράντα επτά (47). Από κάθε ενότητα, εν εξαιρέσει της πρώτης ενότητας, «Στις όχθες του ποταμού», έχει επιλεγεί ένας αντιπροσωπευτικός αριθμός εκθεμάτων, λίθινων, κεραμικών, μεταλλικών, ψηφιδωτών, για απτική διερεύνηση. Ωστόσο, στο μουσείο διαφυλάσσεται ένας πλούτος ευρημάτων, στα οποία δεν προβλέπεται πρόσβαση για τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης.

Χαρακτηριστικά είναι τα κείμενα braille που βρίσκονται σε κάθε ενότητα, εν εξαιρέσει της ενότητας «Η μνήμη της πέτρας», τα οποία όμως πληροφορούν τον επισκέπτη με ΣΠΟ για την ενότητα στην οποία τοποθετούνται χρονολογικά τα εκθέματα και όχι για τα ίδια τα εκθέματα. Αυτό έχει ως απόρροια ο επισκέπτης με ΣΠΟ να μην γνωρίζει το προς ψηλάφηση έκθεμα. Σημειώνεται ότι το μουσείο, έως την χρονική περίοδο της διεκπεραίωσης της παρούσας ερευνητικής μελέτης, δεν εξασφαλίζει στους επισκέπτες με χαμηλή απώλεια όρασης πρόσβαση στη γραπτή πληροφορία, αφού κανένα επεξηγηματικό κείμενο καθώς και λεζάντα εκθέματος δε διατίθεται σε μεγαλογράμματη γραφή με ή χωρίς χρωματική αντίθεση. Επίσης, στο μουσείο δεν υλοποιούνται έως την χρονική περίοδο της παρούσας έρευνας μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα για μαθητές με προβλήματα όρασης, καθώς και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ευρύτερα.

Τέλος, σχετικά με τις υπηρεσίες του Διαχρονικού Μουσείου, παρέχονται οι υπηρεσίες που διαθέτει παραδοσιακά το εκάστοτε μουσείο, όπως χώρος υποδοχής με εκδοτήριο, βεστιάριο, χώρος πωλητέων ειδών, αναψυκτήριο, χώρος υγιεινής, χώρος υγιεινής ΑμεΑ. Επίσης, το προσωπικό του μουσείου αν και δεν έχει επιμορφωθεί ως προς την προσέγγιση και την εξυπηρέτηση των επισκεπτών με αναπηρίες, εμφανίζεται πρόθυμο να συμβάλλει σε μια ευχάριστη περιήγησή τους στο χώρο του μουσείου.

5.4 Αποτελέσματα Συνέντευξης

Οι έξι προσωπικές συνεντεύξεις δομήθηκαν πάνω σε πέντε άξονες, από τους οποίους προέκυψαν εννέα συνολικά ερωτήσεις. Συγκεκριμένα, οι δύο πρώτες ερωτήσεις εντάσσονται στον πρώτο άξονα, αντιλήψεις για τα ΑμεΑ και την πρόσβαση. Η τρίτη ερώτηση και η τέταρτη ερώτηση εμπεριέχονται στον δεύτερο άξονα, κατάσταση προσβασιμότητας στο Διαχρονικό Μουσείο. Η πέμπτη ερώτηση και η έκτη ερώτηση τοποθετούνται στον τρίτο άξονα, φυσική πρόσβαση των ατόμων με ΣΠΟ στο Διαχρονικό Μουσείο. Οι ακόλουθες δύο ερωτήσεις, έβδομη ερώτηση και όγδοη ερώτηση συμπεριλαμβάνονται στον τέταρτο άξονα, πρόσβαση των ατόμων με ΣΠΟ στην πολιτισμική κληρονομιά του Διαχρονικού Μουσείου, ενώ η τελευταία ερώτηση, η ένατη ερώτηση, στον πέμπτο άξονα, προτάσεις για την πρόσβαση των ατόμων με ΣΠΟ στο Διαχρονικό Μουσείο (βλέπε Παράρτημα Γ).

Οι απαντήσεις που έδωσαν οι συνεντευξιαζόμενοι, στις ερωτήσεις που τους τέθηκαν, συνέβαλαν στη διεξαγωγή ποικίλων ευρημάτων. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων γίνεται στη συνέχεια και δομείται ως εξής, πρώτα παρουσιάζονται οι ερωτήσεις που τέθηκαν στους συνεντευξιαζόμενους και έπειτα σημειώνονται τα ευρήματα από την ανάλυση δεδομένων των συνεντεύξεων, τα οποία επισφραγίζονται με την παράθεση αυτούσιων αποσπασμάτων, των απαντήσεων των συνεντευξιαζόμενων.

5.4.1 1^{ος} Άξονας: Αντιλήψεις για τα ΑμεΑ και την Πρόσβαση

Ερώτηση 1^η: Πως βλέπετε τα άτομα με αναπηρίες, ιδιαίτερα τα άτομα με προβλήματα όρασης, τη θέση τους στην κοινωνία, κατά πόσο πιστεύετε ότι δραστηριοποιούνται μέσα σε αυτή;

Μέσω των απαντήσεων που δόθηκαν, φάνηκε ότι οι συνεντευξιαζόμενοι θεωρούν τα άτομα με αναπηρίες ισότιμα μέλη της κοινωνίας, καθώς και ότι θα πρέπει να δέχονται ισότιμη αντιμετώπιση και να τους παρέχονται ανάλογες ευκαιρίες.

«...εγώ νομίζω ότι είναι μαχητές αυτοί οι άνθρωποι, ότι θα πρέπει να συμμετέχουν... νομίζω ότι πρέπει να δίνονται ευκαιρίες σε αυτά τα άτομα...»

«Καταρχήν, νομίζω ότι όλοι αυτοί οι άνθρωποι δε πρέπει να τους αντιμετωπίζουμε με συμπάθεια, με την έννοια της, πώς να το πω... του οίκτου... πρέπει να τους δίνουμε, κατά το δυνατόν, τα ίδια δικαιώματα, που έχουν και οι υπόλοιποι άνθρωποι... και βέβαια, πρέπει να τους δίνουμε, η πολιτεία αλλά και οι άνθρωποι, γενικά, η κοινωνία να τους δίνει τις ευκαιρίες που τους αναλογούν και πρέπει να τους αναλογούν»

Οι περισσότεροι συνεντευξιζόμενοι αναφέρουν ότι τα άτομα με αναπηρίες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβασή τους μέσα στην κοινωνία. Ορισμένοι έκαναν λόγο για απουσία προσβάσιμων υπηρεσιών, έλλειψη ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης της κοινωνίας σε ζητήματα αναπηρίας, καθώς και για μη εφαρμογή νομοθεσίας που έχει οριστεί για τα ΑμεΑ.

«Νομίζω ότι δεν υπάρχουνε στην κοινωνία μας οι απαραίτητες, έχει βελτιωθεί βέβαια η κατάσταση, αλλά δε νομίζω ότι υπάρχουνε οι συνθήκες έτσι ώστε να μπορεί να κινηθεί ένα άτομο με αναπηρία, με διάφορες μορφές αναπηρίας, είτε είναι σε καροτσάκι, είτε είναι άτομα με προβλήματα όρασης, είτε είναι τα κωφά άτομα και ακόμα και τα άτομα που έχουν κάποια νοητική καθυστέρηση. Δεν θεωρώ ότι έχουνε όλες οι υπηρεσίες προσβασιμότητα... και νομίζω ότι εμείς σαν άνθρωποι δεν έχουμε τις απαραίτητες γνώσεις και την καλλιέργεια, έτσι ώστε να είμαστε δεκτικοί σε αυτά τα άτομα και να βοηθούμε την ομαλή κοινωνικοποίησή τους και την πρόσβασή τους σε δημόσιους χώρους. Για παράδειγμα, υπάρχουνε parking αναπήρων, αλλά μπορούμε να δούμε ότι με μεγάλη ευκολία παρκάρει κάποιος, ο οποίος απλά δε βρίσκει parking ή κλείνει ο δρόμος της ράμπας από ένα αυτοκίνητο ή από κάποια εμπόδια, υπάρχει η δυνατότητα πρόσβασης σε ένα χώρο, αλλά κλείνει από εξωτερικούς παράγοντες... υπάρχουν πάρα πολλές δυσκολίες εγώ πιστεύω, που έχουνε να αντιμετωπίσουνε οι άνθρωποι...»

Ένας συνεντευξιζόμενος αναφέρει ότι τα άτομα με αναπηρίες συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία.

«...και βλέπω ότι δραστηριοποιούνται πάρα πολύ, κινούνται, και αρκετοί φορείς τώρα προσπαθούν να έχουν προσβασιμότητα στους χώρους τους, υπάρχει μια δραστηριοποίηση που δεν την έβλεπα νωρίτερα»

Ερώτηση 2^η: Πως ερμηνεύετε τον όρο ανοιχτό μουσείο, προσβάσιμο μουσείο; Ποια είναι τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν ένα μουσείο προσβάσιμο;

Οι απαντήσεις των περισσότερων συνεντευξιζόμενων έδειξαν ότι συνδέουν τον όρο πρόσβαση μόνον με τη φυσική πρόσβαση, δηλαδή την ύπαρξη στο μουσείο, όλων εκείνων των εγκαταστάσεων, όπως πινακίδες, ανελκυστήρες, ράμπες, αναβατόρια, ώστε ένας επισκέπτης να κατορθώσει να προσεγγίσει, να εισχωρήσει και να κινηθεί ελεύθερα και με ασφάλεια στο χώρο του μουσείου. Επίσης, ανέφεραν χώρους στάθμευσης, χώρους υγιεινής και χώρους ηρεμίας για ΑμεΑ.

«Προσβάσιμο, είναι το μουσείο το οποίο είναι, μπορεί κάποιος να φτάσει εύκολα, να έχει σωστή σήμανση, μέσα στην πόλη και έξω από αυτή, ώστε κάποιος να φτάνει σε αυτό, να το βρίσκει, δηλαδή, εύκολα, να είναι εύκολο, το να φτάσεις, πλέον, μπροστά στο κτήριο του μουσείου, να έχει ένα ασφαλές parking, μία ασφαλή είσοδο, σωστή σήμανση, αυτό ισχύει και για τα άτομα με ειδικές ανάγκες και για όλους μας»

«...πρέπει να είναι προσβάσιμο και στο να μπορούν τα άτομα με αναπηρίες να έρθουν στο χώρο... να υπάρχουν οι απαραίτητες ράμπες, να υπάρχει ασανσέρ, αναβατόριο, να μπορούν να κινηθούνε μέσα στο χώρο της έκθεσης, να είναι δηλαδή ελεύθεροι εμποδίων οι χώροι της έκθεσης... να υπάρχουν βασικά τουαλέτες, έτσι ώστε να μπορούν να εξυπηρετηθούνε... και μετά στις ειδικές κατηγορίες που είναι τα άτομα με νοητική υστέρηση, να υπάρχουνε κάποιοι ειδικοί χώροι, έτσι ώστε να μπορούν τα άτομα αυτά να ηρεμούνε και αν θέλουν να συνεχίσουν μετά την ξενάγησή τους στο χώρο του μουσείου»

Δύο συνεντευξιζόμενοι ανέφεραν ότι υπάρχουν πολλών ειδών προσβασιμότητες, πέραν της χωρικής πρόσβασης, όπως η πρόσβαση στην πληροφορία, δηλαδή διαφορετικούς τρόπους, μέσω των οποίων διαφορετικές ομάδες επισκεπτών μπορούν να διαβάσουν και να μάθουν για το πολιτισμικό υλικό που διαφυλάσσει το μουσείο. Συγκεκριμένα, ανέφεραν την προσαρμογή των κειμένων στο αναγνωστικό επίπεδο των επισκεπτών, την γραφή των λεζάντων σε braille γραφή και σε μεγαλογράμματη γραφή, την ύπαρξη διερμηνείας στην ελληνική νοηματική γλώσσα και την προσέγγιση των εκθεμάτων όχι μόνο μέσω της όρασης αλλά και μέσω της αφής.

«...υπάρχουν πολλών ειδών προσβασιμότητες στα μουσεία... προσβασιμότητα σε όλους σημαίνει μέχρι και το να μην γράφουμε πολύ δύσκολα κείμενα, γιατί έτσι απωθούμε μια μεγάλη μερίδα κοινού...»

«...να είναι τα εκθέματα, να τηρούνται οι προδιαγραφές αυτές, έτσι ώστε να μπορούν να βλέπουν και τα εκθέματα και τις λεζάντες. Ειδικότερα, θα μπορούσε να υπάρχει η προσβασιμότητα στα άτομα με προβλήματα όρασης, να υπάρχουν οι υποκατηγορίες, δηλαδή... είτε τα άτομα που έχουν ολικά χάσει την όρασή τους ή αυτοί οι οποίοι βλέπουν με δυσκολία, να υπάρχουν οι απαραίτητες προδιαγραφές, έτσι ώστε να μπορούν να αναγνώσουν ένα αντικείμενο, είτε με πινακίδες braille, είτε μεγαλογράμματη γραφή... η δυνατότητα στα άτομα τα κωφά να υπάρχουν διερμηνέας, ώστε να μπορεί να αποδώσει στη νοηματική και τα εκθέματα και τη λεζάντα που υπάρχει κάτω από κάποιο έκθεμα, να υπάρχουν απτικά, ώστε να μπορούν να βοηθηθούν, είτε το ίδιο το αντικείμενο, είτε ομοίωμα αντικειμένου...»

5.4.2 2^{ος} Άξονας: Κατάσταση Προσβασιμότητας στο Διαχρονικό Μουσείο

Ερώτηση 3^η: Πιστεύετε ότι το Διαχρονικό Μουσείο μπορεί να ανταποκριθεί στην ποικιλομορφία των επισκεπτών (επισκέπτες με αναπηρίες, αλλόγλωσσοι, ηλικιωμένοι, παιδιά); Αν ναι, με ποιο τρόπο;

Οι περισσότεροι συνεντευξιζόμενοι είπαν ότι το μουσείο καθίσταται προσβάσιμο σε όλες τις ομάδες επισκεπτών, κατά ένα μεγάλο βαθμό. Υποστήριξαν ότι οι επισκέπτες έχουν πρόσβαση φυσική στο μουσείο, αναφερόμενοι στους άνετους χώρους, χώρους υγιεινής, χώρους στάθμευσης, ανελκυστήρες, ράμπες, καθίσματα, οδηγούς τυφλών, προθήκες τοποθετημένες σε κατάλληλο ύψος, καθώς και πρόσβαση στο πολιτισμικό υλικό που διαφυλάσσει, αναφερόμενοι στο προσωπικό με το οποίο είναι επανδρωμένο και στα προγράμματα που υλοποιούνται.

«Το Διαχρονικό Μουσείο είναι ένα σύγχρονο μουσείο, το οποίο έχει αυτές τις προδιαγραφές, έχει την προσβασιμότητα, δηλαδή, υπάρχουν ράμπες... υπάρχουν εξωτερικά οι διάδρομοι για τους τυφλούς, διαθέτει W.C., έτσι ώστε να μπορούν να εξυπηρετηθούν, είναι άνετοι οι χώροι εσωτερικά της έκθεσης, οι βιτρίνες και τα

εκθέματα είναι σε τέτοιο ύψος, έτσι ώστε και τα άτομα τα οποία χειρίζονται αμαξίδιο, είτε τα μικρά παιδιά να μπορούν να βλέπουν και να διαβάζουνε...»

«Νομίζω ότι έχει έναν άνετο περιβάλλοντα χώρο, αρκετά όμορφο... έχει χώρο άνετο για να παρκάρει κάποιος αν έρθει με δικό του αυτοκίνητο, έχει προσβασιμότητα για άτομα με ειδικές ανάγκες, έχει ασανσέρ, το οποίο μπορούν να χρησιμοποιήσουν και ηλικιωμένα άτομα, για να μην κουραστούν, νομίζω ότι, και μέσα στο χώρο, υπάρχουν καθίσματα, εάν κάποιος κουράζεται να κάτσει...»

«...και υπάρχουν, βέβαια, και άτομα, εδώ, στο μουσείο, τα οποία, ας πούμε, μπορούν εύκολα να μιλήσουν μία και δύο γλώσσες και μπορούν, δηλαδή, να επικοινωνήσουν άνετα με τους ανθρώπους αυτούς»

«...επίσης, γίνονται πάρα πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα, πολλές δραστηριότητες, οι οποίες εξυπηρετούν ομάδες ανθρώπων, ας πούμε, παιδιά, ηλικιωμένους και προσφέρονται ευκαιρίες σε όλους να προσεγγίσουν το μουσείο...»

Ένας συνεντευξιαζόμενος επισημαίνει ότι το μουσείο παρέχει πρόσβαση σε άτομα με ειδικές ανάγκες, σε ικανοποιητικό βαθμό. Ανέφερε ότι οι επισκέπτες με προβλήματα όρασης έχουν πρόσβαση και στο χώρο του μουσείου, μέσω των οδηγών τυφλών που είναι τοποθετημένοι στο δάπεδο, και στο πολιτισμικό υλικό του μουσείου, μέσω των πινακίδων braille που υπάρχουνε στον εκθεσιακό χώρο, ενώ οι επισκέπτες με προβλήματα ακοής μπορούν να μάθουν για την πολιτισμική κληρονομιά που διαφυλάσσει το μουσείο μέσω βίντεο που υπάρχουνε. Ωστόσο, επισήμανε δυσκολίες στην φυσική πρόσβαση των επισκεπτών με κινητική αναπηρία στον εξωτερικό χώρο του μουσείου, αιτιολογώντας πως εκλείπουν ράμπες από ορισμένα σημεία.

«Κυρίως, για τα άτομα με ειδικές ανάγκες μπορεί σε μεγάλο βαθμό, έχει σχεδιαστεί και έχει αυτές τις προδιαγραφές... οι διαδρομές μέσα στο μουσείο έχουνε πλάκες ειδικές με διαφορετική υφή και διαφορετική κατασκευή, οι οποίες μπορούνε να οδηγήσουν τους τυφλούς ανάμεσα σε αυτές τις διαδρομές και να τους οδηγήσουνε να περιηγηθούν στο μουσείο... ένας με κινησιακά προβλήματα δε θα μπορούσε, σε όλους τους χώρους, γιατί υπάρχουν κάποια σκαλιά και δεν υπάρχουν ράμπες, ακριβώς σε κάποια σημεία και πρέπει να πάει μια άλλη διαδρομή για να βγει εκεί... δεν είναι τόσο τέλεια σχεδιασμένο, έχει την προσβασιμότητα, αλλά πρέπει να ξέρει, να ναι κάποιος να τον οδηγήσει ή ας πούμε, στην έκθεση υπάρχουνε οι πινακίδες braille... και από τα βίντεο... κάποιος που

έχει, ας πούμε, πρόβλημα ακοής και μπορεί να δει, μπορεί μέσα απ' τα βίντεο... υπάρχουν κάποια στοιχεία που προσφέρει το μουσείο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες»

Σε αντίθεση με την προηγούμενη άποψη, ένας συνεντευξιαζόμενος ανέφερε ότι, ενώ το μουσείο μπορεί να ανταποκριθεί επαρκώς σε επισκέπτες με διαφορετικές ανάγκες, παρέχει εν μέρει πρόσβαση στο πολιτισμικό υλικό, καθώς για τα άτομα με προβλήματα όρασης υπάρχουν οι πινακίδες braille, όμως απουσιάζουν οι ανάγλυφοι χάρτες και για τα άτομα με προβλήματα ακοής εκλείπει η αυτόματη ξενάγηση. Επίσης, είπε ότι το μουσείο εξασφαλίζει την φυσική πρόσβαση στα άτομα με κινητική αναπηρία, λόγω του ανελκυστήρα που βρίσκεται εξωτερικά του μουσείου και βοηθά τον επισκέπτη να εισχωρήσει σε αυτό, αλλά και λόγω του ομαλού εκθεσιακού χώρου.

«Πιστεύω ναι, σε μεγάλο βαθμό... ως προς τα άτομα με πρόβλημα όρασης... δεν είμαστε απόλυτα, δηλαδή, έχουμε τις πινακίδες με τη γραφή braille, αλλά μπορούμε να φτιάξουμε χάρτες, που να μπορούν να αντιληφθούν... ύστερα για τα κωφά άτομα δεν έχουμε την αυτόματη ξενάγηση, να μπορούν να ακούσουν, πάντως, απλώς το θέμα της κινητικής αναπηρίας, πιστεύω είμαστε σχετικά καλά, σε όλους τους χώρους μπορούν να εισέλθουν... υπάρχει το ασανσέρ που είναι εξωτερικό και μπορεί κανείς να μπει στο επίπεδο που υπάρχει η έκθεση και όλοι οι χώροι του μουσείου και να περιηγηθεί ολόκληρη την έκθεση, γιατί είναι όλη σε ένα επίπεδο, δεν υπάρχουν, διαφορετικά επίπεδα στην έκθεση...»

Δύο συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν ότι το μουσείο είναι εν μέρει προσβάσιμο στους επισκέπτες. Θεωρούν πως υφίστανται δυσκολίες στη φυσική πρόσβαση των επισκεπτών στο μουσείο, λόγω της μη ολοκλήρωσης του κόμβου και του υπό διαμόρφωση περιβάλλοντα χώρου.

«Ναι, απλά, ακόμα, δεν μπορεί να ανταποκριθεί, μάλλον πλήρως, για το λόγο ότι, δεν είναι σωστή η πρόσβαση του, αυτή τη στιγμή. Περιμένουμε να ολοκληρωθεί ο κόμβος, για να έχουμε μία ασφαλή πρόσβαση στο μουσείο, δεν υπάρχουνε τοποθετημένες πινακίδες, εκεί, που έπρεπε να υπάρχουνε, εξαιτίας αυτού του γεγονότος, του προηγούμενου γεγονότος, και βέβαια, κάποιες βελτιωτικές κινήσεις, οι οποίες θα γίνουν με τη διαμόρφωση του αρχαιολογικού πάρκου, στο μπροστινό τμήμα του οικοπέδου, νομίζω ότι θα ολοκληρώσουν τη σωστή πρόσβαση σε αυτό»

Ερώτηση 4^η: Θεωρείτε ότι το Διαχρονικό Μουσείο μπορεί να προσεγγίσει επισκέπτες με προβλήματα όρασης; Αν ναι, με ποιο τρόπο;

Οι περισσότεροι συνεντευξιζόμενοι απάντησαν ότι το Διαχρονικό Μουσείο είναι προσβάσιμο στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης, αναφέροντας ότι υπάρχει πρόσβαση στο πολιτισμικό υλικό του μουσείου, μέσω των απτικών εκθεμάτων και των κειμένων braille που βρίσκονται σε κάθε ενότητα του εκθεσιακού χώρου, αλλά υπάρχει και πρόσβαση φυσική, μέσω των οδηγών τυφλών που είναι τοποθετημένοι στον εξωτερικό χώρο του μουσείου. Ορισμένοι συνεντευξιζόμενοι ωστόσο, θεωρούν ότι το μουσείο είναι εν μέρει προσβάσιμο στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης, καθώς απουσιάζουν ο οδηγός τυφλών στον εσωτερικό χώρο του μουσείου και το σύστημα οπτικοακουστικών προβολών. Επίσης, πιστεύουν ότι δεν επαρκούν τα κείμενα braille.

«Οι οδηγοί που έχει επί του εδάφους, βέβαια, οδηγούς δεν έχουμε μέσα στην έκθεση, θα πρέπει το άτομο ή να συνοδεύεται ή μπορεί να εξυπηρετηθεί από τους φύλακές μας, έχει όμως τους πάγκους απτικών, που είναι μία πρωτοτυπία του μουσείου, που κάποιος όχι μόνο άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά ακόμα και παιδιά και ο καθένας, μπορεί να πιάσει ένα αρχαίο αντικείμενο, κάτι το οποίο ήτανε απαγορευμένο σε άλλα μουσεία, και επίσης υπάρχει, και αυτές οι σύντομες, προς το παρόν, πινακίδες, που έχουμε δίπλα σε κάθε πάγκο απτικών, που αφορούν όλη την ενότητα, και όχι μόνο του τι ακουμπάει εκεί που είναι ο πάγκος, ποια αντικείμενα ακουμπάει εκεί...»

«...στην έκθεση υπάρχουνε οι πινακίδες braille... αν και θα ήθελα σε μεγαλύτερο ποσοστό, δηλαδή, είναι σε κάποια αρχαία, σε κάποιες ενότητες του μουσείου, θα ήταν καλό, να ήταν σε μεγαλύτερο ποσοστό... ήτανε ένα σύστημα οπτικοακουστικών προβολών που προορίζονταν να γίνει στο μουσείο, το οποίο τελικά δεν μπόρεσε να γίνει...»

5.4.3 3^{ος} Άξονας: Φυσική Πρόσβαση των Ατόμων με ΣΠΟ στο Διαχρονικό Μουσείο

Ερώτηση 5^η: Θεωρείτε ότι ένας επισκέπτης με πρόβλημα όρασης μπορεί να κινηθεί αυτόνομα και να προσανατολιστεί στον εξωτερικό χώρο του μουσείου;

Οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι είπαν ότι οι επισκέπτες με προβλήματα όρασης μπορούν να κινηθούν αυτόνομα και να προσανατολιστούν στον εξωτερικό χώρο του μουσείου, αναφέροντας ότι σε αυτό βοηθούν οι απτικές πλάκες που είναι τοποθετημένες στο δάπεδο.

«...εξωτερικά υπάρχουν οι κατάλληλοι οδηγοί, οπότε δε θα χει πρόβλημα...»

Δύο συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν ότι στον εξωτερικό χώρο ο επισκέπτης με πρόβλημα όρασης δε μπορεί να κινηθεί αυτόνομα, λόγω του ότι ο περιβάλλον χώρος βρίσκεται ακόμη υπό διαμόρφωση. Χρειάζεται συνοδεία από άλλο άτομο ή ακόμη μπορούν να τον συνοδεύσουν και οι φύλακες.

«Θα έλεγα κατά ένα ποσοστό 80% όχι κατά 100%, και σίγουρα σε κάποια σημεία θα χρειαζότανε έναν συνοδό... αλλά υπάρχουν και φύλακες, οι οποίοι εξυπηρετούν τον κόσμο, υπάρχει δηλαδή φυλακτικό προσωπικό, που δίνουν οδηγίες...»

«Είναι υπό διαμόρφωση, όλος ο περιβάλλον χώρος, θα μας πάρει βέβαια λίγο καιρό, αλλά, πιστεύω ότι θα γίνει...»

Ερώτηση 6^η: Θεωρείτε ότι ένας επισκέπτης με πρόβλημα όρασης μπορεί να κινηθεί αυτόνομα και να προσανατολιστεί στον εσωτερικό χώρο - εκθεσιακό χώρο, αμφιθέατρο, χώρο υγιεινής, αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων - του μουσείου;

Οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν ότι οι επισκέπτες με προβλήματα όρασης δεν μπορούν να κινηθούν αυτόνομα και να προσανατολιστούν στο εσωτερικό χώρο του μουσείου, καθώς λείπουν ο οδηγός τυφλών, οι ηχητικές σημάσεις και η κάτοψη του χώρου του μουσείου. Ωστόσο, επισήμαναν ότι ο επισκέπτης με πρόβλημα όρασης μπορεί να κινηθεί στον εσωτερικό χώρο με τη βοήθεια ενός συνοδού ή των φυλάκων που βρίσκονται στο μουσείο. Ορισμένοι συνεντευξιαζόμενοι

ανέφεραν ότι υπάρχουν κάποια στοιχεία στον εσωτερικό χώρο, όπως ανελκυστήρες, ομαλό δάπεδο και ευρείς χώροι μέσα στην αίθουσα εκθεμάτων, τα οποία διευκολύνουν την κινητικότητα των επισκεπτών με προβλήματα όρασης.

«...τώρα, εσωτερικά στο μουσείο, εγώ δεν έχω προσέξει να υπάρχουν κάποιοι διάδρομοι ή να υπάρχει κάποια κάτοψη του μουσείου που ίσως θα πρέπει να γίνει μια κάτοψη του μουσείου, με απτικά, είτε με χρώμα, ώστε να δείχνει πως μπορεί να κινηθεί ένα άτομο, νομίζω ότι τα τυφλά άτομα χρειάζονται συνοδό οπωσδήποτε, για να μπορέσουν να περιηγηθούν στην έκθεση...»

«...τώρα μέσα στην έκθεση, αλλά και γενικότερα στο χώρο του αμφιθεάτρου και λοιπά με κάποια βοήθεια από τους φύλακες μπορεί άνετα να κινηθεί, άλλωστε, ο χώρος ο εκθεσιακός είναι σε ένα επίπεδο, οπότε δεν έχει προβλήματα του να κατέβει ή να ανέβει σκαλιά ή να πρέπει να μετακινηθεί από επίπεδα σε επίπεδα, είναι ενιαίος, έχει αρκετό χώρο μέσα στις ενότητές του, δεν είναι στριμωχτά τα αντικείμενα εκτεθειμένα, οπότε δεν έχει προβλήματα, ουσιαστικά, μετακίνησης. Οι τουαλέτες, υπάρχουν ειδικές τουαλέτες γι' αυτά τα άτομα και επίσης υπάρχουν και τα ασανσέρ που μπορεί να μετακινηθεί»

«...από μόνοι τους, δε νομίζω ότι θα βοηθηθούν, δηλαδή, δε θα μπορέσουν να γυρίσουν όλο τον εκθεσιακό χώρο... γιατί δεν υπάρχουν τα ηχητικά σήματα, για να τους οδηγεί κάποιον, ας πούμε, ούτε το δάπεδο έχει κάποιον οδηγό, για να τους προσανατολίσει...»

Ένας συνεντευξιαζόμενος ανέφερε ότι τα άτομα με προβλήματα όρασης μπορούν να κινηθούν αυτόνομα στον εκθεσιακό χώρο.

«Στον εκθεσιακό ναι, μπορεί να κινηθεί κανονικά, υπάρχουν και χώροι W.C. ΑμεΑ, υπάρχουν και διαδρομές ομαλές, ομαλή κίνηση, οπότε μπορεί να περιηγηθεί σε ολόκληρη την έκθεση και στην περιοδική, δεν έχει θέμα σ' αυτό»

5.4.4 4^{ος} Άξονας: Πρόσβαση των Ατόμων με ΣΠΟ στην Πολιτισμική Κληρονομιά του Διαχρονικού Μουσείου

Ερώτηση 7^η: Πως μπορεί ένας επισκέπτης με πρόβλημα όρασης να γνωρίσει την πολιτισμική κληρονομιά που διαφυλάσσει το μουσείο; Να περιηγηθεί στις ενότητες του μουσείου και να αντλήσει πληροφορίες από αυτές;

Οι περισσότεροι συνεντευξιζόμενοι είπαν ότι οι επισκέπτες με προβλήματα όρασης μπορούν να μάθουν για τα πολιτισμικά αγαθά που διαφυλάσσει το μουσείο, μέσω των απτικών εκθεμάτων και των κειμένων braille που διατίθενται σε κάθε ενότητα του εκθεσιακού χώρου.

«Τα απτικά είναι πολύ αντιπροσωπευτικά σε κάθε ενότητα, επιλέξαμε να βάλουμε αντικείμενα, κυρίως είναι πήλινα, αλλά έχουμε και ας πούμε, εργαλεία στα νεολιθικά, ας πούμε, έχουμε οστέινα και λίθινα εργαλεία. Στις άλλες ενότητες επιλέξαμε να βάλουμε, κυρίως πήλινα αντικείμενα, γιατί βέβαια όλα αυτά σχετίζονται και με το πώς ασφαλίζονται τα ίδια να αντικείμενα, τι μπορούσαμε, δηλαδή, να στερεώσουμε επάνω σε αυτούς τους πάγκους απτικών, ώστε όταν πιάνονται να μην καταστρέφονται ή να μπορούν και τα ίδια να στερεωθούν σωστά και να διατηρηθούν... έχουμε κομμάτια ψηφιδωτών και τοιχογραφιών αφήσει πάνω στους πάγκους απτικών, οπότε κανείς βλέπει αντικείμενα αντιπροσωπευτικά, παίρνει μια εικόνα του τι έχει η έκθεση, στο συγκεκριμένο κομμάτι της»

Δύο συνεντευξιζόμενοι ανέφεραν ότι για την καλύτερη ενημέρωση των επισκεπτών με προβλήματα όρασης, σχετικά με τις θεματικές ενότητες, τα εκθέματα, το υλικό και τη χρήση τους, χρήσιμη είναι η υποστήριξη από έναν ξεναγό.

«...υπάρχουν οι πινακίδες braille σε κάθε ενότητα για τους τυφλούς και επίσης σε κάθε ενότητα υπάρχουν τα απτικά αντικείμενα τα οποία μπορούν να τα πιάσουν και να δούνε και το υλικό και το αντικείμενο με τη βοήθεια βέβαια και κάποιου ξεναγού που θα τους δώσει περισσότερες πληροφορίες για το αντικείμενο, και για το υλικό και για την χρήση του»

«...αν υπάρχουν όπως είπατε πρόβλημα όρασης, εκεί θα πρέπει να υπάρχει κάποιος συνοδός, ο οποίος, ας πούμε, πρέπει να ενημερώνει, δηλαδή, σε κάθε ενότητα τον συγκεκριμένο άνθρωπο»

Ένας συνεντευξιαζόμενος επισήμανε ότι θα ήταν καλό τα εκθέματα που προσεγγίζονται δια της αφής από τους επισκέπτες να ήταν αντίγραφα και όχι αυθεντικά, αιτιολογώντας ότι μπορούν να καταστραφούν.

«Νομίζω ότι είμαστε το μοναδικό μουσείο, νομίζω δεν είμαι σίγουρη, μπορεί να υπάρχει άλλο ένα, το οποίο έχει αυθεντικά αντικείμενα στα απτικά... η προσωπική μου άποψη είναι διαφορετική, ότι θα πρεπε να είναι αντίγραφα... γιατί, μπορεί κάποια από αυτά να είναι μοναδικά αντικείμενα και μπορεί να σπάσουνε οποιαδήποτε στιγμή, ή άλλος μπορεί να έχει τα χέρια του λερωμένα, με το λίπος του χεριού, καταστρέφονται, γενικώς, δεν είναι να τα πιάνεις πάρα πολύ...»

Ερώτηση 8^η: Υλοποιούνται μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα στο μουσείο; Αν ναι, θα μπορούσατε να μου δώσετε ορισμένες πληροφορίες γι' αυτά;

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι είπαν ότι υλοποιούνται μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα στο μουσείο, τα οποία όμως αφορούν παιδιά τυπικής ανάπτυξης που φοιτούν σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, είναι τέσσερα στον αριθμό και αντλούν τη θεματολογία τους από τις θεματικές ενότητες του μουσείου και τα αντίστοιχα εκθέματά τους.

«...τέσσερις θεματικές, έχουν τα παιχνίδια μας... το ένα είναι “Τα παιχνίδια στην αρχαιότητα”, τώρα θα το ξεκινήσουμε, απευθύνεται και σε παιδιά δημοτικού και γυμνασίου, το έχουμε κάνει αυτό, για τα παιχνίδια στην αρχαιότητα και τη σύνδεσή τους με το παρόν, μέσα από τα εκθέματα του Διαχρονικού. Το δεύτερο λέγεται “Ιστορίες φωτιάς” και έχει σχέση με το ταξίδι της φωτιάς στο χρόνο, πάλι μέσα από τα ευρήματα του Διαχρονικού, με κλιβάνους, με λυχνάρια και φτάνοντας και στη χριστιανική λατρεία... απευθύνεται στο γυμνάσιο, έτσι, το τρίτο παιχνίδι έχει σχέση με το νεολιθικό πολιτισμό και με κάποια στοιχεία της ζωής... τους δίνουμε κάποια στοιχεία σχετικά με τη διατροφή, με την κατοίκηση, με την οικία, και τέλος πάντων με την καλλιέργεια της γης, είναι για παιδιά δημοτικού... και το τελευταίο, αφορά στο βυζαντινό κομμάτι, του μουσείου, το οποίο είναι ένα ταξίδι στο βυζαντινό πολιτισμό της Θεσσαλίας... από την εμφάνιση του χριστιανισμού και την καθιέρωσή του, έτσι, στην επικράτησή του στη Θεσσαλία, μέχρι, φτάνει και το 19^ο, τα νεότερα χρόνια, δηλαδή, και γίνεται υπό μορφή

και κάποιων, ας πούμε, παζλ και κάποιους χάρτες... και απευθύνεται κυρίως, για τις μεγαλύτερες τάξεις του δημοτικού, πέμπτη, έκτη, και γυμνάσιο...»

Επισημάνθηκε ότι δεν υπάρχουν μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα στο μουσείο για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρίες.

«Για άτομα με ειδικές ανάγκες όχι... γενικά υπάρχουν για τη μαθητική κοινότητα...»

Ένας συνεντευξιαζόμενος ανέφερε ότι ανά διαστήματα πραγματοποιούνται ποικίλες εκδηλώσεις στο μουσείο οι οποίες και προσελκύουν άτομα με αναπηρίες.

«...αλλά γίνονται και ορισμένα δρώμενα στο μουσείο, διάφορες εκδηλώσεις, ας πούμε, είχε γίνει ένα δρώμενο χορού, που προσεγγίζουν και άλλες κατηγορίες ατόμων με ειδικές ανάγκες, δηλαδή, κυρίως οι εκδηλώσεις που γίνονται»

5.4.5 5^{ος} Άξονας: Προτάσεις για την Πρόσβαση των Ατόμων με ΣΠΟ στο Διαχρονικό Μουσείο

Ερώτηση 9^η: Τι πιστεύετε ότι θα μπορούσε να γίνει στο μουσείο, προκειμένου αυτό να καταστεί όσο το δυνατόν προσβάσιμο στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης;

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι έκαναν προτάσεις για τη βελτίωση της φυσικής πρόσβασης, καθώς και της πρόσβασης στο πολιτισμικό υλικό του μουσείου για τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης. Συγκεκριμένα και αναφορικά με τη βελτίωση της φυσικής πρόσβασης προτάθηκε η ολοκλήρωση του κόμβου, έτσι ώστε ο εκάστοτε επισκέπτης, όχι μόνο ο επισκέπτης με πρόβλημα όρασης, να κατορθώσει να προσεγγίσει το μουσείο, να φτάσει σε αυτό. Επίσης, συστάθηκε η παραχώρηση έκτασης για τη στάθμευση των οχημάτων στο μουσείο. Οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι πρότειναν την τοποθέτηση απτικών διαδρομών στον εσωτερικό χώρο του μουσείου, για τη διευκόλυνση της κινητικότητας των επισκεπτών με προβλήματα όρασης. Προτάθηκε ακόμη, η δημιουργία ανάγλυφων χαρτών καθώς και κάτοψης του εσωτερικού και εξωτερικού χώρου του μουσείου, για την διευκόλυνση του προσανατολισμού των επισκεπτών με προβλήματα όρασης. Έγινε και μία

πρόταση για την εγκατάσταση ηχητικών σημάνσεων στον εσωτερικό χώρο του μουσείου, όμως τελικά δεν κρίθηκε απαραίτητη.

«...να παραχωρηθεί μια νέα έκταση για να γίνει εκεί το parking... ωστόσο, όμως, καλό είναι να αντιμετωπιστούν, αυτά, τα πιο βασικά, δηλαδή, η προσβασιμότητα στο μουσείο, όπως ας πούμε τώρα δεν έχουμε κάποιο κόμβο για να μπαίνουμε... δε μπορούμε να μπούμε με ασφάλεια στο μουσείο, δηλαδή, είναι κάποια θέματα που ακόμα αντιμετωπίζουμε και αν λυθούν αυτά... πιστεύω ότι τότε θα είναι προσβάσιμος και ο περιβάλλον χώρος περισσότερο, όχι μόνο για την περιήγηση, αλλά για να ρθει κανείς στο μουσείο... σημασία έχει το πώς θα ρθει, το οποίο πρέπει να αντιμετωπιστεί, όχι μόνο για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά και για κάθε επισκέπτη που δεν έχει λυθεί ακόμη...»

«...θα μπορούσε κάλλιστα να μούνε, να υπάρχουνε και στο χώρο της έκθεσης οι διάδρομοι, οι οποίοι θα βοηθάνε στην κίνηση των ατόμων...»

«...κάποιους ανάγλυφους χάρτες... κάποια κάτοψη του χώρου γενικά, και του εσωτερικού και του εξωτερικού, γιατί το μουσείο είναι φτιαγμένο σε ένα λόφο με φυσική ομορφιά που θα μπορεί και κάποιος σαν επισκέπτης όχι μόνο της έκθεσης, αλλά και γενικότερα του λόφου να έρθει εδώ, οπότε θα πρέπει να προσανατολιστεί και να αποφύγει κάποιους τραυματισμούς...»

«...θα μπορούσε να υπάρχει μία ενημέρωση ακουστική... τώρα και η σήμανση μέσα στο μουσείο είναι λίγο, για να μπορεί κάποιος να εξυπηρετηθεί μόνος του, από αυτή την άποψη το λέω, νομίζω ότι είναι λίγο υπερβολή..»

Για τη βελτίωση της πρόσβασης των επισκεπτών με προβλήματα όρασης στο πολιτισμικό υλικό του μουσείου, προτάθηκε από τους περισσότερους συνεντευξιζόμενους η δημιουργία ακουστικού υλικού για την πληρέστερη άντληση πληροφοριών από όλες τις θεματικές ενότητες του εκθεσιακού χώρου. Επίσης, συστάθηκαν η εγκατάσταση ηλεκτρονικών συστημάτων, συστήματος ακουστικής ξενάγησης, η αύξηση των κειμένων σε γραφή braille και η δημιουργία εκπαιδευτικού προγράμματος για τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης. Ένας συνεντευξιζόμενος πρότεινε την επιλογή ορισμένων εκθεμάτων, μεγάλων εκθεμάτων, για την προσέγγιση τους μέσω της αφής από επισκέπτες με προβλήματα

όρασης, τα οποία είτε να βρίσκονται στην αίθουσα εκθεμάτων, είτε να δημιουργηθεί ειδική έκθεση γι' αυτά.

«...ενδεχομένως, να υπήρχαν, δηλαδή, οπτικοακουστικά, ας πούμε, συστήματα, κρατάμε το ακουστικά, λοιπόν, και να μπορεί, ας πούμε, να αντλεί πληροφορίες... ίσως, θα μπορούσε να μπουνε, ας πούμε, δηλαδή, στην ενότητα τάδε, να παίρνει πληροφορίες γι' αυτή την ενότητα, δηλαδή, σε κάποια συγκεκριμένα σημεία, ας πούμε, έχουμε εδώ δώδεκα ενότητες, λέμε τώρα, έτσι, δέκα-έντεκα, λοιπόν, σε έντεκα σημεία θα μπορούσε να υπάρξει ακουστικό υλικό γι' αυτούς τους ανθρώπους, δηλαδή, να ακούει...»

«...κάποια συστήματα ηλεκτρονικά που να βοηθούνε τον επισκέπτη...»

«...την ακουστική ξενάγηση...»

«...ίσως θα μπορούσε να δημιουργηθούν και άλλες πινακίδες, περισσότερες πινακίδες, εμπλουτισμό, δηλαδή, των πινακίδων braille, όχι μόνο στα εισαγωγικά και στα απτικά, αλλά και στις λεζάντες των αντικειμένων...»

«...ή αργότερα θα μπορούσαμε να κάνουμε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα γι' αυτά τα άτομα...»

«...να δημιουργηθεί ίσως μία ειδική έκθεση σε έναν άλλο χώρο δίπλα ακριβώς στην έκθεση με περισσότερα απτικά μεγαλύτερων αντικειμένων, δηλαδή, κάποιο άγαλμα, κάποια προτομή, έτσι ώστε να έχουνε την αντίληψη ενός μεγαλύτερου αντικειμένου και του υλικού του, δηλαδή, να γίνει στοχευμένα σε συγκεκριμένα αντικείμενα τα οποία θα μπορέσουν, ας πούμε, να τα πιάσουν, όπως είναι τα αγάλματα, ή και στον ίδιο το χώρο του μουσείου θα μπορούσαμε να βάλουμε κάποια...»

Από ορισμένους συνεντευξιαζόμενους έγιναν προτάσεις για τη βελτίωση προσβασιμότητας στο Διαχρονικού Μουσείο και για άλλους επισκέπτες με ειδικές ανάγκες. Συστάθηκε η δημιουργία υλικού για την πρόσβαση των επισκεπτών με προβλήματα ακοής στο πολιτισμικό υλικό του μουσείου, καθώς και η δημιουργία εκπαιδευτικού προγράμματος για μαθητές με νοητική καθυστέρηση. Τέλος προτάθηκε η οργάνωση δράσεων σε αρχαιολογικούς χώρους, ώστε να παρασχεθεί η δυνατότητα στους επισκέπτες με αναπηρίες να βρεθούν στους χώρους εύρεσης των αρχαιολογικών ευρημάτων.

«...η επιπλέον παραγωγή υλικού, για τα κωφά άτομα... τις κασέτες για τα άτομα με πρόβλημα ακοής...»

«...ένα ειδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τα άτομα με νοητική υστέρηση... να μπορούσαμε να κάνουμε κάτι, για τα ειδικά σχολεία...»

«...ίσως και κάποιες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους που να οργανώνονται και να γνωρίσει ένα άτομο με ειδικές ανάγκες και έξω τι γίνεται, γιατί άλλο να το βλέπεις σε έναν εκθεσιακό χώρο και άλλο και να επισκεφθείς και έναν αρχαιολογικό χώρο απ' όπου ήρθαν τα ευρήματα, είναι ας πούμε, ένας που δεν γνωρίζει ας πούμε, εντάξει θα έρθει να δει τα αρχαία, αλλά δεν είναι το ίδιο ενδιαφέρον αν δεν πάει στο χώρο που έχουν βρεθεί, δηλαδή, ίσως πρέπει να συνδυαστεί και αυτό, με το να γίνουν, δηλαδή, και κάποιες εκπαιδευτικές δράσεις που να γνωρίζουν ακόμα και τα άτομα με ειδικές ανάγκες που το χουν περισσότερο ανάγκη...»

5.5 Σύνοψη Αποτελεσμάτων Συνέντευξης

Οι απαντήσεις των υπαλλήλων της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας φάνηκε να συνάδουν στις περισσότερες ερωτήσεις, ωστόσο ορισμένοι συνεντευξιαζόμενοι δε δίστασαν να διατυπώσουν διαφορετική άποψη και να την αιτιολογήσουν.

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι συμφώνησαν πως τα άτομα με αναπηρίες είναι και θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ισότιμα μέλη μιας κοινωνίας. Αναγνωρίζουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην πρόσβαση, εν εξαιρέσει ενός, και τις αποδίδουν στην απουσία κατάλληλων υποδομών, ενημέρωσης του πολίτη και εφαρμογής της νομοθεσίας των ΑμεΑ.

Αναφορικά με την οριοθέτηση του όρου προσβάσιμο μουσείου, οι περισσότεροι των ερωτώμενων ταύτισαν τον όρο πρόσβαση με την κατηγορία φυσική πρόσβαση, ενώ μόνον δύο εκ των έξι φάνηκε να αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν κι άλλες κατηγορίες προσβασιμότητας, εστιάζοντας στην πρόσβαση στην πληροφορία.

Τέσσερις στους έξι συνεντευξιαζόμενους απάντησαν πως το Διαχρονικό Μουσείο δύναται να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός ποικιλόμορφου κοινού, ενός κοινού που απαρτίζεται από παιδιά, ηλικιωμένους, αλλόγλωσσους επισκέπτες, επισκέπτες με αναπηρίες. Αιτιολόγησαν αυτή την απάντηση επισημαίνοντας πως και φυσική πρόσβαση παρέχεται, μέσω κατάλληλων υποδομών και απαραίτητων εγκαταστάσεων, και πρόσβαση στο πολιτισμικό υλικό, μέσω των προγραμμάτων που πραγματοποιούνται και του προσωπικού που εργάζεται εκεί. Δύο εκ των τεσσάρων, εστίασαν στους επισκέπτες με κινητική αναπηρία, προβλήματα όρασης και προβλήματα ακοής διατυπώνοντας αντίθετες μεταξύ τους απόψεις. Δύο στους έξι συνεντευξιαζόμενους απάντησαν πως το Διαχρονικό Μουσείο εν μέρει δύναται να ανταποκριθεί σε ένα ποικιλόμορφο κοινό, λόγω δυσκολιών στη φυσική πρόσβαση και συγκεκριμένα στην προσέγγιση του μουσείου, εξαιτίας της μη ολοκλήρωσης του κόμβου, και στην περιήγηση στον αύλειο χώρο, εξαιτίας της μη ολοκλήρωσης έργων.

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν πως το Διαχρονικό Μουσείο μπορεί να προσεγγίσει επισκέπτες με σοβαρό πρόβλημα όρασης, αφού παρέχεται πρόσβαση φυσική στον εξωτερικό χώρο του μουσείου, όχι όμως στον εσωτερικό χώρο του μουσείου. Ωστόσο, οι απαντήσεις των ερωτώμενων ήταν αμφιλεγόμενες αναφορικά

με την πρόσβαση των επισκεπτών με ΣΠΟ στο πολιτισμικό υλικό, αφού τέσσερις στους έξι υποστήριξαν πως επιτυγχάνεται η πρόσβαση, ενώ δύο στους έξι κρίνουν σημαντική την ακουστική υποστήριξη των επισκεπτών με προβλήματα όρασης και την αύξηση του αριθμού των κειμένων braille.

Τέσσερις στους έξι συνεντευξιαζόμενους θεωρούν πως ένας επισκέπτης με ΣΠΟ δύναται να προσανατολιστεί και να κινηθεί αυτόνομα στον αύλειο χώρο του μουσείου, επισημαίνοντας την ύπαρξη απτικών διαδρομών, ενώ δύο στους έξι αναφέρουν ότι είναι σημαντική η ύπαρξη συνοδού, καθώς ο αύλειος χώρος είναι υπο διαμόρφωση.

Όλοι οι ερωτώμενοι, εν εξαιρέσει ενός, είπαν πως ένας επισκέπτης με πρόβλημα όρασης δεν είναι εφικτό να προσανατολιστεί και να κινηθεί αυτόνομα στον εσωτερικό χώρο του μουσείου, λόγω απουσίας απαραίτητων εγκαταστάσεων.

Τέσσερις στους έξι συνεντευξιαζόμενους διαβεβαίωσαν πως οι επισκέπτες με ΣΠΟ έχουν πρόσβαση στο πολιτισμικό υλικό που διαφυλάσσει το μουσείο, μέσω των εκθεμάτων που έχουν επιλεγεί προς απτική διερεύνηση και των κειμένων braille που τα συνοδεύουν. Ωστόσο, δύο στους έξι συνεντευξιαζόμενους διατύπωσαν πως για την πληρέστερη περιήγηση των επισκεπτών με ΣΠΟ στον εκθεσιακό χώρο είναι σημαντική η ύπαρξη ενός ξεναγού.

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι αποκρίθηκαν ομόφωνα στην υλοποίηση μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων για μαθητές τυπικής ανάπτυξης, και στην απουσία αντίστοιχων προγραμμάτων για μαθητές με προβλήματα όρασης και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ευρύτερα.

Τέλος, όλοι οι ερωτώμενοι έκαναν προτάσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης, είτε φυσικής πρόσβασης, είτε πρόσβασης στο πολιτισμικό υλικό των επισκεπτών με ΣΠΟ στο Διαχρονικό Μουσείο. Για τη φυσική πρόσβαση πρότειναν την ολοκλήρωση του κόμβου για να λυθεί το ζήτημα της προσέγγισης του μουσείου, αλλά και την τοποθέτηση απαραίτητων εγκαταστάσεων στον εσωτερικό χώρο του μουσείου, ενώ για την πρόσβαση στην πολιτισμική κληρονομιά πρότειναν τον εμπλουτισμό των εκθεμάτων προς απτική διερεύνηση καθώς και των κειμένων braille, τη δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά και την ακουστική υποστήριξη των επισκεπτών με ΣΠΟ.

**Κεφάλαιο 6^ο: Συζήτηση, Προτάσεις,
Περιορισμοί Έρευνας**

6.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο, θα γίνει η σύνοψη των αποτελεσμάτων της έρευνας, καθώς και η ερμηνεία τους, στο πλαίσιο μιας συζήτησης πάνω στη βιβλιογραφία, τα οποία όπως ειπώθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια αναδύθηκαν, αφενός από την παρατήρηση του Διαχρονικού Μουσείου από μέρος της ερευνήτριας, αφετέρου από τις συνεντεύξεις των υπαλλήλων της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου. Στη συνέχεια, θα παρατεθούν από την ερευνήτρια ορισμένες προτάσεις για την άρση των εμποδίων και τη βελτίωση της πρόσβασης των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο, ενώ το κεφάλαιο θα κλείσει με την αναφορά των περιορισμών της ερευνάς, προκειμένου να διαφανούν οι παράγοντες που επηρέασαν τα αποτελέσματά της.

6.2 Συζήτηση Αποτελεσμάτων

Στη συζήτηση που θα ακολουθήσει θα συνοψιστούν τα σημαντικά ευρήματα και θα διατυπωθούν ερμηνείες γι' αυτά. Με τη σύνοψη των κύριων αποτελεσμάτων θα γίνει φανερό αν τα ερευνητικά ερωτήματα υποστηρίχθηκαν ή δεν υποστηρίχθηκαν, ενώ με την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, θα αιτιολογηθεί γιατί προέκυψαν αυτά τα αποτελέσματα. Συχνά, η εξήγηση βασίζεται στην επιστροφή στις προβλέψεις που έγιναν από κάποια θεωρία ή από κάποιο εννοιολογικό πλαίσιο που οδήγησε στη διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων. Επιπρόσθετα, η εξήγηση περιλαμβάνει τη συζήτηση πάνω στην υπάρχουσα βιβλιογραφία και τη δήλωση του πως τα αποτελέσματα, είτε επιβεβαίωσαν, είτε διέψευσαν προηγούμενες μελέτες (Creswell, 2011). Στην ουσία τώρα που η έρευνα έχει ολοκληρωθεί, η ερευνήτρια αναλογίζεται πάνω στη σημασία της έρευνας.

6.2.1 Φυσική Πρόσβαση των Επισκεπτών με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο

Το πρώτο ερώτημα που τέθηκε (Μπορεί ένας επισκέπτης με σοβαρό πρόβλημα όρασης να προσανατολιστεί και να κινηθεί αυτόνομα στους χώρους του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας;), στο πλαίσιο της παρούσας ερευνητικής διαδικασίας, εστίασε στον προσανατολισμό και την ασφαλή κίνηση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο χώρο -εξωτερικό χώρο και εσωτερικό χώρο- του Διαχρονικού Μουσείου. Αφορούσε δηλαδή, την φυσική πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο.

Η καταγραφή των αποτελεσμάτων έδειξε ότι, η προσέγγιση του Διαχρονικού Μουσείου από μέρους των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης καθίσταται μη ασφαλής. Σε αυτό φαίνεται να συνάδουν τα ευρήματα της ερευνήτριας από την παρατήρηση και από τις συνεντεύξεις των υπαλλήλων της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου. Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη αντίληψη: *«...δεν είναι σωστή η πρόσβαση του αυτή τη στιγμή. Περιμένουμε να ολοκληρωθεί ο κόμβος, για να έχουμε μία ασφαλή πρόσβαση στο μουσείο...»*.

Αναφορικά με τον προσανατολισμό και την αυτόνομη κίνηση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στον εξωτερικό χώρο του Διαχρονικού Μουσείου, τα αποτελέσματα φανέρωσαν ότι, επιτυγχάνεται εν μέρει. Αυτό επιβεβαιώνεται από την ακόλουθη αντίληψη: *«...είναι υπό διαμόρφωση, όλος ο περιβάλλον χώρος... θα έλεγα κατά ένα ποσοστό 80% όχι κατά 100%, και σίγουρα σε κάποια σημεία θα χρειαζότανε έναν συνοδό...»*. Ωστόσο, οι περισσότεροι των υπαλλήλων της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου (4/6) φάνηκε να υποστηρίζουν ότι, η περιήγηση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στον αύλειο χώρο του Διαχρονικού Μουσείου καθίσταται εφικτή, με την παράθεση της ακόλουθης αντίληψης: *«...εξωτερικά με τους διαδρόμους...»*.

Τέλος, τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι, οι επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης δεν δύναται να προσανατολιστούν και να κινηθούν αυτόνομα στον εσωτερικό χώρο του Διαχρονικού Μουσείου. Αυτό επαληθεύεται από την ακόλουθη αντίληψη: *«...μας λείπει ο ειδικός διάδρομος που θα μπορούσε να τους κατευθύνει... οπότε, αυτή τη στιγμή για να προσανατολιστούν μόνο με το συνοδό ή αν ζητήσει βοήθεια από το φύλακα...»*. Ωστόσο, ένας υπάλληλος της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου, φαίνεται να έχει διαφορετική αντίληψη: *«...στον εκθεσιακό να, μπορεί να κινηθεί κανονικά... δεν έχει θέμα σ' αυτό...»*.

Γίνεται επομένως αντιληπτό πως, καθίσταται δυσχερής η φυσική πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο, έως την χρονική περίοδο της διεξαγωγής της παρούσας ερευνητικής μελέτης. Μια ματιά στη βιβλιογραφία άλλωστε, αρκεί για να επιβεβαιώσει την παρουσία τεχνητών φραγμών στην διακίνηση των ΑμεΑ, σε όλα τα δημοσία κτίρια, συμπεριλαμβανομένων και των πολιτιστικών κτιρίων, όπως τα μουσεία.

Από την ίδρυση του πρώτου κιόλας μουσείου του ελληνικού κράτους, του Εθνικού Μουσείου, στις 21 Οκτωβρίου του 1829, μέχρι και την τελευταία τριακονταετία περίπου, δεν λαμβάνονταν καμία ιδιαίτερη μέριμνα για την πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στα μουσεία, καμία απολύτως πρόβλεψη για την διευκόλυνση της κίνησής τους σε αυτά (Βουδούρη, 2003). Το θέμα απλώς αγνοούνταν, αφού τα ίδια τα ΑμεΑ αγνοούνταν από το ελληνικό κράτος.

Η πρώτη επίσημη κρατική παρέμβαση για την πρόσβαση των ΑμεΑ σε κτιριακές εγκαταστάσεις, έγινε με την ψήφιση του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού (ΓΟΚ) το

1985 από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ). Ο ΓΟΚ προέβλεπε την ύπαρξη πρόσβασης σε όλα τα νέα κτίρια με χρήση κοινού (Λεβέντη, 2004). Το ελληνικό κράτος άρχισε βαθμιαία να αφυπνίζεται και να πραγματοποιεί μικρά, αλλά σταθερά βήματα προς την κατεύθυνση αυτή.

Ακολούθησε σύνταξη οδηγιών σχεδιασμού για διάφορες κατηγορίες κτιρίων, καθώς και για υπαίθριους χώρους, οι οποίες διανεμήθηκαν στις δημόσιες υπηρεσίες και στις υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης ολόκληρης της χώρας, ενώ δημοσιεύθηκαν και τμηματικά στο Ενημερωτικό Δελτίο του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας (Λεβέντη, 2004).

Το θέμα της φυσικής πρόσβασης των ΑμεΑ, άρχισε να αντιμετωπίζει με υπευθυνότητα και το Υπουργείο Πολιτισμού. Το 1993 με το άρθρο 21, έλαβε πρόνοια όλα τα νέα μουσεία να διαθέτουν τις τεχνικές διευκολύνσεις που απαιτούνται για την διακίνηση των ΑμεΑ, παραδειγματικά ράμπες για αναπηρικά αμαξίδια, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο ενδιαφέρον για τη δημιουργία κατάλληλης υποδομής στα μουσεία (Ρωμοπούλου, 1997).

Λίγα χρόνια αργότερα, το 2000, επήλθε τροποποίηση στον Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό του 1985, η οποία φάνηκε ότι συνέβαλλε στη βελτίωση της φυσικής πρόσβασης των ΑμεΑ, σε νομοθετικό επίπεδο τουλάχιστον. Καθιερώθηκε η ύπαρξη πρόσβασης στα υφιστάμενα κτίρια με χρήση κοινού, πέραν των νέων κτιρίων που προβλεπόταν μέχρι πρότινος. Η τροποποίηση αυτή, συμπληρώθηκε με προδιαγραφές εφαρμογής της πρόσβασης σε υφιστάμενα κτίρια και σε υπαίθριους κοινόχρηστους χώρους (Λεβέντη, 2004).

Το Υπουργείο Πολιτισμού από την πλευρά του, προκειμένου να άρει όσο το δυνατόν τα εμπόδια φυσικής πρόσβασης των ΑμεΑ στα μουσεία, έθεσε σε εφαρμογή τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων μουσείων. Σημειώνεται ότι, τα περισσότερα των υφιστάμενων μουσείων δεν διέθεταν καμία είδους παροχή στο χώρο τους για την πρόσβαση των ΑμεΑ έως τις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Παραδειγματικά αναφέρονται, το Αρχαιολογικό Μουσείου Βόλου, το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, το Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, το Νομισματικό Μουσείο, το Αρχαιολογικό Μουσείου Ηρακλείου Κρήτης, το Αρχαιολογικό Μουσείο Αρχαίας Ολυμπίας. Στο πλαίσιο του εκσυγχρονισμού των υφιστάμενων μουσείων προβλεπόταν, η τοποθέτηση ραμπών, αναβατορίων,

ανελκυστήρων καθώς και άλλων ειδών παροχές για τη βέλτιστη διακίνηση των ΑμεΑ (Χούλια - Καπελώνη & Μπουτοπούλου, 2004). Το Υπουργείο Πολιτισμού άρχισε να καταβάλλει προσπάθεια εφαρμογής των προδιαγραφών πρόσβασης, από τις πιο απλές μέχρι τις πιο σύνθετες.

Ωστόσο, σήμερα η φυσική πρόσβαση των ΑμεΑ στα μουσεία του Υπουργείου Πολιτισμού ποικίλλει, λόγω και των κτιριακών ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζονται στο καθένα από αυτά. Παραδειγματικά, αναφέρονται οι παροχές πρόσβασης στα ακόλουθα μουσεία. Το Αρχαιολογικό Μουσείο Σάμου διαθέτει ισόπεδη κύρια είσοδο, ράμπα στην υπηρεσιακή, ανελκυστήρα, χώρους υγιεινής ΑμεΑ και χαμηλό γκισέ έκδοσης εισιτηρίων (Αθανασιάδου, 2004). Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης διαθέτει απτική διαδρομή στη μόνιμη έκθεση, ράμπες, ανελκυστήρες, τηλέφωνο, αναπηρικό αμαξίδιο, χώρο υγιεινής ΑμεΑ, κυκλική ανωφερής πορεία στους εκθεσιακούς του χώρους. Το Αρχαιολογικό Μουσείο Παλαιόπολης Κέρκυρας διαθέτει ράμπες εισόδου, ανελκυστήρα, χώρο υγιεινής ΑμεΑ, ειδικές σημάνσεις και θέσεις στάθμευσης. Το Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας διαθέτει ανελκυστήρα, ράμπες για τη διακίνηση στον εκθεσιακό χώρο καθώς και χώρο υγιεινής ΑμεΑ. Το Αρχαιολογικό Μουσείο Μυκηνών διαθέτει εξωτερική λίθινη ράμπα πρόσβασης, κεκλιμένα επίπεδα στον εκθεσιακό χώρο, ανελκυστήρα για την κατακόρυφη διακίνηση, χώρο υγιεινής ΑμεΑ, καρτοτηλέφωνο και χώρο στάθμευσης (Χούλια - Καπελώνη & Μπουτοπούλου, 2004). Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθήνας διαθέτει ανελκυστήρες για την επικοινωνία των επιπέδων, ειδικές ράμπες για την είσοδο στο χώρο, απτική διαδρομή στη μόνιμη έκθεση και χώρο υγιεινής ΑμεΑ (Νάκου, 2015· Χούλια - Καπελώνη & Μπουτοπούλου, 2004).

Βάση της προαναφερθείσας αναφοράς καθίσταται σαφές πως, τα μουσεία της χώρας είναι προσιτά μόνον στα άτομα με κινητική αναπηρία. Φαίνεται πως, το μεγαλύτερο βάρος έχει δοθεί στην εφαρμογή των προδιαγραφών για την πρόσβαση των ατόμων με κινητική αναπηρία, ενώ για άλλες μορφές αναπηρίας, όπως τα προβλήματα όρασης, η εφαρμογή των προδιαγραφών για την πρόσβαση τους είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Μόνον δύο μουσεία σε όλη τη χώρα διαθέτουν απτική διαδρομή στον εκθεσιακό τους χώρο, το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθήνας και το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης.

Συνεπώς, το αποτέλεσμα της παρούσας έρευνας, ότι καθίσταται δυσχερής η πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο χώρο του Διαχρονικού Μουσείου, φαίνεται να συνάδει με τη βιβλιογραφία. Το Διαχρονικό Μουσείο, είναι ένα ακόμη μουσείο που καθιστά το χώρο του προσβάσιμο στους επισκέπτες με κινητική αναπηρία, αφού διαθέτει ανελκυστήρες, χώρο υγιεινής ΑμεΑ, εκθεσιακό χώρο σε ένα επίπεδο και έχει κατορθώσει να εξομαλύνει ως επί το πλείστον τις υψομετρικές διαφορές. Για τους επισκέπτες, όμως, με σοβαρά προβλήματα όρασης, ο χώρος του Διαχρονικού Μουσείου δεν είναι εξ' ολοκλήρου προσβάσιμος έως την χρονική περίοδο της παρούσας έρευνας, αφού παρ' ότι στον εξωτερικό χώρο διατίθενται απτικές διαδρομές, στον εσωτερικό χώρο δεν λαμβάνονται οι προδιαγραφές για τη κίνηση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης.

6.2.2 Πρόσβαση των Επισκεπτών με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης στο Πολιτισμικό Υλικό του Διαχρονικού Μουσείου

Το δεύτερο ερώτημα που τέθηκε (Μπορεί ένας επισκέπτης με σοβαρό πρόβλημα όρασης να έχει πρόσβαση στην πολιτισμική κληρονομιά που διαφυλάσσει το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας;) στο πλαίσιο της παρούσας ερευνητικής εργασίας, επικεντρώθηκε στην πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης, αφενός στα εκθέματα που διαθέτει το Διαχρονικό Μουσείο, αφετέρου στη γραπτή πληροφορία που τα συνοδεύει. Αφορούσε, δηλαδή, την πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο πολιτισμικό υλικό του Διαχρονικού Μουσείου.

Η καταγραφή των αποτελεσμάτων έδειξε ότι, οι επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης δύναται να ψηλαφήσουν αυθεντικά εκθέματα του Διαχρονικού Μουσείου, ο αριθμός των οποίων ανέρχεται στα σαράντα επτά (47). Αυτό επαληθεύεται από την ακόλουθη αντίληψη: *«...τα απτικά, η ενότητα των απτικών, έχει να κάνει με τους ανθρώπους με πρόβλημα όρασης... έτσι μπορούν να έχουνε μία επαφή με το αντικείμενο απτική...».*

Αναφορικά με την πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στη γραπτή πληροφορία του Διαχρονικού Μουσείου, αυτή πραγματώνεται με τα κείμενα braille, που παρέχουν αδρές πληροφορίες για τις περισσότερες ενότητες του

εκθεσιακού χώρου. Αυτό επιβεβαιώνεται από την ακόλουθη αντίληψη: *«...έχουμε τις πινακίδες, μια πινακίδα με γραφή braille, με τα κυριότερα ζητήματα της κάθε μίας από τις έντεκα ενότητες...»*.

Τέλος, τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι, το Διαχρονικό Μουσείο δεν υλοποιεί μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα για τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης. Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη αντίληψη: *«Για άτομα με ειδικές ανάγκες όχι... γενικά υπάρχουν για τη μαθητική κοινότητα...»*.

Γίνεται συνεπώς φανερό ότι, έχει ληφθεί πρόνοια από το Διαχρονικό Μουσείο για την πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο πολιτισμικό υλικό, είτε στα εκθέματα, είτε στη γραπτή πληροφορία. Μόνον όμως, των επισκεπτών με ολική απώλεια όρασης και όχι των επισκεπτών με μερική απώλεια όρασης. Ωστόσο, αυτό δε συνεπάγεται ότι, ένας επισκέπτης δύναται να γευθεί την πολιτιστική κληρονομιά που διαφυλάσσει το Διαχρονικό Μουσείο, αφού εκλείπουν αρκετά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Σε αυτό φαίνεται να συναινούν δύο υπάλληλοι της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου (2/6) παραθέτοντας την ακόλουθη αντίληψη: *«...υπάρχουν τα απτικά αντικείμενα τα οποία μπορούν να τα πιάσουνε... με τη βοήθεια βέβαια και κάποιου ξεναγού που θα τους δώσει περισσότερες πληροφορίες για το αντικείμενο, και για το υλικό και για την χρήση του... θα πρέπει να υπάρχει κάποιος συνοδός, ο οποίος πρέπει να ενημερώνει σε κάθε ενότητα τον συγκεκριμένο άνθρωπο...»*.

Το αποτέλεσμα, ωστόσο, της παρούσας έρευνας φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με τη βιβλιογραφία. Συγκεκριμένα, η πρόσβαση των ΑμεΑ στα μουσεία είναι συνδεδεμένη με τα εκπαιδευτικά προγράμματα. Η εκπόνηση των πρώτων εκπαιδευτικών προγραμμάτων υλοποιήθηκε το 1985 από το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας του Υπουργείου Πολιτισμού, τα οποία απευθύνονταν σε παιδιά σχολικής ηλικίας. Έτσι, προέκυψε επιτακτική ανάγκη για δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και για παιδιά με αναπηρίες (Χρυσουλάκη, 1997). Μόλις το 1990, το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας προχώρησε στη σύνταξη και εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη γνωριμία των ατόμων με αναπηρίες με την πολιτιστική κληρονομιά, για τα οποία μέχρι πρότινος τα μουσεία ήταν τόπος άγνωστος (Πίνη, 2004). Κύρια πρακτική για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά με αναπηρίες φαίνεται να

αποτελέσει η προσαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις «ειδικές ανάγκες» κάθε ομάδας. Στην περίπτωση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης, η προσαρμογή εξαρτάται από τα εκθέματα του μουσείου ή τα αντίγραφα που είναι διαθέσιμα προς ψηλάφηση και τη διαθεσιμότητα άλλου υλικού, όπως τα απτικά διαγράμματα, οι χάρτες αφής, οι πληροφορίες σε braille κλπ (Kanari & Argyropoulos, 2014).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τα ΑμεΑ απέβλεπαν, αφενός στο άνοιγμα διαύλου επικοινωνίας ανάμεσα στα μουσεία και τα άτομα με αναπηρίες, και κατ' επέκταση αυτού στην ένταξή τους στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, αφετέρου στην επαφή με τα εκθέματα των μουσείων για να γνωρίσουν την πολιτιστική κληρονομιά του καθενός και κατ' επέκταση να προβούν σε σύγκριση και ανακάλυψη στοιχείων και να καλλιεργήσουν τη φαντασία και την παρατηρητικότητά τους (Ζώτου, 1997).

Αξιοπαρατήρητα είναι, τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν υλοποιήσει ορισμένα μουσεία, είτε μόνιμα, είτε ευκαιριακά, τα οποία απευθύνονται σε διάφορες κατηγορίες ατόμων με αναπηρίες, μεταξύ αυτών και ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης, τα όποια μάλιστα διέθεσαν αυθεντικά εκθέματα για απτική διερεύνηση στα άτομα με προβλήματα όρασης. Παραδειγματικά, αναφέρονται ορισμένα από τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιήθηκαν. Το Μουσείο Μπενάκη σχεδίασε εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές με προβλήματα όρασης της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όπου οι τελευταίοι εισήχθησαν στη συλλογή της Αρχαίας Ελληνικής Τέχνης, μέσα από την ψηλάφηση αντίγραφων αντικειμένων του πωλητηρίου του μουσείου, καθώς και επιλεγμένων αντικειμένων από τις αποθήκες του μουσείου που δεν υπήρχε φόβος να καταστραφούν (Ψαρράκη - Μπελεσιώτη, 1997). Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο πραγματοποίησε εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές με προβλήματα όρασης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης παρέχοντας τους προς ψηλάφηση αυθεντικά εκθέματα διάφορων υλικών, όπως μαρμάρινα γλυπτά και ανάγλυφα, ψηφιδωτά και ξυλόγλυπτα, εικόνες και τοιχογραφίες (Γκότσης, 2004). Το Μουσείο Νεώτερης Κεραμικής σχεδίασε εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές με αναπηρίες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπου οι μαθητές με προβλήματα όρασης μπορούσαν να ψηλαφίσουν επιλεγμένα πήλινα καθώς και κεραμικά αντικείμενα (Πέννα, 2004). Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού υλοποίησε εκπαιδευτικό πρόγραμμα για ενήλικες με αναπηρίες, όπου άτομα με προβλήματα όρασης μπορούσαν να αγγίξουν πολλά από τα αυθεντικά

εκθέματά του, κυρίως μαρμάρινα γλυπτά και ανάγλυφα (Γαβριηλίδου & Φουρλίγκα, 2004). Αυτών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ακολούθησαν αρκετά. Στα μουσεία της χώρας πλέον, υλοποιούνται μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα για άτομα με προβλήματα όρασης παρέχοντας τους έτσι πρόσβαση στο πολιτιστικό αγαθό.

Καθίσταται λοιπόν αντιληπτό ότι, τα μουσεία τείνουν να προσεγγίζουν και να ενημερώνουν τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης για την πολιτιστική κληρονομιά, μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, των οποίων ο αριθμός και η διάρκεια φαίνεται να είναι περιορισμένα, γεγονός που καταδεικνύει ότι, αντιμετωπίζουν τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης ως περιστασιακούς επισκέπτες, χωρίς να προβαίνουν στην υιοθέτηση μιας προσέγγισης ενσωμάτωσης, η οποία να βασίζεται στην αποτελεσματικότητα ενός πολυαισθητηριακού περιβάλλοντος και στις αρχές του καθολικού σχεδιασμού (Argyropoulos & Kanari, 2015).

Το Διαχρονικό Μουσείο δεν υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα για τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, έως την χρονική περίοδο της διεκπεραίωσης της παρούσας έρευνας. Σε αντίθεση, το Διαχρονικό Μουσείο επιτρέπει στους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, όταν περιηγούνται στον εκθεσιακό χώρο, να ψηλαφίσουν έναν ορισμένο αριθμό αυθεντικών εκθεμάτων και να αναγνώσουν έναν ορισμένο αριθμό κείμενων braille.

Σε αυτό το μονοπάτι φαίνεται να βαδίζουν και μερικά ακόμη μουσεία στη χώρα. Μεταξύ αυτών, το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης που παρέχει ενημερωτικό υλικό σε γραφή braille (<http://www.melt.gr/gr/ekpaideysi/ekpaideytikes-parohes-gia-omades-atomon-me-anapiries/>). Το Μουσείο Ακρόπολης που διαθέτει έναν σύντομο οδηγό εκθεμάτων σε γραφή braille, ελληνική και αγγλική (<http://www.theacropolismuseum.gr/el/content/hrisimes-plirofories-0>). Το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης, που διαθέτει πολυγλωσσικό σύστημα ακουστικής ξενάγησης σε συνδυασμό με ψηφιακή σήμανση και σύντομες λεζάντες σε γραφή braille, δίδοντας τις απαραίτητες πληροφορίες για τα ανάκτορα των Αρχαγγέλου Μιχαήλ και Αγίου Γεωργίου, καθώς και για εκθέματα του μουσείου (<http://www.matk.gr/gr/episkepsi/amea/>).

Επιπρόσθετα, ένα από τα μουσεία που έχει ανοίξει τις πύλες του εκθεσιακού του χώρου στα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης είναι και το Βυζαντινό και

Χριστιανικό Μουσείο, το οποίο παρέχει αυθεντικά εκθέματα προς απτική διερεύνηση, λεζάντες σε γραφή braille και ακουστική περιγραφή (Νάκου, 2015). Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, που επιτρέπει την ψηλάφηση δεκαπέντε αυθεντικών εκθεμάτων από μάρμαρο και πηλό, διαθέτει σύστημα ηχητικής ξενάγησης σε τέσσερις γλώσσες, ελληνικά, αγγλικά, γερμανικά, ρώσικα, και οδηγό σε γραφή braille (<http://www.mbp.gr/el/news/Ηχητική-απτική-ξενάγηση-Αγγίξτε-και-γνωρίστε-το-Βυζάντιο>). Τέλος, το Αρχαιολογικό Μουσείο Αιάνης που διαθέτει μια μικρή απτική έκθεση, η οποία περιλαμβάνει αντίγραφα μεγάλων γλυπτών, αντίγραφα αγγείων, κοσμήματα καθώς και άλλα αντικείμενα. Σε αυτήν την απτική έκθεση επίσης, οι επισκέπτες μπορούν να αναγνώσουν επιγραφές που διατίθενται σε γραφή braille (http://www.kozanh.gr/web/guest/aiani_arxaia_poli).

Τα άνωθεν καταδεικνύουν ότι, τα ελληνικά μουσεία έχουν κάνει αξιοπρεπείς προσπάθειες για την αύξηση της πρόσβασης των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης, με την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και τη δημιουργία εκθέσεων αφής. Ωστόσο, οι περισσότερες από αυτές τις πρωτοβουλίες είναι, είτε περιστασιακές, είτε προσωρινές (Argyropoulos & Kanari, 2015). Επιπροσθέτως, ο αριθμός των μουσείων που παρέχει πρόσβαση στους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης στο πολιτιστικό του αγαθό φαίνεται να είναι περιορισμένος. Τα περισσότερα μουσεία αφαιρούν από τους επισκέπτες το δικαίωμα να αγγίξουν τα εκθέματά τους αναφέροντας ότι, η ψηλάφηση καταστρέφει αριστουργήματα ηλικίας εκατοντάδων ή χιλιάδων ετών (Boussaid, 2004). Δεν μπορούμε να παραβλέψουμε, βέβαια, ότι στην περίπτωση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης, το αίτημα για πρόσβαση στο πολιτισμικό υλικό των μουσείων βρίσκεται σε αντίθεση με μία από τις σημαντικότερες «αποστολές» πολλών μουσείων, δηλαδή, την έκθεση των μουσειακών αντικειμένων και των έργων τέχνης καθώς και την ταυτόχρονη προστασία των (Argyropoulos & Kanari, 2015).

Όπως δηλώνει ο Hetherington (2000), αυτό το χαρακτηριστικό των μουσείων ως χώρων βλέπουμε και δεν αγγίζουμε, βρίσκεται στην καρδιά πολλών συζητήσεων σχετικά με την πρόσβαση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στα μουσεία και τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης συλλαμβάνονται στο πλαίσιο των μουσείων ως επισκέπτες, δεδομένου ότι είναι μια απροσδόκητη παρουσία που δεν έχει προβλεφθεί στην ιστορία των μουσείων.

Ως εκ τούτου, τα μουσεία διερευνούν τρόπους προκειμένου να ανταποκριθούν στο δικαίωμα των ατόμων με προβλήματα όρασης να έχουν πρόσβαση σε αυτά. Το Διαχρονικό Μουσείο όπως διαπιστώθηκε από τα προαναφερθέντα, έχει υλοποιήσει σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση παροχής πρόσβασης στο πολιτισμικό αγαθό για τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, αφού έχει τοποθετήσει σε κάθε ενότητα της μόνιμής του έκθεσης πάγκους με αυθεντικά εκθέματα, που επιτρέπεται η απτική διερεύνηση τους από τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, καθώς και κείμενα σε γραφή braille, που οι επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης μπορούν να αναγνώσουν.

6.2.3 Πρόσβαση των Επισκεπτών με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης στις Υπηρεσίες του Διαχρονικού Μουσείου

Μέχρι στιγμής έγινε αναφορά για την πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης, αφενός στο χώρο -εξωτερικό χώρο και εσωτερικό χώρο- του Διαχρονικού Μουσείου, αφετέρου στο πολιτισμικό υλικό -εκθέματα και γραπτή πληροφορία- του Διαχρονικού Μουσείου. Ωστόσο, η έννοια της προσβασιμότητας, στο πλαίσιο του μουσείου, δεν περιορίζεται στη φυσική πρόσβαση και στην πρόσβαση στην πληροφορία, αλλά επεκτείνεται και στην πρόσβαση στις υπηρεσίες.

Πρόσβαση στις υπηρεσίες σημαίνει ότι, το προσωπικό και ιδίως το προσωπικό υποδοχής του μουσείου είναι κατάλληλα καταρτισμένο, ώστε οι επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης όταν βρίσκονται στο μουσείο να νιώθουν ότι δεν υφίστανται διακρίσεις και ότι οι υπηρεσίες που έχουν σχεδιαστεί είναι αποτελεσματικές σε σχέση με τις ιδιαίτερες ανάγκες τους (Καλεσοπούλου, 2015).

Σύμφωνα μάλιστα με τους Argyropoulos et al. (2016), η κατάρτιση του προσωπικού του μουσείου αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την ανάπτυξη προσβάσιμων διαφοροποιήσεων και πρακτικών ενσωμάτωσης για τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης, γεγονός που καθίσταται εφικτό, όχι μόνο με την επιμόρφωση του προσωπικού σε ζητήματα αναπηρίας της όρασης, αλλά και σε σύγχρονα ζητήματα όπως, η συνεκπαίδευση και η διαφοροποίηση. Η επιμόρφωση του προσωπικού του μουσείου στα παραπάνω ζητήματα είναι πολύ σημαντική για τη βελτίωση της γνώσης για την αναπηρία, για τη δημιουργία θετικών στάσεων, καθώς επίσης και για την

ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης.

Μολαταύτα και παρά τη δέουσα σημασία αυτής της έκφρασης της προσβασιμότητας, στην πλειονότητα των μουσείων, στον ελλαδικό χώρο, υπάρχει έλλειψη συστηματικής εκπαίδευσης σε ζητήματα όπως, η αναπηρία και η προσβασιμότητα. Αναφέρεται όμως ότι, έχουν σημειωθεί ορισμένες σημαντικές πρωτοβουλίες για την επιμόρφωση προσωπικού μουσείων, με σεβασμό στην εκπαίδευση για την αναπηρία, αλλά αυτές συνέβησαν σποραδικά, παρά επαναλαμβανόμενα και συστηματικά. Επίσης, υπάρχουν αρκετές διαφορές σε αυτές τις πρωτοβουλίες, αναφορικά με το περιεχόμενο, τη διεπιστημονική προσέγγιση, τη διάρκεια ή/και τον αριθμό των εκπαιδευόμενων που συνήθως συμμετέχουν (Argyropoulos et al., 2016).

Όπως και η πλειονότητα των ελλαδικών μουσείων, έτσι και το Διαχρονικό Μουσείο, δεν είχε επιμορφώσει, έως την χρονική περίοδο της διεξαγωγής της παρούσας ερευνητικής μελέτης, το προσωπικό του στο ζήτημα της προσβασιμότητας των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης σε πολιτιστικούς χώρους. Αυτό άλλωστε καταδεικνύεται και από τις απαντήσεις που έδωσαν οι υπάλληλοι της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου στις ερωτήσεις που τέθηκαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Παραδειγματικά, παρατίθενται οι κάτωθι αντιλήψεις:

«...στον εκθεσιακό ναι, μπορεί να κινηθεί κανονικά, υπάρχουν και χώροι W.C. ΑμεΑ, υπάρχουνε και διαδρομές ομαλές, ομαλή κίνηση, οπότε μπορεί να περιηγηθεί σε ολόκληρη την έκθεση και στην περιοδική, δεν έχει θέμα σ' αυτό...».

Η ύπαρξη των προαναφερθέντων παροχών δεν εξυπηρετεί την διακίνηση του επισκέπτη με σοβαρό πρόβλημα όρασης στον εσωτερικό χώρο του μουσείου, γιατί οι ανάγκες των ΑμεΑ διαφέρουν. Δηλαδή, υφίσταται ετερογένεια ανάμεσα στα άτομα που εντάσσονται σε διαφορετική κατηγορία αναπηρίας, παραδειγματικά ανάμεσα στα άτομα με κινητική αναπηρία και τα άτομα με προβλήματα όρασης, όπως ετερογένεια υφίσταται και ανάμεσα στα άτομα που εντάσσονται στην ίδια κατηγορία αναπηρίας.

«...εξωτερικά υπάρχουνε οι κατάλληλοι οδηγοί, οπότε δε θα χει πρόβλημα...». Οι πραγματικές προκλήσεις που συναντά ένα άτομο με σοβαρό πρόβλημα όρασης, όταν κινείται σε έναν περιβάλλοντα χώρο, ελαχιστοποιούνται σημαντικά, αλλά δεν εξαλείφονται από την τοποθέτηση μιας απτικής πλάκας και μόνον. Η τοποθέτηση μιας απτικής πλάκας, δε διασφαλίζει την αυτόνομη και ασφαλή κίνηση, πόσο μάλλον

τον προσανατολισμό του ατόμου με σοβαρό πρόβλημα όρασης στον περιβάλλοντα χώρο, ειδικά όταν τυγχάνει αυτός ο περιβάλλον χώρος να βρίσκεται υπο διαμόρφωση.

«...έχει τους πάγκους απτικών, που είναι μία πρωτοτυπία του μουσείου... μπορεί να πιάσει ένα αρχαίο αντικείμενο, κάτι το οποίο ήτανε απαγορευμένο σε άλλα μουσεία, και επίσης υπάρχει, και αυτές οι σύντομες, προς το παρόν, πινακίδες, που έχουμε δίπλα σε κάθε πάγκο απτικών, που αφορούν όλη την ενότητα...». Το γεγονός πως το μουσείο παρέχει έναν ορισμένο αριθμό αυθεντικών εκθεμάτων στα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης προς ψηλάφηση, δεν συνεπάγεται ότι τα άτομα αυτά έχουν πρόσβαση στο πολιτισμικό αγαθό του μουσείου, αφού μόνο μια μικρή γεύση αυτού μπορούν να πάρουν. Ιδιαίτερα σε μια κατάσταση, όπως η παρούσα, όπου τα προς ψηλάφηση εκθέματα δε συνοδεύονται από λεζάντες σε γραφή braille, το άτομο με σοβαρό πρόβλημα όρασης χρειάζεται δίπλα του έναν ξεναγό για να έχει πρόσβαση στην πληροφορία για το έκθεμα. Η πρόσβαση στην πληροφορία δε προϋποθέτει απλώς την παροχή της πληροφορίας, προϋποθέτει την αντίληψη και την κατανόηση της πληροφορίας από το άτομο.

«...είναι το θέμα του εδάφους, δηλαδή, να μην έχει σκαλοπάτια, ώστε το εμπодиζόμενο άτομο να μπορεί να μπει, γιατί είναι κι αυτοί που έχουν προσωρινή αναπηρία, ας πούμε, υπάρχει αρκετός κόσμος τέτοιο... να έχει ασανσέρ, να έχει ράμπες, να έχει τέτοια πράγματα, ότι διευκολύνει την είσοδό τους...». Το προσβάσιμο μουσείο δεν είναι αυτό που έχει διασφαλίσει την είσοδο και τη διακίνηση των επισκεπτών στο χώρο του μόνον. Προσβάσιμο, είναι το μουσείο που παρέχει πρόσβαση στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον, στο πολιτισμικό αγαθό που διαφυλάσσει αλλά και στις υπηρεσίες που διαθέτει.

Είναι γνωστό ότι το προσωπικό των μουσείων και των πολιτιστικών χώρων ευρύτερα, δεν λαμβάνει επιμόρφωση για ζητήματα προσβασιμότητας (Αλεξίου, 2004· Γκότσης, 2004· Dufreney-Trinchinetti, 2004· Καλεσοπούλου, 2015· Kanari & Argyropoulos, 2014· Καστρινάκη, 2004· Πολυχρονίου, 2004· Χατζηνικολάου, 2004). Ο κυριότερος ίσως λόγος που συμβαίνει αυτό είναι γιατί μέχρι σήμερα, όλο το βάρος της έννοιας της προσβασιμότητας, έχει ριφθεί στην προσβασιμότητα στο περιβάλλον, η οποία συνεπάγεται, λόγου χάριν, την τοποθέτηση ραμπών, αναβατορίων, ανελκυστήρων. Ωστόσο, η έννοια της προσβασιμότητας δεν σταματά εκεί. Η έννοια της

προσβασιμότητας επεκτείνεται και στο πολιτισμικό υλικό, που σηματοδοτεί, παραδειγματικά, τη δημιουργία αντίγραφων εκθεμάτων, πινακίδων braille, απτικών εικόνων. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι, η έννοια της προσβασιμότητας φτάνει μέχρι και τις υπηρεσίες του μουσείου, που σημαίνει ότι το προσωπικό δύναται να ικανοποιήσει τις ανάγκες ενός ποικιλόμορφου κοινού.

Η έννοια της προσβασιμότητας, συνεπώς, είναι μία πολυδιάστατη έννοια, όπως και τα εμπόδιά της είναι πολυδιάστατα και επιπροσθέτως αλληλοεξαρτώμενα (Weisen, 2008). Για το λόγο αυτό, η κατάρτιση του προσωπικού του μουσείου σε ζητήματα αναπηρίας αποτελεί κρίσιμη συνιστώσα για την ανάπτυξη συστηματικής και υποστηρικτικής πολιτικής πρόσβασης στα μουσεία, ώστε τα τελευταία να αντιμετωπίσουν και να εξαλείψουν διάφορους τύπους εμποδίων πρόσβασης (Argyropoulos et al., 2016). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο McGinnis (1999), η κατανόηση του πώς να επικοινωνούμε, πώς να συμπεριφερόμαστε και πώς να βοηθούμε επισκέπτες με αναπηρίες είναι οι πρώτοι φραγμοί που τα μουσεία πρέπει να αντιμετωπίσουν.

Κλείνοντας, η επιμόρφωση του προσωπικού του μουσείου σε ζητήματα αναπηρίας, συμβάλλει στην πλαisiώση των γνώσεων που το προσωπικό, ίσως, ήδη κατέχει, καθώς και στον εμπλουτισμό των γνώσεών του, όχι μόνο σε διαφορετικές πρακτικές πρόσβασης, παραδειγματικά νέες τεχνολογίες, αλλά και σε σύγχρονα ζητήματα στην εκπαίδευση, όπως το πλαίσιο και οι πρακτικές της ενσωμάτωσης, της συνεκπαίδευσης και της διαφοροποίησης, ενώ, βάσει ερευνητικών δεδομένων, το προσωπικό οδηγείται και σε μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση (Argyropoulos et al., 2016).

6.2.4 Αφετηρία της Καθολικής Πρόσβασης η Ανθρώπινη Συνείδηση

Από τα προαναφερθέντα γίνεται αντιληπτό ότι, το Διαχρονικό Μουσείο έχει πραγματοποιήσει ορισμένα σημαντικά βήματα για την προσέγγιση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης. Ωστόσο, δέον είναι η προσπάθεια να συνεχιστεί, προκειμένου να ικανοποιηθούν στο μέγιστο βαθμό οι ανάγκες των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης, αν επιθυμούμε να μιλούμε για καθολική πρόσβαση και όχι για εκφάνσεις της.

Το ζήτημα που τίθεται είναι πως το Διαχρονικό Μουσείο όμως θα κατορθώσει πρωτίστως να προσδιορίσει τις ανάγκες, τις επιθυμίες, τις προσδοκίες των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης, και έπειτα, να τις καλύψει με το βέλτιστο και πιο αποτελεσματικό τρόπο.

Το Διαχρονικό Μουσείο για να κατορθώσει να σχεδιάσει τελεσφόρα για τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, θα πρέπει να τους εμπλέξει στο σχεδιασμό. Η αντίληψη αυτή, εκπηγάει από τη θεωρία του καθολικού σχεδιασμού. Ο καθολικός σχεδιασμός ή σχεδιασμός για όλους τοποθετεί τον άνθρωπο στο επίκεντρο της σχεδιαστικής διαδικασίας, ανταποκρίνεται στη διαφορετικότητα και την ανθρώπινη ποικιλομορφία, προσφέρει αυτονομία και δίνει τη δυνατότητα για προσαρμοστική και ελαστική χρήση (Cave, 2007).

Η θεωρία του καθολικού σχεδιασμού, αρχικά, εφαρμόστηκε στο δομημένο περιβάλλον, με σκοπό τη δημιουργία κατάλληλων υποδομών σε κτίρια, που να διευκολύνουν εξίσου όλους του χρήστες, ανεξαρτήτως φυσικής ή νοητικής κατάστασης. Η δημιουργία κατάλληλης υποδομής όμως σε ένα μουσείο, επιτυγχάνεται με την εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας και των προδιαγραφών, την γνώση των αναγκών των χρηστών, τη συμμετοχή των χρηστών και την εφαρμογή της τομεακής ευθύνης (Πολυχρονίου, 2015).

Σύμφωνα με τον Πολυχρονίου (2015), τομεακή ευθύνη σημαίνει ότι οι φορείς που προγραμματίζουν, σχεδιάζουν, διαχειρίζονται, συντηρούν ή προσφέρουν μία συγκεκριμένη υπηρεσία, πρέπει να εξασφαλίζουν τη δυνατότητα χρήσης της από όλα τα άτομα ανεξαρτήτως ηλικίας, φυσικής κατάστασης, τάξεως, φυλής, θρησκείας και προέλευσης. Η επιτυχής εφαρμογή της τομεακής ευθύνης προϋποθέτει τη γνώση των αναγκών των χρηστών, γεγονός που συνεπάγεται την εμπλοκή τους στις διαδικασίες σχεδίασης και αξιολόγησης της πρόσβασης στους χώρους ενός κτιρίου γενικότερα, ενός μουσείου ειδικότερα.

Κατ' αυτόν τον τρόπο αίρονται οι τεχνητοί φραγμοί και δημιουργείται κατάλληλη υποδομή σε ένα μουσείο, επιτρέποντας έτσι το μουσείο την πρόσβαση, τη διακίνηση, την εξυπηρέτηση και την παραμονή ενός επισκέπτη με σοβαρό πρόβλημα όρασης, αλλά και του εκάστου επισκέπτη στο χώρο του. Το ενδιαφέρον όμως, για την πρόσβαση δεν σταματά στο χώρο του μουσείου, αλλά επεκτείνεται και στα πολιτισμικά αγαθά και τις υπηρεσίες του. Άλλωστε, η θεωρία του καθολικού

σχεδιασμού μπορεί να είχε αφετηρία εφαρμογής το δομημένο περιβάλλον, όμως επεκτάθηκε λίγα χρόνια αργότερα και στα προϊόντα και στις υπηρεσίες.

Ο καθολικός σχεδιασμός των προϊόντων, προϋποθέτει την εκτίμηση της διαφορετικότητας όλων των χρηστών, ώστε τα προϊόντα να είναι εύκολα και αποτελεσματικά κατά τη χρήση από αυτούς. Ο καθολικός σχεδιασμός στις υπηρεσίες, διασφαλίζει ότι η πρόσληψη, η διατήρηση και η συνεχής εκπαίδευση του προσωπικού, υποστηρίζει την παροχή υπηρεσιών σε όλους τους χρήστες. Ιδιαίτερα σημαντική, κρίνεται η κατάρτιση του προσωπικού για την εκδήλωση σεβασμού, κατανόησης και ευαισθησίας προς τις διαφορετικές ανάγκες όλων των χρηστών (Καλεσοπούλου, 2015). Για την επίτευξη όμως αυτών, δε πρέπει να λησμονείται η συμβουλευτική παρουσία του ποικιλόμορφου φάσματος των χρηστών στη σχεδίαση και την αξιολόγηση τόσο των προϊόντων όσο και των υπηρεσιών.

Κατά τον αυτό τρόπο το μουσείο μπορεί να εφαρμόσει την καθολική σχεδίαση και στα αγαθά και στις υπηρεσίες του, δίδοντας τη δυνατότητα στους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης να μετέχουν με ισότιμους όρους σε αυτές και όχι να περιθωριοποιούνται με στοχευόμενες υπηρεσίες, που δεν επιφέρουν ευρύτερες αλλαγές στο σχεδιασμό και την οργανωτική κουλτούρα (Sandell, 2003).

Αξίζει σε αυτό το σημείο να επισημανθεί πως, η εφαρμογή της καθολικής πρόσβασης δεν σημαίνει κατ' ανάγκην μεγάλο κόστος. Το κόστος των επεμβάσεων σε ένα μουσείο μπορεί να είναι αρκετά μικρό. Αυτό που χρειάζεται είναι απλώς σωστή μελέτη, φαντασία, τόλμη και συνεργασία για να ξεπεραστούν τα ποικίλα εμπόδια (Πολυχρονίου, 1997). Η τοποθέτηση μιας απλής ξύλινης ράμπας, ενός χειρολισθήρα, η δημιουργία μιας νέας διαδρομής, ενός απτικού χάρτη, η ρύθμιση της έντασης του φωτός, διευκολύνουν την πρόσβαση των επισκεπτών στο μουσείο χωρίς να δημιουργούν προβλήματα.

Το πρόβλημα ωστόσο, δεν φαίνεται να είναι στην πρόσβαση αυτή κάθε αυτή, αφού υπάρχουν και ποικίλες και πολυάριθμες λύσεις. Το πρόβλημα φαίνεται να είναι στις στάσεις των ανθρώπων. Όταν ένας επισκέπτης με ολική απώλεια όρασης, αδυνατεί να προσανατολιστεί και να κινηθεί στον εκθεσιακό χώρο ενός μουσείου, το πρόβλημα δεν είναι στον επισκέπτη με ολική απώλεια όρασης, το πρόβλημα είναι στο δάπεδο του εκθεσιακού χώρου και στην έλλειψη σκέψης για την τοποθέτηση μιας απτικής πλάκας.

Η υποδοχή των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στα μουσεία δεν σκοντάφτει σε τεχνικούς φραγμούς, αλλά σε διανοητικούς και συναισθηματικούς φραγμούς. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Dufreney-Trinchinetti (2004), το επιχείρημα που προβάλλουν κάποιοι για τη διαφύλαξη της ασφάλειας των ατόμων αυτών, καθώς και των έργων, κρύβει στην πραγματικότητα το φόβο τους να έρθουν αντιμέτωποι με ένα διαφορετικό κοινό. Η σωστή ενημέρωση και πληροφόρηση όμως, αναφορικά με την υποδοχή των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης θα συμβάλλει στον εμπλουτισμό των γνώσεων και των εμπειριών τους και θα καταλαγιάσει το φόβο τους. Αν δεν ληφθεί πρόνοια ο φόβος θα παραταθεί, και τότε θα παραταθεί και ο αποκλεισμός των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης από τα μουσεία. Και αυτός ο αποκλεισμός είναι άδικος, αφού σύμφωνα με την Παγκόσμια Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Άρθρο 27, όλοι έχουν το αναφαίρετο δικαίωμα της ελεύθερης συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή μιας κοινότητας (Boussaid, 2004).

Η επίτευξη της συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή φαίνεται όμως να είναι άμεσα συνυφασμένη με την επίτευξη της προσβασιμότητας. Η προσβασιμότητα είναι μια βαθιά ιδεολογική υπόθεση. Έχει τις τεχνικές της πλευρές, αλλά αυτές έπονται, γιατί για να αποδώσουν οι τεχνικές της πλευρές, πρώτα πρέπει κάποιος να έχει ενστερνιστεί την έννοια της προσβασιμότητας, να έχει πιστέψει βαθιά σε αυτήν (Βαρδακαστάνης, 2004). Συνεπώς, δε ζητείται πρόσβαση στα μουσεία, δε ζητείται πρόσβαση στον πολιτισμό και μόνο. Ζητείται πρόσβαση σε συνειδήσεις και νοοτροπίες. Αν δεν αλλάξουν αυτές όλα τα νομοθετήματα θα ριφθούν στο κενό. Είναι μια διαδικασία μακρόχρονη, όμως κρίνεται ουσιώδης για την επίτευξη της πρόσβασης των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στα μουσεία. Ιδιαίτερα στα μουσεία και ίσως όχι τόσο σε άλλα δημόσια κτίρια, γιατί τα μουσεία αποτελούν το κριτήριο αξιολόγησης του πολιτιστικού και κοινωνικού επιπέδου μιας χώρας (Πολυχρονίου, 1997).

6.3 Προτάσεις

Τα τελευταία χρόνια, σημειώνονται συντονισμένες προσπάθειες για την αναθεώρηση του θεσμού του μουσείου, προκειμένου να καταστεί ένας οργανισμός επικοινωνιακά ανοιχτός, με επίκεντρο τις προσδοκίες, τις ανάγκες και τις εμπειρίες του επισκέπτη (Χαραλαμπίδου & Σταματέλου, 2007). Έχοντας ως γνώμονα το άνοιγμα των πυλών του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας προς τον επισκέπτη με σοβαρό πρόβλημα όρασης, θα διατυπωθούν προτάσεις για την αποκόμιση μιας όσο το δυνατόν ευχάριστης μουσειακής εμπειρίας από την περιήγησή του σε αυτό.

Οι προτάσεις πρόσβασης που παρατίθενται στη συνέχεια, αποτελούν κράμα αυτών που περιέχονται στη διεθνή βιβλιογραφία, καθώς και αυτών που αναδύθηκαν από τα δεδομένα που συλλέχθηκαν κατά την ερευνητική διαδικασία, από την παρατήρηση του Διαχρονικού Μουσείου από μέρος της ερευνήτριας, καθώς και από τις συνεντεύξεις των υπαλλήλων της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου. Πρόκειται για παράθεση ρεαλιστικών προτάσεων, προτάσεων πρόσβασης που ανταποκρίνονται στα δεδομένα της ελληνικής πραγματικότητας, ώστε να καταστεί εφικτή η υλοποίησή τους.

6.3.1 Προτάσεις για τη Βελτίωση της Πρόσβασης των Επισκεπτών με Σοβαρά Προβλήματα Όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας

Οι προτάσεις που θα παρουσιαστούν για τη βελτίωση της πρόσβασης των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης, δομήθηκαν πάνω σε τρεις βασικούς άξονες. Ο πρώτος άξονας περιλαμβάνει προτάσεις που αφορούν την φυσική πρόσβαση, δηλαδή την πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο χώρο -εξωτερικό χώρο και εσωτερικό χώρο- του Διαχρονικού Μουσείου. Ο δεύτερος άξονας εμπεριέχει προτάσεις για την πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο πολιτισμικό υλικό -εκθέματα και γραπτή πληροφορία- που διαφυλάσσει το Διαχρονικό Μουσείο, ενώ ο τρίτος και τελευταίος άξονας συμπεριλαμβάνει προτάσεις για την διάθεση υπηρεσιών από το Διαχρονικό Μουσείο προς τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης.

Αξίζει να επισημανθεί σε αυτό το σημείο ότι, όταν η διεπιστημονική ομάδα ενός μουσείου προβαίνει σε διαφοροποιημένη σχεδίαση, προκειμένου να καταστήσει το μουσείο προσβάσιμο σε μian ορισμένη ομάδα επισκεπτών με αναπηρίες, καθίσταται δέουσα, η συγκάλεση και η εμπλοκή των δυνητικών αυτών επισκεπτών στη σχεδίαση, ώστε να ωφεληθούν στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Στην παρούσα περίπτωση, σημαντική κρίνεται η συνεργασία μεταξύ της διεπιστημονικής ομάδας του Διαχρονικού Μουσείου και ενός ορισμένου αριθμού ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης, κατά τη σχεδίαση των όποιων προτάσεων πρόσβασης.

Αφετηρία της παράθεσης των προτάσεων πρόσβασης, αποτελούν οι προτάσεις για τη χωρική πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο Διαχρονικό Μουσείο. Συγκεκριμένα, προτείνεται η επίλυση του ζητήματος του κόμβου, για να καταστεί, πρωτίστως εφικτή, η προσέγγιση του μουσείου, από όλους τους επισκέπτες και όχι μόνον από τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης. Πρόκειται μάλιστα, για μια πρόταση που έγινε από όλους τους υπαλλήλους της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου. Κατ' επέκταση του παραπάνω προτείνεται η ολοκλήρωση της διαμόρφωσης του εξωτερικού χώρου του μουσείου, ώστε να διασφαλιστεί η ασφαλής κίνηση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης σε αυτόν.

Μεταβαίνοντας στον εσωτερικό χώρο του Διαχρονικού Μουσείου, και μεριμνώντας για τον προσανατολισμό και την αυτόνομη κίνηση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης σε αυτόν, σημαντική κρίνεται η τοποθέτηση στην κεντρική είσοδο ενός χάρτη αφής, που να αναπαριστά την κάτοψη του μουσείου. Έτσι, ο επισκέπτης μετά την άφιξη στο μουσείο, θα δύναται να ψηλαφίσει το χάρτη αφής, και συνεπώς να γνωρίσει και να κατανοήσει συνολικά το χώρο του μουσείου. Εναλλακτικά, προτείνεται η δημιουργία μιας τρισδιάστατης κατασκευής, όπως αυτή της μακέτας. Σε συνδυασμό με το προαναφερθέν, απαραίτητη κρίνεται η τοποθέτηση απτικών διαδρομών σε όλους τους επιμέρους χώρους, του εσωτερικού χώρου του μουσείου. Είναι ανεπίτρεπτο, ο επισκέπτης να επαφίεται στην καλή θέληση του προσωπικού, για τη μετακίνησή του από έναν χώρο σε έναν άλλον χώρο του μουσείου.

Έχει άραγε κανένα νόημα να περιμένει κανείς από έναν επισκέπτη με σοβαρό πρόβλημα όρασης να ξοδεύει το χρόνο του και την ενέργειά του προσπαθώντας να

κινηθεί αυτόνομα στο χώρο του μουσείου; Δεν τον εμποδίζει άραγε αυτό, να γευθεί την πολιτιστική κληρονομιά που διαφυλάσσει το μουσείο;

Συνεχίζοντας με τις προτάσεις πρόσβασης των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στην πολιτισμική κληρονομιά που διαφυλάσσει το Διαχρονικό Μουσείο, χρήσιμη είναι η τοποθέτηση ενός απτικού διαγράμματος στην είσοδο του εκθεσιακού χώρου, που να αναπαριστά τις ενότητες της μόνιμης έκθεσης. Το απτικό διάγραμμα, ουσιαστικά, θα εισάγει τον επισκέπτη στην έκθεση, πληροφορώντας τον για τον αριθμό των ενότητων και τις εποχές στις οποίες αναφέρονται και τοποθετούνται χρονολογικά. Επίσης, ωφέλιμο θα ήταν να απεικονίζεται στο απτικό διάγραμμα ένα έκθεμα αντιπροσωπευτικό της έκαστης ενότητας.

Δε δύναται να μην προταθεί ο εμπλουτισμός των εκθεμάτων προς απτική διερεύνηση. Το Διαχρονικό Μουσείο διαθέτει ένα πλούτο αυθεντικών εκθεμάτων, όπως λίθινων αντικειμένων, ψηφιδωτών, μεταλλικών, κεραμικών αντικειμένων, εικόνων, τοιχογραφιών, πολλά εκ των οποίων βρίσκονται εκτός των προθηκών. Ωστόσο, το μουσείο περιορίζει την απτική διερεύνηση σε έναν αριθμό εκθεμάτων που ανέρχεται στα σαράντα επτά. Είναι σημαντικό το μουσείο να αποποιηθεί την οπτικοκεντρική φιλοσοφία, ως προς την προσέγγιση των εκθεμάτων, και να δώσει την ευκαιρία σε όλους τους επισκέπτες του, κυρίως σε αυτούς με σοβαρά προβλήματα όρασης, να προσεγγίσουν δια της αφής εκθέματα διαφορετικών υλικών και διαφορετικών διαστάσεων. Η οπτικοκεντρική φιλοσοφία δημιουργεί πλήξη στον βλέποντα επισκέπτη και φραγμούς στον επισκέπτη με σοβαρό πρόβλημα όρασης αποκλείοντάς τον από τον εκθεσιακό χώρο.

Άλλωστε, ποιος δεν έχει επιθυμήσει να αγγίξει ένα έκθεμα στα μουσεία; Ποιος δεν έχει επιθυμήσει να αναζητήσει με τα ακροδάχτυλά του την ιστορία που φέρει ένα έκθεμα; Μήπως η μεταγραφή των πινακίδων από Παρακαλώ Μην Αγγίζετε σε Παρακαλώ Αγγίζετε τελικά φέρει στα μουσεία όχι μόνο τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης, αλλά και τους απορριπτικούς προς τα μουσεία επισκέπτες;

Αποτελεί επιτακτική ανάγκη η ενεργητική προσέγγιση των εκθεμάτων. Η σημασία της ενεργητικής αφής έχει επισημανθεί από πολλούς ερευνητές και υποστηρίζεται ότι τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης θεωρούν την αφή ως την ουσία της πρόσβασής τους στα μουσεία, διότι μέσω της αφής είναι σε θέση να κατασκευάσουν νοητικές εικόνες των εκθεμάτων. Το ζήτημα της αφής δεν αποτελεί απλό αίτημα των

επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης. Στην πραγματικότητα είναι μια πρόταση να καταστεί το μουσείο λιγότερο οπτικοκεντρικό (Argyropoulos & Kanari, 2015).

Σε κάθε ενότητα του Διαχρονικού Μουσείου εντοπίζονται εκθέματα, των οποίων μάλιστα η φύση ευνοεί την απτική διερεύνηση. Εντούτοις, αν μέλη της διεπιστημονικής ομάδας του μουσείου, τείνουν να εκφράζουν ανησυχίες για την απτική προσέγγιση των εκθεμάτων, σκεπτόμενοι τυχόν πρόκληση καταστροφών σε αυτά, προτείνεται η αγορά γαντιών αφής, τα οποία θα διανέμονται στον επισκέπτη κατά την έλευσή του στον εκθεσιακό χώρο. Πρέπον είναι να σταματήσει να βρίσκει ανταπόκριση αυτή η πρόταση, γιατί ας μην λησμονούμε ότι, κάθε επισκέπτης πηγαίνει στο μουσείο για να βρει ένα αντικείμενο, να το θαυμάσει, να μάθει γι' αυτό.

Μια πρόταση αποτελεί η δημιουργία αντίγραφων εκθεμάτων, ώστε ο επισκέπτης με σοβαρό πρόβλημα όρασης να αντιληφθεί το έκθεμα δια της αφής. Η διεπιστημονική ομάδα του μουσείου μπορεί να προχωρήσει στην επιλογή των κύριων εκθεμάτων κάθε ενότητας και έπειτα στην αντιγραφή τους. Επισημαίνεται ότι, η δημιουργία αντίγραφων εκθεμάτων δεν προτείνεται μόνον για την αποφυγή πρόκλησης καταστροφών στα αυθεντικά εκθέματα, αλλά και γιατί η ίδια η φύση των αυθεντικών εκθεμάτων, ορισμένες φορές, δεν ευνοεί την απτική διερεύνησή τους. Δηλαδή, πρόκειται, είτε για αντικείμενα που δε βοηθούν στη δημιουργία νοήματος, είτε για αντικείμενα που προκαλούν τραυματισμούς στα ακροδάχτυλα των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης.

Για την πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στα εκθέματα του Διαχρονικού Μουσείου που δεν επιτρέπεται η ψηλάφηση, η διεπιστημονική ομάδα χρήσιμο είναι να προβεί στη δημιουργία ενός βιβλίου εικόνων αφής. Όλα τα εκθέματα του Διαχρονικού Μουσείου δύναται να συμπεριληφθούν σε αυτό το βιβλίο εικόνων αφής. Λαμβάνοντας λοιπόν, ο επισκέπτης το βιβλίο εικόνων αφής από το προσωπικό του μουσείου, και προβαίνοντας στη μελέτη του, δηλαδή, στην απτική διερεύνηση των εικόνων του, θα γνωρίσει τα εκθέματα που αυτό διαφυλάσσει.

Αξιοσημείωτη είναι, η αξιοποίηση των αναρίθμητων αρχαιολογικών ευρημάτων που βρίσκονται στις Αποθήκες Αρχαιοτήτων του Διαχρονικού Μουσείου. Ένας ορισμένος αριθμός αυτών των αρχαιολογικών ευρημάτων μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για τη δημιουργία μιας παράλληλης μόνιμης έκθεσης, στην οποία θα επιτρέπεται η απτική

διερεύνηση. Αντί, λοιπόν, τα αρχαιολογικά ευρήματα να κοσμούν τις αποθήκες του μουσείου, να κοσμούν τον εκθεσιακό χώρο.

Αναφορικά με την πρόσβαση των επισκεπτών με μερική απώλεια όρασης στο πολιτισμικό υλικό του Διαχρονικού Μουσείου, προτείνεται η τοποθέτηση μεγεθυμένων εικόνων δίπλα από τα αυθεντικά εκθέματα. Το μουσείο διαθέτει στις ενότητες του εκθεσιακού του χώρου, εκθέματα μικρού μεγέθους, τα οποία δεν γίνονται εύκολα ορατά στον επισκέπτη με μερική απώλεια όρασης. Για να μην εμποδιστεί η πρόσβασή του σε αυτά τα εκθέματα, ωφέλιμη είναι η χρήση της μεγέθυνσης.

Σημαντική κρίνεται και η ρύθμιση του φωτισμού στον εκθεσιακό χώρο του Διαχρονικού Μουσείου, για την διευκόλυνση της πρόσβασης των επισκεπτών με χαμηλή απώλεια όρασης, όχι μόνον στο πολιτισμικό υλικό του μουσείου, αλλά και στο χώρο του. Η αποφυγή του σκηνογραφικού φωτισμού του εκθεσιακού χώρου, η οποία εξυπηρετεί μόνον την αισθητική του χώρου, και η ύπαρξη κατάλληλου φωτισμού με την παράλληλη πρόληψη δημιουργίας ανακλάσεων, θα διευκολύνει την περιήγηση των επισκεπτών σε αυτόν.

Για την παροχή πρόσβασης στους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης στη γραπτή πληροφορία που διατίθεται στο Διαχρονικό Μουσείο, επιτακτική κρίνεται η μεταγραφή της στο σύστημα braille. Όλες οι λεζάντες που συνοδεύουν τα εκθέματα του εκθεσιακού χώρου παρουσιάζονται σε γραφή βλεπόντων, συνεπώς δέουσα είναι η μεταγραφή τους σε γραφή braille. Σημαντική είναι ακόμη, η τοποθέτηση λεζάντων στα εκθέματα που παρέχονται προς απτική διερεύνηση, σε γραφή βλεπόντων και σε γραφή braille, ώστε ο έκαστος επισκέπτης και όχι μόνον ο επισκέπτης με σοβαρό πρόβλημα όρασης, να γνωρίσει βασικές πληροφορίες για το έκθεμα που ψηλαφίζει, όπως η ονομασία και η εποχή στην οποία τοποθετείται χρονολογικά. Καλό θα ήταν, ακόμη, να αυξηθεί ο αριθμός των κειμένων σε γραφή braille που βρίσκονται σε κάθε ενότητα του εκθεσιακού χώρου, αφού παρέχουν στον επισκέπτη μονάχα στοιχειώδεις πληροφορίες γι' αυτήν. Προτείνεται τέλος, η μεταγραφή στο σύστημα braille του ενημερωτικού φυλλαδίου, ώστε ο επισκέπτης με την είσοδό του στο μουσείο να αποκτά μια πρώτη γνώση για τη μόνιμη έκθεση, καθώς και των πινακίδων που βρίσκονται στους χώρους του μουσείου, ώστε ο επισκέπτης να μπορεί να οδηγηθεί σε αυτούς.

Ωστόσο, για την πρόσβαση των επισκεπτών με μερική απώλεια όρασης στη γραπτή πληροφορία του Διαχρονικού Μουσείου συνίσταται η μεγεθυμένη γραφή. Όλες οι προαναφερθείσες γραπτές πληροφορίες, όπως το ενημερωτικό φυλλάδιο, οι πινακίδες, τα κείμενα των ενοτήτων και οι λεζάντες των εκθεμάτων, να διατίθενται σε ευμεγέθη γράμματα, χωρίς αυτό να συνεπάγεται τη δημιουργία επιπρόσθετου έντυπου υλικού. Δηλαδή, το έντυπο υλικό που παρέχεται σε γραφή braille, το ίδιο και το αυτό να παρέχεται και σε μεγεθυμένη γραφή, μεριμνώντας όμως, το υλικό να είναι μη ανακλαστικό και το χρώμα του να δημιουργεί αντίθεση με το χρώμα των γραμμάτων.

Το ακουστικό σύστημα ξενάγησης επίσης, μπορεί να υποστηρίξει τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης στην πρόσβαση στη γραπτή πληροφορία του Διαχρονικού Μουσείου. Με την είσοδο του στον εκθεσιακό χώρο, ο επισκέπτης να λαμβάνει τη συσκευή, ώστε καθώς περιηγείται στις ενότητες, να δέχεται ακουστικά περιγραφή για το έκθεμα που βρίσκεται μπροστά του, είτε του επιτρέπεται παράλληλα να το ψηλαφίσει, είτε όχι.

Αρκετοί ήταν οι υπάλληλοι της Εφορείας Αρχαιοτήτων και του Διαχρονικού Μουσείου που πρότειναν την υλοποίηση μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος για την πρόσβαση των μαθητών-επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στο πολιτισμικό υλικό του Διαχρονικού Μουσείου. Ωστόσο, δέον είναι κατά το σχεδιασμό μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος για τους μαθητές με σοβαρά προβλήματα όρασης, καθώς και για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ευρύτερα, να λαμβάνονται υπόψιν οι τέσσερις βασικοί σχεδιαστικοί γνώμονες, οι οποίοι προτάσσονται από το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας. Σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται, οι περιορισμένες κοινωνικές εμπειρίες των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και το μορφωτικό επίπεδο, η ανασφάλειά και η έλλειψη εμπιστοσύνης σε νέες εμπειρίες και νέα περιβάλλοντα, η ανάγκη για προσωπική σχέση με τον ενήλικα που τους καθοδηγεί, η μεταγραφή των πληροφοριών που μεταδίδονται δια της οράσεως ή της ακοής και η απλούστευση των νοημάτων και των γνώσεων που παρέχει το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα (Χρυσουλάκη, 1997). Σημαντικό επίσης είναι, το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα να ωθεί τους μαθητές στην ενεργητική και πολυαισθητηριακή προσέγγιση του πολιτισμικού υλικού, ώστε να αντλήσουν πληροφορίες γι' αυτό και κυρίως να αποκομίσουν μια ευχάριστη μουσειακή εμπειρία. Κρίσιμο είναι το

μουσειοπαιδαγωγικό αυτό πρόγραμμα να αποτελεί μέρος της γενικής πολιτικής του μουσείου και να μην αποτελεί απλώς μια επιπρόσθετη δραστηριότητα υπό την έννοια της συμπληρωματικής δράσης (Argyropoulos & Kanari, 2015). Κατ' επέκταση του παραπάνω, μπορούν να διοργανωθούν δράσεις από το Διαχρονικό Μουσείο, που να εμπλέκουν επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, προσαρμοσμένες όμως πάντοτε στα χαρακτηριστικά αυτής της πληθυσμιακής ομάδας.

Βασικό ακόμη είναι, το Διαχρονικό Μουσείο να μην λησμονεί τη σημασία της αξιολόγησης. Προτείνεται το μουσείο να πραγματοποιεί συνεχή αξιολόγηση αναφορικά, με το μαθησιακό αποτέλεσμα των ατόμων με προβλήματα όρασης που επισκέπτονται το μουσείο και τι αντιλαμβάνονται τα άτομα με προβλήματα όρασης ως παράγοντες που διευκολύνουν την περιήγησή τους. Τα δεδομένα που προκύπτουν από τις διαδικασίες αξιολόγησης μπορούν να αποτελέσουν γόνιμες σκέψεις για το μουσείο και μπορούν να βοηθήσουν στην επισκόπηση της χρησιμότητας των πολιτικών και των πρωτοβουλιών του (Argyropoulos & Kanari, 2015).

Κλείνοντας με την πρόσβαση των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης στις υπηρεσίες του Διαχρονικού Μουσείου, επιτακτική ανάγκη αποτελεί η επιμόρφωση του προσωπικού του Διαχρονικού Μουσείου, σε ζητήματα αναπηρίας όρασης και πρόσβασης. Συγκεκριμένα, κατά την επιμόρφωση το προσωπικό χρήσιμο είναι, να ενημερωθεί, πρωτίστως, για τις δυσκολίες με τις οποίες τα άτομα με προβλήματα όρασης έρχονται αντιμέτωπα κατά την έλευσή τους στο χώρο του μουσείου. Το προσωπικό φαίνεται να αγνοεί τις πραγματικές ανάγκες των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης και αυτό, διότι δεν έχει υιοθετηθεί ενταξιακή στάση στους πολιτιστικούς χώρους. Επίσης, σημαντική κρίνεται η ενημέρωση του προσωπικού και σε ζητήματα πρόσβασης και ένταξης των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης. Το προσωπικό, δηλαδή, να λάβει γνώση, παραδειγματικά, για το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, την έννοια του σχεδιασμού για όλους, την έννοια του καθολικού σχεδιασμού στη μάθηση και της διαφοροποίησης (Argyropoulos et al., 2016), ώστε να κατορθώσει να αναπτύξει παροχές και διευκολύνσεις πρόσβασης καθώς και προγράμματα κατάλληλα για άτομα με προβλήματα όρασης.

Εν συνεχεία, στο πλαίσιο της επιμόρφωσης, κρίσιμη είναι η απόκτηση απαραίτητων δεξιοτήτων από μέρους του προσωπικού. Προτείνεται παραδειγματικά, η εκπαίδευση του προσωπικού σε τεχνικές συνοδείας, προκειμένου να συμβάλλει στην ασφαλή

μετακίνηση των επισκεπτών στους χώρους του μουσείου, καθώς και η εκμάθηση δόκιμων τεχνικών περιγραφής των εκθεμάτων και καθοδήγησης των χεριών των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης κατά την απτική διερεύνηση του πολιτισμικού υλικού, προκειμένου να τους βοηθήσει να σχηματίσουν νοητικές εικόνες. Ελπίζεται μέσω της συνεχούς εκπαίδευσης το προσωπικό να εφοδιαστεί με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, να κατανοήσει και να σεβαστεί τη διαφορετικότητα, και να διαμορφώσει θετικές στάσεις απέναντι στους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, ώστε να συμβάλλει στην άρση των εμποδίων και στη βελτίωση της προσβασιμότητας τους.

Τέλος, προτείνεται η δημιουργία ενός ειδικού γραφείου, με το οποίο να μπορούν να επικοινωνούν οι επισκέπτες, όταν επρόκειτο να επισκεφθούν το μουσείο. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, θα γνωρίζουν, εκ των προτέρων, που να απευθυνθούν. Χρήσιμο είναι, το άτομο που θα αναλάβει τη θέση αυτή, να ενημερώνει τους επισκέπτες για την πρόσβαση και να δείχνει διαθεσιμότητα για την παροχή πληροφοριών.

Υλοποιώντας το Διαχρονικό Μουσείο τις προαναφερθείσες προτάσεις πρόσβασης, θα κατορθώσει να δημιουργήσει διάλους επικοινωνίας με τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης. Ουσιαστικά, θα τους παράσχει την ευκαιρία να γνωρίσουν την πολιτισμική κληρονομιά του τόπου τους, ανταποκρινόμενο στις ανάγκες τους. Έτσι, το Διαχρονικό Μουσείο θα εντάξει μια πληθυσμιακή ομάδα, αυτή των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης, στους εν δυνάμει επισκέπτες του, η οποία διαφορετικά θα έμενε αποκλεισμένη, αυξάνοντας συγχρόνως και την επισκεψιμότητά του. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το Διαχρονικό Μουσείο έρχεται ένα βήμα πιο κοντά στο ανοιχτό μουσείο, στο μουσείο που δεν εξαιρεί κανέναν εν δυνάμει επισκέπτη.

6.4 Περιορισμοί Έρευνας

Η ερευνήτρια θα παρουσιάσει ακολούθως τους περιορισμούς της ερευνητικής μελέτης της. Οι περιορισμοί, είναι πιθανές αδυναμίες ή προβλήματα που αναγνωρίζονται από τον ερευνητή. Συχνά σχετίζονται με ανεπαρκείς μετρήσεις μεταβλητών, απώλεια ή έλλειψη συμμετεχόντων, μικρά μεγέθη δειγμάτων, σφάλματα στη μέτρηση και άλλους παράγοντες που συνήθως αφορούν τη συγκέντρωση και την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων (Creswell, 2011). Οι περιορισμοί της παρούσας ερευνητικής μελέτης απαριθμούνται ένας προς ένας από την ερευνήτρια.

Ο πρώτος περιορισμός απορρέει από το δείγμα της έρευνας. Όπως προαναφέρθηκε, πρόκειται για μία μελέτη περίπτωσης, της οποίας δείγμα αποτελεί ένα μουσείο, το Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας. Συνεπώς, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας δεν μπορούν να γενικευτούν, διότι δε μελετήθηκε ένας μεγάλος και συνάμα ικανοποιητικός αριθμός μουσείων. Ωστόσο, αυτό ήταν γνωστό εκ των προτέρων, αφού πρόθεση μιας ποιοτικής έρευνας, όπως και της παρούσας, είναι η διερεύνηση ενός κεντρικού φαινομένου σε βάθος και όχι η γενίκευση των ευρημάτων της.

Ο δεύτερος περιορισμός πηγάζει από την απειρία της ερευνήτριας. Η ερευνήτρια ενεπλάκη για πρώτη φορά σε ερευνητική μελέτη, με απόρροια τη συνέντευξη, που αποτέλεσε τη δεύτερη μέθοδο συλλογής των ερευνητικών δεδομένων, να τη συνοδεύουν αδυναμίες. Η ερευνήτρια, ιδιαίτερα, τις πρώτες συνεντεύξεις δεν κατάφερε να τις επιτελέσει επιτυχώς. Αδυνατούσε να κρίνει τη στιγμή που έπρεπε να προβεί σε προτροπές και ελέγχους, τα αποκαλούμενα prompts και probes αντίστοιχα, ώστε να μην αναλυθούν σε βάθος ορισμένες ερωτήσεις. Επιπροσθέτως, η δομή μιας ερώτησης, φάνηκε να ωθεί τους συνεντευξιαζόμενους στην επανάληψη των λεγομένων τους.

Τον τελευταίο περιορισμό αυτής της έρευνας, αποτελούν οι διασπαστικοί περιβαλλοντικοί παράγοντες που σημειώθηκαν κατά την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων. Ως διασπαστικοί περιβαλλοντικοί παράγοντες, στην παρούσα έρευνα, νοούνται η ταυτόχρονη ομιλία άλλων ανθρώπων στο περιβάλλον που έλαβε χώρα η συνέντευξη, χτυπήματα τηλεφώνων των συνεντευξιαζόμενων, και οποιοσδήποτε άλλος θόρυβος παρουσιάστηκε. Αυτό είχε διττό επακόλουθο αφενός, τη διακοπή του ειρμού του συνεντευξιαζόμενου και τη διατύπωση ασαφών απαντήσεων από μέρους

του, και κατ' επέκταση τη διακοπή της συνέντευξης, ιδιαίτερα στην περίπτωση απάντησης του συνεντευξιαζόμενου σε τηλεφώνημα, αφετέρου, τη δημιουργία δυσκολίας στην ερευνήτρια κατά την μεταγραφή των συνεντεύξεων, αφού κλήθηκε να ακούσει κατ' επανάληψη τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων, για να κατορθώσει να τις διακρίνει.

Κλείνοντας, η αναφορά των περιορισμών μιας ερευνητικής μελέτης είναι σημαντική, καθώς, πέραν του γεγονότος ότι, καταδεικνύει ποιο παράμετροι επηρέασαν τα αποτελέσματα της, φαίνεται χρήσιμη και σε ερευνητές που θα επιλέξουν να διεξάγουν μια παρόμοια έρευνα ή να επαναλάβουν την παρούσα έρευνα (Creswell, 2011).

Επίλογος

Το μουσείο, τα τελευταία χρόνια, έχει επαναπροσδιορίσει το ρόλο του, λόγω της συνειδητοποίησης της αδυναμίας προσέγγισης ενός ποικιλόμορφου κοινού. Το μουσείο για να μπορέσει να επιβιώσει και να μην πέσει σε μαρασμό, δέον είναι να καλύψει ορισμένες ουσιώδεις κοινωνικές ανάγκες (Τσαούσης, 1997). Άλλωστε, ας μην λησμονείται ότι, ο πολιτισμός βγαίνει μέσα από τα σπλάχνα της ίδιας της κοινωνίας, γι' αυτό σε εκείνην οφείλει να επιστρέφει. Να επιστρέφει, όμως, σε όλους εξίσου (Μπενάκη - Πολυδώρου, 1997).

Το μουσείο για να αυξήσει την επισκεψιμότητά του είναι σημαντικό να αποποιηθεί την οπτικοκεντρική φιλοσοφία στην πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά. Και αυτό, όχι μόνο για να ικανοποιήσει τις ανάγκες των επισκεπτών με σοβαρά προβλήματα όρασης, αλλά όλων εκείνων των επισκεπτών που έχουν υιοθετήσει μια απορριπτική προς το μουσείο στάση. Ένας παραλληλισμός μεταξύ μουσείου και σχολείου, θα βοηθούσε να γίνει κατανοητό αυτό. Γνωστό είναι ότι, το σχολείο αποτελεί τυπικό περιβάλλον μάθησης, ενώ το μουσείο αποτελεί άτυπο περιβάλλον μάθησης. Κοινό στοιχείο των δύο περιβαλλόντων μάθησης, φαίνεται να αποτελεί η διαδικασία παροχής γνώσεων στους «διδασκόμενους». Δηλαδή, η μεταφορά γνώσεων γίνεται με δασκαλοκεντρική μορφή διδασκαλίας.

Ποιο συγκεκριμένα, κατά τη δασκαλοκεντρική μορφή διδασκαλίας, σε μία σχολική τάξη, ο ρόλος του διδάσκοντος είναι κυρίαρχος, ενώ ο ρόλος των διδασκόμενων περιορίζεται σε αυτόν του απλού θεατή με συμμετοχή παθητική (Κιτσαράς, 2004). Ο διδάσκων μεταβιβάζει τη γνώση στο διδασκόμενο προβαίνοντας σε μονόλογο, με απόρροια ο τελευταίος να βυθίζεται στις σκέψεις του, λόγω πλήξης που του δημιουργεί η όλη διαδικασία. Παρομοίως, στον εκθεσιακό χώρο ενός μουσείου, οι επισκέπτες, κατά την περιήγησή τους, υιοθετούν παθητική στάση, αφού περιορίζονται στην παρατήρηση των συλλογών που διαφυλάσσει και στην ανάγνωση της γραπτής πληροφορίας, των λεζάντων, που τις συνοδεύει. Η δασκαλοκεντρική μορφή διδασκαλίας έχει δεχθεί οξεία κριτική, διότι μεταξύ άλλων καταδικάζει το διδασκόμενο σε ρόλο παθητικού δέκτη, αγνοεί την ετερότητα, τη διαφορετικότητα του και δεν του επιτρέπει να αυτενεργήσει (Κιτσαράς, 2004). Γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα, το πέρασμα στη μαθητοκεντρική μορφή διδασκαλίας, κατά την οποία ο διδασκόμενος βρίσκεται στο επίκεντρο της διδασκαλίας και συμμετέχει ενεργά σε

αυτή. Είναι σημαντικό αυτό το πέρασμα να γίνει και στο μουσείο. Οι επισκέπτες να αποκτήσουν έναν ενεργό ρόλο στον εκθεσιακό χώρο. Να μπορούν να αναπτύξουν ένα «σιωπηλό διάλογο» με τα εκθέματα του μουσείου, χωρίς να παραβλέπεται, βέβαια, η ασφάλειά τους. Οι επισκέπτες να εκλαμβάνουν γνώση για τα πολιτισμικά αγαθά προβαίνοντας σε διερευνητικές ενέργειες. Το μουσείο λοιπόν, αν επιθυμεί να προσελκύσει επισκέπτες, πόσο μάλλον επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, ωφέλιμο είναι να προβεί σε αυτό το βήμα.

Η επίτευξη του προαναφερθέντος βήματος, προϋποθέτει, όμως, την επιμόρφωση του προσωπικού του μουσείου. Για να κατορθώσει το προσωπικό του μουσείου να σχεδιάσει ή/και να προσαρμόσει, αφενός το χώρο του μουσείου, αφετέρου τις συλλογές που διαθέτει στα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης και να εντάξει τους τελευταίους στους εν δυνάμει επισκέπτες του, είναι καίριας σημασίας η επιμόρφωση του σε ζητήματα αναπηρίας και πρόσβασης. Το προσωπικό του μουσείου, δέον είναι, να αναγνωρίσει τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης ως μέρος του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, να ενημερωθεί για τις ιδιαίτερες ανάγκες τους και να τις σεβαστεί. Με αυτόν τον τρόπο, θα καταφέρει να παράσχει μια ευχάριστη μουσειακή εμπειρία στους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης.

Άλλωστε, τα άτομα με αναπηρίες ενδιαφέρονται μερικές φορές περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον να επισκεφθούν ένα μουσείο. Μάλιστα, στις λίγες εμπειρίες που τους δόθηκαν έδειξαν βαθιές ευαισθησίες και μια ανεξάντλητη ικανότητα να επικοινωνούν μέσω της τέχνης, ιδίως όταν οι άλλοι δρόμοι επικοινωνίας είναι κλειστοί (Μπενάκη - Πολυδώρου, 1997). Για το λόγο αυτό, πρέπει να προβλέπεται η ύπαρξη κατάλληλων εξυπηρετήσεων. Αυτό συνεπάγεται την πραγμάτωση των τριών εκφάνσεων πρόσβασης, πρόσβαση φυσική, πρόσβαση στην πληροφορία, πρόσβαση στις υπηρεσίες.

Ο καθολικός σχεδιασμός είναι ο καλύτερος τρόπος να ενσωματώσουμε την πρόσβαση, όχι μόνο για τους επισκέπτες με σοβαρά προβλήματα όρασης, αλλά για τον καθένα σε οποιαδήποτε προσπάθεια να υπηρετήσουμε τους ανθρώπους καλά (Story, Mueller & Mace 1998). Ασφαλώς, δεν είναι εύκολο να σχεδιάζουμε για διαφορετικούς πληθυσμούς, ωστόσο είναι δημοκρατικό.

Το δικαίωμα της πρόσβασης όλων, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στα πολιτιστικά αγαθά έχει αναγνωριστεί και κατοχυρωθεί. Αυτό που θα πρέπει να αναρωτηθούμε είναι το εξής:

Επιθυμούμε την πρόσβαση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στα πολιτιστικά αγαθά που προσφέρουν τα μουσεία;

Το ερώτημα έχει τεθεί. Η απάντηση σε αυτό συμβάλλει και στη διαμόρφωση αντίστοιχου στόχου. Το ζήτημα είναι αν θέλουμε να πετύχουμε το στόχο. Η πρόκληση είναι ανοιχτή...

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αβραάμ, Β. (2015). «Γνωριμία με την Τυφλότητα». Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σελ. 311-320). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Αθανασιάδου, Α. (2004). Μουσεία και πολιτιστικά κτίρια του Υπουργείου Πολιτισμού – Η πρόσβαση των ΑμεΑ. Στο Α. Τσιτούρη (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 139-141). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Αλεξίου, Χ. (2004). Πρόσβαση ατόμων με αναπηρία στα πολιτιστικά δρώμενα: Το πρόβλημα και οι εκπαιδευτικές παρεμβάσεις για την επίλυσή του. Στο Α. Τσιτούρη (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 230-237). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Αντζουλάτου-Ρετσίλα, Ε. (1997). ΜΟΥΣΕΙΑΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ, ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ. Στο Μ. Βελιώτη – Γεωργοπούλου & ΕΙ. Τσαντουσάκη (Επιμ.), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 81-87). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Υπουργείο Πολιτισμού Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.
- Αργυρόπουλος, Β. (2010). Το ζήτημα της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στο μουσειακό χώρο. Στο Μ. Βέμη & Ε. Νάκου (Επιμ.), *ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ* (σελ. 309-317). Αθήνα: Νήσος.
- Αργυρόπουλος, Β. (2011). Η εκπαίδευση παιδιών με σοβαρά προβλήματα όρασης: ερευνητική και πρακτική προσέγγιση στο χώρο της διδασκαλίας. Στο Σ. Παντελιάδου & Β. Αργυρόπουλος (Επιμ.), *Ειδική Αγωγή: Από την έρευνα στη διδακτική πράξη* (σελ.29-81). Αθήνα: Πεδίο.
- Αργυρόπουλος, Β. (2015). Αναπηρία Όρασης και Θέματα Προσβασιμότητας στα Πολιτιστικά Αγαθά και τα Μουσεία: Προσδιορισμός και χαρακτηριστικά

ατόμων με αναπηρία όρασης - Επικοινωνία και αλληλεπίδραση. Ο ρόλος της διαφοροποίησης και εφαρμογές διαφοροποιημένων προγραμμάτων. Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σελ. 28-44). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Βαρδακαστάνης, Γ. (2004). Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας: Από τον πατερναλισμό στην ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ζωή. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 22-26). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.

Bennett, D. (2011). Συσκευές μειωμένης όρασης για παιδιά και νέους με οπτική αναπηρία. Στο Α. Ζώνιου-Σιδέρη & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου (Επιμ.), *Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση* (126-128). Αθήνα: Πεδίο.

Βουδούρη, Δ. (2003). *Κράτος και Μουσεία: Το Θεσμικό Πλαίσιο των Αρχαιολογικών Μουσείων*. Αθήνα: Σακκούλα.

Boussaid, M. (2004). Πρόσβαση τυφλών και ατόμων με προβλήματα όρασης στα μουσεία: προοπτικές. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 55-59). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.

Γαβριηλίδου, Ι., & Φουρλίγκα, Ε. (2004). Ειδικές ξεναγήσεις στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, στο πλαίσιο του συνεδρίου «Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού». Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 255-257). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.

Γκότσης, Σ. (2004). Ερμηνευτικά-εκπαιδευτικά προγράμματα για ομάδες ατόμων με αναπηρίες: το παράδειγμα του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 207-213). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.

- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. (Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη, Χ. Μητσοπούλου, Π. Μπιθαρά & Μ. Φιλοπούλου Μτφρ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Creswell, J. W. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Χ. Τσορμπατζούδης (Επιμ.). Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.
- Δελλασούδας, Λ. Γ. (2008). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΕΙΔΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (Τόμος Β΄) ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ: Προϋποθέσεις, Προβλήματα, Εφαρμογές στη γενική και τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, Ειδική αναφορά στους χαρισματικούς μαθητές*. Αθήνα: Άτραπος.
- Dufreney-Trinchinetti, F. (2004). Παράμετροι που εμπλέκονται στην εξασφάλιση της πρόσβασης στον πολιτισμό για τα άτομα με αναπηρία. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 65-69). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους: Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Πεδίο.
- Ζώτου, Χ. (1997). ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ. Στο Μ. Βελιώτη – Γεωργοπούλου & ΕΙ. Τσαντουσάκη (Επιμ.), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 105-109). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Υπουργείο Πολιτισμού Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.
- Guyomarch, C. (2004). Παρουσίαση της πολιτικής προσβασιμότητας στη Cite des Sciences et de l'Industrie. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 112- 115). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.

- Horley, M. (2004). Εξασφαλίζοντας την πρόσβαση στην Tate Modern του Λονδίνου. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 108-111). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Καλεσοπούλου, Δ. (2015). Καθολική πρόσβαση ατόμων με ΑνΕΕΑ σε μουσεία & αρχαιολογικούς χώρους: από το «ανάπηρο» μουσείο στο μουσείο για όλους. Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σελ. 192- 203). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Κάλου, Α. (2015). «Το σύγχρονο μουσείο: Ένα μουσείο ανοικτό προς όλους». Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σελ. 204-212). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Καλούρη-Αντωνοπούλου, Ρ. (1988). *ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΕΣΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗΣ: Θεωρητική – Παιδαγωγική προσέγγιση*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Κανάρη, Χ. (2015). Απτικά διαγράμματα: Χρήση και αξιοποίηση στο χώρο των μουσείων. Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σελ. 343-352). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Καστρινάκη, Κ. (2004). Επιμόρφωση προσωπικού υποδοχής σε μουσεία και πολιτιστικούς χώρους. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 238-241). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Keller, H. (2000). Η ιστορία της ζωής μου. Μ. Λοΐζου (Επιμ). Αθήνα, Μίνωας.

- Κιτσαράς, Γ. Δ. (2004). *ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ: Με Σχέδια εργασίας*. Αθήνα: Ιδιωτική.
- Κοντογιάννη, Α. (1996). *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι κι Αγγεία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κουρουπέτρογλου, Γ. Θ. (2005). Διευρυμένο αναλυτικό πρόγραμμα και εκπαιδευτική πρακτική: Οι Τεχνολογίες Πληροφορικής στην ενταξιακή εκπαίδευση των τυφλών μαθητών. Στο Α. Ζώνιου-Σιδέρη & Η. Σπανδάγου (Επιμ.), *ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΥΦΛΩΣΗ: σύγχρονες τάσεις και προοπτικές* (σελ. 218-228). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κουτάντος, Δ. Ι. (2005). *Η Εκπαίδευση Παιδιών και Νέων με Μειωμένη Όραση: ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΥΦΛΩΝ Η ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λεβέντη, Α. (2004). Σχεδιάζοντας με φροντίδα για όλους χωρίς αποκλεισμούς. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 29-33). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Leitinger, G. (2004). Προσβασιμότητα σε πολιτιστικούς χώρους. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 63-64). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Λιοδάκης, Β. Δ. (2000). *ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΥΦΛΟΥΣ*. Αθήνα: Άτροπος.
- Mason, H. (2011). Αξιολόγηση της όρασης. Στο Α. Ζώνιου-Σιδέρη & Ε. Ντεροπούλου-Ντέρου (Επιμ.), *Παιδιά και νέοι με προβλήματα όρασης: Η πρόσβαση στην εκπαίδευση* (126-128). Αθήνα: Πεδίο.
- Μπαξεβάνου, Φ. (2015). Εκπαίδευση Ενηλίκων στην Κινητικότητα και τον Προσανατολισμό. Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σελ. 321-330). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

- Μπενάκη-Πολυδώρου, Ι. (1997). ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ. ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΦΗΣ ΤΟΥ ΦΑΡΟΥ ΤΥΦΛΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ. Στο Μ. Βελιώτη – Γεωργοπούλου & ΕΙ. Τσαντουσάκη (Επιμ.), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 111-123). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Υπουργείο Πολιτισμού Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.
- Νάκου, Ε. (2015). Εκπαιδευτικά προγράμματα για άτομα με αναπηρίες ή/και εκπαιδευτικές ανάγκες σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία στην Ελλάδα. Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σελ. 213-236). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Παπασωτηρίου, Σ. (2005). Διευρυμένο αναλυτικό πρόγραμμα και εκπαιδευτική πρακτική: Σχεδιάζοντας κτίρια και αστικές περιοχές για όλους, με ιδιαίτερη φροντίδα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Στο Α. Ζώνιου-Σιδέρη & Η. Σπανδάγου (Επιμ.), *ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΥΦΛΩΣΗ: σύγχρονες τάσεις και προοπτικές* (σελ. 245-256). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πένα, Β. (2004). Πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες και εκπαιδευτικά προγράμματα στο Μουσείο Νεώτερης Κεραμικής: διαπιστώσεις-επισημάνσεις. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 220-223). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Πίνη, Ε. (2004). Σχεδιάζοντας αρχαιολογικά εκπαιδευτικά προγράμματα για άτομα με αναπηρίες. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 196-199). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Πίνο, Α. (2015). Υποστηρικτικές Τεχνολογίες Πληροφορικής για Άτομα με Αναπηρία: Η φυσική και πληροφοριακή πρόσβαση των Ατόμων με Αναπηρίες ή/και Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΑνΕΕΑ) σε χώρους πολιτισμού & εκπαίδευσης. Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.),

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων (σελ. 142-169). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Πολυχρονίου, Ι. (1997). ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ. Στο Μ. Βελιώτη – Γεωργοπούλου & ΕΙ. Τσαντουσάκη (Επιμ.), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 43-50). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Υπουργείο Πολιτισμού Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.

Πολυχρονίου, Ι. (2004). Σχεδιασμός προσβάσιμων δημόσιων και πολιτιστικών κτιρίων. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 80-85). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.

Πολυχρονίου, Ι. (2015). Καθολική πρόσβαση των Ατόμων μα Αναπηρία και Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες σε μουσεία & αρχαιολογικούς χώρους. Στο Β. Αργυρόπουλος, Σ. Χαμονικολάου & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ/ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Η πρόσβαση ατόμων με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων* (σελ. 180-191). Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Ρωμοπούλου, Α. (1997). ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ. Στο Μ. Βελιώτη – Γεωργοπούλου & ΕΙ. Τσαντουσάκη (Επιμ.), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 35-36). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Υπουργείο Πολιτισμού Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.

Sagramola, S. (2004). EuCAN – Ευρωπαϊκή Αντίληψη για ένα Δίκτυο Προσβασιμότητας. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 38-41). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.

- Σταματέλου, Α., & Χαραλαμπίδου, Ζ. (2007). ACCU-Access to Cultural Heritage: Policies of Presentation and Use: μια ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για τη βελτίωση της πρόσβασης σε χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς. *Μουσείο*, 5, 31-33.
- Σούλης, Σ. Γ. (2008). *Ένα Σχολείο για Όλους: Από την έρευνα στην πράξη, Παιδαγωγική της Ένταξης* (Τόμος Β'). Αθήνα: Gutenberg.
- Τσαούσης, Δ. Γ. (1997). ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: Μουσεία και άτομα με ειδικές ανάγκες. Στο Μ. Βελιώτη – Γεωργοπούλου & ΕΙ. Τσαντουσάκη (Επιμ.), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 33-34). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Υπουργείο Πολιτισμού Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.
- Χάιτας, Χ., & Τράντα, Α. (2010). Όταν τα αντικείμενα αγγίζονται... Το παράδειγμα της έκθεσης «Πρόσωπα και Πράγματα». *Μουσείο*, 7, 4-13.
- Χατζηνικολάου, Γ. (2004). Καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης και προτάσεις για μια πολιτική διερεύνησης συμμετοχής των ΑμεΑ στον πολιτισμό και τον αθλητισμό. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 249-251). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Χούλια-Καπελώνη, Σ., & Μπουτοπούλου, Σ. (2004). Υφιστάμενη κατάσταση και προοπτική πρόσβασης ΑμεΑ σε κρατικά αρχαιολογικά μουσεία και συλλογές. Στο Α. Τσιτούρη, (Επιμ.), *Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού* (σελ. 142-147). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Χρυσουλάκη, Σ. (1997). Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΕΠ ΤΟΥ ΥΠΠΟ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ. Στο Μ. Βελιώτη – Γεωργοπούλου & ΕΙ. Τσαντουσάκη (Επιμ.), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 51-58). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Υπουργείο Πολιτισμού Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.

Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, Ν. (1997). ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ. Στο Μ. Βελιώτη – Γεωργοπούλου & ΕΙ. Τσαντουσάκη (Επιμ.), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: Εμπειρίες και Προοπτικές* (σελ. 71-79). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Υπουργείο Πολιτισμού Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.

Ξενόγλωσση

- Argyropoulos, V., & Kanari, C. (2015). Re-imagining the museum through “touch”: Reflections of individuals with visual disability on their experience of museum-visiting in Greece. *ALTER - European Journal of Disability Research*, 9(2), 130-143.
- Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Kanari, C., & Chamonikolaou, S. (2016). Education and access of students with visual disabilities to culture: re-defining the role of museums. *Proceedings of END 2016*. International Conference on Education and New Developments (pp. 374-378), M. Carmo (Ed.). Ljubljana, Slovenia.
- Argyropoulos, V., Nikolarazi, M., Chamonikolaou, S., & Kanari, C. (2016). Museums and people with visual disability: an exploration and implementation through an Erasmus+ project. *Proceedings of EDULEARN16 Conference* (pp. 4509-4516). Barcelona, Spain.
- Asmussen, K. J., & Creswell, J. W. (1995). Campus response to a student gunman, *Journal of Higher Education*, 66, 575-591.
- Ballesteros, S., & Heller, M. A. (2008). Haptic object identification. In M. Grunwald (Ed.), *Human Haptic Perception: Basics and Applications* (pp. 207-222). Switzerland: Birkhäuser Basel.
- Boring, E. G. (1953). The role of theory in experimental psychology. *American Journal of Psychology*, 66, 169-184.
- Burgstahler, S. (2009). *Universal Design in Education: Principles and Applications. DO-IT*.
- Cannell, C. F., & Kahn, R. L. (1968). Interviewing. In G. Lindzey & A. Aronson (Ed.), *The Handbook of Social Psychology: Research Methods* (Volume 2) (pp.526-595). New York: Addison Wesley.
- Cave, A. (2007). *Museums and Art Galleries*. CAE and RIBA Publishing.

- Corn, A. L. (1980). *Development and assessment of an inservice training program for teacher of the visually handicapped: Optical aids in the classroom*. Unpublished doctoral dissertation, Teachers College, Columbia University.
- Corn, A. L., DePriest, L. B., & Erin, J. N. (2000). Visual Efficiency. In M. C. Holbrook & A. J. Koenig (Ed.), *FOUNDATIONS OF EDUCATION: Instructional Strategies for Teaching Children and Youths with Visual Impairments* (pp.464-491). New York: AFB PRESS.
- Dey, I. (1993). *Qualitative data analysis: A user-friendly guide for social scientists*. London: Routledge.
- DO-IT (2015). *What is the difference between accessible, usable, and universal design?* Retrieved from: <http://www.washington.edu/doi/what-difference-between-accessible-usable-and-universal-design?337=>
- Gibson, J. J. (1962). Observations on active touch. *Psychological Review*, 69, 477-491.
- Gibson, J. J. (1966). *The Senses Considered as Perceptual Systems*. Boston: Houghton-Mifflin.
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (1995). *Ethnography: Principles in practice* (2nd Edition). New York: Routledge.
- Hatwell, Y., & Martinez-Sarrochi, F. (2003). The tactile reading of maps and drawings and the access of blind people to works of art. In Y. Hatwell, A. Streri & E. Gentaz (Ed.), *Touching for knowing: Cognitive psychology of haptic manual perception* (pp. 255-274). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Heller, M. A. (1986). Central and peripheral influences on tactual reading. *Perceptions and Psychophysics*, 39, 197-204.
- Hetherington, K. (2000). Museums and the visually impaired: The spatial politics of access. *The Sociological Review*, 48 (3), 444-463.
- Huebner, M. K. (2000). Visual Impairment. In M. C. Holbrook & A. J. Koenig (Ed.), *FOUNDATIONS OF EDUCATION: HISTORY AND THEORY OF TEACHING*

CHILDREN AND YOUTHS WITH VISUAL IMPAIRMENTS (Volume I) (pp. 55-76). New York: AFB PRESS.

Jacobson, W. H. (1993). *THE ART AND SCIENCE OF TEACHING ORIENTATION AND MOBILITY TO PERSONS WITH VISUAL IMPAIRMENTS*. New York: AFB PRESS.

Jones, M., & Sanford, J. (1996). People with mobility impairments in the United States today and in 2010. *Assistive Technology*, 8(1), 43-53.

Kanari, H., & Argyropoulos, V. (2014). Museum educational programs for children with visual disabilities. *The International Journal of the Inclusive Museum*, 6 (3), 13-26.

Kerlinger, F. N. (1970). *Foundations of Behavioral Research*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

LaMendola, B. (1998). Age-old question: How long can we live? *The Denver Post*, 1F.

Lederman, S. J., & Klatzky, R. L. (1987). Hand movements: A window into haptic object recognition. *Cognitive psychology*, 19(3), 342-368.

Lederman, S. J., & Klatzky, R. L. (1993). Extracting object properties through haptic exploration. *Acta psychologica*, 84(1), 29-40.

Lederman, S. J., & Klatzky, R. L. (2009). Haptic perception: A tutorial. *Attention, Perception, & Psychophysics*, 71(7), 1439-1459.

Lewis, G. (2016). The ICOM Code of Ethics for Museums: Background and objectives. In B.L. Murphy (Ed.), *Museums, Ethics and Cultural Heritage* (pp. 45-53). New York: Routledge.

Mace, R. (1997). *What is universal design*. NC State University: The Center for Universal Design.

Mace, R. L., Hardie, G. J., & Place, J. P. (1990). *Accessible environments: Toward universal design*. NC State University: Center for Accessible Housing.

- Magee, L. E., & Kennedy, J. M. (1980). Exploring pictures tactually. *Nature*, 283, 287-288.
- Mazumdar, S., & Geis, G. (2001). The ADA and Accessibility: Interpretations in U.S. Courts. In W. F. E Preiser & K. H. Smith (Ed.), *Universal Design Handbook* (2nd Edition) (pp. 7.1-7.9). New York: McGrawHill.
- Millar, S. (1997). *Reading by touch*. London: Routledge.
- Mineiro, C. (2010). Access to museums for people with disabilities - a portuguese experience. *Μουσείο*, 7, 36-41.
- McGinnis, R. (1999). The disabling society. In E. Hooper-Greenhill (Ed.), *The educational role of the museum* (pp.278-287). London: Routledge.
- McLinden, M. (1999). Hands on: Haptic Exploratory Strategies in Children who are Blind with Multiple Disabilities. *The British Journal of the Visual Impairment*, 17 (1), 23-29.
- McLinden, M., & McCall, S. (2002). *Learning Through Touch: Supporting children with visual impairment and additional difficulties*. Great Britain: David Fulton.
- MLA (2004). "ACCESS FOR ALL" TOOLKIT: Enabling inclusion for museum, libraries and archives. Retrieved from: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20081209011037/http://www.mla.gov.uk/resources/assets//A/access_mla_tk_pdf_5670.pdf
- Morrison, K. R. B. (1993). *Planning and Accomplishing School-centred Evaluation*. Norfolk: Peter Francis Publishers.
- Orum, A. M., Feagin, J. R., & Sjoberg, G. (1991). The Nature of the Case Study Qualitative and Quantitative Methods. In J. R. Feagin, A. M. Orum, & G. Sjoberg (Ed.), *A case for the case study*. Chapel Hill and London: UNC Press Books.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd Edition). Newbury Park California: Sage.

- Preiser, W. F. E. (2001). Toward Universal Design Performance Assessments. In W. F. E. Preiser & K. H. Smith (Ed.), *Universal design handbook* (2nd Edition) (pp.38.1-38.8). New York: McGrawHill.
- Revesz, G. (1950). *Psychology and Art of the Blind*. New York: Longmans, Green and Co.
- Sandell, R. (2003). Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change. *Museum and Society*, 1(1), 45-62.
- Story, M. F. (2001). Principles of universal design. In W. F. E. Preiser & K. H. Smith (Ed.), *Universal design handbook* (2nd Edition) (pp.4.3-4.12). New York: McGrawHill.
- Story, M. F., Mueller, J. L., & Mace, R. L. (1998). *The universal design file: Designing for people of all ages and abilities*. NC State University: The Center for Universal Design.
- The Center for Universal Design. (1997). *The Principles of Universal Design*. Retrieved from: https://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/about_ud/udprinciplestext.htm
- Ungar, S., Blades, M., & Spencer, C. (1993). The role of tactile maps in mobility training. *British Journal of Visual Impairment*, 11(2), 59-61.
- Weisen, M. (2008). How accessible are museum today? In H. J. Chatterjee (Ed.), *Touch in museums. Policy and practice in object handling* (pp. 243-252). Oxford-New York: BERG.
- Welch, P., & Palames, C. (1995). *A brief history of disability rights legislation in the United States. Strategies for teaching universal design*. Boston: MA: Adaptive Environments Center.

Ηλεκτρονική

<http://www.directenquiries.com/>

<http://larisa.culture.gr>

http://greek_greek.enacademic.com/43399/εκμαγείο

https://el.wikipedia.org/wiki/Ψυχρός_πόλεμος

<http://www.melt.gr/gr/ekpaideysi/ekpaideytikes-parohes-gia-omades-atomon-me-anapiries/>

<http://www.theacropolismuseum.gr/el/content/hrisimes-plirofories-0>

<http://www.matk.gr/gr/episkepsi/amea/>

<http://www.mbp.gr/el/news/Ηχητική-απτική-ξενάγηση-Αγγίξτε-και-γνωρίστε-το-Βυζάντιο>

http://www.kozanh.gr/web/guest/aiani_arxaia_poli

https://www.graphicartistsguild.org/tools_resources/downloadable-disability-access-symbols

Παραρτήματα

Παράρτημα Α: Αρχές Καθολικού Σχεδιασμού

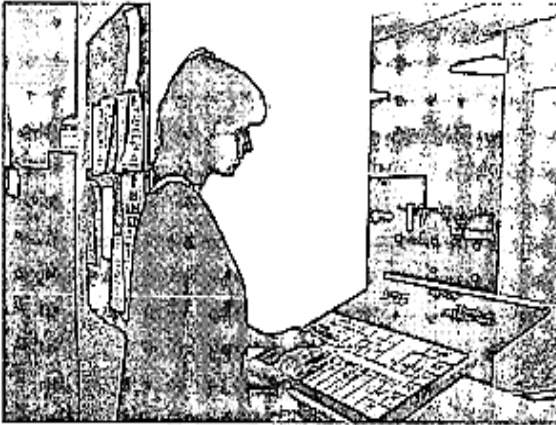

Αρχές Καθολικού Σχεδιασμού

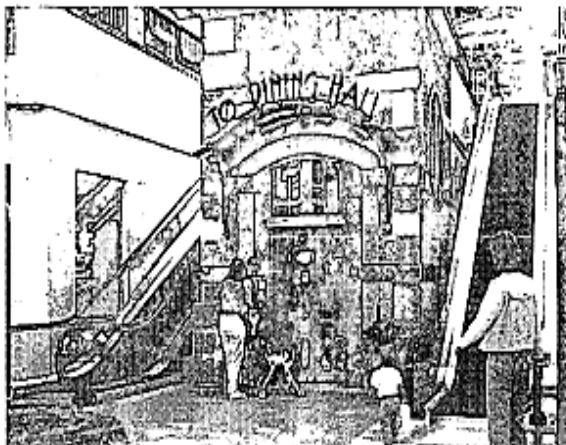
Οι κάτωθι εικόνες είναι από: The universal design file: Designing for people of all ages and abilities (Story, Mueller & Mace, 1998).

1^η Αρχή: Δίκαιη Χρήση

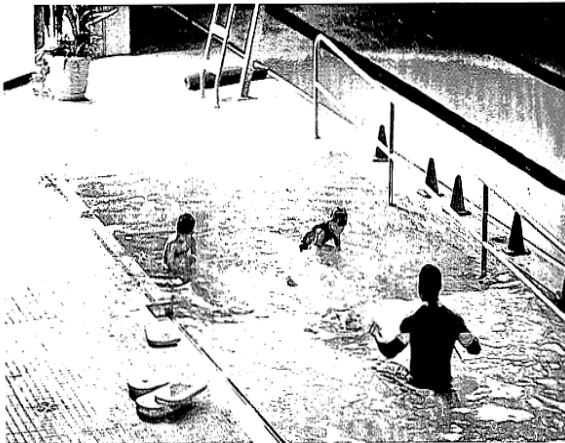
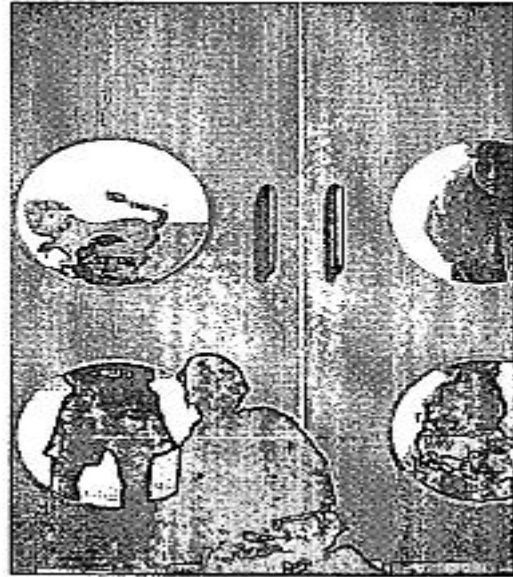
1α. Το θρανίο υποδοχής καθιστά τις πληροφορίες προσιτές σε όλους τους επισκέπτες, ανεξάρτητα από τις οπτικές τους ικανότητες, μέσω της παροχής απτικών και υψηλής αντίθεσης χαρτών.

1α. Η πόρτα με αισθητήρες είναι βολική για όλους τους αγοραστές, ειδικά αν τα χέρια είναι γεμάτα.

1β. Ο ανελκυστήρας δίπλα σε κυλιόμενες σκάλες στο εμπορικό κέντρο, αποτρέπει το διαχωρισμό των μελών της ομάδας, χρησιμοποιώντας διαφορετικούς τρόπους κινητικότητας.

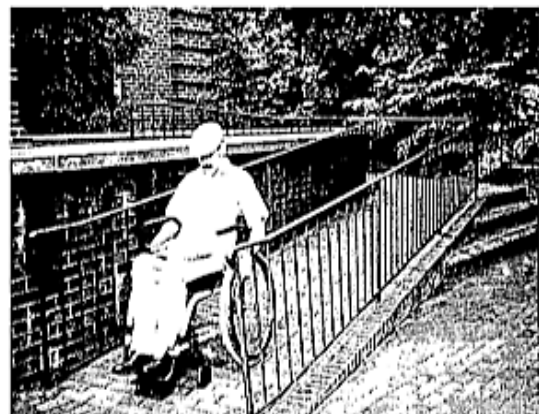
1γ. Τα ψηλά και χαμηλά τζάμια στις πόρτες, καθιστά τις πόρτες ασφαλέστερες για τους ανθρώπους κάθε αναστήματος ή στάσης σώματος.

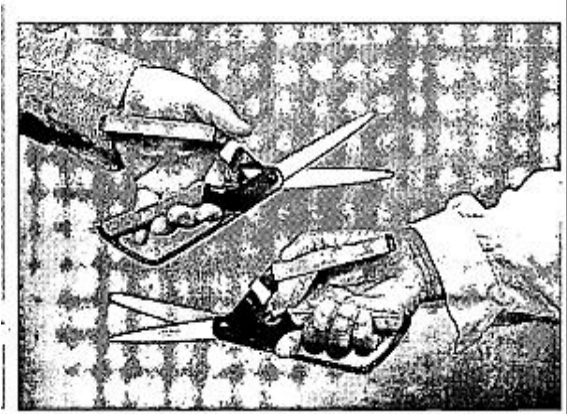

1δ. Η ράμπα στην πισίνα ελκύει τα παιδιά να μάθουν να κολυμπούν, καθώς επίσης και κολυμβητές με περιορισμούς στην κινητικότητα.

2^η Αρχή: Ευελιξία στη Χρήση

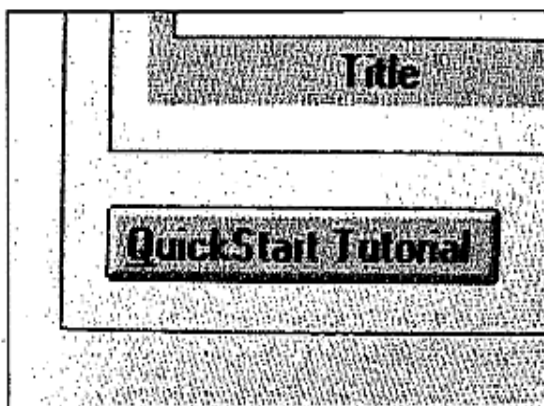
2α. Οι παρακείμενες ράμπες και σκάλες παρέχουν την επιλογή της πρόσβασης στο κτήριο.

2β. Το ψαλίδι μεγάλης λαβή διευκολύνει τη χρήση και με τα δύο χέρια και επιτρέπει την εναλλαγή μεταξύ των δύο σε υψηλά επαναλαμβανόμενες εργασίες.

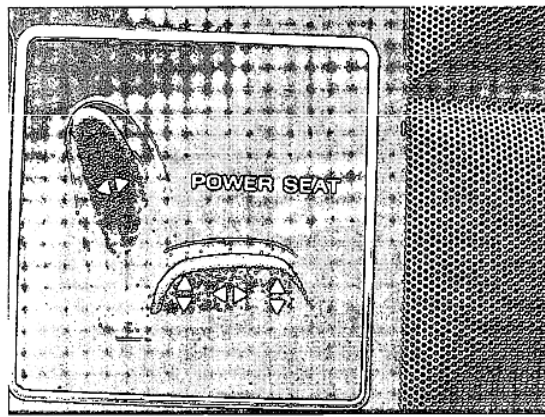
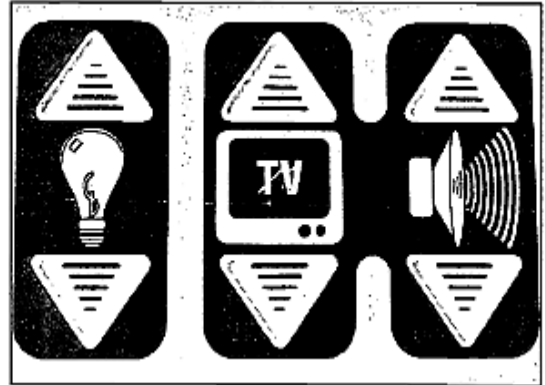
2γ. Το μέγεθος και η απόσταση των τηλεφωνικών πλήκτρων διευκολύνει τους χρήστες που δεν βλέπουν τα πλήκτρα με ακρίβεια ή τους χρήστες που έχουν περιορισμένη επιδεξιότητα.

2δ. Η παιδαγωγική επιλογή επιτρέπει στους χρήστες του λογισμικού να επιλέξουν το δικό τους ρυθμό μάθησης.

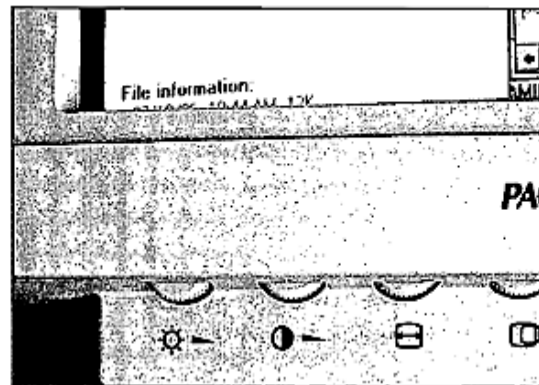
3^η Αρχή: Απλή και Διαισθητική Χρήση

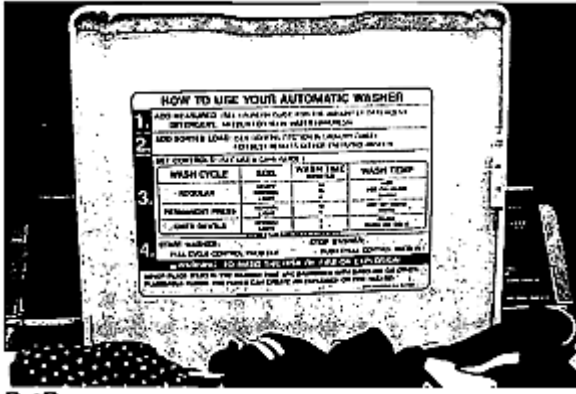
3α. Η χρήση των εικόνων μειώνει την πολυπλοκότητα.

3β. Η αυτοκίνητη δύναμη καθίσματος ελέγχει το διακόπτη που μιμείται το σχήμα του καθίσματος, επιτρέποντας τον οδηγό ή τον επιβάτη να προβεί σε προσαρμογές διαισθητικά.

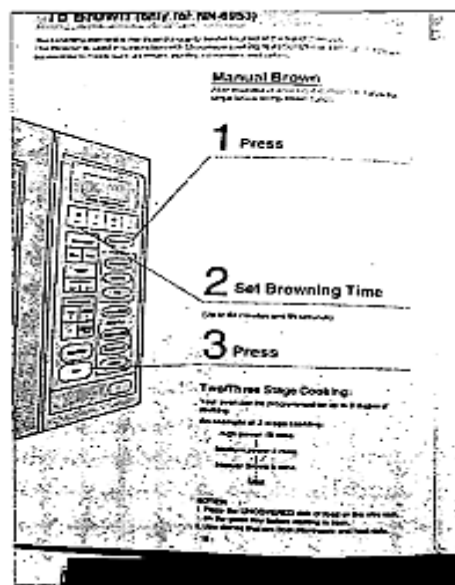
3γ. Οι ετικέτες με εικονίδια δίπλα σε ελέγχους οθόνη του υπολογιστή περιγράφουν κάθε ρύθμιση.

3δ. Οι βασικές οδηγίες πλυσίματος είναι τυπωμένες στο εσωτερικό του κατακτιού του πλυντηρίου ρούχων.

3ε. Αριθμημένες, βήμα προς βήμα σε εγχειρίδιο οδηγιών, κατευθύνσεις για τη χρήση του φούρνου μικροκυμάτων.

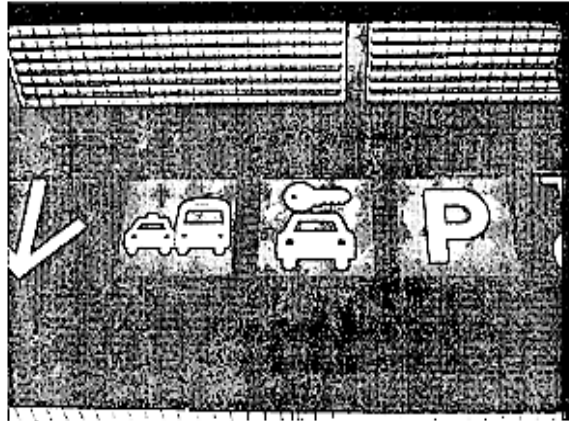

4^η Αρχή: Αντιληπτή Πληροφορία

4α. Κατασκευαστής συσκευής παρέχει οδηγίες σε μεγαλογράμματη γραφή, γραφή Braille, και ακουστική μορφή (κασέτα).

4β. Στο αεροπλάνο, σκούρο φόντο πάνω από το κεφάλι του επιβάτη για τη σήμανση του τερματικού σταθμού, έρχεται σε αντίθεση με τη φωτεινή οροφή.

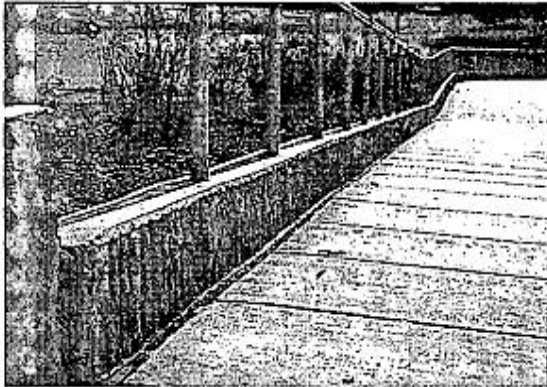

4γ. Το έντονο χρώμα και η υφή αντιθέσεων σε απτικό χάρτη πάρκου καθιστά ευκολότερη την παροχή κατευθύνσεων στους επισκέπτες.

4δ. Εγχρωμη τηλεόραση που περιλαμβάνει έναν εσωτερικό αποκωδικοποιητή για λεζάντες σε πρόγραμμα.

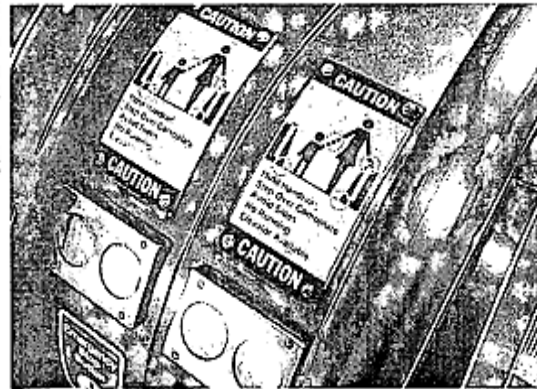

5^η Αρχή: Ανοχή στο Λάθος

5α. Το κράσπεδο στις πλευρές της ράμπας μειώνει τον κίνδυνο γλιστρήματος.

5β. Ευδιάκριτη σήμανση σε κυλιόμενη σκάλα συμβουλεύει τους γονείς για τους πιθανούς κινδύνους για τα παιδιά.

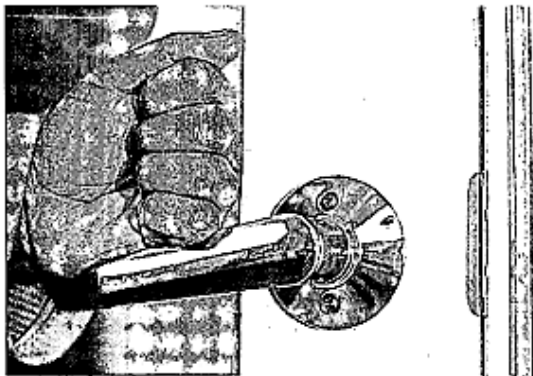

5γ. Σίδερο ρούχων σβήνει αυτόματα μετά από 5 λεπτά μη χρήσης.

5δ. Η περιεκτικότητα σε νάτριο, κρίσιμο για ειδικές δίαιτες, σημειώνεται σε περίοπτη θέση στην ετικέτα σούπας.

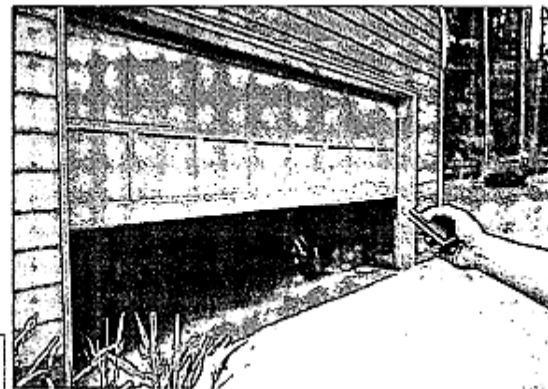

6^η Αρχή: Χαμηλή Σωματική Προσπάθεια

6α. Μοχλός πόρτας μπορεί να λειτουργήσει με κλειστή γροθιά ή τον αγκώνα, σε αντίθεση με τα πόμολα.

6β. Η ηλεκτρική ενέργεια εξαλείφει σωματική προσπάθεια για το άνοιγμα της πόρτας του γκαράζ.

6γ. Η αναγνώριση φωνής, τεχνολογία υπολογιστή, εξαλείφει την ανάγκη για επαναλαμβανόμενη πληκτρολόγηση.

6δ. Εμπορικά κέντρα πεζών με μέρη ξεκούρασης, επιτρέπουν στους αγοραστές να κάνουν διάλειμμα όποτε το έχουν ανάγκη.

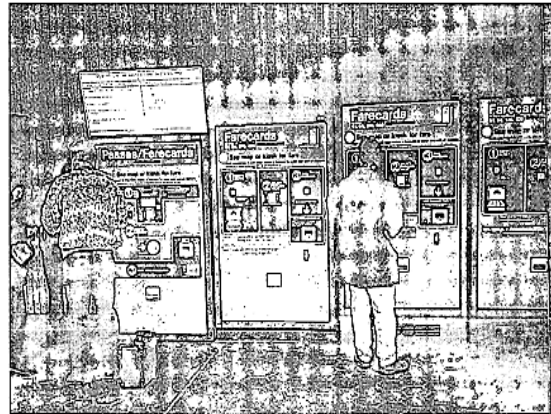

7^η Αρχή: Μέγεθος και Χώρος για Προσέγγιση και Χρήση

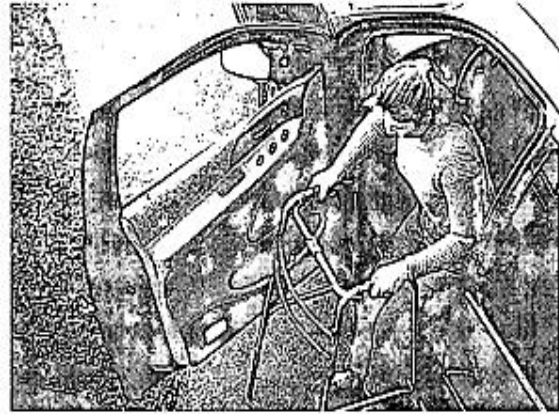
7α. Χαμηλότερη ενότητα μετρητή στο σταθμό των νοσηλευτών παρέχει γραμμή όρασης για τους ασθενείς διάφορων υψών.

7β. Μηχανές εισιτηρίου του μετρό τοποθετημένες σε διάφορα ύψη προσφέρουν έλεγχο σε άνετες τοποθεσίες για καθήμενους ή όρθιους ταξιδιώτες.

7γ. Πόρτα με ανοικτό βρόγχο διευκολύνει χέρια όλων των μεγεθών.

7δ.Μεγάλο άνοιγμα πόρτας οχήματος προβλέπει τη στενή προσέγγιση στο κάθισμα με αναπηρικό αμαξίδιο ή περιπατητή.

Παράρτημα Β: Πρωτόκολλο Παρατήρησης

Πρωτόκολλο Παρατήρησης

1^{ος} Άξονας: Φυσική Πρόσβαση Επισκεπτών στο Διαχρονικό Μουσείο

Λάρισα

- Σε τι τοποθεσία βρίσκεται το Μουσείο;
- Υπάρχουν άλλα κτήρια στον ίδιο χώρο;
- Πως μπορεί ένας επισκέπτης να έρθει στο Μουσείο (αστικό κτελ, ΙΧ, κλπ.);

Εξωτερικός Χώρος Διαχρονικού Μουσείου Λάρισα

- Πως είναι διαμορφωμένος (δέντρα, λουλούδια, γκαζόν κλπ);
- Καταργούνται οι υψομετρικές διαφορές ή εξομαλύνονται οι αναπόφευκτες;
  - Με ποιο τρόπο (ράμπες, σκάλες, αναβατόρια κλπ.);
- Διατίθενται ασφαλείς και άνετοι χώροι με υποδομή για την παραμονή και την εξυπηρέτηση των ΑμεΑ; Περιγράψτε
- Υπάρχουν σημάσεις για εμπόδια ή κινδύνους;
- Διατίθενται απτικές πλάκες διαδρομών;
- Υπάρχουν καθίσματα;
  - Είναι επαρκής ο αριθμός τους;
- Υπάρχει χώρος στάθμευσης οχημάτων;
  - Είναι κοντά στην κεντρική είσοδο;
  - Είναι στεγασμένος;

Εσωτερικός Χώρος Διαχρονικού Μουσείου Λάρισα

- Πως επιτυγχάνεται η πρόσβαση των επισκεπτών από τον εξωτερικό στον εσωτερικό χώρο και αντίστροφα;
  - Ράμπα
  - Σκάλες
  - Αναβατόριο
  - Ανελκυστήρας
  - Απτικές πλάκες διαδρομών
- Πόσες εισόδους έχει;
- Η κεντρική είσοδος είναι προσβάσιμη;

- Ράμπα
- Σκάλες
- Αναβατόριο
- Ανελκυστήρας
- Απτικές πλάκες διαδρομών
- Οι πόρτες διευκολύνουν την έλευση στο χώρο;
  - Απαιτείται καταβολή δύναμης για την έλξη και την ώθηση;
- Επιτρέπονται σκύλοι οδηγοί για άτομα με ΣΠΟ;
- Επιτρέπονται συνοδοί για άτομα με ΣΠΟ;
- Πόσους ορόφους έχει;
- Πως επιτυγχάνεται η πρόσβαση των επισκεπτών στο διάφορους χώρους;
  - Ράμπα
  - Σκάλες
  - Ανελκυστήρας
- Πόσες αίθουσες έχει; Περιγράψτε
- Υπάρχει χώρος υγιεινής ΑμεΑ;
  - Είναι κατάλληλες οι διαστάσεις των επίπλων;
  - Είναι κατάλληλες οι αποστάσεις των επίπλων;
- Ο φωτισμός είναι κατάλληλος;
- Υπάρχουν μη σημεινόμενα εμπόδια;
- Υπάρχουν μη σημεινόμενα υαλοστάσια;
- Το δάπεδο είναι επίπεδο;
- Το δάπεδο είναι αντιολισθητικό;
- Υπάρχουν σημάσεις για την επιλογή διαδρομών;
- Οι διαδρομές είναι ελεύθερες εμποδίων;
- Διατίθενται απτικές διαδρομές;
  - Σε ποιους χώρους;
- Υπάρχουν απτικές σημάσεις στην αρχή και το τέλος κάθε σκάλας για τα άτομα με ΣΠΟ;
- Υπάρχουν χρωματικές αντιθέσεις για την κινητικότητα των ατόμων με ΣΠΟ;
- Υπάρχει απτικός χάρτης;
  - Που είναι τοποθετημένος;
  - Ποιο χώρο αναπαριστά; Περιγράψτε

- Πόσοι ανελκυστήρες υπάρχουν;
  - Είναι ευρύχωροι για ένα αναπηρικό αμαξίδιο;
  - Διαθέτουν ηχητική σήμανση;
  - Διαθέτουν πλήκτρα με γραφή braille;
- Υπάρχουν καθίσματα;
  - Είναι επαρκής ο αριθμός τους;

2^{ος} Άξονας: Πρόσβαση των Επισκεπτών στο Πολιτισμικό Υλικό του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας

- Διανέμεται ενημερωτικό φυλλάδιο;
  - Σε ποιές γλώσσες διατίθεται;
  - Διατίθεται σε braille;
- Υπάρχει ιστοσελίδα περιήγησης για το Μουσείο;
- Πως επιτυγχάνεται η πρόσβαση στο πολιτισμικό υλικό; Περιγράψτε
  - Όραση
  - Αφή
  - Ακοή
  - Άλλοι
- Τα εκθέματα είναι αυθεντικά;
- Υπάρχουν αντίγραφα εκθέματα;
- Ποιο είναι το υλικό των εκθεμάτων;
- Ποια η θέση των εκθεμάτων στο χώρο;
- Οι λεζάντες είναι αντιπροσωπευτικές των εκθεμάτων;
  - Είναι σύντομες;
  - Σε ποιες γλώσσες διατίθενται;
  - Υπάρχουν λεζάντες σε γραφή braille;
- Υπάρχουν επεξηγηματικές πινακίδες;
  - Είναι σύντομες και περιεκτικές;
  - Διατίθενται σε γραφή braille;
  - Διατίθενται σε μεγαλογράμματη γραφή με χρωματική αντίθεση;
- Ο φωτισμός των εκθεμάτων είναι κατάλληλος;

- Δημιουργούνται αντανακλάσεις;
- Υπάρχουν προθήκες;
  - Ποια η συχνότητα εμφάνισής τους;
- Υπάρχουν ακουστικά συστήματα ξενάγησης;
- Υπάρχει εξοπλισμός για μεγέθυνση εικόνων ή/και κειμένων;
- Υπάρχει ξεναγός;
- Διατίθενται εκθέματα για απτική διερεύνηση;
  - Βρίσκονται στον ίδιο ή σε διαφορετικό χώρο;
  - Είναι αυθεντικά ή αντίγραφα;
  - Ποιος ο συνολικός τους αριθμός;
  - Ποιο το υλικό τους;
- Υπάρχουν μακέτες; Αν ναι, περιγράψτε
- Υπάρχουν προπλάσματα; Αν ναι, περιγράψτε
- Υπάρχουν εκμαγεία; Αν ναι περιγράψτε
- Υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα;
  - Σε ποιες ηλικιακές ομάδες απευθύνονται;
- Υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές με ειδικές ανάγκες;

3^{ος} Άξονας: Υπηρεσίες του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας

- Ποιο είναι το ωράριο λειτουργίας;
- Ποιο είναι η τιμή του εισιτηρίου για τα ΑμεΑ;
- Τι υπηρεσίες διαθέτει; Περιγράψτε
  - Χώρο υποδοχής
  - Εκδοτήριο εισιτηρίων
  - Βεστιάριο
  - Αναψυκτήριο
  - Άλλοι
- Υπάρχουν σημάνσεις προσβασιμότητας;
- Υπάρχει ειδικό γραφείο για την συνεννόηση με τα ΑμεΑ;
- Το προσωπικό υποδοχής έχει δεχθεί επιμόρφωση για την προσέγγιση και την εξυπηρέτηση των ΑμεΑ;

- Υπάρχουν ΑμεΑ στο προσωπικό;

Παράρτημα Γ: Πρωτόκολλο Συνέντευξης

Πρωτόκολλο Συνέντευξης

Θέμα: Η πρόσβαση των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης (ΣΠΟ) στο Διαχρονικό Μουσείο Λάρισας.

Ημερομηνία:

Τόπος:

Συνεντευκτής:

Συνεντευξιαζόμενος:

Χώρος διεξαγωγής συνέντευξης:

Ερωτήσεις:

1^{ος} Άξονας: Αντιλήψεις για τα ΑμεΑ και την Πρόσβαση

1. Πως βλέπετε τα άτομα με αναπηρίες, ιδιαίτερα τα άτομα με προβλήματα όρασης, τη θέση τους στην κοινωνία, κατά πόσο πιστεύεται ότι δραστηριοποιούνται μέσα σε αυτή;
2. Πως ερμηνεύετε τον όρο ανοιχτό μουσείο, προσβάσιμο μουσείο; Ποια είναι τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν ένα μουσείο προσβάσιμο;

2^{ος} Άξονας: Κατάσταση Προσβασιμότητας στο Διαχρονικό Μουσείο

3. Πιστεύετε ότι το Διαχρονικό Μουσείο μπορεί να ανταποκριθεί στην ποικιλομορφία των επισκεπτών (επισκέπτες με αναπηρίες, αλλόγλωσσοι, ηλικιωμένοι, παιδιά); Αν ναι, με ποιο τρόπο;
4. Θεωρείτε ότι το Διαχρονικό Μουσείο μπορεί να προσεγγίσει επισκέπτες με προβλήματα όρασης; Αν ναι, με ποιο τρόπο;

3^{ος} Άξονας: Φυσική Πρόσβαση των Ατόμων με ΣΠΟ στο Χώρο του Διαχρονικού Μουσείου

5. Θεωρείτε ότι ένας επισκέπτης με πρόβλημα όρασης μπορεί να κινηθεί αυτόνομα και να προσανατολιστεί στον εξωτερικό χώρο του μουσείου;
6. Θεωρείτε ότι ένας επισκέπτης με πρόβλημα όρασης μπορεί να κινηθεί αυτόνομα και να προσανατολιστεί στον εσωτερικό χώρο - εκθεσιακό χώρο, αμφιθέατρο, χώρο υγιεινής, αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων - του μουσείου;

4^{ος} Άξονας: Πρόσβαση των Ατόμων με ΣΠΟ στην Πολιτισμική Κληρονομιά του Διαχρονικού Μουσείου

7. Πως μπορεί ένας επισκέπτης με πρόβλημα όρασης να γνωρίσει το πολιτισμικό υλικό που διαφυλάσσει το μουσείο; Να περιηγηθεί στις ενότητες του μουσείου και να αντλήσει πληροφορίες από αυτές;
8. Υλοποιούνται μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα στο μουσείο; Αν ναι, θα μπορούσατε να μου δώσετε ορισμένες πληροφορίες γι' αυτά;

5^{ος} Άξονας: Προτάσεις για την Πρόσβαση των Ατόμων με ΣΠΟ στο Διαχρονικό Μουσείο

9. Τι πιστεύετε ότι θα μπορούσε να γίνει στο μουσείο, προκειμένου αυτό να καταστεί όσο το δυνατόν προσβάσιμο στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης;

**Παράρτημα Δ: Απτικά Εκθέματα Διαχρονικού
Μουσείου Λάρισας**

Η Μνήμη της Πέτρας Νεολιθική Εποχή

Οστέινο Εργαλείο

Οστέινο Εργαλείο

Λεπίδα από Πυριτόλιθο

Θήρα

Λεπίδα Οψιανού

Πήλινο Κωνικό Σφονδύλι

Πήλινο Σφονδύλι

**Από το Μύθο στην Πραγματικότητα
Εποχή Χαλκού - Εποχή Σιδήρου**

Μικρό Σκύφος

Μικρό Δίωτο Κανθαρόσχημο
Αγγείο

Μικρό Κύπελλο με Υπερυψωμένη
Λαβή

Οινοχόη με Ηθμόδη Λαιμό

Σκυφίδιο

Μυκηναϊκό Αλάβαστρο

**Όταν η Γη και τα Άλογα Στήριξαν την Εξουσία
Αρχαϊκή Περίοδος - Κλασική Περίοδος**

Πυραμιδοειδής Αγνύθα με
Γραπτή Διακόσμηση

Πυραμιδοειδής Αγνύθα με
Σφράγισμα

Λήκυθος

Μελανόμορφη Λήκυθος με
Ανθέμια

Αττική Μελανόμορφη Κύλικα
με Σειρά Ανθεμίων

Λεκανίδα με Προχή

Σκύφος Τύπου Α

Μελαμβαφές Κανάστρο

Πολιτικές Ξανξισορροπίες Ελληνιστική Περίοδος - Ρωμαϊκή Περίοδος

Άωτο Σκυφίδιο

Λυχνάρι

Βολβόσχημο

Μυροδοχείο

Μυροδοχείο

Αλάβαστρο

Αμφορίσκος

Άωτος Σκύφος με Διακόσμηση
Δυτικής Κλιτύς

**Νέα Θρησκεία - Νέοι Θεσμοί
Παλαιοχριστιανική Περίοδος**

Θραύσμα Ψηφιδωτού Δαπέδου

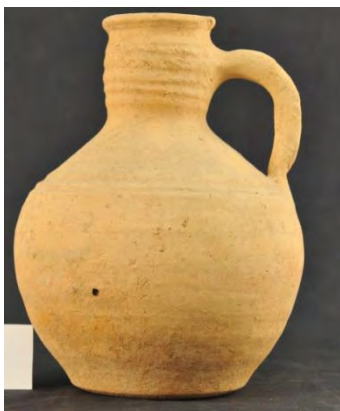
Θραύσμα Ψηφιδωτού Δαπέδου

Τμήμα Πώματος Αγγείου

Λύχνος

Οινοχόη

Μικκύλιο Μόνωτο Κύπελλο
ή Κανατάκι

Χύτρα

Συνέχειες και Ασυνέχειες Βυζαντινή Περίοδος

Τριφυλλόστομη Οινοχόη

Μόνωτο Υδροδοχείο

Πινάκιο

Μπολ

Μέχρι το Τέλος των Αυτοκρατοριών Οθωμανική Περίοδος

Ασκός

Υδροδοχείο

Πίπα

Πίπα

Πίπα

Πίπα

Πινάκιο

Μπολ